35

MUSEUM.

ČASOPIS BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXXII., tiskem XIII.

Léta Páně 1897—1898. - 99

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech:
Každá půl, každá má moje srdce celé.

SUŠIL.

Pořadatel

Hubert Beránek.

V Brně 1898.

Tiskem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Nákladem Růže Sušilovy.

VYSOCE DŮSTOJNÉMU PÁNU

MONSIGNORU

DRU. JAKOBU HODROVI,

PAPEŽSKÉMU TAJNÉMU KOMOŘÍMU,
ASSESSORU BISKUPSKÉ KONSISTOŘE BRNĚNSKÉ, PROFESSORU
PRÁVA CÍRKEVNÍHO A DĚJIN CÍRKEVNÍCH NA BOHOSLOVECKÉM
ÚSTAVĚ V BRNĚ ATD.

V PAMĚT PADESÁTÝCH NAROZENIN

A

DVACETIPĚTILETÉHO JUBILEA KNĚŽSTVÍ JEHO

JAKO DŮKAZ SVÉ UPŘÍMNÉ ÚCTY A LÁSKY

VĚNUJÍ

BOHOSLOVCI ČESKOMORAVŠTÍ.

OBSAH.

(Články hvězdičkou * označené jsou básně.)

Strana

BAKA FRANTIŠEK (Br.): Kterak sv. Otec Lev XIII. pěstuje a podporuje vědy a umění 98, 158
BERÁNEK HUBERT (Br.): Počátky moderních idejí v literatuře a umění 10, 60, 124
— Vzdělanost a církev 150
— Msgr. Dr. Jakob Hodr 194
BĚHAL VLADIMÍR (Br.): Duchovenstvo a socialní otázka 215
BLÁHA ARNOŠT (H. K.): *S Bohem buď 59
— *V noci 65
BOHDAN AD. K. (Ol.): Vůně mystické růže 19, 56, 111
— *Růže má toužila 64
— *Ohnivá ruka 97
— *Puky bodláčí 157
DOHNAL FRANT. (Br.): *Píseň ze Sagesse 22
— *Ze zapomenutých nápěvů 23
— *Zapadající slunce 23
EISLER F. S. (H. K.): *S vůlí rozkvetlou 82
FINDA JOSEF (Br.): Katolická protireformace na Moravě 2, 50, 119, 173, 207
HRUBÝ FRANTIŠEK (Ol.): *Šla duše moje 49
— *Večer ve chrámě 49
— *Kristus Pán na hoře Olivetské 66
— *Z cyklu »Pater Seraphicus« 76
— *Jdou poutníci 106
— *Slunce mi pravilo 107
— *Sv. František a ptáci 108
— *Za Václavem Kosmákem 149
— *Dar hyény 169
— *Ss. Eucharistia 171
JAVORNÍK M. (Pr.): *Umírající gladiator 22
— *Zběh 23
JEŽ CYRILL (Ol.): Základní věty důkazů jsoucnosti Boží 74
— Sv. Tomáš Aqu. a jeho vztah k filosofii řecké a moderní 127
KASAL ED. (H. K.): *Rispetti 15
KOVÁŘ JAN (Br.): Zpráva o schůzi a akademii na Velehradě 27
— Václav Kosmák 145
KUBIS AD. *Pouť na hory 26
— *Sanabitur anima 26
REINIŠ FR. (H. K.): *Jak bílý kmet 9
— *Patřil jsem 10
SAHULA JIŘÍ (H. K.): *Dumka pod křížem 19
— *Večerní prosba 19
SPÁČIL BOHUMIL (Br.): O svobodě vůle lipské 83, 115, 165, 203

Strana

Synek Stanislav (Bud.): *Ve vůni nadšení 1
— *Má radost odešla 1
Škrabal Josef (Ol.): Princip života v církvi katolické 16, 79, 108
— O křesťanském umění 197
Šlechtislav (Ol.): *Píseň havířů myšlenky 211
Štrajt Frant. (Br.): O fysiologickém základě idealismu 103, 178
Tomáš Josef (Ol): Vady theorie Laplaceovy a vědecké pokusy ji napraviti 182, 212
Zprávy z jednot 40, 89, 132, 229
Směs 42, 138 189, 223



MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 32. 1. prosince 1897. Sešit 1.

Ve vůni nadšení.

Ve vůni nadšení prochvěné májových večerů hudbou se duše má koupá,
do krajů vysněných, ku vonným záhonům zahrad, jež uzamkla skutečnost skoupá,
kde mír a láska své rozbily posvátné stany, kde rozkoší pramení zdroje,
u vzmachu perutí, jež mi dal Všemocný, zalétám ze vřavy všedního boje.

Nadzemských písní se opojit vínem a natrhat květů, jichž nevadnou vůně,
ve měkkém objetí touhy a s nádechem předtuchy v hluboké blaha zřít tůně,
na jichž dnu štěstí sen dřímá, a v bohaté komnaty krásy, jež z paprsků stkány,
nádherné odhalit záclony, lilijí dechem se chvějící procházet lány.

Nadšení velebné, kouzelné chvíle! Jste hojivým balsámem v znavenou duši,
chladivou krůpějí v palčivou tíseň, jste tajemným ozvukem v strnulé hluši,
nového žití, v něž spějeme haleni závojem hvězdnaté noci, jste zoří
zářivou, růžemi kvetoucí záplavou jitra, jíž vzdálená návrší hoří.

STANISLAV SYNEK.

Má radost odešla.

Mé zahrady hýřící nádherou věčného jara mi závistným pohledem potřísnil leden,
a nejsladší úsměvy hymnických zpěvů, v nichž duše má jásala, v úpalu nízkosti vadly,
a touhy, jež umdlely čekáním, smutny se vracely k pánu a mlčíce odpověď kladly
v mé snění, a v mlhavém daleku zaváta tajemství růžemi cesta se ztrácela v Eden.

V tvář hořící nadšením nezralé ovoce nahořklou dechlo mi vůní, a v vznícené zraky,
jež dychtily oslepnout ve smíchu věčného světla, si tíživé ulehly únavy mraky. —
A duše má plakala touhou, a její pláč truchlivou labutě písní, jež skonává, zpíval,
když s úsměvem trpkým má odešla radost, a procitnuv sen můj se za ní v dál
toužebně díval.

STANISLAV SYNEK.

Katolická protireformace na Moravě.[1])

(Konkurenční, cenou 40 korun poctěná práce.)

Napsal Josef Finda.

Neblahé símě bludův a rozkolu, jimž Hus, jeho stoupenci a následovníci kyprou připravili půdu, zaseto byvši reformatory století XVI. a jejich ještě dále do bludův upadlými epigony, neslo i ve vlasti naší ovoce. Zdálo se, a nepřátelé církve Kristovy tak pevně doufali, že símě víry Cyrillomethodějské, krásným květem a plodem svým země naše po dlouhé již století zdobící, zastíněno bude a udušeno bujným bejlím a bodláčím, nasetým reformací. Vlast naše podobala se tehdy rozbouřenému oceánu, kde strašné vlnobití doráželo na lodičku Páně a ji do propastné hlubiny hodlalo pohroužiti. Již chtěli nepřátelé církvi Kristově zvoniti umíráčkem, již jásali, že vyhráli, když milostí Boží nové zkvétati počalo jaro náboženství katolickému na Moravě, vinice Kristova bujným révovím počala se odívati, květ ku květu, plod ku plodu se družiti, až opětně vlasť naše jednotnému podobala se sadu, stejným stromovím osázenému. Prozřetelnost Boží, stále pečlivá o věřící, bedlivé vyhledávala pěstitele v sadě naší církve moravské, kteří s nadšeností a zanícením pro svatou věc úkol svůj plnili, kteří sad sobě svěřený horlivě ošetřovali, kteří církev moravskou přivedli k novému rozkvětu.

* * *

První zárodky krutých náboženských zápasů v naší vlasti dlužno hledati již v působení M. Jana Husi a jeho četných stoupencův i následovníků. Kalich, který se stal symbolem všech přívržencův nového učení, vnesen byv na Moravu, nalezl tam hlavně mezi obyvatelstvem českého jazyka dosti přívržencův, ač ne takovou měrou jako v Čechách. Příčinou toho byl jednak konservatismus moravských Čechů, jednak to, že řízením Božím tehdy, co sousední Čechy odpadnutím arcibiskupa Konráda z Vechty k husitismu postrádaly svého arcipastýře, církev moravskou spravoval rázný biskup Jan Železný, mocný klada odpor novému učení, jednak pak ta okolnost, že Morava dána byla v léno císařem Sigmundem zeti jeho Albrechtovi, vévodovi rakouskému. Nicméně byla na Moravě dosti velká část národa husitská a v tom směru ještě více byla utvrzována působením a příkladem šlechty moravské.

Kurie římská nemalou dávala si péči, by syny odpadlé přiměla k návratu do lůna církve katolické, vysílajíc legaty své do zemí našich, jako: Karvayala, Kapistrana a Mikuláše z Kusy, avšak poselstva ta minula se pro národ český s účinem. S větším toliko úspěchem působil Jan Kapistran, mnich řádu sv. Františka.

---

[1]) Prameny: Matěj Procházka: »Život bl. Jana Sarkandra«. »Stanislav Pavlovský«. — Svoboda: »Katolická reformace«. — Dr. Kl. Borový: »Antonín Brus z Mohelnice«. »Martin Medek«. — Dr. Rezek: »Děje za Ferdinanda III.« »Dějiny Čech a Moravy nové doby I.—V.« — Dr. Fr. Kameníček: Ottův slovník: Dietrichstein. — Dr. Fr. Hošek: »Balthasar Hubmayer a novokřtěnci na Moravě«. — Arnošt Denis: »Konec samostatnosti české«. — Dr. Řehák: »Kde jest reformace«. — Dr. Rezek: »Relatio progressus in extirpanda haeresi per regnum Bohemiae . . .«

Poslán byv r. 1451. od apoštolské stolice jako prostředník mezi Římem a korunou českou, zamířil kročeje své světec onen na Moravu, poněvadž hranice české překročiti mu bráněno, a jal se jarým duchem a s apoštolskou horlivostí kázati proti kalichu v Brně, Olomouci, Vyškově, Znojmě, Jemnici a jinde s výsledkem v pravdě požehnaným. Dle souvěkých zpráv a dle životopisce Amanda Hermana sjednotil úplně s církví katolickou 11.000 kališníkův a nad to oživil a otužil v ostatních katolících víru, dodav jim důvěry, srdnatosti a horlivosti.[1])

Zatím však po několika letech klidu od zbraní a náboženských hádek, za mnohoslibné vlády Jiřího z Poděbrad, duha míru, sotva z protrhnuvších se mraků probleskujíc, počala mizeti, ustupujíc mráčkům a mrakům, které věštily novou, prudkou bouři válečnou mezi Jiřím i stranou podobojí s jedné a římskou kurií i českými katolíky s druhé strany — s Jednotou zelenohorskou. „Biskupové: olomúcký Tas z Boskovic a vratislavský Jošt z Rosenberka radili k mírnosti, zavrhujíce všeliké rozhodnutí ukvapené a pracujíce velmi upřímně o mír; lekaliť se pomysliti na boj, jehož hrůzy předvídali.“[2]) Záslužná snaha tato byla marna. Lítice válečné rozzuřily se novou měrou, když vynesena jest kletba na Jiřího (23. pros. 1467), any k tomu přistoupily sobecké záměry uherského krále Matyáše Korvína, jež nepřímo staly se příčinou, že vzmáhal se nový jedovatý plod učení Husova — Jednota bratrská.

Po porážce lipanské r. 1434. a po dobytí Tábora r. 1452 Jiřím z Poděbrad, výstřední živlové husitští, dosud v násilí si libující, vidouce snahy své násilím zbraní pohrobeny, změnili dosavadní taktiku, do ústraní se uchylujíce i zaměňujíce palcát za spisy Chelčického a vřavu válečnou za tiché rozumování. „Při severovýchodní hranici Čech, v krajině válkou vyhubené, měl Jiří z Poděbrad panství Litické, kdež byli uvězněni někteří kněží táborští. Tam usazovali se mnozí, jakož i ve vsi Kunvaldě za Žamberkem, duchovním vůdcem majíce Řehoře, sestřence Rokycanova. Přívržencův přibývalo dosti rychle a z velmi různých stran: někteří přátelé Chelčického, někteří Pikarti, ano i Valdenští se živým účastenstvím sledovali náboženské hnutí české. Na Moravě kněz kroměřížský Štěpán shromáždil kolem sebe hlouček věřících podobný kroužku posluchačů Řehořových. Jejich útoky proti církvi úřední dráždily duchovenstvo: dva z nich odsouzeni byli na smrt, ostatní vydali se na bolestnou pouť po Moravě a Čechách.“[3])

Jiří, upozorněn byv na nové hnutí náboženské, hleděl je hned v zárodku utlumiti, avšak marně, neboť za nastalých bouří válečných a po jeho smrti až do míru olomúckého r. 1479. stále přinášeny byly žertvy Martovi, co zatím tiše a nerušeně se množil počet vyznavačův učení Bratrského.

„Novému králi Vladislavu II. (1471.—1516.) nedostávalo se ani času ani síly, by bděl nad přísným vykonáváním zákonů vydaných proti Jed-

[1]) Procházka: Život Bl. Jana Sarkandra str. 34., 35., 39. — Řehák: Kde jest reformace str. 425.

[2]) Denis: Konec samostatnosti české str. 80., 100. — Procházka op. cit. str. 69.

[3]) Procházka op. cit. str. 108. — Denis 237.

notě. Po celé čtvrtstoletí bratří skoro bez překážky pokračovali ve své čilé propagandě, podporováni jsouce rozpaky a rychlým mravním úpadem utraquismu.“[1])

V dobách těch řídil církev moravskou Tas z Boskovic (1457.—1482.), muž šlechetný, osvícený, o zvelebení církve a školství pečlivý a v plnění povinností svého pastýřského úřadu nad jiné horlivý. „Obecnou únavou anebo touhou získati přízeň královu způsobeny některé přestupky. Po vší zemi působením biskupovým jevilo se pravé obrození katolictví. Kláštery opuštěné a pobořené byly znovu upravovány a osazovány a několik nových založení svědčilo o probuzené nábožnosti.“[2]) Toť však většinou úspěchy vnitřní; zevnějších větších úspěchů snaha biskupova nedocílila pro netečnost a obojetnost Matyášovu.

Po smrti Tasově (1482) osiřelý stolec biskupský spravován byl administratory, což církvi v oněch závažných časích nemohlo býti na prospěch. Teprve r. 1497 osazen stolec biskupský, ana kapitola zvolila za biskupa krakovského kanovníka Stanislava Thurzu. S mladistvým zápalem a nadšenou horlivostí ujal se mladý kníže duchovní správy své diecese.

Hned r. 1498. svolal do Vyškova synodu, k níž oběžníkem svolal všechno sobě podřízené duchovenstvo. Účelem synody bylo obnoviti pokleslou kázeň církevní, život kněžstva opraviti a dodati mu nového lesku. Za tím účelem sestaveno 50 článků, týkajících se kázně i života církevního a přiměřených časovým poměrům.[3])

Papež Alexander VI., požádán byv o podporu ve věcech víry, poslal r. 1499. na Moravu inquisitora německého Henrika Institoria. „Ten bohužel neznal situace a nestudoval učení svých nepřátel, nebyl tudíž s to, by někoho přivedl k přestupu, tím méně, by zabránil odpadání.“[4])

Horlivosti biskupově, podporované kanovníkem Dr. Augustinem Kaesebrotem a Janem Šlechtou ze Všehrd, podařilo se konečně, že mandatem Vladislavovým (r. 1503.) a dekretem Svatojakubského sněmu (r. 1508.) rázněji bylo vystoupeno proti Jednotě. Nařízeními těmi všeliké schůzky byly zakázány, spisy Bratří měly býti pobrány a spáleny, kněží jejich zjímáni. Ku všem farám měli býti ustanoveni kněží kališničtí nebo katoličtí, jichž povinností bylo vyučovati osadníky své pravé víře a dohlížeti, by pravidelně obcovali službám Božím; přísné tresty vyhlášeny jsou zároveň proti každému, kdo by kacíři poskytl útulku.[5])

Teprve smrtí Vladislavovou zasvitla Jednotě bratrské doba klidu a tím rozvoje, neboť ústřední moc, vysílená již za slabého krále Vladislava II., za jeho nástupce Ludvíka téměř zmizela a při obecném a plném bezvládí nestavělo se nic v cestu propagandě Bratrské.[6])

K tomu přispívaly vnitřní zmatky politické a socialní, jež od let osmdesátých století XV. zeměmi našimi otřásaly. Byly to spory jednak vyšší šlechty

---

[1]) Denis 249.

[2]) Denis 134.

[3]) Procházka str. 136.

[4]) Procházka 136. — Denis 287. — Procházka 175.

[5]) Procházka str. 175.—184. — Denis 265.

[6]) Denis 266.

se šlechtou nižší o počet míst při soudu zemském, jednak spory spojené šlechty s městy, jimž upíráno právo zasedati na zemských sněmech, právo vařiti pivo, právo míti statky zapsané v zemských deskách, z nichž vznikly krvavé třenice, plenění a drancování. Bylo to den ode dne víc a více se vyvinující nevolnictví lidu selského za úpadku moci královské a vzrůstu moci panské a tvoření se rozsáhlých panství na troskách jádra národa, prořidlé třídy dědinníků. Byly to konečně neutěšené poměry patronátní.

„Ježto od doby rozkolu všecky téměř statky církevní byly zabaveny a obce velmi ochuzené nemohly přispívati k výživě kněží svých, tito žili jen z almužen pánových. Proti jeho rozmarům a vrtochům správce fary nemohl spoléhati na zevnější podporu; vše přispívalo takto k ponížení farářovu, by se stal pokorným sluhou svého patrona. Farář najímán byl na dobu určitou, někdy na půl neb i čtvrt léta; nelíbil-li se, byl beze všeho propuštěn. Ubožák nemaje ani prostředkův ani pomoci, hleděl jen úslužností zalíbiti se svému patronu, poddával se svému ponížení, přijímal všecky podmínky, jen aby uhájil své existence.“ [1])

Rozháraný tento stav politicko-socialní více méně byl příčinou, že lid venkovský měnil své náboženství, přidávaje se k učení Jednoty bratrské aneb Lutherovu, jež zdála se tísněnému a zaslepenému lidu a jeho za takových poměrů zasmušilému duchu přístupnější a vhodnější než církev katolická.

Za těchto poměrů není divu, že slova učení Lutherova jako jiskry padala do nahromaděné hořlaviny. Půda byla již připravena. „Záští proti stolici papežské, na něž v těžších starostech po delší čas zapomínáno, znovu se vznítilo a propukalo.[2]) Utraquisté viděli v německém reformatoru spojence proti Římu, Němci taženi byli k novému učení temným pudem kmenovým, šlechta viděla v kazatelích lutheránských horlivé náhončí svých výhod vrchnostenských. Jsouc prosta bázně před trestající vyšší mocí úřední, šlechta spokojuje se zabráním důchodů církevních, zabavuje statky farářovy, povzbuzuje sedláky, by neplatili desátků, ba rozděluje někdy mezi ně majetek církevní.[3]) Duchovenstvo přestrašeno jedná tak, aby zalíbilo se patronům a stává se mimoděk nástrojem propagandy kacířské. Obyvatelstvo následuje jich, nepozorovaně přivyká novým naukám, nejsouc si ani vědomo odpadlictví, ku kterému jest vedeno.“[4])

Prvým hlasatelem učení Lutherova na Moravě byl Pavel Sperat v katolické dosud Jihlavě. Stanislav Thurzo napomínal sice důrazně Jihlavany, ano klatbou jim vyhrožoval, ale pohrůžky jeho nikdo nedbal.

K lutheranismu odpadl i vysoký hodnostář církevní Martin Goeschl, probošt panenského kláštera Kounického a světící biskup olomúcký, oženiv se s jeptiškou onoho kláštera a horlivě podporuje Baltasara Hubmayera i jeho sektu novokřtěncův.[5]) Poněvadž totiž Morava byla prohlášena v celém

[1]) Procházka str. 137. – Řehák 460. — Denis 209., 380. — Borový: A. Brus str. 7., 133. — M. Medek 19. — Hošek: Balthasar Hubmayer str. 84.

[2]) Denis 366.

[3]) Denis 440. — Borový A. Brus 133. — Procházka 235.—237.

[4]) Denis 441. — Řehák 404.

[5]) Procházka 204.—205. — Hošek op. cit. str. 86.

Německu za zemi, kde svoboda svědomí na světě jest nejúplnější,[1]) stala se útočištěm všech sektářův jinde pronásledovaných. Mezi takové náležel Baltasar Hubmayer, rodilý Friedberčan a vrstevník Lutherův, zakladatel sekty novokřtěncův. Pronásledován jsa pro své učení v Němcích, Švýcarsku a Rakousích, uchýlil se posléze na Moravu, kde brzo došel přízně a ochrany pánů zemských, hlavně pánů z Liechtensteina a Martina Goeschla. Novokřtěnci nad obyčej rychle se šířili, brzy vešli ve známost pro svou tichou povahu, čilý průmysl vinařský a hrnčířský a pro velké dávky, jež odváděli své vrchnosti, a tak stali se hledanými poddanými.[2]) Jsouce zváni na statky panské hojné nalézali podpory a tím se velice šířili.

Nový panovník Ferdinand I. bál se těchto sektářů, zrozených za bezvládí a vyrostlých ze zmatků; spojení jejich se šlechtou bylo mu podezřelé a vzrůst jejich nepříjemný. Proto již na začátku své vlády r. 1527.—28. počal je u nás pronásledovati, upáliv Hubmayera na předměstí vídeňském Erdberku [3]) (10. března 1528.) a sbory jejich zavíraje. S podobnou přísností zakročeno proti novokřtěncům r. 1534. a r. 1550. na sněmu brněnském, avšak bez většího výsledku, ana šlechta jich hájila, že jsou užiteční poddaní, jichž prý jako židů bez velké škody vrchností nelze odstraniti.[4])

„Tak rozkazy královské pozbývaly své přísné povahy, která vzbuzuje poslušnost. Kněžstvo závislé příliš na patronech, záhy upouštělo od bedlivosti, která působila mu tisíc nesnází.“ [5]) Pobyt novokřtěncům prodloužen na Moravě až do r. 1621.

Za druhého nástupce Thurzova Marka Kuenu (1553.—1565.) ukázalo se ovoce náboženské svobody na Moravě v úplné své podstatě. Morava takořka hemžila se sektami náboženskými. Mimo uzákoněné katolíky a utraquisty vyskytovali se tu lutheráni, přívrženci Jednoty bratrské, Habrovanští, Slavkovští, novokřtěnci, Mikulášenci, sobotáři a antitrinitáři. [6])

Byl-li šlechtic v Čechách skoro neobmezeným pánem na svém statku, byl jím na Moravě tím spíše, poněvadž král byl daleko, kdežto v Čechách měl své sídlo.

Biskup olomúcký chtěje zkázonosným haeretikům v cestu vkročiti, snažil se vymoci u císaře, by nekatoličtí duchovní a kazatelé byli vypovězeni, jemu pak aby bylo přiděleno ku podpoře víry katolické několik kněží z rozkvétajícího Tovaryšstva Ježíšova (1558).

Prosba biskupova aspoň v této druhé věci neminula se s účinkem. Král opatřil mu znamenité spolupracovníky, povolav k nám na Moravu — jak již byl v Čechách učinil — řád jesuitský.

„Jako v celé Evropě i u nás byli jesuité nejobratnějšími a nejstatečnějšími apoštoly nového rozkvětu života církevního. Vrženi jsouce do země,

[1]) Denis 423, 650. — Procházka 238. — Hošek op. cit. str. 84.

[2]) Procházka 225. — Hošek: Baltazar Hubmayer, předmluva.

[3]) Hošek op. cit str. 146

[4]) Denis op cit. 423. — Procházka op cit. str. 307.

[5]) Denis 425.

[6]) Procházka 290.

které neznali a jejíž řeči z počátku nerozuměli, měli proti sobě mimo předsudky kacířů, žárlivost ostatních řádův a nedůvěru skoro všeho kněžstva katolického,[1]) jehož pokoj kalili. Žádný jiný řád ve službu věci nepřinesl podobného souboru vlastností si odporujících: byliť mystiky čilými, politiky nadšenými, apoštoly diplomatickými. V žádné době při jednom řádu nepodivováno se podobnému sdružení vědění dostatečně hlubokého a prostoty sdílné, odříkání, pokory, nezlomnosti a ohebnosti. Nebylo duše, k níž by nenalezli klíče. Velikou převahou jejich bylo, že bezpečného útulku poskytovali lidem, jichž vědomí tak dlouho bylo trápeno pochybnostmi, a kteří žíznili po pokoji. U nich nebylo již hádek ani nejasnosti: přinášeli učení jasné, přesné, určité v nejmenších podrobnostech."

„Katechismus, který složil Kanisius ve Vídni, byl podivuhodný svými otázkami a svými odpověďmi. Na sta nových vydání dostalo se mu, a na sta tisíc duší přinavrátil Římu."[2])

Jesuité, sotva že přišli do Olomouce, počali pracovati dle nového programu, jehož rozvrh byl:[2])

1. působiti missiemi po vší zemi,
2. získati tovaryšstvu příznivce a udržeti v poslušnosti a ve víře katolické pány,
3. vyučovati mládež ve školách,
4. zabezpečiti lepší výběr kněžstva.

„Horlivost jejich nesla ovoce: přibývalo žáků, zřizovány pro ně nové ústavy. Rozšiřovali své missie, měli své učence a polemisty. Za výtečného jejich vedení znovu zřizovaly se nečetné ještě voje katolické; kněží byli lépe voleni, lépe vzděláváni a v povinnostech svých udržováni přísnou bdělostí.

Především snažili se získati jistý počet pánů, střásti lhostejnost oněch stavů katolických, jejichž víra platonická netečně přihlížela k úchvatům kacířství. Nejdříve získali ženy, jež pak staly se jejich obratnými pomocnicemi. Působením jesuitů znenáhla většina vzácných rodů historických jest katolická a jim oddaná; je povolávají na své statky, zavírají školy kacířské, vyhánějí kněze lutheránské, zapovídají obřady bratrské."[3])

Takový byl program působnosti jesuitské, důsledně krok za krokem prováděný, a takové ovoce jeho! Ovšem, toto ovoce zrálo jen pozvolna, úspěchy viděti bylo jen v obrozeném životě katolíků; počet návratů nebyl velký. Dosti bylo, že katolíci více neztráceli půdy na úkor sektářství stále vzrůstajícího na troskách utraquismu. Příčiny toho dlužno hledati v tom, že

1. moc biskupská byla slabá,
2. byl nedostatek kněžstva,
3. byly neutěšené poměry patronátní,
4. nesla to povaha bludných nauk, jež hověly smyslnosti a tak zvané svobodě evangelické.

---

[1]) Borový: M. Medek 59. — Denis op. cit. 464.
[2]) Denis 460
[3]) Denis 564.

Proti tomu hleděl sice repraesentant státní moci, císař Ferdinand I., pomoci církvi katolické k opětnému rozkvětu, osadiv znovu arcibiskupství pražské, povolav jesuity a tím, že vymohl od stolice apoštolské kalich, avšak prostředky ty, ač byly dobré, byly nedostatečné a pohříchu opožděné.[1] „Ferdinand, pokud mohl, vykonal úkol svůj; na jeho nástupci bylo, by využitkoval sil, které mu otec odkázal.“[2]

Po smrti Ferdinandově (1564.) nástupcem stal se Maxmilian II., jejž právem historikové obviňují z obojakosti. Ta přispívala jen k rozmnožení všeobecné nespokojenosti a k žalostnému úpadku vládnímu, poněvadž panovník neměl ani vůle ani moci, by smýšlení své uložil stranám nepřátelským.[3] Za takové vlády odkázáni byli katolíci sami na síly své, na své vůdce. Prozřetelnosti Boží tisícerý za to dík, že v ten čas a stejné doby následující ustanovila diecesi olomúcké hrdiny duchem, kteří pevnou rukou řídili kormidlo lodičky naší církve a smělou odvahou nasazovali hruď vlnobití nepřátelskému. Byli to Vilém Prusinovský, Stanislav Pavlovský a kardinál František z Dietrichšteinu.

Vilém Prusinovský (1565.—1572.), dosednuv na stolec biskupský, snažil se vzíti si celou diecesi v náležitý dohled a za tou příčinou, nemoha sám k dílu tomu stačiti, rozdělil Moravu na 2 visitační okresy. Úkol visitací svěřen proboštům kapituly brněnské a olomúcké.

Poznávaje, jakou váhu mají dobře zřízené školy katolické, nešetřil obětí, by zdokonalil školství. Proto nadal školu, založenou od Marka Kuena, hojnými důchody a svěřil ji osvědčeným rukám jesuitů; podobně učinil i s kněžským seminářem. Poněvadž pak i šlechta katolická chodila na učení buď do protestantských Němec, aneb vzdělávala se ve školách Bratrských, založil biskup Vilém nový ústav pro šlechtické jinochy katolické, odevzdav správu tohoto učiliště, jež později povýšeno na akademii, opětně Tovaryšstvu Ježíšovu. Šlechta katolická rychle chopila se daru tak vzácného a významného, a brzy ústav ten byl přeplněn nejen jinochy katolických rodin, nýbrž i protestantských, ana se výbornost jeho den ode dne po celé zemi rozšiřovala.

Postarav se takto o školství, uchopil se velepastýř náš oněch prostředků ku probuzení a otužení duchovního života, jak je byl sněm tridentský předepsal; byly to synody diecesní. Přes odpor stavů nekatolických svolána prvá taková synoda do Olomouce (5. května 1568.),[4] v níž biskup, povzbudiv sám úchvatnou řečí duchovenstvo k mravnému životu, dal předčítati osnovu života kněžského, načež o jednotlivých bodech rozpředena debata a podávány vysvětlivky.

K otužení křesťanského ducha mezi věřícími rozkázal biskup duchovenstvu, hlavně pak jesuitům, aby mezi lidem horlivě kázali, konali křesťanská cvičení a putujíce po diecesi, působili jako missionáři.

Mimo to vymohl Prusinovský na Maxmilianovi II. nápravu práva patronátního, by se existenční a hmotné poměry duchovenstva zlepšily. „Za-

[1] Borový: A Brus str. 47.

[2] Denis op. cit. str. 465.

[3] Denis op. cit. str. 472, 476.

[4] Borový: A. Brus str. 64.

brání statků duchovenských bylo jedním z hlavních článků programu husitského a zároveň z těch, jež byly provedeny nejsvědomitěji. Tak duchovenstvo živořilo, ano mnohdy zmíralo hlady, nemajíc k výživě své než skromné almužny svých osadníků. Po smrti zmocňoval se patron nepatrného jejich dědictví. Ubohý farář byl jen placeným — a to skrovně — sluhou, jenž se najímá na půl léta a propouští, jakmile služby jeho se znelíbily.“[1]) Náprava těchto smutných poměrů byla žádoucna, ano nezbytna, mělo-li duchovenstvo býti vytrženo z nečestného onoho postavení a postaveno na vlastní své nohy. Bohužel, že náprava nařizovaná rozkazem císařským, pro malomocnost císařovu ne všude a úplně vešla v platnost.

Mimo jiné obrátil horlivý biskup pozornost svou k časovým potřebám své diecese. Když protestanté vyčítali katolíkům, že nemají ani dostatek překladů Písma sv. jako protestanté, dal Prusinovský svým nákladem tisknouti bibli německou a šířiti ji mezi lidem. Poněvadž pak podrýváním víry se strany protestantů mizely hlavní znaky křesťanského života, veřejná mravnost a cudnost, domáhal se toho vzorný biskup u magistrátu olomúckého a brněnského, by svou mocí zakročili a netrpěli nikde podezřelých ženštin.

Hlavní však péče biskupova směřovala k tomu, by bylo duchovenstvo jemu podřízené mravné. Proto naporučil klášterům žíti dle řeholí a svolával schůze kněžské v jednotlivých krajích, aby duchovenstvo účastníc se jich bylo nadchnuto pro věc Kristovu a vzorný vedouc život dalo se v zápas se sektářstvím. K tomu nesla se také snaha biskupova, by domohl se u císaře právomoci, bdíti nad duchovenstvem kališným, jež, jsouc úplně bez vrchní hlavy a dozoru, čím dál tím více upadalo v bahno neřestného života, doufaje takto, že snáze bude moci kališníky sjednotiti s církví katolickou. Přání biskupovu bylo 26. ledna r. 1566. vyhověno,[2]) avšak dlouho těšiti se z ovoce sebe nepatrnějšího nebylo mu souzeno. Neumorná snaha o rozkvět diecese a o povznesení církevního života podkopala zdraví církevního knížete a v mladém ještě věku 38 let sklála jej do hrobu, 16. června 1572.[3])

(Pokračování.)

Jak bílý kmet . . .

Jak bílý kmet, jenž stářím strápený
si vyjde z jara na výsluní před chýš,
já vešel v sady poesie smavé.

Ach, v jaké sady! Růže s liliemi
se tísní k sobě v nich a vůně vydechují zázračné,
že padám v sítě snů a vidím všude kouzlo!

V týni příjemné, jež taje tiše, rozplývá se v sladkost
se hroužím v hloubky tajůplných dálek
a napínám své zraky udivené tam do těch dálek,
kde jen věčnost vládne . . .

Fr. Reiniš.

[1]) Borový: M. Medek 19., A. Brus str. 133. — Denis 487. — Procházka.
[2]) Borový: A. Brus str. 129.
[3]) Procházka op. cit. str. 384.

Patřil jsem . . .

Patřil jsem z blízka vždy v krvavě slnivé východy, západy vášní,
ve žhoucí, měděná oblaka, roztrhlá veselím velkým,
až jsem si popálil záhy své řasy. Se zrakem bolavým
pak jsem se obrátil v temno, které jest sníženo v údolí Smutku.
Tam mne však děsily klikaté blesky a ohnivé šlehy,
že v sirnatém zápachu omdlela duše má chorá.
Jen rosivé Šeření vzkřísilo duši a zahnalo sinavou mdlobu.
Na bílé ráno Spasení svého jsem s údivem, úžasem patřil.

Fr. Reiniš.

Počátky moderních ideí v literatuře a umění.

Napsal Hubert Beránek.

Literatura a umění jsou projevem ducha doby. Jako pak naše doba není než poslední snad vrcholení velkého onoho odvratu od křesťanství, který udál se pod vlivem humanismu a renaissance v patnáctém a šestnáctém století, tak možno počátky ideí vládnoucích v nedávné a namnoze přítomné ještě literatuře stopovati až do 15. století.

Některé z těchto ideí (ty význačnější) mají býti předmětem naší úvahy. Omezujeme se zde v tomto náčrtku právě jenom na literaturu krásnou a umění, ačkoli dobře známo jest, že všechen nynější protináboženský směr vzdělání evropského jest konsequencí ideí, které uvedl nový věk do společnosti evropské. Když slunce středověku nachýlilo se k západu, tehdy hasly též idee, hvězdy, které svítily středověkému lidstvu. Neutěšené poměry církevní i politické, úpadek scholastiky, humanismus, renaissance, nová methoda filosofická, velké objevy v astronomii, optice, mechanice a ve vědách přírodních vůbec, způsobily krisi v duševním životě na počátku nového věku, kterou valná část intelligence nedovedla rozřešiti ve smyslu křesťanském. Není tedy divu, že též literární a umělecké názory odchýlily se od středověkého pojímání, od smyslu křesťanského, že jako vše, tak i literatura a umění se odkřesťanilo.

Hlavně tři idee jsou to, které zdají se nám pozoruhodnými, poněvadž v moderních literaturách a v umění posledních dvou století dosáhly takového rozvoje a mohutnosti, že celé školy na základu té neb oné idee se ustavily; je to kult přírody, kult genia a kult smyslnosti.

Názor na přírodu. Čím byla příroda člověku antickému, specielně Řekovi, je dostatečně známo. Víme, že Řecko přírodu zbožňovalo; bohové jeho nebyli než zosobněné síly přírodní (ovšem původně v době archaické silně proniká názor monotheistický a duchovější). Byl tedy poměr jeho k přírodě velmi intimní; on se necítil vůči přírodě nikterak sklíčeným, ona mu nebyla nepřítelkyní, nýbrž milostivým božstvem, k němuž se v čas utrpení i radosti rád utíkal. A utonula-li Řekovi duchovost božstva ve hmotné přírodě, splynula mu v ní tím spíše představa ducha vůbec. Řecký duševní život dospěl tak daleko, že ducha od přírody nedovedl rozlišiti, příroda a duch splývaly mu

v jedno, ale nikoli tak, jakoby duch byl zcela zanikl, nýbrž spíše veškera hmotná příroda byla oduševněna, čilým životem prodchnuta. Proto neznal Řek žádných odporů a bojů mezi duchem a hmotou, přírodou, jak je třeba znali Orientálové. Východ znal ovšem ty boje, avšak skončily v jeho náboženstvích, jeho umění, v jeho zřízeních politických a vůbec ve všech projevech ducha vítězstvím hmoty.

Řecký názor značí tedy proti Orientu jistý pokrok: duch tu již nesténá pod hmotou, spíše hmota jest oduševněna. Obojí názor objevil se nejlépe ve výtvarech uměleckých (aspoň pro nás jsou tyto nejvěrohodnějšími svědky). Nelze popatřiti na umělecké výtvory Východu bez pocitu hrůzy, zděšení; ty ohromné spousty hmoty dusí ducha lidského. Naproti tomu představte ti tu něžnost, bezstarostnost, v pravdě olympický klid, tu přirozenost a veselost řeckých výtvorův uměleckých.

Však tato harmonie ducha a hmoty netrvala a nemohla trvati stále. Již v samém umění řeckém v pozdějším jeho vývoji lze pozorovati průlom do tohoto primitivního názoru na přírodu živou i neživou. Attická tragoedie a filosofie pokročila již od intuice k reflexi, t. j. přestala se cítiti za jedno s přírodou a počala si uvědomovati ducha. Marně želí básníci tohoto „života krásy“, marně čekají doby, kdy se zase uskuteční „Hellady sen sladký“, duch lidský k vyšším věcem jest povolán. Nemohlo tak zůstati, neměl-li všechen pokrok z lidstva býti vzdálen.

Duch lidský nemohl zůstati v objetí přírody, nesměl s ní býti s totožňován. Toto radostné poselství, toto vítězství duchu lidskému přineslo křesťanství, které mu vrátilo vědomí jeho povznešenosti nad hmotnou přírodu; ono mu přineslo ujištění o jeho původu z jiné Vlasti. A tím učiněn dětskému snu Hellénstva konec — duch lidský dospěl do stadia mužného sebevědomí. Křesťanství vrátilo pravou cenu duchu i přírodě, vyhýbá se oběma extremům: jak pessimismu naproti přírodě (jako to činil gnosticismus), tak zbožnění přírody, jak to činí pantheismus. Jestliže tedy Schopenhauer odvolává se na sv. Pavla, aby jím podepřel svůj světový názor, pak mu dobře nerozumí. Píšeť ovšem sv. Pavel:[1]) „Víme zajisté, že všechno stvoření lká, a (jako) ku porodu pracuje až posavád. A netoliko to, ale i my, prvotiny ducha majíce, i my sami o sobě lkáme, očekávajíce vyvolení synů Božích, vykoupení těla našeho.“ Zřejmě je tu vyslovena naděje vykoupení.

Křesťanství nikterak nepokrylo přírodu smutečním florem, jak se mu vytýká, ono není náboženstvím pessimismu, nýbrž ono ten elegický dech, který z přírody hříchem poskvrněné skutečně vane, povzneslo a očistilo k naději vykoupení všeho tvorstva i přírody. Křesťanství naopak potěšilo ducha zarmouceného. Všimněte si jen národních těch eposů, zvláště severních národů, jaký se zde jeví často elegický smutek, jaký zachmuřený názor na nepřátelskou přírodu. Již Plutarch nazval smutek pramenem poesie a jak důležitý význam u Platona má Eros (touha duše v těle uvězněné po říši ideí) je známo.

Zkoumejme nyní, jak se k přírodě choval křesťanský středověk. Ve středověku nenajdemo té intimnosti k přírodě, se kterou se setkáváme v bá-

[1]) Řím. 8., 22. a 23. verš.

snickém ovzduší antickém a která byla příčinou, že starověk tak hluboko zabředl do smyslnosti, že i síly přírodní (personifikované) v bohy proměnil; zaměnil tedy představu ducha s představou hmoty.

Středověk však byl všecek proniknut křesťanstvím. On věděl předně, že příroda hříchem prarodičů stižena byla kletbou a za druhé, že zde nemáme na zemi vlasti stálé, že k jiným určeni jsme cílům, že jsme zde poutníky a takořka ve vyhnanství. Proto člověk středověký prchal z přírody a svůj cíl nalezl nikoli v ní, nýbrž nad ní, v nadpřirozeném světě ideí. Že starověk tak blízkým se cítil přírodě, že se jí více zabýval a v umění ji přenesl, nemožno mu za tak velkou přednost a zásluhu vykládati, jako nelze vytýkati středověku, že jeho poměr k přírodě ochladl. Vývoj ducha lidského nedělá skoků, každý věk plní úkol, který mu jest Prozřetelností přidělen. Starověk připravil půdu, aby schopna byla přijati božské učení Kristovo a s druhé strany středověk zabývaje se pěstováním ideálních statků člověka, nesmrtelnou si zasloužil slávu i poskytl našemu věku možnost, aby bezstarostně mohl se věnovati praktickým potřebám života a vědou podmanil přírodu. A jestliže chybil středověk, ponořiv se zcela v metafysiku, chybil i nový věk, zahrabav ducha ve hmotu — ale kdo více škod způsobil?

Starověk neznal pravé přirozenosti ducha, proto se zabýval přírodou, středověk osvícený křesťanstvím poznal pravou jeho vznešenost; jaký tedy div, že oslněn krásou jeho, zapomněl na pozemskou hrudu, po které chodil a též umění následkem toho vtáhl do jeho čarovných říší — právě tak, jako doba moderní zatáhla vznešené umění do kalu realismu a špíny naturalismu. Umění středověké bylo eminentně duchové. Takový byl poměr křesťanského středověku k přírodě a takovým jeví se zřejmě v jeho literatuře a umění.

Hlavním představitelem středověké poesie jest romantismus. Jaký názor na přírodu jeví se nám v poesii této? Nalezáme tu jenom krátké, nesmělé náběhy k líčním přírodním, jednotlivé verše všímají si dosti chladně zjevů přírodních, ale nikde se zde nepotkáváme s takovými výlevy citu ano i vášně a zanícenosti pro krásy přírodní, jako v poesii novější. Jest poesie staroromantická ve zdravé své části provanuta duchem křesťanským, který učil člověka středověkého vážiti si přírody a viděti v ní dílo rukou Nejvyššího, ale dílo stižené kletbou téhož Tvůrce; učil ho považovati přírodu a vůbec celý tento svět za nutné zlo, prostředí, jimž projíti musí duše lidská v ráje nebeské. Příroda byla člověku středověkému prostředkem k poznání Boha, projevem jeho velebnosti — tak učily Summy scholastické.

Však dosti brzo začal se v krásné literatuře a umění projevovati nový duch, nový způsob nazírání na přírodu, a sice se s ním potkáváme hodně hlubeko ve středověku. Již u Petrarky shledáváme se s místem, jež až k nepoznání podobá se modernímu Byronismu. Petrarka stoje na hoře Ventoux napsal: „Pod mýma nohama vznášely se mraky, před mýma očima čněly v milených nivách Italie sněhem pokryté hlavy Alp, mně nedostižitelně vzdálené a přece tak blízko se zdající, jako kdybych se jich dotknouti mohl. Já vzpomínal jsem na studijní léta, strávená v Bologni a uvažoval, jak sice přání

a náklonnosti se změnily, ale nectnosti zůstaly.“[1]) V rozkošném údolí Vaucluse hledal básník uklidnění, které středověk hledal v přítmí domů gotických. Nadšení pro krásy přírodní, touha rozbouřeného srdce po jejím klidu již u Petrarky silně vystupuje.

Také spisy Aeneáše Sylvia bohaty jsou místy překrásnými, která svědčí o bedlivém a znaleckém pozorování kras přírodních. Vůbec od 14. století se nový tento názor na přírodu šíří vlivem humanismu neobyčejně. Vždyť humanismus vyvolal staré pohanství z hrobů, ve kterých po tolik století leželo; zabývaje se zbytky jeho, načichl jeho ovzduším a pozbyl ducha křesťanského.

Návrat k přírodě, od níž jsme se vzdálili! Co příroda sobě žádá, to jest mravné, ano svaté — učil Macchiavelli. Jako snažil se humanismus (který v jedné své skupině mravně hluboko klesl) obnoviti antickou mravnost, náboženství i politiku (čímž dopustil se chyby neodpustitelné na vzdělanosti křesťanské), tak znova vyvolal také v literatuře a umění antický názor na přírodu.

V umění výtvarném stalo se tíhnutí k přírodě heslem již od dob Giottových; nový poměr umělce k přírodě neživé i lidské přivedl sice umění k netušenému rozvoji (velmi ovšem krátkému) po stránce technické, studiem anatomie, linearní a vzdušné perspektivy i chemie barev — avšak ideový podklad umění křesťanského středověku vlastní byl tím novým pojímáním přírody změněn a životní síla středověkého umění podťata.

Řekli jsme již dříve, že ve světě antickém nebylo mezi duchem a hmotnou přírodou žádných rozporů. Tato harmonie člověka-ducha s přírodou-hmotou projevila se též v antickém umění, kde forma, vnějšek je vším, kde duch splývá s hmotou, idea s formou. Tato rovnocennost ducha s hmotou byla křesťanstvím zlomena ve prospěch ducha a vítězství to — nový poměr ducha ku hmotě, projevil se rovněž velmi zřejmě v umění středověkém, zvláště malířském, potlačením všeho, co s přírodou souviselo. Poměr ducha k přírodě je zde více nepřátelský. Tím se nám vysvětlí celý ráz umění středověkého.

Již v samém způsobu, čili druhu uměleckém se nám jeví středověký poměr člověka k přírodě různý od pojímání antického. Uměleckým druhem středověku je hlavně malířství naproti sochařství antickému, zcela dle názorů obou na přírodu; neboť barva (ač zdá se býti smyslnější než kámen) podává přece na obrazu jenom zdání těla, máme zde jen dva rozměry — v sochařství tři, tedy v malířství jeden rys tělesnosti, formy, povrchu, ve prospěch nitra, obsahu, idee, potlačen.

Ideový obsah je v umění antickém a středověkém naprosto různý: antické umění je veselé, bezstarostné, klidné, smyslné; v umění středověkém je smyslnost potlačena, tělu nevěnuje se péče, postavy jsou křivé, hubené, prsty dlouhé, nepřirozené, zákony tíže a anatomie zanedbány — až cítíme to škubání askesí ztrýzněných nervů.

Pojem krásy v umění středověkém ustupuje vždy více pojmu svatosti. Místo antické krásy smyslné, krása duchovní, místo bujných těl starověku a úsměvných božstev — bolestí skřivené rysy mučenníků. Základ umění je zcela jiný než ve starověku: základ to náboženský.

[1]) Grupp: System und Geschichte der Cultur II. S. 324.

Umění antické všechen dojem soustřeďuje na vnějšku: plyne to z jeho ideálu krásy formální. Křesťanský středověk, jemuž krása byla totožna se svatostí (tedy něco nadsmyslného proti antice) soustředil všechen dojem díla uměleckého do obličeje — do oka — výrazu to duše. Starověk má sochy nahé, poněvadž musely býti zřetelny tvary těla, měl-li dosíci sochař dojmu uměleckého; středověk je halil (rys rozhodně více realistický než antická nahota — vždyť nikdo nechodí bez oděvu). Starověk vynechával zřítelnici — křesťanský středověk položil správně v oku celý výraz díla uměleckého. Středověké umění má duši — antika nikoli, ta má jen úchvatnou formu. Uměleckým ideálem středověku není jako v antice individuum tělesnou silou vynikající, ani božstvo chladné ke svému okolí, povznesené nad trpící lidstvo. Umělec středověký si maloval Boha vždy ve vztahu k lidstvu vykoupenému, svatého v jeho poměru k trpícímu lidstvu. A jenom to jediné slovo: soustrast, láska, to tvoří onu hroznou propast mezi antikou a uměním křesťanským. Antická Venuše oslní formou, rovněž Apollo, ale nemají pro vás, ubohé smrtelníky, slitování. A představte si z druhé strany Ukřižovaného s rozevřenou náručí s tím výrazem nevýslovné lásky k lidstvu, která ho neopustila ani v hodině poslední, anebo si představte Madonnu s milostným jejím úsměvem a máte celý rozdíl mezi antikou a uměním středověkým.

Všechny tyto rozdíly v provedení uměleckého ideálu plynuly z rozdílného názoru na přírodu. Starověk ducha stotožňoval s přírodou, následkem toho idea a forma splývaly v jedno. Křesťanství položilo důraz na ducha a učinilo ho obsahem umění. Náboženská idea přísně lišena od formy a stavěna do popředí, forma zatlačena do pozadí. Umění středověké vyniklo následkem toho vniterností, nadšením a oduševněním, antika naproti tomu byla studená, vnější, bez citu a bez lásky.

Tak to bylo v umění středověkém až do humanismu, který odvrátil umění křesťanské od jeho obsahu náboženského a obrátil je k formě; on pomohl přírodě opět k vládě v říši umění a tím odcizil středověké umění jeho duševnímu principu. Skutek ten osvětluje nám celé dějiny renaissance i příčiny jejího rychlého úpadku. Čím více se vzmahá renaissanční směr, tím více se vzdalují umělci od obsahu náboženského a tíhnou k formě. Od vnitrného umění Angelika da Fiesole jde vývoj ten až po Raffaela, v jehož geniálních rukou forma s obsahem tvoří rovnováhu téměř antickou. Ale po něm jde to již dolů; forma a obsah rozpadají se čím dále tím více a umění klesá přirozeně stále hlouběji, protože se pošinuje ze základu náboženského, na kterém vyrostlo. Odvrací se od náboženství a obrací se k životu (genre, zátiší, krajina atd); rozsah jeho se sice šíří, ale obsah se menší. A klesá stále hloub, až dle výroku Schaslerova (Geschichte der Aesthetik) v Rokoku svou nepřirozeností přišlo do sporu se samou přírodou, s níž tak dlouho koketovalo. (Pokračování.)

Rispetti.

I.

Už jeseň spěje přes požaté lány,
chlad, pusto dechla v stíny parku snivé,
list svadlý smetla na pěšiny křivé,
a pozdní květy kolem rozmetány.

Ty pozdní květy — stejný los váš všude;
už v poupatech vám osud k hrobu hude.

Ať na luhu či v srdci vykvetáte,
v kalichu slzu místo rosy máte . . .

II.

— – — – — — — — —

a v ruce list mám, list tvůj, drahá, dlouhý;
žár vášně z něj v zrak uslzený dýchá,
sklamaná naděj', slzí bolest tichá,
rozryté srdce žalem marné touhy . . .

Však marně srdce vracet v doby blaha,
kdy líbal jsem tvou tvář, má duše drahá·
Dnes v srdci mém již láska plane jiná,
jež s Láskou nadhvězdnou je v jedno spíná . . .

Píseň Víry vítězná.

O Genie svatý, rozpni svá křídla,
spoj Východ i Západ v perutí náruč,
nechť hlubiny moře podnož Tvých nohou,
nad modravý aether zavlaj Tvá kadeř,
ve hvězdnaté blesky vlož svoje zraky;
svou písnici počni akkordem bouře,
a v modlitbě tiché — serafů hymnu —
nechť finale míru zachvěje světem . . .

Slyš, velký Hospodine, slova má,
a pláč můj zaleť k trůnu Tvému na úsvitě,
Ty, Bože svatý, naději vložil jsi v srdce mé,
Ty, jenž štítem jsi spravedlivým,
Ty, jenž chloubou jsi těm, již milují
jméno Tvé.

O Genie svatý, zástup zřím světců,
jak lilije bílé chvějí se prázdnem,
v jich rukou zřím palmy, na srdci růže...
zřím v rukou jich palmy — vítězná církev,
na srdci jim růže — martyres Dei. —
Dál chvěje se zástup ke branám věčna,
a noví a noví noří se z prázdna,
dál lilije pučí na luzích světa,
na tajemných luzích Kristovy lásky.
A vznešená Víra vznáší se v temnu,
a nadšení rosí ubledlé tváře,
výš stoupá již srdce za těmi tony,
jež Víra kol hraje na strunách duše.

Podivné jméno Tvé, Hospodine,
a velebnost Tvá nad hvězdy vyvýšená;
vše zpívá slávu Tvoji:
podivné, Hospodine, jméno Tvé po
končinách světa.

O Genie svatý, rozpni svá křídla . . .
Čas béře své váhy, koří se světy,
ve kadidlech dýmu vstává zas Víra,
ve bělostném rouše stoupá až k nebi,
allelujah jásá omladlá duše,
Pax vobis padá s nebeských výší . . .

III.

O Vznešenost, já do strun sáh',
a hymnus vznešený, tak jak Ty's veliká,
chtěl v akkordech své duše, tmy jež
nevzniká
svých opěvovat — odpust — chudých ve
slokách.

Má duše chvěla se, a já jsem do strun sáh'...
leč píseň krkavců to kráká ve strunách, —

ta píseň rouhání, jež nach Ti s beder rve.
O Vznešenost, jen sníti lze o kráse Tvé.

IV.

A kdyby z červánků, jež s oblaky si hrají
svůj idol stvořil, skryl jej v rosy dech,
jenž — v kštici démanty — si ráno
v květy leh,
z hvězd diadém dal zlatých, jež se v šeru
tají, —

jak země prach však vzdušná křídla skropí,
jak fantom idol v nicotě se topí,

a prázdné hlavy k tomu přikyvují suše...
A tak i myšlenka, jež na vlnách spí duše.

Ed. Kasal.

Princip života v církvi katolické. [1])

Podává Josef Škrabal.

Vznešený a veliký jest úkol církve katolické: přivésti celé lidstvo ku spáse, již zjednal vtělený Syn Boží Ježíš Kristus; všichni národové shromážditi se mají kol trůnu Beránkova, Tvůrci svému pějíce hymny slávy, písně díků. „Bude jeden ovčinec a jeden pastýř.“ Jest církev schopna, aby dosáhla tohoto ideálu svého? Slyšíme odevšad: „Nikoli; církev již vyplnila úkol svůj, patří době minulé; pro nás se nehodí: jeť duchem svým a rázem daleko od nás, ještě ve středověku — nechce slyšeti o potřebách moderního života, staví se proti nové vědě, dlí mimo hnutí myšlenkové, jež nás ovládá, slovem, jest anachronismem ve vzdělané naší době.“ A synové věku devatenáctého, slyšíce výtky tyto, odvracejí se s pohrdáním od té nepřítelky osvěty a pokroku, opouštějí matku, která stála při jejich kolébce, slibujíc jim život — život věčný...

Jsou pravdivy výtky tyto? Ať rozhodnou dějiny! A hle, v zrcadle dějin zříme mladistvou, vznešenou postavu — církev katolickou —, mládím a svěžestí překonává starý, sešlý Řím, zjemňuje divoké Germany, vine k sobě mírné Slovany a labodným slovem volá k sobě národy jiné. A národové slyší, přicházejí ze všech stran, ze všech dob a v církvi nalézají vyplnění svých přání, své touhy po pravdě, po lásce. Tajemné kouzlo přizpůsobuje církev pro všechny doby, pro všechny země: jest to život, božský život který jí dal její zakladatel, ten, jenž pravil o sobě: Já jsem život. A tento život činí ji schopnou k tomu, aby vychovala lidstvo k cíli nadpřirozenému. Ukázati, že jest v církvi katolické život, t. j. vývoj a pokrok, to budiž úlohou naší.

I.

Změnu prohlašují za jediný, nejvyšší zákon světový; právem? Vždyť pozorujeme ve světě jednak věci, které jsou naprosto nezměnitelné — jaké byly před tisíci lety, takové jsou dnes a budou dále — jednak ve věcech proměnlivých jest něco neměnitelného, ač věci samy prodělávají stálou změnu. Tedy změna a neproměnnost! Kde život, tam změna, změna na něčem stanovném, nezměnitelném. A tyto dvě věci vidíme i v církvi katolické: i v ní jest něco — nikoli pouze případné, nýbrž stanovné — co se nemění, čehož původcem jest Bůh, ale zároveň neustálý vývoj, charakteristický znak života, jenž působí věčnou mladost církve: renovatur de die in diem.

Dá se očekávati, že jest v církvi vnitřní život a vývoj. Jest založena Bohem pro člověka. Jaký zákon ovládá činy Boží? Skutky Boží „ad intra“ nesou znak neměnitelnosti, ty jsou věčny, neproměnlivy: pochody v nejsvětější Trojici. Ale činy jeho pro člověka, ty od věčnosti byvše stanoveny, v čase stávají se skutkem, docházejí zdokonalení a konečně vrcholu v Bohu samém. Vizme stvoření, zjevení a projev lásky Boží ku člověku.

[1]) Prameny, Bougaud, Christenthum und Gegenwart, Schellova dogmatika, Schell, Die Wahrheit des Christenthums I. B. 1. 2., Schell: Katolicismus als Princip des Fortschrittes, Braun: Distinguo, Hlídka II. r.

Bůh maje od věků ideu stvořiti svět, tvoří v čase hmotu chaotickou, z ní vyvádí zemi, na ní tvoří život organický — tvoří tělo prvního člověka, vdechuje duši, duši lidskou, stvořenou k obrazu a podobenství Jeho . . . Konec? . . . Mine 4000 let a Tvůrce vštěpuje v kmen pokolení lidského nový roub — Slovo vtělené! A ještě jedna formace, jedna fase ve tvoření: den soudný, kdy Syn člověka přijde soudit svět a před jeho tribunálem se objeví spravedliví v těle oslavenému, zlí v těle zohaveném.

Jiné dílo Boží: zjevení. Bůh lidi stvořil, aby ho poznali . . . A ti ho poznávají nejdřív z knihy přírody: „Co známého jest o Bohu, zjevné jest jim; Bůh zajisté jim to zjevil. Nebo neviditelné vlastnosti jeho ze stvoření světa, skrze ty věci, kteréž jsou učiněny, rozumem pochopené spatřeny bývají, totiž jeho věčná moc a božství.“ (Řím. 1, 19.—20.) A po této knize otvírá Bůh knihu druhou, zjevuje se prarodičům, odhaluje pravdu patriarchům, dává zákon lidu svému israelskému; jde řada Jím inspirovaných proroků, kteří jasněji a jasněji kreslí obraz Vykupitele a díla jeho: „Mnohonásobně a mnohými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky.“ (Žid. 1, 1.) Ale to nestačí: přichází Moudrost nestvořená, aby poučila lidstvo, Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi. (Jan 1, 14.) Již dosti? „Vidíme skrze zrcadlo v podobenství.“ (I. Kor. 13, 12.) Přijde okamžik, kdy spravedlivý v blaženosti nebeské patřiti bude tváří v tvář Pravdy věčné.

A nyní ten divuplný proces, jímž ukazuje Bůh lásku svoji ku člověku. Od věků miloval jej, z ničeho vyvolal v existenci, stvořil tělo i duši bohatým věnem obdařenou, vznešený určil cíl; člověk zhřešil . . . ustala láska Boží? „Tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, nýbrž měl život věčný.“ (Jan 3, 16.) A Syn Boží přichází ponížený, povržený, poslední mužů — poslušen Otce až k smrti — smrti kříže . . . Jak nesmírný to projev lásky Boží ku člověku! Ale není poslední. Pán zůstává mezi lidem svým, tělo a krev svou zanechává v nejsv. Svátosti oltářní. A Eucharistie, to jest jen závdanek a símě té slávy budoucí, již člověku chystá Bůh v nebi!

A tož dva znaky mají díla Boží: od Boha jsouce nesou znak stálosti, ale jsouce pro člověka, vyvinují se a zdokonalují. Co jiného lze očekávati, než že znaky tyto budou i na nejdokonalejším díle Božím, na církvi svaté. Sám Božský zakladatel dí o ní: „Podobno jest království nebeské zrnu hořčičnému, kteréžto sice nejmenší jest mezi všemi semeny, ale když vzroste, jest větší všech bylin a bývá strom (et fit arbor), tak že ptáci nebeští přilétajíce bydlí na ratolestech jeho.“ (Mat. 13, 31. 32.) Ano, mohutný strom, to pravý obraz církve Boží. Zde stojí pevně, bouře letí nad jeho korunou, větry dují v jeho větve, léta míjí — však strom stojí nepohnutě. Ale v něm a na něm je život, on mohutní, jím probíhá míza, strom mění listí, květy, uschlé větve nahrazuje ratolestmi čerstvými . . . a člověk i pták přichází do jeho stínu.

Nutnost života a vývoje v církvi plyne dále z účelu jejího. Církev jest zřízena pro člověka. Ale člověk jest schopen zdokonalování, nestojí na jednom a témž stadiu kulturního vývoje, nýbrž pokračuje neustále. Století dědí po století jeho objevy, vynálezy a zlepšení v oboru fysickém, morálním i po-

litickém a postupuje v nich dále. A církev nechce, aby členové její zůstávali na nižším stupni kultury, s pokrokem lidstva zdokonaluje se i ona, aby vždy ukojiti mohla touhu národů, jež přivádí k jednotě pravdy, svatosti, lásky.

Ale jak se uskuteční tento vývoj v církvi? Bude čistě zázračný, bude jednati Bůh sám? Nikoli. Člověk bude činným též. Tak jako v přírodě. Člověk nestvořil života přírody, ten existuje před ním nezměrný, hluboký, nezničitelný; ale on jej probouzí, vede a propůjčuje mu onu mohutnou plodivost potem svým, svým úsilím a silou duševní. Podobně i v církvi, jež jest dílem Boha i člověka. Velebný chrám církve není dílem pouze lásky Boží ku člověku, nýbrž také lásky člověkovy k Bohu, či lépe řečeno: ta láska obojí budovala jej. Jak se jeví tato součinnost Boha a člověka v církvi dle znaků jejích? Bůh založil církev, Bůh ji vede a chrání; ale k zachování jejímu přispívá i člověk hřivnou svojí. Když zaslepenost lidská chtěla zničiti a zhasiti nebeské světlo, Kristem Pánem rozžaté, tu láska člověkova staví se na odpor, člověk krví svou, životem svým zachovává církev. Sanguis martyrum semen christianorum. Krvavý řetěz pojí Golgotu s dobou naší. — Podobně byla to též vůle Boží, aby církev nestavena mořem, nestavena horami, šířila se všude, kde duše lidská. Ale kdo vykonává tuto vůli, komu řečeno: „Jdouce do celého světa, učte všecky národy?“ (Mat. 28, 18.) Člověk, láska lidská k Bohu! Kterými slovy vylíčiti div apoštolátu? Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Dovedeme oceniti dílo sv. Františka Xaverského, neb lásku těch mužů, kteří opustivše co měli, jdou do širého světa a tisíce, tisíce duší uvádějí do ovčince Kristova, lásku mužů, jimž klesá ruka umdlena od udělování svátosti křtu, a kteří — neznámi světu — vydechují bílou duši svou daleko od vlasti v zemi cizí, nehostinné? Překvapeni budeme jednou, kdy otevře se kniha života a zjevni budou skutkové všech lidí.

Bůh chce dále jednotu církve. Syn Boží se za ni modlí: „Otče svatý, zachovej ty, které jsi mi dal, ve jménu svém, aby byli jedno, jako i my. Neprosím pak toliko za ně, ale i za ty, kteří skrze slovo jejich uvěří ve mne: aby všichni jedno byli, jako ty Otče ve mne, a já v tobě, aby i oni v nás jedno byli.“ (Jan 17, 11. 20. 21.) Bůh pojí duše ve světle, v lásce, v poslušnosti. Ale také od člověka koná se mnoho. Jaké to namáhání učitelů a Otců církevních, aby zachovali jednotu učení. Jaká poslušnost k náměstku Kristovu. Aby církev zachoval, obětuje člověk život, za rozšíření opouští domov — za jednotu její obětuje své názory, své přesvědčení — krev své duše!

Konečně tvoří Bůh divy, aby člověka přivedl ku svatosti: dává jemu milost, ustanovuje svátosti, ano sám Nejsvětější přebývá mezi lidem svým. A s druhé strany jeví se nemenší úsilí! Chudoba, čistota, poslušnost, pokání a jiné oběti vedou člověka po úzké trnité stezce svatosti. Tak pod paprsky lásky Boží ku člověku, za rosy lásky člověkovy k Bohu, rostou květy, jimž není rovného na světě! Co jsou květy luční, co hvězdy nebes proti duši svaté Cecilie, sv. Rosy, sv. Terezie, co proti duši sv. Augustina, Aloisia? To jest jen pozadí, jen rám, ze kterého vlastní obraz čistá, nevinná duše lidská, tím účinněji vystupuje.

A tak vidíme, že Bůh k budování církve své používá člověka. Spolupůsobení toto naplňuje nás radostí, ale zároveň lítostí, neboť vrhá tolik stínů na Božskou stavbu církve!

A nyní již otevřeme knihu dějin, abychom pozorovali, v čem záleží pokrok v církvi. (Pokračování.)

Dumka pod křížem.

Ta z trnů svitá koruna
tkví dosud na Tvé skráni;
až hlava Tvoje celý čas
se v muce k zemi sklání.

Jen někdy ruku pobožnou
ta láska schvátí vřelá,
že sáhne směle na tu spleť
a vzdálí ostny s čela.

Však v patách valný lidí dav,
jímž zmítá zloba nízká,
tu zkrvavenou korunu
zpět v siné rány vtiská...

Kdy na vždy hloží palného
svět čelo Tvoje zbaví;
a místo trnů ve Tvůj vlas
Ti vínek lásky vstaví?

Večerní prosba.

Již hyne den a slunce blesky smavé
jen skrovně bloudí v země klín;
zdroj světla mizí v kráse hravé
— svůj obraz dlouží šerý stín.

Teď v kypré lokty mráčků rudých klesá
ta žhavá koule s čarným svitem svým,
až celý západ v nachu stápěn plesá
a zdobí hory rouchem mámivým...

Kéž moji slední dnové, dobrý Bože,
tak krásou vzplanou jako slunce zář,
když klidně klesá v kypré mráčků lože
i v sledním žehu šíříc čarnou zář.

Kéž v také kráse v hrob se tiše sklání
má duše Tebou v pouti svěcená
jak v krásný večer slední slunce smání,
až klesne hlava skonem znavená.

Jiří Sahula.

Vůně mystické růže.

(Glossy k studiu mystické poesie svaté Terezie.)

Věnováno dp. P. Josefu Chytilovi, kaplanu ve Vyšehoří.

Ad. K. Bohdan.

Quasi-Invocatio.

Jsem chvíli tu Mojžíšem u keře hořícího. Slyším hlas Boží z ohně tajů a mysterií: „Ne appropies huc, solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas, terra sancta est.“ (Ex. III. 5.)

Odpust, růže z keře hořícího ohněm bílým ustavičně a věčně, že do exotických zahrad Tvých plíží se nízkého smrtelníka tmavý stín. Zahrada dýše vůní a já omdlévám. „Abscondit faciem suam.“ — — —

* * *

Motto:
Vita cordis amor.
(De dilect, Dei XIX.)

Půda rolí našich je vyvětralá, úhory tvrdé, nivy pokosené, háje opustili slavíci — — — smutno nám. Tak volají dnes nad ruinami moderní Jeremiášové a pláč jejich zvučí vůkol nás. Najedli se ovoce světa, zhnusily se jim barvy rozkoše, proto volají:

„Mi žádné nedostačí pozemské již milování: prahnu po mystické lásce nad smrt silnější, a má duše, tonouc v smutku okeaně, dětem usnuvším u nohou Krista závidí.“ (Mod. Revue: Kazimierz Tetmayer.)

Blaze těm, kdož spočinuli na Srdci Kristově. V něm je pravá rozkoš, pravá Láska, žár a oheň, síla, vůně, která z Davidů činí Goliáše . . . . . Vždy tvořím si představy, že dva magnety působí na tvory s nesmrtelnou duší, magnet Srdce Kristova a světa vábení. Vzájemně volají: „Kdo s koho?“ A duše vítězí, má-li v sobě mnoho ocele nebeské; pakli těla magnet k hroudě se přichýlí zemské, slábne a vyčerpává se duše.

Rosa nebes padne-li na osení duše, pak žeň je nebeská; padne li oheň s nebe na obět Srdce, pak bude Srdce věčně hořet bílými plameny touhy po nebesku, jako keř na Horebu, neshoříc.

Hle, zřím zástup světců, jimž planou zraky onou svatou touhou, zřím, kterak srdce planoucí nesou Srdci Ježíšovu, jdouce k Studnici vody živé.

Krásný spočívá mládenec na prsou Kristových při hodech Lásky Boží, naslouchá v mystickém snění tlukotu Srdce Božího, tlukotu slavíka, jenž píseň, Lásky pěje, jak nezapěl by nikdo ze slavíků tělesných. Toť dítko, jež usnulo u Srdce Kristova — Jan, apoštol. V mystickém snění svém vzlétá orel svatý jeho čisté duše u věky budoucí a vidí všechny,[1]) kterým jeho láska, jeho oheň bude hárat v útrobách.

Opomenuvše tuto první, jež s Srdcem Ježíše nejúžeji byla spojena, davši jemu život — Pannu Neposkvrněnou i ostatní, kdož život našli v Lásce, v mystické Lásce k Srdci Kristovu, nechavše života tohoto troud a úzkost a jdouce v Červánky Nového Života, popatřme na zrozenku země Kastilské, šlechtičnu z Ježíše, svatou Terezii.

* * *

Ó šťastné Španělsko! Otčino hořících srdcí pro Ženicha nebes, šťastná půdo, jež zrodila jsi Jana z Kříže a Terezii z Ježíše!

Kdyby dopřáno bylo smrtelným zrakům mým v tůň lásky světice té pohlednouti, neustál bych pěti hymnických zpěvů o Mystické Růži té, jež rděla

[1]) Nahlédni v krásnou báseň Jacinta Verdaguera »Sen sv. Jana«, již v češtinu přeložil P. Sig. Bouška. Tam poznáš děti Kristovy, »všechny mají jiskru ze Srdce toho«.

se stopami krve ze Srdce Ježíšova. Než ubohému nedopřáno jako kdys Miláčku Páně pohroužiti se v Okeán ohně a svaté touhy, nedopřáno „ex ipsofonte bibere aquam;“ proto spokojí se žíznivá dušička jen s kapkami, které skví se v plodech svaté Terezie, jako rosové kapky na keřích růžových a půjde píti na keře nevadnoucí. Pojď, drahá, půjdem do zahrad netknutých, tichounké ševely nás odtrhnou od hroudy země a z keřů růžových se napoj nektarem ráje.

Odvrhni světa tíž,
vzlétneme výš a výš,
však zrak svůj upři v Kříž,
ať požehná tě Pán Ježíš.

* * *

Hello, mystik pravého zrna, jenž znamenitě nakreslil skvostnými, ale přec prostými rysy fysiognomii světců,[1]) volá o světici naší:

„Hle, nejslavnější z **rozjímavých**. — — Proto se svět posmívá svatým a především svatým rozjímajícím, ježto kontemplace je ze všech svatých věcí ta, kterou nejméně chápe. A hle, bizarní výjimkou málokdy neb docela se nesměje svaté Terezii.“ (Nemohu citovati dále, přečtěte si, prosím, sami!)

Nejslavnější z rozjímavých! Ano, rozjímala z brevíře Srdce Kristova, „jenž naučil ji vědě lásky bez hrází.“

V těchto stránkách četla ona:
»Trpět musím láskou vrouc,
listujíc v ní k smrti stoná,
zemřítí přec nemohouc.«

Vidí světla nebes moří,
vniká v taje nových cest,
Kolumbus se v ten svět noří,
který Boží láskou jest.

Boží knihu bedlivěji
čte, — tu Seraf, jaký div!
otvírá i srdce její,
metaje v ně zlatý šíp.

— — — — — — —
— — — — — — —
Smutně teď na zemi žije,
co ji láska zajala,
nemá srdce Terezie.
Srdce Krista přijala.

(Verdaguer: Sen sv. Jana.)

Ve skvostné básni Verdaguerově, z níž jen část jsem uvedl, vyznačen celý proces života meditující duše, od první jiskřičky až k plameni a žáru.

(Pokračování.)

[1]) Viz »Nový Život«, roč. 1., čís. 12., str. 134., neb nový překlad S. Bouský »Podobizny Svatých« od Ar. Hello-a.

Umírající gladiator.

(M. J. Lermontov.)

»I see before me the gladiator lie . . .«
Byron.

Hle, bujný jásá Řím . . . je vítězstvím zpit den
hřmí sterým potleskem ta široká arena —
A on hruď maje protknutou tich leží jen
a v prachu, v krvi vlastní klouzají kolena.
A nadarmo o soucit prosí kalný zrak,
hluch zůstal k milci svému pochlebník senator,
dál věnčí chválou vítězství i hanby znak.
Čím krutému je davu padlý gladiator?
On v opovržení . . . jak herec vypískán!
Krev jeho teče . . . poslední se již mu zakmit'
snad okamžik — již blízka smrt. Paprsku svit
se v duši zachvěl . . . v dálce šumí tam Dunaj,
hle, rodná víska v květu, svobodný ten kraj;
on vidí rodný kruh, jejž opustil v boj kráče
zří otce, jak v dál ruce spíná, matka pláče,
kdo bude chtít jim v nemoci přispěti?
zří děti, hrající si . . . milované děti!
Tak čekali jej všichni s kořistí a slávou,
však marně, bídně kles' se zvěří ceněn dravou
pro zábavu těm slouže, srdce již nemají,
buď s Bohem, bídný Říme, s Bohem rodný kraji!

Z ruštiny přel. Miloslav Javorník.

Píseň ze „Sagesse".

P. Verlaine.

To nebe kolem nad střechou
je samá modř a jas!
že v tichu tom strom nad střechou
se sotva pozatřás.

A vzduchem zvon, ó poslyš jen,
tak sladce zazněl v dál,
a v koruně, ó poslyš jen
jak pták se rozzpíval.

Můj Bože, Bože, život zde
tak tichý, klidný jest,
hluk stlumený, jejž slyšíš zde,
to ohlas dalných měst.

Co's učinil, ty chodče tam,
že pláčeš napořád?
Co's učinil, ty chodče tam?
To mládí pláčeš snad?

Přel. Fr. Dohnal.

Ze zapomenutých nápěvů.

(Ariettes oubliées)

Slavík, jenž s vysoké větve zhlíží se v řece, domnívá se, že padl do ní. Jest na vrcholku dubu, ale přece bojí se, aby se neutopil.

(Gyrano de Bergerac.)

Stín stromů nad řekou, již mlhy halí,
jak z dýmu zmírá v dáli,
a ukryty kdes v stinných větví taji
hrdličky naříkají.

Ó poutníče, té siné od krajiny,
ty sám jak zdáš se siný!
jak pláčí v zeleni té sešeřené
tvé touhy pohrobené.

P. Verlaine. Přel. Fr. Dohnal.

Zapadající slunce.

(Soleils couchants.)

Den v sledním ve záblesku
se nese přes lada,
vše chví se v bolném stesku,
jak slunce zapadá.

O sladkost toho stesku!
jak sny mne opřádá!
že srdce nezří, v lesku
jak slunce zapadá.

Sny podivné a krásné,
jak slunce planoucí,
když na západě hasne
v hladině lesknoucí,

tak jdou, hned zářné, jasné,
hned ve tmu hasnoucí,
jako když slunce hasne
v hladině lesknoucí.

P. Verlaine. Přel. Fr. Dohnal.

Zběh.

Lermontova horská legenda.

Dál prchal Garun skokem laně
jak zajíc, spatřiv orla kdes,
pln strachu byl, když blýskly zbraně
a krve proud se vzduchem vznes'.

Tam otec a dva rodní bratří
za slávu vlasti zemřeli,
za svobodu, jak mužům patří
jich hlavy v prachu ležely.

Krev volá mstu na vrahy svoje,
však na stud Garun zapomněl,
meč v prachu nechal, prchl z boje
i pušku ztratil — vše, co měl.

Již skryl se den a mlhy dole
tam přikryly ta černá role
svým pláštěm bílým, širokým . . .

Chlad svěží východ v líce vhání
a nad proroka pustou plání
vzplál tiše měsíc zlatitý . . .

Již unaven je, žízní hyne,
pot stírá Garun, hledí v dál,
hle, ze skal tam oul rodný kyne,
hned při luně jej rozeznal.

I přikradl se stíněn stromy
tich v noci světlé blíže tam.
On z bitvy kruté bez pohromy
se vrátil domů sám a sám.

Již spěchá pod krov známé chýše,
v ní světlo je, druh bdí či spí?
I přemohl svůj strach a tiše
práh chaty Garun přestoupí.

Byl' Selim dříve jeho druhem,
však příchozího nepoznal,
teď ležel, trápen jsa neduhem
sám opuštěn již umíral.

»Je Allah mocný, od něštěstí
on andělům svým rozkázal
tě chrániti a v slávu vésti.
Co nového?«
teď dál se ptal

a zdvihl hbitě víčka slabá.
Zrak blýskl ohněm, vzplanul hled,
ba z lože povstal a krev chabá
se rozohnila naposled.

»»Dva celé dni jsme zápasili,
kles' otec můj i bratří s ním,
já skryl se v poušti v trapnou chvíli
jak zvěř dál prchám kamením;
hle, nohy mé jak krvácejí
od ostrých křovin, trnů řad,
až tam jsem byl, kam vepři spějí
a hejna divých vlčích stád.

Ach, Čerkes hyne. Vrah je všude,
ó přijmi mne, vždyť můj byl's druh,
živ prorok je! že vděčen bude
tvůj Garun a že splatí dluh.««

»Pryč dál! Tys hoden pohrdání,«
děl jemu chorý v odvetu,
»ni krovu ani přivítání
zde u mne není pro sketu.«

Pln studu byl, co muk jen vystál,
však bez hněvu tu hanu snes',
zas mlčky dál se Garun chystal,
snad přec jej někdo přijme dnes.

U nové chaty kroky staví,
jen na chvíli se zadumal
a z dávných dob sen přeletavý
teď náhle žárem prudkým jal

to chladné, bílé čelo.
A v mraku chmur se zakmitlo,
cos lesklého se v tmě chvělo,
to očí dvé tam zasvitlo,

ba ví již, čí to chýše,
i vzpomněl si: Vždyť mám ji rád
a ona pro mne žije, dýše,
mám jíti dál, k ní vkročit snad?

I naslouchá, tam zvučí píseň,
zbled' Garun v líci zaražen:

»Spokojeně, tiše
měsíc blědý svítí
a hoch junák chce se
s nepřítelem bíti.

Pušku nabil, vsed' na koně,
dívku líbá, k ní se kloně.

Jen se milý osudu svěř,
modli se ve strasti,
proroku buď věren,
věrnější však vlasti.

Krev kdo svoji zradí
zradou snad krvavou,
vraha nechá žíti,
nezemře se slávou.

Rány jeho déšť nesmyje
a zvěř kosti nezaryje.

V horách našich volných
hanby není více,
vždyť vyhání babu
i hor krasavice.«

I skloniv hlavu dál zas pílí,
teď mírní Garun rychlý běh,
z řas trpká slza skane chvílí
a vydere se z hrudi vzdech.

Hle od bouře tam nakloněna
se bělá před ním rodná chýše,
zas v naději, kde přední stěna
se k oknu choulí sotva dýše.

Tam vroucích modliteb jsou zdroje,
jež vznáší máti za něho,
vždyť čeká stále syna z boje,
však nečeká jej — samého.

»»Pusť, matko, mne! Já poutník bídný
to jsem, tvůj Garun, mladší syn,
skrz kule ruské bez pohromy
jsem přišel k tobě . . . . . .««

»Sám?«
»»Sám!««

»Kde otec tvůj a bratři?«
»»Klesli.««
»Jim za to prorok s výše žehnal
a andělé v ráj duši nesli.

Tys pomstil je?«
»»Nepomstil.

Jak střela prch' jsem beze zbroje,
meč nechav v cizí krajině,
bych setřel z oka slzy tvoje,
spočinul v klíně matčině.««

»Mlč! Ustaň ďaure kletý,
což nemohl jsi slavně zemřít?

Pryč kliď se hned a živ buď sám!
Měj hanbu svou, žij dál jak sketa,
já neposkvrním stará léta.
Tys rob a baba . . . syna nemám.«

I ztichlo slovo zavržení
a přikryto vše vůkol snem,
však kletby, steny i modlení
dál zvučely tam pod oknem.

Tu blýskl kinžál naposledy,
sklál život hanby bídný tak,
trup uzřela máť ráno bledý
a v chladný sloup se zvrátil zrak.

A od prahu trup odehnaný
pak nikdo ve hrob neodnes',
krev jeho ssedlou z těžké rány
jen lízal starý, věrný pes.

I děti se mu posmívaly,
když uzřeli jej mrtvého,
cti vlasti své byl málo dbalý,
jen hanba zbyla bídného.

Dál od proroka prchla duše,
pryč vzdálila se ve strachu,
stín jeho bloudí v noci hluše
teď v horách, pouště ve prachu.

A klepá ráno, chce do chaty,
však v mlhy stan zas uteče
když slyší čísti koran svatý,
jak dříve prchal od meče.

Z ruštiny přel. Miloslav Javorník.

Pouť na hory.

Drahým rodičům.

Motto:
»Tam na horách,
tam byl bych rád!«
(Ze školní písně.)

Kde napojím své ovce,
napasu?
cítím jich hlad a žízeň
ve hlasu.

Údolí vypaseno,
ovce mé,
na hory na zelené
půjdeme.

V údolí zanotíme
rekviem,
slzami holý úhor
polijem.

Tmavými lesy půjdem
v bolesti.
Listí nám smutný pochod
šelestí.

Až pouti cíle dojdem
zemdlení,
jak moře rozpění se
osení.

A pastýř bude zpívat
s skřivany,
a rosa zpěvu padat
na rány.

Srdce, ret bude jásat
»Hosanna!«
Již těžká tragoedie
dohrána.

V údolí z beder padnou
břemena — —
a hruď má naposledy
zasténá.

Adolf Kubis.

„— — Sanabitur anima".

Zjev Kristův kolem hlavy aureolu
sám kráčel po mé nivě,
já schoulen u cesty jsem klečel v bolu
a plakal žalostivě.

Své ruce vetché spínal jsem a volal:
»Eli, Eli, Eli!«
A echem s výšin lil se čistý chorál,
jej cherubové pěli.

»Jen slovo, Pane, budu zdráv a silen,
jen krůpěj Božství sešli;
šli sílu heroů do duše dílen,
by Giganti z ní vzešli.

Adolf Kubis.

Zpráva o schůzi a akademii posluchačů vysokých škol.

Na Velehradě, 10. až 12. srpna 1897.

Vypravili jsme se na Velehrad, aby „spojil naše srdce, sdružil naše snahy v jediný a mocný, nezkrocený proud. Týž Velehrad všemu slovanskému světu posvátný, jak bratrům od břehů smutné Vltavy, a dravé Moravy, tak braťkom ode ctihodného Váhu a sivých temen tatránských, měl nám býti cílem a zdrojem posily i nadšení k vážné práci na národa a církve roli dědičné. —

Všichni ve slavnostní náladě shromáždili jsme se před Cyrillkou. Odbila šestá hodina. Zvony Velehradské rozezvučely se a jasný hlahol jejich rozléhal se po širých nivách vůkolních. Provázeni hudbou, vlajícími prapory a družičkami ve krásném kroji slováckém, ubírali jsme se pějíce píseň: „Ejhle sv. Velehrad již září," do nádherné svatyně Velehradské. Na kazatelnu vstoupil důst. pán P. Rejzek; vítal nás slovy vřelými, Moravany ze všech končin, bratry z království i Slovenska, hosty od Visly i z veleměsta na Dunaji. „Naše akademie" — tak děl dp. řečník, „není pouhou světskou schůzí, ani pouhou poutí. Na modlitbách u hrobu Methodova meškajíce, poznáváme sebe, spolu obcujíce, poznáváme se navzájem, vymeňujeme vespolek myšlenky a povzbuzujíce se, abychom řádně poučovali a uvědomili lid.

Letošího roku uvádí nám sjezd na mysl důležité události dějinné. Právě dnes, 10. srpna jest tomu 700 let, co ve Vlaších, na Sicilii roku 1197. císař svaté říše římské, Jindřich VI. v plném květu svého života zachladil se a za sedm neděl v den sv. Václava rozloučil se s údolím slzavým. Přední historiograf moravský Dudík praví, že smrť Jindřicha VI. náleží k událostem pro země české a moravské nejdůležitějším. Císař tento měl v úmyslu Čechy a Moravu připojiti ke koruně německé, ke sv. říši římské. Řídě se heslem imperatorů římských: divide et impera, oddělil Čechy od Moravy. Tuto r. 1182., povýšil na markrabství na říši německé závislé, a tak chtěl požehnané vlasti naše přivtěliti k cizině, připraviti o samostatnost. A hle, mladý muž ten Prozřetelností Božskou povolán na soudnou stolici Boží a to právě v den sv. Václava, vévody českého, patrona a ochránce koruny české. Tak Prozřetelnost Boží sama předešla neštěstí pro náš národ velikému. Co stalo se dále? Kníže české Vladislav po smrti Jindřicha VI. vypověděl poslušnost sv. říši římské a již 1. listopadu ustanoven Daniel, nový biskup pražský, aniž jeho jmenování oznámeno císaři a sv. říši římské. Nadešel den 6. prosince, kterýž zlatem zapsán jest v dějinách česko-moravských. Téhož dne setkali se s vojsky Vladislav, kníže české se starším bratrem Přemyslem Otakarem I. a jako snad věc ta byla již smluvena, smířili se a mladší Vladislav odstoupil staršímu Přemyslu Otakarovi Čechy a sám podržel markrabství moravské. Tak Čechy i Morava staly se samostatnými na sv. říši nezávislými. A hle, toto převeliké dílo lásky bratrské a lásky k vlasti korunováno bylo požehnáním nebes. Čechy s Moravou staly se nejmocnější zemí, o jejíž pomoc i stolice papežské i sami císařové v rozbrojích v Italii se ucházívali.

Co následovalo dále? Za několik měsíců položeny základy posvátného Velehradu a dá-li Bůh na přes rok slaviti budeme památku založení tohoto střediska vzdělanosti a osvěty slovanské. Kdo jsi milovníkem dějin, pěstuj zvláště dějiny české. Toť jest nejdůležitější světlo, jimž máme posvítiti na pravdu jiným. Vždyť s této právě strany národu našemu nejvíce příkoří a křivdy se činí. A historie naše tak úzce je spojena s historií církevní, že právem můžeme ji nazvati církevní historií našeho národa. Toto studium doporučuji, mladým nadaným silám Vašim. Zároveň upozorňuji na slova velikého papeže Lva XIII. a příležitosti 300letého jubilea bl. Petra Canisia, velikého učence, v okružním listě pronesená. Mluvíť v encyklice té Lev XIII. o křesťanském studiu, kterak máme hleděti, aby vědy a umění spojeny byly s náboženstvím, abychom vědouce, že není sporů mezi pravou vědou a náboženstvím, také to dovedli dokázati. Jasného světla pravdy jest zejména zapotřebí historikovi a přírodozpytci. I žádá Lev XIII. na bohoslovci a knězi, aby byl historikem, aby byl přírodozpytcem, aby věda, co jest zázrak a co ne, neodpuzoval učenců světských, nýbrž stal se jejich spolupracovníkem. V tom máme pracovati a zajisté, že dílo naše bude požehnáno. „Fac quod potes et Deus faciet pro te, ut potes! Přičiň se, a Bůh ti požehná a pomůže.

Po promluvě s kazatelny zapěl chvalně známý pěvecký sbor kollegů olomouckých „Veni sancte Spiritus“, načež uděleno sv. Požehnání. Po sv. Požehnání odebrali jsme se do koleje ctih. Otců Jesuitů.

Předseda literarní jednoty olomoucké, coll. Michlík, zahájiv schůzi křesťanským pozdravem, vítá přítomné na posvátný Velehrad. „Za zbožným zvykem svých předchůdců,“ dí p. řečník, „sešli jsme se dnes na tomto místě posvátném. Nás však nepřivedl sem pouhý každoroční zvyk, nás sem přivedla pieta k sv. Cyrillu a Methodovi, a touha na hrobě Methodově vyprosit si na Bohu pomoc a sílu k vážné práci příští. Máme vznešený cíl před očima, máme i přiměřené jemu prostředky. Budeme se tu raditi, jak bychom za přítomných poměrů svých přispěli k uskutečnění ideje Cyrillo-Methodějské. Ježto však se nám nezkušeným mladíkům sil potřebných nedostává, přicházejí nám na pomoc mužové zkušenější, hlasatelé idejí a nových směrů. My nestojíme ještě na výši své doby, nám jest potřebí podpory a pomoci jiných. My nechceme slyšeti, jak jsme velicí, ale jak jsme slabí a nedostateční. Protož vítám vás, důstojní pánové, kteří nám vzácné rady a pokyny nesete! Vítám vás, bratří světských fakult, kteří nebáli jste se výsměchu svých collegů, ale zavítali jste mezi nás, abyste s námi k povolání svému u hrobu sv. apoštola Methoda čerpali pomoci a síly. Všichni buďtež srdečně vítáni! Zde otevřme srdce svoje a povězme si vše, co nás těší a tíží, co nás pojí i co nás dvojí. Slibme si, že budeme pracovati, seč síly naše jsou, k uskutečnění ideje Cyrillo-Methodějské. Než nám nedostačí pouze slibovati, nám potřebí práce účinné. Pracujme tedy svorně, svorné práci žehná Bůh.“

Na to vykonány byly volby předsedův. Pro odpolední schůzi zvolen byl předsedou dp. Dr. Horský; předsedou pro druhý den zvolen dr. Hruban, o věc katolickou na Moravě velezasloužilý. Za řídícího předsedu zvolen za-

sloužilý a horlivý pracovník na uskutečnění ideje Cyrillo-Methodějské, říšský poslanec a farář Dr. Stojan z Dražovic.

Týž děkuje za poctu jemu prokázanou, praví, že zvolení předsedou tím více jej těší, že jest to na Velehradě. Letoší akademie naše jest již dvacátoupátou akademií na Velehradě konanou. Prvopočátky sjezdů byly nepatrné; nezřídka odbyly se i v kapláncе velehradské. Řečník vzpomíná zemř. důst. pana P. Vykydala, o věc Cyrillo-Methodějskou velezasloužilého, jakož i ne méně horlivého dělníka na poli tom, P. Vychodila.

Ignem veni mittere et quid volo nisi ut accendatur? Pro ten oheň, pro to svaté nadšení přišli jsme si sem na posvátný Velehrad. Ten svatý oheň vystačiti má nám po celý rok. Vše, co nás dvojí, odvrzme od sebe a utužme se v dobrém.

Vdp. řečník oznamuje na to, že schůze a akademie velehradská je ohlášena u politického úřadu a že není dovoleno příliš se zabývati věcmi politickými. „Vina toho neleží na nás“ — praví. S jistotou pravím, kdyby se dnes Slované sřekli, a na posvátném Velehradě se chtěli pomodliti, že by jim to bylo zakázáno, a že by se zase vynalezly nějaké neštovice velehradské. Přeje akademii plného zdaru, udílí slovo přítomnému rusínskému radikalnímu poslanci na radě říšské P. Danielu Taniačkievičovi, přednímu křísiteli a zastanci národa ruského v Haliči.

Za bouřlivého potlesku kráčí týž k řečništi a pronáší řeč nad míru dojemnou. „Národové slovanští,“ praví P. Taniačkievič, „až do příchodu sv. Cyrilla a Methoda leželi v duševní porobě. Jasná spásy hvězda národům slovanským svitla ve sv. Cyrillu a Methodovi. Oni jsou spásou všem Slovanům. Oni dokázali, jak Slovan za svůj národ trpěti má. Z ideje Cyrillo-Methodějské, která od sv. apoštolů našich pochází, pevně doufám, že vzejde blaho Slovanům všem. I já honosím se býti údem národa slovanského, jsem Rusín z Haliče. Naše duchovenstvo, k němuž i já náležím, trpí za svůj národ rádo. Jsem přesvědčen, že i vy, drazí bratří, tak činíte. Hlásejte všude ideu Cyrillo-Methodějskou! Za ideou Cyrillo-Methodějskou stojí sám věhlasný papež Lev XIII., za ideou Cyrillo-Methodějskou stojí její strážní andělé, naši apoštolové Cyrill a Method, za ideou Cyrillo-Methodějskou stojí konečně sám Bůh.“

Po Rusínu P. Taniačkievičovi pronesl pozdrav mladý, nadšený Slovák. „Žijeme,“ pravil, „v době janičarstva. Lecjakému lotrovi dovoleno žíti ve vlasti, dovoleno volně se pohybovati, jen ne Slovákovi. Nám berou všecko. Již děti v útlém mládí nám odnárodňují. Co byste tomu řekli, drazí bratří, když biskup košický ve veřejném listě pastýřském vypočítává, za kolik let může slovenský kněz pomaďařiti své ovečky slovenské? Z toho plyne, že v magyarorszagu má silný právo sežrati slabšího. Co všechno lid náš za tento rok vytrpěl, volá do nebe o pomstu. Četli jste snad, jaké bezpráví na nás Slovácích se páchá, avšak pouhý popis nikdy nedostihne skutečnosti. U nás je volba horší nežli mor. Při volbách není u nás o lidskosti ani sluchu. A ten náš lid při všem tom bezpráví, při vší té křivdě, již dávno by byl musil zoufati, kdyby jeho zastanci nečetní ho netěšili, kdyby slovy Písma sv. ho neodkazovali na lepší naději, na lepší budoucnost. I těší se sužovaný Slovák:

Však nám Pán Bůh odplatí, když nás bijí. Než, doufáme pevně, že přijde brzy den, kdy praskne ta stará bašta klamu a lži. Z té příčiny přišli jsme i my sem, abychom ve vašem bratrském středu, abychom na hrobě Methodově, na hrobě velikého Slovana, čerpali posily a potěchy. Pomůže-li nám Bůh, hrom a peklo marně proti Slovákům zuřivě se vzpínají. Jménem všech Slovákův srdečně vás, bratří, zdravím.“

Po krátké poznámce p. předsedy Dr. Stojana, jenž nás vyzval, abychom bratřím Slovákům provolali hřímavé sláva, ujal se slova právník z Prahy, pan Mazanec.

Týž přináší pozdrav matičky stověžaté Prahy. „Přicházíme sem,“ dí, „abychom projevili a osvědčili svou lásku k víře naší katolické s pevným úmyslem, že nikdy, tím méně v dobách zlých, od ní neodstoupíme. Úkoly naše jsou veliké. Nemáme jen sami v sobě víru utvrzovati, ale též hlásati, že společnost naše bez víry v Boha neobstojí. Křesťanská spravedlnost a láska, ty nás dovedou do přístavu blaha a míru. Heslem naším proto budiž: Krista vyznávati, pro něho bojovati, za něho zemříti. Naší společné práci volám náš křesťanský socialní pozdrav: Zdař Bůh!“

Také letos zavítal mezi nás na Velehrad horlivý a neunavný bojovník za práva lidu slovenského, dp. farář Medňanský. Jako slepice starostlivě vodí kuřátka svá, všude na ně s pýchou mateřskou pohlíží a o ně svědomitě se stará, tak učinil a činí i tento stařičký rodoljub slovenský. Se tváří usměvavou a dobráckým výrazem v očích postavil se za ohlušujícího potlesku a volání slávy na řečniště. Vážným hlasem, jenž ke konci rachotu hromu se podobal, počíná:

„Ubi thesaurus tuus, ibi et cor tuum. Moje srdce, moje duše celá je na Slovensku. Proto přijměte bratrský pozdrav starého Slováka. My Slováci jsme usazeni v Uhrách již od babylonské věže a kdo by nás vyhubiti chtěl, ten hřeší proti vůli Boží; neboť Bůh rozdělil lidstvo v národy a vyhubiti národ, jest vyrvati z harfy Bohem naladěné strunu, harfě nevyhnutelně potřebnou. Bohužel však našli se střeštěnci, kteří dí, že Uhry musejí býti maďarské. Pánové, to jest ďábelské, hubiti náš národ slovácký. Padne-li náš národ, padne křesťanská v něm tvrz.

My vedeme boj s beťáry, se zednáři a se židy daleko trpčí, než vzdělaná Evropa s lidožrouty z Behanzinovy říše. Maďaři v nás hanobí obraz Boží. Neboť Bůh nás stvořil a chce míti Slováky Mohu vás však ujistiti, že my, třeba jsme slabi a počtem nepatrni, tak jsme oduševněni, že budeme bojovati jako hrdinové u Thermopyl o naši národní existenci. My budeme se do posledního dechu hájiti. A jako k vám mluví El. Krásnohorská: „Spíš ty vrchy, hory, tam v té dáli zmizí, než-li dáme řeč svou za tu vaši cizí!“, tak zvoláme i my a mimo to třeba ještě: „nebudem dobri, nebudem, treba nás odrú na buben!“

Velevzácný host z Prahy, Dr. Horský, začíná svou řeč anekdotou: Ve Francii byl kdysi obraz. Na něm byl namalován archanděl Gabriel a pod ním se svíjel satan. I zavolán byl mistr, aby, prohlédna obraz, vyjádřil se, co mu chybí. „No, ten čert je dobrý dosť,“ děl, „ale anděl potřebuje důkladné

reparatury. Takovým obrazem jsou, přátelé, naše nynější společenské poměry. Ďáblem v tomto obrázku je strana podvratná, andělem pak strana pokoje. I na obraze společnosti nynější jest ďábel dosti dobrý, ale anděl potřebuje opravy, potřebuje obnovy. Strana podvratná důkladně jest připravena a všemi možnými prostředky k boji opatřena a vyzbrojena. Jen straně naší této přípravy, tohoto výzbroje dosud se nedostává. Nemusí však býti v armádě křesťanské všechno na vlas stejné, ani způsob boje, ani práce. Vždyť i ve vojště vidíme tolik různých uniforem. Vidíme pěchotu, cavallerii, dělostřelectvo. Vše ve válce navzájem si pomáhá, jeden podporuje druhého. Rovněž tak má to býti v armádě křesťansko-socialní. I tam mohou míti různé sbory různé uniformy, různý zevnějšek i různý způsob boje. Jest-li jeden napaden, nemají utéci ostatní, nýbrž svorně všichni proti společnému postaviti se nepříteli Leč Bohu budiž žalováno, této svornosti se nám dosud jen velmi málo dostává. Nebojte se papírových kulí a pum, jež co chvíle z tábora nepřátel na nás se řítí. Působí sice mnoho nepříjemností, ale cíl, jenž jako hvězda vstříc nám září, dodá nám odvahy, posily, statečnosti, chrabrosti, vítězství. Boj s naší strany jest nezbytný. Katolíci jsou ecclesia militans a proto, chtějí-li něčeho dosíci, musejí bojovati, aby snad jim neřekl zase někdo, jako kdysi ministr Gambetta: „Vy, katolíci, ležíte jen na břichu, jak můžete něčeho dosíci?“

Řečí Dra. Horského program prvního odpoledne byl vyčerpán.

* * *

Sotva že první paprsky jasného slunce políbily druhého dne velehradské báně, již budíček účastníky sjezdu volal k další činnosti blahodárné. Po ranní modlitbě vykonala většina účastníků sv. zpověď a přistoupila k sv. přijímání při mši sv., kterou dle obyčeje obětoval vp. Ludvík Dovrtěl, poslední předseda olomoucké Jednoty literarní. Před tím sloužil mši sv. v ritu slovanském P. Taniačkievič.

Akademie začala o 8. hodinách sborem: „Hvězdy dvé se z východu“, kterýž sbor zapěli kollegové zpěváci z Olomouce. Předseda Dr. Stojan, zahájiv schůzi, předčítá pozdravný telegram biskupa Strossmayera, poslance slovinského Šusteršice a dvou professorů z Lužice. Oznámiv ještě, že každému z přihlášených řečníků vyměřeno jest po čtvrt hodině, jedinému pak P. Dostálovi-Lutinovu lhůta k řeči neobmezená, udělil slovo filosofu Zahradníkovi z Vídně, jednateli spolku sv. Methoda.

Utrpení Čechů vídeňských jest skoro stejné s utrpením Slováků v magyarorszagu. Bohužel, že od té strany, která by již na základě křesťanské spravedlnosti nás podporovati měla, dostává se nám jen odporu. Přál bych Vám zavítati do chrámů vídeňských; poznali byste brzy, že národnost česká ve Vídni udrží se jen na základě sv. náboženství.“ Přechází pak k vlastnímu thematu řeči „o sv. Vojtěchu.“ Na základě děl letošího roku o sv. Vojtěchu vydaných sebral jakousi anthologii.

„Před sv. Vojtěchem,“ dí „byl stav křesťanství v našich zemích velmi neutěšený. Křesťanství bylo tehdy v počátcích a proto, jako každé věci nové

i jemu naši staří předkové nedůvěřovali. Na venek tvářili se křesťany, potají však pěstovali dále kult pohanský; obětovali hromu, přinášeli žertvy bohům lesním, uctívali bůžky rodinné. Pohanstvu tím více se křesťanství nelíbilo, že zakazuje mnohoženství a jiná privilegia, jež sobě panstvo právem zvykovým osobovalo. I panstvo přijalo křesťanství, avšak bylo v něm i na venek velmi liknavé a vlažné.

Za takových poměrů přišel sv. Vojtěch. Vychován v Magdeburce od biskupa Adalberta, jehož jméno přijal, stal se ve vlasti biskupem pražským. Svatým ohněm lásky zanícen jsa ku křesťanství, stavěl se na odpor liknavosti a obojakosti panstva, potlačoval pohanství a usiloval, aby zákonodárství zemské bylo uvedeno v soulad s učením církve. Otázka ta byla pro náš národ veledůležitá. Než snahy jeho potkaly se s nezdarem, zvláště v zamezení mnohoženství, sňatků s příbuznými a v zavedení postu. Sv. Vojtěch staral se též o zničení lidokupectví, kterýmžto hnusným řemeslem živili se ponejvíce Židé. Když pak tyto snahy sv. Vojtěcha uvedly v časté rozpory s panstvem, a toto veliké příkoří mu působilo, opustil Vojtěch stolec biskupský a odebral se do Říma. Na radu papeže Jana XV. uchýlil se do kláštera sv. Bonifáce. Nedlouho však pobyl v útulném zátiší klášterním. Vojvoda český Boleslav s úpěnlivou prosbou volal ho zpět do Čech. Vypraviv se s několika bratry benediktiny, usadil se v Břevnově u Prahy. Odtud procestoval Vojtěch Slovensko, Moravu, Polsko, Uhry, kdež pokřtil sv. Štěpána, pozdějšího krále uherského. Za velikých sporů v Čechách mezi Slavníkovci a Vršovci znovu odešel Vojtěch z vlasti do Říma rozmrzen, nad neúspěchem své práce. Po krátké době povolal ho z Říma sám arcibiskup Villigis. S nechutí, leč přece uposlechl. Byv však přijat ve vlasti s posměchem, obrátil se k pohanským Prusům, aby jim evangelium Kristovo kázal. Dne 23. dubna r. 997. v posvátném Prusům háji byl proklán oštěpem. Krváceje ze 7 ran rozloučil se strastiplným životem svým. Sv. Vojtěch snahou svojí chtěl celý český národ prodechnouti věrou Kristovou, chtěl český národ učiniti národem světovým. Jeho upřímná snaha se však nezdařila a tak kulturní vývoj našeho národa aspoň o jedno století se opozdil.

Neprávem vytýká se sv. Vojtěchovi, že zapomínal, že jest Čechem, že vůči svému národu jednal bezohledně. Dle mého přesvědčení jest největším úkolem kněžstva svěřené ovečky na uzdě držeti, a jako lékař řezem někdy nucen jest odstraniti ránu, tak i knězi někdy třeba bezohlednosti užíti. Není to nejlepším důkazem vlastenecké lásky u sv. Vojtěcha, že národu svému přinesl největší poklad „sv. víru u vínek?“ V životopisech sv. Vojtěcha od opata Jana Athanasia a Brunona, výslovně stojí: „Adalbertus Bohemus,“ což zajisté nenapsali bez příčiny. Sv. Vojtěch zavedl u nás překrásné slovanské chorály. Proto směle můžeme ho považovati za vzor upřímného vlastence, rozhodného Čecha. On se sice svým vlastenectvím nikdy frasovitě nehonosil, za to však v srdci je nosil a skutky na jevo dával. Šířil lásku k vlasti u Poláků, u Slováků, u Slovinců, a císař Otto III. tak si ho vážil, že ve všem jemu dával přednost před dvořeníny svými německými. Nedejme se tedy svésti ani my běžnými hesly denními, ale buďme pravými Božími bojovníky a následovníky sv. Vojtěcha.

Druhou řeč o sv. Vojtěchu přednesl předseda „Růže Sušilovy v Brně“, koll. Hubert Beránek.

Ze skvělých slavností sv.-Vojtěšských, jež letos na památku 900. ročnice mučenické smrti sv. Vojtěcha na královských Hradčanech byly konány, možno poznati, jak hluboko kotví v srdcích lidu našeho oddanost ke sv. Vojtěchu, nezměrná láska ke sv. víře katolické. Idea katolicko-národní, jejímiž představiteli jsou sv. apoštolové slovanští, Cyrill a Method, sv. Vojtěch, sv. Václav a sv. Ludmila, zachránila národ náš od osudu, jakému propadli Slované polabští a pobaltští.

Do pravdy této, jako do všeho, což jest katolického, bušil liberální tisk, zejména roku letošího. Jedna jeho část zúmyslně nevšímala si slavnostního rozruchu sv. Vojtěšského, druhá, větší, samu osobu sv. Vojtěcha hyzdila a do špinavých proudů politických ji vtáhla.

Ze všech nadávek a lží, jež o sv. Vojtěchu byly psány, obral si řečník za úkol vyvrátiti výtku, že sv. Vojtěch byl úhlavním nepřítelem liturgie slovanské.

Výtky této nepřátelé přímo dokázati nemohou, nemajíce pro ni výslovných důvodů v historii. Svědectví ruské z 15. věku proti sv. Vojtěchu namířené pro nepatrné stáří své a moderní schismatický fanatismus nelze přijati za pravé. Kdo jen trochu dějiny národa našeho zná, ví, jak veliký význam pro Slovanstvo měla církev Methodějova, kdyby se byla udržela. Jako úmysly politika Rastislava nesly se k tomu, spojiti Slovany severní s jižními v říši jedinou, tak církev Methodova měla spojiti Slovany v životě duševním, měla položiti základy k jednotné slovanské literatuře, k jednomu jazyku spisovnému, měla sloučiti Slovany v jediný křesťanský celek. Za doby sv. Vojtěcha však myšlenka Methodova pozbyla svého významu, ustoupivši obecnému přesvědčení, že větší prospěch vzejde Čechům ze spojení se západem nežli s východem.

Idei Rostislavově málokdy bylo porozuměno, a stalo-li se tak, jakási vyšší moc bránila jejímu provedení. Nástupce Rostislavův, Svatopluk, neměl tolik politického bystrozraku, aby poznal, že samostatnost říše velkomoravské padá, jakmile církevní zřízení Moravy stane se závislým na biskupech německých. Po smrti Methodově dosadil na biskupský stolec moravský doporučence Arnulfova, lstivého Vichinga, jenž liturgii slovanské na Moravě zasadil ránu smrtelnou.

Za Mojmíra II., v němž znova ožil státnický důmysl Rostislavův, činěny opět pokusy o zavedení liturgie slovanské. Leč bylo již pozdě. Říše velkomoravská povalena Maďary, od Arnulfa poštvanými, čímž zničena v kolébce smírná církev slovanská, jenž tvořila synthesi ritu latinského s řeckým, od Říma odvislým, jež pojila v sobě kulturu západní s kulturou východní. Sen Rostislavův se rozplynul v nivec.

Vpádem Maďarů přenáší se otazka slovanské liturgie do Čech. Tam však již od počátku neměla půdy příhodné, zápasíc s liturgií latinskou, z Němec se deroucí a pro rozbroje v rodě knížecím nemohouc se ani řádně rozvinouti. Upadala nedostatkem slovanských duchovních, nedostatkem řádného vedení. Ještě sv. Václav přijal slovanský obřad, t. zv. postřižiny a sv. Lud-

mila čítala slovanské knihy. Pozoruje však mladý vojvoda ten, jakému nebezpečí by se vydal, kdyby chtěl liturgii slovanskou, již téměř vymřelou, vzkřísiti, přilnul s celým národem k liturgii latinské, tehdy plně kvetoucí.

Nový pokus, založiti samostatné církevní zřízení slov. v Čechách a získati pro ně všechny Slovany okolní, vzal za své smrtí papeže Jana XII., jenž rostoucímu vlivu němectva nepřál. Tím přestal vliv východu na Slovany české a ti přiklonili se úplně k západu, přijali i západní kulturu. Věc definitivně rozřešena založením latinského biskupství v Praze.

Svatý Vojtěch dosedl na biskupský stolec v době, kdy všechny styky Čechů s východem byly již strhány. Jemu nešlo o nic jiného, než prodchnouti celý národ český věrou Kristovou. Celá jeho činnost nesla se v duchu Dětmarově. Vychován v Magdeburce, v Němcích, přece nezapomněl, že jest Čech. Slovanskou liturgii v Čechách pozdvihnout mu snad bránil jednak její smutný stav, jednak veřejné mínění kruhů vzdělaných. Že však proti ni přikře nevystupoval, patrno z toho, že ještě za pěti jeho nástupců zřejmy byly její stopy.

Jediné, co by mu někdo mohl snad vytýkati, ač-li by to smělo vůbec nazváno býti chybou, byla by jeho přísná horlivost v úřadě. Slovanské liturgie se chopiti již nemohl, proto se vší rozhodností postavil se na stranu liturgie latinské; on ukázal národu svému hojné zdroje vzdělanosti západní, jež za Karla IV. nad míru sličné vydala v Čechách plody, zatím co valná část Slovanstva východního propadla hlavně rozkolu, aneb se zkostnatělou Byzancí zůstala za proudem obecné vzdělanosti evropské.

Vytýkati sv. Vojtěchovi, že byl nepřítelem liturgie slov., je nemístno. Jak z dějin jejich jsme poznali, nedala se ve vlastech našich vzkřísiti. Proto bylo nutno a prospěšno učiniti konec všelikému kolísání a chopiti se toho, co bylo možno, a to učinil sv. Vojtěch.

Svatý Vojtěch představuje nám ideu katolicko-národní, on jest jejím zosobněním. Ta idea živila a sílila národ náš po tolik století, v dobách dobrých i trudných, ta nás zachová i v bouřích budoucích, které již nyní jako sopka ve vrstvách země nejnižších se ozývají.

Po krásné přednášce koll. Beránka, bouřlivým potleskem odměněné, vystoupil na řečniště redaktor „Nového Života“, P. Karel Dostál-Lutinov, mladý, nadšený kněz, krásného svěžího obličeje, s růžemi pokory na lících, průkopník nového směru, soustředěného v „Novém Životě“. Omlouvá se, že snad pro nedostatek času nebude přednáška jeho urovnána. Jest v „N. Ž.“ faktotum. Rediguje, administruje, vydává nejen „N. Život“, ale stará se i o „Básnické obzory katolické“, zastávaje mimo to duchovní správu.

Mluví o thematě:

Co vyvolalo hnutí „Nového Života“?

Příčin jest velmi mnoho; o některých ani stoupenci „Nového Života“ sami nevědí a o jiných z mírumilovnosti neradno mluviti. Nedá se upříti, že katolickou poesií bylo pohrdáno od laiků, ale nejen od laiků samých, nýbrž i ode mnohých osob duchovních. Zasloužila si toho částečně sama, že se nepřizpůsobila nové době. Kněží zapomněli příkladu Krista Pána, jenž neučil

toliko bohaté, nekázal jen hodným, ale i k nehodným a hříšným se skláněl. Z té příčiny nemají kněží hledati ovečky jen na rovině ušlapané; i v bahno společnosti moderní musejí se ponořiti a odtud tonoucí zachraňovati.

Zájem pro „Nový Život“ jest velmi značný, jak dokazuje p. řečník z mnoha privátních dopisů, jemu zaslaných, z nichž jasně vysvítá i politování-hodný stav v náboženském i mravním ohledu mládeže studující na školách středních. Šířiti se o něm nebudeme, známeť jej téměř všichni z vlastní zkušenosti Jedni zavrhují církev pro konflikty s vědou profanní, jiní uznávají sice dobrý význam církve a její zdárné působení mezi národy, ale nevěří.

„Nový Život“ nelíbí se mnohým pro přílišnou náboženskou tendenci. Z toho vyvrací p. řečník výtku, že „Nový Život“ odbočuje od církve katolické, že se stává neutrálním, bezbarvým.

Neznabožský směr nový rozšíří se brzy i mezi vrstvy nejnižší. Jest proto všem třeba všímati si nových proudů. Jest ovšem mnoho nesrozumitelného v tom směru novém, jako v každé jiné věci nové.

Odsouditi celý ten nový směr jako nesmyslný, jest velkou chybou, hříchem na lidském rozumu páchaným. Myslil-li autor něco vážného, když něco psal, zasluhuje úcty, poněvadž v té činnosti jeví se duch a duch je synem Božím. Třeba tedy pátrati, třeba čísti i několikrát od začátku. A to zvláště sluší knězi, pastýři. Má si všímati nových proudů uměleckých. Největší nadávkou jest říci: církev jest stará, tvrdá budova. Nikoliv. Církev je strom živý, napájený šťávou zvenčí.

Veliké úcty zasluhuje katolická církev ve středověku. Ona začala buditi vědy a umění z dlouholetého spánku a také se jí to podařilo. S novým směrem třeba míti trpělivost a shovívavost. Jedni mají v úctě knihy a směr, jenž jde cestou vyšlapanou. Dobře se tak děje, jsou-li ony knihy a ten směr dobrý. Než strom církevního umění má růsti. Pupen jest neúhledný, ale přece skrývá krásný květ.

Právě vydali jsme novou sbírku katolických básní Vaňkových pod názvem „Sacerdotium“. Ani verše nejsou tak nové, jako podivné výkresy, illustrace mladého nadějného kněze P. Runiéa, kaplana z Prahy. Mnozí ho i s jeho kresbami odsoudili, avšak myslím, že neprávem.

Vzdělává se na vzorech čínských a středověkých a projadřuje nyní myšlenky své slohem novým. Jest to snad chybou, projevití ideu, myšlenku, slovem cizím? Vizme jen sloh gotický. Jest sloh gotický výlučně katolickým? Kdyby byli Arabové do Španěl nepřinesli svojich oblouků, nebylo by slohu gotického. Na to podával řečník ukázky Sacerdotia a vykládal smysl jednotlivých illustrací.

Runié jest muž, kterému náleží skvělá budoucnost; s ním nám třeba počítati. Jméno Runié není jeho vlastní; tak jmenovala se jeho babička, rodem Francouzka, otec pocházel z Polsky.

Od Runiéa přechází řečník k sochaři Bílkovi. Jest to umělec, jemuž musy veliký vínek v kolébku položily; chválí jeho až dětinnou zbožnost a pokoru. V Chýnově u Tábora má svou dílnu nad míru poetickou. Dvé hrdliček, jako sníh bělounkých, oživuje jeho samotu, v níž pracuje o mistrovském

díle Krista na Kříži; jest to státní objednávka, kterou po mnohé námaze vymohl mu Zeyer, jemu životem a celým chováním podobný.

Bílek jest umělcem zneuznaným. Dříve byl pražskou akademií hýčkán, na vzdělání do Paříže jistým mecenášem poslán; jakmile však poznali, že v duchu křesťanském, katolickém, pracovati míní, odmítli ho a krutý osud uvrhl ho do Chýnova. Nemá ani své vlastní dílny. Aby se naň upozornilo, vydá se t. zv. Bílkovo album, jež by mělo zvláště kněžstvo hojně si bráti.

Že kresby jeho v „Novém Životě“ nejsou tak krásné, jak by bylo lze očekávati, jest vina značnou měrou špatná reprodukce, ježto není peněz, aby se mohla pořídíti lepší.

Řečník zmíniv se ještě o básníku Březinovi, malířce Zdeňce Braunerové, skončil svou řeč upřímným pozváním ke sjezdu „Nového Života“ dne 25. srpna pořádanému.

Po té měly se konati debaty o „Novém Životě“, ale pro pokročilost času odloženy debaty na odpůldne; stížnosti a přání vůči „Novému Životu“ mají se posílati redakci „N. Živ.“ písemně, aby se neplýtvalo zbytečně časem.

Předseda Dr. Stojan odmítnuv od sebe výtku, která mu byla kdysi činěna, že by byl proti „Novému Životu“, přeje všeho dobrého „Nov. Životu“ i jeho družině.

Koll. K. Kyselý z Olomouce přednášel pak o thematě:

Význam katolické theologie pro filosofii a náboženství.

V katolicismu není prvek, jenž by je uzavíral do jednoho století. Katolictví hlásá dobro a spásu lidstva. Hlavou jeho jest Kristus. Církev katolická jest universalní, jest církví všech národů, ale též i všech dob. Velikému mysliteli Aristotelovi byla náboženstvím jeho filosofie, jeho bádání po poslední a první příčině všehomíra. Katolíkovi takové bádání nedostačuje. On musí směřovati dále. Musí poznati, jak se rozhoduje vůle lidská pro dobro, pro pravdu, pro Boha. Filosofie katolíka nemůže býti jinou než scholastickou, sprostředkováním relace mezi vědou a věrou. Proto naprosto nemůže býti pravdiva věta, jež tak zhusta se naskytuje: „Theologice verum, philosofice falsum.“

P. akademik Pořízek z Vídně mluvil o útrapách, jež zakusiti jest studujícímu, jenž na vysoké školy vstupuje. Propuštěn z přísné kázně gymnasijní a obdařen svobodou neočekávanou, jest jako oslepen. V této době má mnoho nebezpečí, mnoho nástrah, jež mu třeba překonati. Než bohužel mnoho mladíků právě v této době duševně a tělesně hyne, schází, zabývajíc se vším, jen ne tím, čím by hlavně a především se zabývati měli, svými studiemi; o politice, divadle, salonních klepech a o všem možném znají hovořiti, jen ne o pandektech, anatomii, právu německém atd. Řečník přichází právě z Vídně, kde žije Čechů na 300.000, ale jsou zneuznáváni, před očima samého krále utiskováni. V pitvorných karrikaturách jsou zobrazováni na místech veřejných a hanobeni. Vzdává díky říšskému poslanci Dr. Stojanovi, že nad míru o život Čechů vídenských se zaujímá a o rozšíření českých bohoslužeb ve Vídni se zasazuje.

Dr. Stojan mluvil o unii: Slova Κύριε ἐλεῖσον, jež kněz při mši sv. říká, připomínají nám, že jsme byli kdysi jedno s církví řeckou. Těšíme-li se, že náboženství katolické šíří se mezi národy divokými, proč bychom se neměli starati o rozšíření katolictví mezi Řeky? Bonum est sui diffusivum. O rozšíření víry katolické mezi Řeky stará se apoštolát sv. Cyrilla a Methoda pod ochranou P. Marie. Dříve však nutno zavésti apoštolát u sebe samých, ve své domácnosti upevniti víru, šířiti lásku k ní mezi lidem dělným, dodávati lidu na čtení lepší knihy. Za našich dnů jest lid napájen knihami hanebnými, tak že jest obava, že o svou víru přijde. Hleďme si získati také intelligenci. Starejme se o své krajany v cizině, o vystěhovalce. Osud jejich je zdrcující; s několika sty grošů odejedou za moře a ožebračeni vracejí se domů. Se všemi Slovany nás spojuje kultus marianský, jen se slovanskými Mohamedány a s protestanty nikoliv. Snažme se týž kultus rozšířiti a utvrditi mezi protestanty a máme půl práce hotovy. Se slovanskými Mohamedány nespravíme bez Boží pomoci ničeho. Ve velikém Rusku je širý obor působení missionářů; dejž Bůh, aby mnoho sv. Josafatů se našlo, kteří by ruské bratry v náruč Říma přivedli. Světští kněží tam mnoho nepořídí. Tam největší dojem působí vousy, jen řád missionářský může tam poslání své zdárně provésti. Musíme však dříve poměry toho neb onoho národa dobře znáti. Ze svých zkušeností vídeňských mohu tvrditi, že my všechny jiné národy a nás všichni jiní národové lépe znají, nežli známe my Slovany a Slované nás. Vy mladí pracujte v tomto smyslu; my staří budeme vás podporovati radou, a jako Mojžíš budeme vám přispívati svojí modlitbou.

Dr. Hruban z Olomouce myslí, že slova Dra. Stojana nepadnou na tvrdou skálu, nýbrž v půdu dobrou a úrodnou. Dr. Stojan sám jest živým důkazem myšlenky vzájemnosti slovanské v duchu katolickém, on sám jest jejím apoštolem mezi Slovany. Přeje mu jménem všech přítomných, aby ho Bůh v podnicích jeho sílil, aby snahy své dobrým výsledkem spatřil kdysi korunovány.

Dp. Valoušek vyzýval akademiky vůbec k pilnému studiu sociální otázky. „Duní cos a reptá pod zemí“, pravil kdysi Čech, ale nyní bouří to jako orkán již na zemi. Proto jest studium sociální otázky nyní již nevyhnutelno. V otázce této nutno býti ovšem opatrným. Jest to otázka velmi důležitá, ale zároveň i velmi nebezpečná. Člověk nesmí se dáti svésti různými hesly denními; přijme-li jedno dnes, může mu přinésti zítra hrozné následky. Ve studiu sociální otázky třeba každému býti silným, vytrvalým Jest to pole ohromné, studium těžké. Než křesťanský sociál nesmí se báti ničeho, ani hrozeb, ani zvednutých rukou a holí. Dále potřebí křesťanskému sociálovi pokory a sebezapření, zvláště slyší-li volati hlasy: My nechceme Krista! Pryč s křížem! Pryč s kněžími! jak bývá slýchati ve Vítkovicích. Křesťanského sociála nespasí materialismus, nýbrž idealismus.

Nezbytně jest křesťanskému sociálovi třeba poctivosti. Jen čisté srdce, čisté ruce a čistá kapsa, jen poctivý a ryzí karakter sociální otázkou se může zabývati, jiný setká se s naprostým nezdarem. Též křesťanský sociál setká se mnohdy s nezdarem, když chytne se špatných prostředků, aby k cíli snáze

došel; ale kdož v prudkém boji může přesně mířiti? Proto nesmí se takové poklesky přísně posuzovati. Nás spasí jen práce; nezoufejme, nýbrž mějme pevnou naději a důvěru v sebe.

Člen řádu jesuitského na Velehradě, P. Václav Wirsig, rodem sice Němec, ale upřímnou láskou k našemu národu lnoucí, českou řečí vybízel přítomné k zakládání marianských kongregací. Marianská kongregace jest spolek jinochů škole odrostlých, jehož účelem jest vhodným poučováním povzbuditi snahu po životě křesťanském. Již r. 1632. byla založena pro jinochy křesťanské jednota marianská; čítala 30 členů. Od té doby rozšířily se velmi hojně jednoty takové hlavně z té jednoduché příčiny, že nemusejí býti povoleny úřady politickými, nýbrž jen duchovním vrchním pastýřem. Jednota taková může se pak připojiti ke kongregaci římské. V marianské kongregaci rozličnými hrami a dárky, zábavami a přednáškami, snadno mládež škole odrostlou a nedůvěřivou lze přivábiti, načež pak proti tenatům socialistickým a nevěreckým ji lze hájiti.

Redaktor „Našeho Domova“, P. Vévoda, popíral výrok jednoho řečníka předešlého, že by se křesť. sociálům dobře pracovalo s čistou kapsou. Ku zdárné práci potřeba peněz. Vizme zednářstvo, židovstvo, socialisty! Tiskem si pomohli a tisk stojí peníze, zvláště tisk dobrý, křesťanský, katolický. Socialisté na tisk mnoho obětují, a my bychom neměli? Máme časopisů na výběr, než každý máme svůj obor. Podporujme časopisy, v první řadě naše české; na německé škoda peněz, těmi by se prospělo jinému časopisu českému! Či snad kupují Němci české časopisy? K časopisům pro náš lid náleží i „Náš Domov“, jenž vším právem zasluhuje podpory, jak peněžité, tak hojného doporučování.

Schůze dopolední skončena byla po řeči P. Snopka, bývalého kaplana velehradského, jenž vybízel k hojnému odebírání velehradského sborníku, panem asses. Vychodilem znovu vzkříšeného, sv. Požehnáním ve chrámu Páně velehradském. Při sv. Požehnání, jakož i mezi jednotlivými řečmi a přednáškami zpívali krásné sbory coll. zpěváci z Olomouce, řízení nadšeným coll. Látalem.

Sv. Požehnáním byla akademie, pro širší okolí určená, skončena. Súčastnili se jí mimo hoře uvedené hosty zvláště též zemští poslanci dpp. Weber a Šefčík a v lepém kroji svém posl. Dúbrava, pak mnoho jiných vzácných hostů, kněží i laiků, 200 bohoslovců a akademiků. Pozdravné telegramy zaslali: J. M. biskup Strossmayer, říšský posl. slovinský Šusteršič a několik professorů z Lužice.

* * *

Odpoledne konaly se debaty o „Museu“. Přítomni byli zástupcové jednoty olomoucké, brněnské, králové-hradecké a pražské. Jednota litoměřická a budějovická zastoupeny nebyly. Po volbě předsedy přednesen návrh na zřízení „Ústřední jednoty bohoslovců slovanských v Rakousku.“ Poněvadž taková jednota vlastně již existovala při brněnském časopise „Museu“, všemi hlasy byla schválena. Podávati celý návrh v písemném podání bylo by zbytečno, ježto před prázdninami všem jednotám byl zaslán.

Návrh, aby redaktor „Musea“ byl stálý, třebas již z alumnátu do duchovní správy odešel, byl zamítnut. Tím by přestalo býti „Museum“ časopisem bohoslovců, a stalo by se časopisem veřejným, zvláště kdyby se posílalo i knihkupcům za výkladní skříně. Počet oxemplářů musil by se zvětšiti a nebylo by jisto, zda se odbudou.

Přijato bylo, že redaktor „Musea“ jest zodpovědný Ústřednímu výboru za opozdění čísla, za odmítnutí práce, za některé nedostatky atd.

Ústřední výbor složen jest z předsedů a jednatelů všech jednot.

1. Sídlo redaktora „Musea jest vždy v Brně.

2. I předseda brněnské „Růže Sušilovy“, jenž jest zároveň redaktorem, může býti ústředním předsedou.

3. Redaktor „Musea“ jest povinen přijati nejméně jednu práci z každé jednoty; jestliže ji zašle a censuruje jednota sama, jest nucen ji přijati beze změny. Práce však musí býti poslána nejdéle do 2. čísla (tedy do Vánoc).

4. Jestli práce poslána od autora soukromně, může býti redaktorem změněna nebo po případě zamítnuta bez odpovědnosti redaktorovy.

5. Každá jednota jest povinna poslati do „Musea“ aspoň jednu větší práci jako důkaz svého života. Nepošle-li ji jednota, má redaktor „Musea“ stěžovati si ústřednímu předsedovi, a ten jednotu napomene k větší činnosti.

6. Pokud obsahu „Musea“ se týče, má zůstati v platnosti usnesení z roku předešlého, jež vlastně trvá již od r. 1895., aby totiž i belletrie byla přípustna, ale na druhém místě. Má-li býti mezi články vědeckými, nebo ve zvláštní části, „Besedě“, jest věcí redaktora.

7. Každá jednota jest povinna poslati do „Musea“ aspoň jednou za půl roku zprávu o životě a činnosti v jednotě.

8. Officielní sjezd jednot konejž se vždy na Velehradě; povinně přítomni býti mají předsedové a jednatelé jednotlivých jednot a delegáti, t. j. celý ústřední výbor. Ku sjezdům jinde pořádaným mají jednoty poslati delegáty.

9. Sjezd officielní pořáda ústřední výbor za zláštního přispění kollegů olomouckých.

10. Delegáti ve výboru ústředním, zastupující menšiny slovanské v jiných seminářích, mají právo aktivní, nikoliv však passivní.

11. Vydání ústředního výboru (za korrespondenci atd) zapraví jednota, z níž jest ústřední předseda.

12. Ústřední předseda volí se jen z předsedů a jednatelů jednot (letos jen z přítomných). Ústředním předsedou prozatím všeobecným souhlasem přítomných na Velehradě byl zvolen koll. Michlík, předseda literarní jednoty olomoucké. Definitivní volba se vyřídí písemně.[1])

Debaty o „Museu“ a tím i celá akademie skončena byla za velmi veselé nálady vzájemným přáním štěstí a zdaru ve pracích spolkových.

Jan Kovář, t. č. jednatel »R. S.« v Brně.

Poznámka. K odpoledním debatám o »Novém Životě« nedošlo, ač P. Dostál-Lutinov odložil svůj odjezd na hodinu pozdější; jednak velká část účastníků již byla z Velehradu odešla, jednak p. předseda Dr. Stojan nemohl se dostaviti.

[1]) Definitivně zvolen jest pro školní rok 1897-98 kol. Michlík z Olomouce.

Zprávy z jednot.

Z Brna.

Zahajovací schůze »Růže Sušilovy« konána byla letos 24. října; začata byla překrásnou ouverturou Ammerovou »Královnina stráž,« kterou zručně přednesl náš 15ti-členný hudební sbor letos zvláště horlivě působící za řízení koll. Kolíska (IV r.) Koll. předseda vítaje v řeči zahajovací starší i nové členy naší jednoty vybízel je k horlivému pěstění věd za dnešních dnů kněži mezi lidem působícímu velmi potřebných: apologetiky, filosofie, historie a sociologie; kromě těch, aby také moderní literatury si všímali, která podává obraz doby. — Koll. knihovník podal zprávu o původu knihovny naší a jejich osudech. — Na konec zapěli koll. zpěváci řízení koll. Fibichem (III. r.) sbor Jelenův »Láska k vlasti.« Ku konci schůze zahajovací vyzval dp. regens našeho alumnátu dp. Ant. Adamec, protektor naší Růže, srdečnými slovy bohoslovce k vytrvalé práci především v předmětech pro kolleje povinných a pak dle možnosti a času ve všech oborech a zdárné činnosti naší přál všeho zdaru.

Ve II. schůzi 31. října přečetl jednatel část své zprávy o sjezdu a pouti bohoslovecké na Velehradě, načež překvapilo nás naše qnartetto (koll. Novák, Běhal, Blažek, Gebauer) rozkošným kouskem komorní hudby, pěkným přednesem 2 vět z Dvořákových »Maličkostí« pro dvoje housle, cello a harmonium.

Ve III. schůzi, která konána 7. listopadu dočetl jednatel svoji zprávu Velehradskou a koll. Beránek, předseda »R. S.« přednášel »O směrech v moderní literatuře.« Následovala schůze výboru.

IV. schůze 14. listopadu zahájena Hausmannovou ouveraturou »Paličova dcera«, kterou přednesl sbor hudební řízený koll. Kolískem. Koll. Mysliveček (II.) přednášel pak »O realismu v literatuře a jeho odpůrcích. Všem bratrským jednotám všeho zdaru přeje

výbor.

Z Č. Budějovic.

Prvou naši schůzi konali jsme dne 26. října. První vzpomínka naše platila našemu nezapomenutelnému o prázdninách zesnulému Dr. V. Šimánkovi, učiteli výtečnému, jména slovutného, při tom však neobyčejně skromnému. Na to p. předseda v řeči své líčil zásluhy kněžstva českého na poli národním v době probuzení, dále přešel v řeči své na původ, působení a život jednot bohosloveckých, které vesměs proniknuty jsou láskou k jazyku svému — při čemž ovšem nemohl nevzpomenouti našeho nezapomenutelného biskupa J. V. Jirsíka. Na to zhájena debata o Ústřední jednotě bohoslovců, při čemž ustanoveno, aby jednota naše dala hlas svůj předsedovi jednoty bohoslovců v Olomouci.

Druhou schůzi konali jsme 7. listopadu. P. Zahrádka (II. r.) četl nám svou báseň: »Rozpjala duše má perutě,« ve které pěkně provedena byla myšlénka, že v Kristu jest pravé spočinutí duše. Když utichl potlesk, jejž vyvolal p. Zahrádka svou básní, vystoupil náš výtečný houslista p. Hůrský (I. r.) jenž přednesem »Dívčího pláče« od Schubrta uchvátil celé shromáždění. Potom sdílel p. Michka (I. r.) vděčnému posluchačstvu způsobem zábavným dojmy z cesty do Říma; poněvadž však čas již valně postoupil, ustanoveno, aby p. řečník pokračoval ve své řeči při budoucí schůzi, Na konec na žádost všech potěšil nás ještě p. Hůrský několika výtečnými výkony hudebními.

Předseda.

V Hradci Králové, 25. října 1897.

Pro nedostatek vhodného delšího času mohla býti valná hromada odbývána teprve dne 24. září, při účastenství však, s jakým můžeme býti úplně spokojeni. Nechci sice předbíhati údálostí, ale doufám v konečný výsledek činnosti uspokojivý, kéž naděje moje dojdou splnění.

Formalně tedy byla činnost zahájena 24. října, prakticky dříve tím, že hned od počátku roku hojně užíváno knihovny a že anticipováno zahájení kroužku literárního, jenž čítá 25 členů (doufám však, že číslo to se zvětší) a kroužku socialního čítajícího 40 členů. — Kroužek literární hodlá každého 1. v měsíci vydati svoje číslo sborníku, pořádati přednášky a večírky na oslavu našich velikánů, seznamovati své členy a členy jednoty vůbec se všemi věcmi potřebnými, jak pro inteligentní muže vůbec, tak pro kněze zvlášt. Mimo to bude udržovati spojení s kollejí českou v Římě, kde též má jednoho člena. — Socialní kroužek má v úmyslu seznámiti své členy řádně s programem katolickým se stálým zřetelem ku programům nám protivným a pořádati disputace, jako loňského roku,

Toť stručně nastíněná cesta, jíž kráčeti hodlá naše milá jednota. Kéž svůj program do poslední písmenky vyplní a ještě více vykoná, než má v úmyslu. Kéž stejně daří se i ostatním jednotám z plna srdce přejeme. *Předseda.*

Z Gorice.

S žalostným srdcem oznamují nám naši přátelé ze semináře Gorické, že jejich »zbirališče in ognjišče, preljube« »Večernice sv. Alojzija« z nařízení kapitulního ndp. vikáře ze dne 19. října t. r. »ad internum« byly suspendovány t. j. dokud nově zvolený arcibiskup nevyřkne konečného rozsudku. Stejný osud stihl všechna seminářská sdružení, vyjímaje salcburský Zweigverein. Nás nařízení to — tak píší nám — nenašel nepřipravených a proto již na poslední loňské schůzi učiněna byla všechna potřebná opatření pro případ, kdyby bylo družstvo rozpuštěno. Dne 21. října, 1897. shromáždili jsme se naposled. V řeči své slavil p. Josef Ličan blahodějné působení »Večernic« a budil naději, že opět vstanou obrozené, obnovené. Malé jmění družstva připadne družstvu sv. Cyrilla a Methoda.

Z Prahy.

Slavnostní, zahajovací schůze naší »Růže Sušilovy« konala se 24. října. Súčastnili se jí téměř všichni členové a poctili svou návštěvou: vsdp. Msgr. Dr. Jos. Doubrava, rector, vdp. Jos. Fárský spirituál, vdp. Dr. Alois Soldat I. vicerector, dp. J. Pavlík, adjunkt c. k. české theol. fakulty.

Prvním číslem programu byl sbor od Bedřicha Smetany »Věno«, jejž zdařile přednesl náš pěvecký kroužek dirogovaný p. Pěkným. Následoval proslov p. předsedy p. V. Hazuky, jenž uvítav shromážděné členy i vdp. hosty, vřelými slovy vybízel k vytrvalé práci.

Po bouři potlesku, jež vyvolala řeč předsedova zavzněly na rozloučenou tklivé zvuky Händlova »Larga« pro housle, violu, piano a harmonium (pp. Seifer, Hudek, Plešinger, Chyba. II.)

Druhou schůzi zahájili naši dovední pp. hudebníci Seif a Plešinger Oslislovou fantasií »Sen« pro housle a piano. Na to podával pan Hanuš »Zprávu o sjezdu Velehradském« a zřízení »Ústřední jednoty bohoslovců československých.« S vrozenou srdečností rozvinoval před zraky naše bohatý program letošního sjezdu Velehradského; škoda, že pro krátkost času byl nucen obmeziti se na nejnutnější sdělení I. části své

zprávy. Vděčný potlesk byl odměnou našemu řečníku. 3 číslem byly »volné návrhy,« na které dojde dá Bůh, ve schůzích příštích.

S opravdovým potěšením dodáváme, že náš milovaný vsdp. msgr. jako léta minulá sleduje naše snahy a zakončením obou, výše zmíněných schůzí, byla jeho vzletná upřímná slova, pobádající nás k nadšené práci a píli neochabující. Jeho laskavá zpráva, že slovútný Dr. Horský v naší Růži letos bude přednášeti vzbudila radostné překvapení.

Všem bratrským jednotám hojného zdaru přeje *výbor.*

SMĚS.

Návrat k antice. V poslední době mnoho se mluví a píše v literarních a vědeckých časopisech o návratu k umění antickému. Úspěch některých básníků a romanopisců (P. Louys, viz jeho písně Bilitiny v Mod. Revue!) nedá patrně mladé generaci básnické spáti. Jiná jest však otázka, zda pravá antika je v naší moderní době možná a zda návrat k ní byl by pokrokem. Myslím, že obsah ducha antického byl značně rozdílný od obsahu ducha moderního a že tedy pravé proniknutí antiky by se moderním nikterak nezdařilo. Duch antický byl jednoduchý, klass. starověk — to harmonie úplná ducha a hmoty, mezi duchem a hmotou panoval mír, oba byli rovnocenni. Duch lidský v té době nedospěl k tomu, aby hmotu (totiž přírodu) si podmanil. Proto jednotlivé momenty života veřejného i soukromého, ve kterých duch se projevuje, nepřestupují v antice kruhu přírody, v němž jsou jako začarovány. Tak na př: náboženství — kult přírody a genia, antická láska — okrášlený pud přírodní, útulný krb rodinný — nikde, umění — toť forma, všechen život vystupuje na venek, kde dochází pravého teprve výrazu. — Když však křesťanství vysvobodilo ducha lidského z objetí přírody, když ho ujistilo o vyšším jeho původu a určení a vládu mu dalo nad přírodou — od těch dob všechen duševní život obdržel jiný směr: do vnitra svého a vzhůru k nebi. Z křesťanství plyne všechna ona složitost a rozmanitost ducha moderního, všechna ona vroucnost citu a vnitrnost všeho života veřejného i soukromého. Křesťanství v umění prohlásilo vládu ducha — toť onen ohromný rozdíl mezi uměním naším a antickým, jehož ani moderní pohané se zbaviti nemahou, poněvadž křesťanstvé již příliš proniklo jejich krev i kosti. A tak se nám zdá, že toto volání po antice, jež poslední dobou slyšeti, jest jakési poslední zoufalé couvnutí před nutnou alternativou naší doby: křesťanství, aneb skepse, trýzeň, neurčitost, těkavost, zoufalství, dilettantismus, palčivá bolest, rozdrásanost nervů a všechny ostatní přívlastky moderní dohy. A potom ještě: antika pravá není moderní smyslnost (v tom ošklivém smyslu.) — Ale toť smysl těch snah: křesťanství osvobodilo ducha »wer wird aber das Fleisch erlösen?« ptal se kdysi Fenerbach.)

Poslední z nadšených. Przegląd Powszechny uveřejňuje v 10. čísle letošního ročníku u příležitosti nekrologu básníka Kornela Ujejského (nar. 1823., zemř. 19. září 1897.) pozoruhodnou úvahu o starých básnících, kteří žili před 50 lety, o jejich vlivu na život národní i společenský a staví proti nim mladou generaci básnickou vychovanou filosofií positivismu, světovým liberalismem a tísněnou sociálními zjevy doby přítomné. Tyto uhasily již tu poslední jiskru nadšení, která v srdci mládeže zbývala. Dnes marně se člověk rozhlédá po básníku, který by velké myšlenky oblékal ve světlá roucha a nad podzimním žitím naším nové zapálil hvězdy. Je sice dosti básníků, kteří dovedou vytvořiti tak hladký rym a tak půvabný a nový

rytmus, že sláva Mickiewiczova i Slowackého před nimi bledne, kteří nakreslí rozkošný náladový obrázek přírody, aneb své duše, — ale velkých ideí let minulých v nás vzbuditi nedovedou. Privátní ideály a zájmy (individualismus) ovládají moderní básnictví a v tom dlužno též hledati příčinu, proč tak slabě působí v duši národa, v život společenský, ač estheticky nadmíru vyniká.

Psychologický ráz poesie symbolické. V letoší L'année psychologique uveřejnil Th. Ribot studii o abstrakci emocí (t. vyšších citů, závisejících na nějakém způsobu činnosti duševní), opíraje svou theorii příklady ze života všedního a ze spisů symbolistů. Překládáme část o symbolistech. Th. Ribot dokazuje, že i vyšší stav citový dá se abstrahovati, t. j. že lze z něho vyloučiti znak nezbavený přízvuku emočního, který jest pak zástupcem stavu celého. Abstrakce emocí jest však netoliko možná, nýbrž hledá — či nalézá? — zvláštní způsob vyjádření, nástroj sobě vlastní — v umění symbolistů, jež chce býti uměním emočním, chce vyjadřovati, suggerovati emoci. To patrno z děl symbolistů, která nás poučují 1. o jejich vnitru, 2. o úloze slova u nich jako vyjadřovacím prostředku. 1. Symbolisté chtějí vyjadřovati nikoliv idey, jako klassikové, nikoliv představy, jako romantikové, kteří mají pouze »zevnějšek emoce«, nýbrž hlavně emoci samu. Kdežto realista popisuje každý předmět s nevyčerpatelnou podrobností a vyjadřuje svůj ideál konkretně, symbolista místo popisu a pojmenování působí ve čtenáři na vznik zvláštní emoce, — slabé nebo silné, jednoduché nebo složené, ale vždy jednotné — dle které poznává předmět. Postupuje tedy suggescí. Nordau praví: »Symbolisté vzbuzují v citlivém čtenáři obecnou emoci, podobně jako v menší míře hudba; a čtenář, domnívaje se, že sloze rozumí, překládá dle své vzdělanosti, povahy a vzpomínek jen vlastní emoci.« Dojem této suggesce jest přirozený nebo umělý: vše, lidé i věci, vlní se ve snu, často v neurčitém času i prostoru; něco se děje, ale nevíme kdy a kde; není to určitá krajina, určitá doba; je to j e n les, město, rytíř, pocestný, někdy pouze on, ona, my: zkrátka všechny nejasné a nestálé znaky citového stavu bez určitého obsahu. Tento postup »suggesce« někdy se zdaří, někdy — snad častěji — se nezdaří. — Tento duševní stav možno různě vykládati: za neschopnost k abstrakci rozumové abstrakci mathematika, metafysika, učence: za neschopnost k vnitřnímu jemnému, přesnému, úplnému a živému představování; za převahu vloh citových (affekčních.) Dle známého zákona psychologického, že poznávání a cítění nemohou trvati současně ve stejné síle, že stav citový nemůže růsti, nemizí-li představování, jsou zvláště příhodné podmínky převahy emoci, když ani idea ani představa nemají dostatečné síly udržeti se s ní v rovnováze. — Ale jest důležito poznamenati, že emoce symbolistů jest abstrahována. Není to emoce z děje ojedinělého, zkušeností pojatého, nebo jednoduše představeného; tato emoce jest bez předmětu, t. j. bez principu determinace; není to určitá láska, radost, zármutek, nýbrž vnitřní nálada způsobená jejich hlavními prvky, abstrakce, nárys radosti, lásky, smutku. Každá emoce však se individualisuje jen spojením s předmětem. Jistě jest tedy jedním důvodem nejasnosti poesie symbolistů, že jest dělána z abstrakovaných emocí. 2. Slovo jest po výtce známkou, která upevňuje a vyjadřuje abstrakci. Poněvadž u symbolistů má tlumočiti spíše emoce, než idey a představy, býti prostředníkem spíše citu, než myšlenky, nástrojem suggesce ztrácí důsledně částečně sílu rozumovou a přizpůsobuje se nové úloze. a) Předně užívají symbolisté slov obvyklých, ale mění jejich obyčejný význam, nebo lépe, spojují je tak, že ztrácejí svůj přesný význam, že jsou temná a tajemná: jsou to »slova psaná v hlubinách.« — b) Užívají slov nových, nebo zastaralých. — c) Konečně nejradikalnější pokoušejí se dávati slovům význam výlučně emoční. Někteří symbolisté zašli v tom, ať nevědomky, ať úmyslně, do krajností, kterých důslednost nezvratně vyžadovala. Obyčejně vyjadřuje se myšlénka slovem, cit pohyby, výkřiky, citosloví, rozdílnostmi v přízvuku; úplného a pravého výrazu nalézá cit v hudbě. Symbolisté chtějí přenésti na slovo úlohu zvuku sestrojením nástroje, který by tlumočil a suggeroval emoci. Verš má již svou zvučností budíti emoci; slova nemají působiti jako známky, nýbrž jako zvuky. Poesie stává se zvláštní formou hudby.

Kniha kacířská, čili nesnáze materialismu. Raoul Pictet vydal r. 1896. knihu »Etude critique du Matérialisme et du spiritualisme par la physique expérimentale«, která vyvolala velký rozruch v učeneckém světě, zvlástě v táboře přírodozpytců: s otevřeností v nynější době vzácnou ukazuje rozpory, do kterých se dostal moderní materialistický názor světový a velké důsledky, které z něho plynou pro život mravní. Kniha způsobila velké zděšení u stoupenců materialismu, i uvalena na ni moderní kletba — soustavné umlčení. Pictet praví, že všechny problemy, které tak palčivě dorážejí na mysl lidskou, dají se zahrnouti v základní otázku, ze které všechy ostatní vyplývají a ta jest: jsem svoboden či ne? Materialismus praví ne; a oddůvodňuje: prvotně je hmota v pohybu, vše ostatní je metafysika; všechny jevy fysické jsou nárazy částic hmoty; pojem síly toť chiméra; gravitační theorie Newtonova — vědecká nemožnost (přítažlivost dle materialismu působena je vlastně nárazy etheru). Všechy jevy jsou předem určeny disposicí a pohybem hmot: historie národů, život a smrt, umění atd. Theorie jednoduchá, průzračná a proto tak svůdná. Ale má hrozné důsledky mravní, když materialismus lidstvu hlásá, že fysiologická jeho soustava a chemické složení určuje jeho myšlenky (neboť myšlenka je pohyb hmoty dle materialismu, jako na př. pád kamene), že svobodná vůle je prázdné slovo. Proti materialistické theorii staví Pictet tyto pozoruhodné námitky se stanoviska nejnovějších výzkumů fysických. Fysika nalezá v přírodě hmotu a ether; hmota se pohybuje, příčina pohybu je síla, ta však je výtvor rozumu. Přítažlivost do dálky bez působení prostředí je nesrozumitelna. Proto snaží se materialistický názor vyložiti ji z nárazů prostředí (etheru). Dvě tělesa se přitahují totiž, poněvadž vnější jejich plochy jsou větší než plochy, kterými jsou k sobě obráceny; proto nárazy částic etherových tělesa jsou k sobě puzena. Přírodozpytec tedy stojí před alternativou: buď přítažlivost bez prostředí aneb nárazy etheru. Nerozluští-li theorie matearilistická tuto rozluku, je zničena. Spiritualismus učí, že existuje síla ve hmotě, t, j. bytnost vyplývající z ponětí nehmotného ducha. Materialismus popírá první a tvrdí druhou část rozluky. Rozluka ta, specielněji vyjádřená zní: pohyby těles nebeských a pád k zemi jsou účinkem buď zvláštní síly přítažlivé, aneb jsou působeny nárazy etheru. A nyní uvádí Pictet řadu zjevů fysických, které odporují theorii materialistické. Nejpozoruhodnější buďtež zde jmenovány. 1. Jestliže přítažlivost těles děje se nárazy etheru, pak musí býti přítažlivost tím větší, čím větší jsou plochy od sebe obrácené. Tedy ku př. válec v poloze horizontalní musí vážiti dle této theorie víc nežli v poloze vertikalní (ve skutečnosti však ne). Koule měla by dopadati k zemi s energií poměrnou ku ploše největšího svého kruhu a ne jak tomu je v poměru ku své masse. 2. Fysika učí, že množství aktualné energie a množství pohybu ve vesmíru je veličina stálá; tedy též v systému slunečním je v daném okamžiku jistá summa pohybu. Změna rychlosti pohybu jedné planety působí tedy změnu v rozvržení summy energie. Působí-li váhu těles na zemi náraz etheru, pak ty změny v rychlosti pohybu planet musí zde býti patrny, poněvadž zrychlení oběžnice má za následek menší nárazy etheru, tedy menší váhu těles na zemi. Ale zkušenost učí, že g (zrychlení) je stále na témž místě, nezávislé tedy na pohybu oběžnic. Materialismus je tedy v odporu s astronomií a váhou těles. 3. Clausiova kinemat. theorie plynů dala základ k této theorii o nárazu etheru. Ale Pictet dokazuje, že je to fysický blud, poplésti si dva zjevy: zvednutý kámen a stlačený plyn (z něhož právě theorie kinematická plynů odvozena). Neboť, stlačujíce plyn, netvoříme potenciál, nýbrž přemístňujeme aktualnou energii, kdežto zvedajíce kámen, zrušujeme pohyb a vytvořujeme potenciál. To jsou nejzávažnější námitky, které Raoul Pictet pronáší proti moderní vědě přírodozpytné, které z valné části jest stoupenkou materialistického názoru světového. Kdo blíže chce se o tom poučiti, zvlášte kdo chce poznati Pictetovu theorii o potencialu, kteaá má v jeho argumentaci proti materialismu velkou důležitost, toho odkazujeme na 8. sešit »Živy« 1897, která přináší o té věci článek velmi instruktivní.

O citu. Hlavní událostí v moderní filosofii jest přeložení ideálů ze zevnějšku do vnitra lidského, důraz na duchovost bytosti lidské, postavení člověka do středu všehomíra. Nikde nejsme pravdě blíže, než vnoříme-li se do vnitřního svého života, než v tom, co zkusí a činí naše bytosť, stavějíc si svět ideální velikosti a dobra. Pantheismus kázal podříditi se »veškerenstvu«, racionalismus znásilnil vnitřní život roztrhnuv jej v přirozenost světovou a přirozenosť subjektivní; vstup do říše pravdy mohl býti koupen jen za oběť přirozemosti subjektivní. Filosofie moderní praví: má-li naše bytí smysl a cenu, nedostává ji odněkud ze zevnějšího světa, nýbrž ze svého vnitřního světa, rozvíjejíc se samo ze sebe, samo u sebe. Jak si ale představiti tento samostatný, vnitřní život? Jedná se o jasnější vystižení života v tomto samostatném, sobě dostatečném vnitřním světě. Jedna verse zní: cit jest ona duchovní mohutnost, při níž »já« jest samo u sebe. (Lotze, Ritschl). Nastává otázka: jest opravdu cit středem života duševního, jest cit základem samostatnosti životního processu, pramenem duchovosti? Běží tedy o něco, co by povznášelo, zavazovalo, udržovalo, běží o kompas života a plánů. Vizme rozbor citu, který podává Jenský professor R. Eucken v díle: Základní pojmy naší doby (1893 str. 42—43) »O významu citu není dnešního dne sporu; všichni víme, že nic mocněji nepohne člověkem, že nic nemůže opravdu vejíti do vnitra, co by se neobrátilo na mohutnost cítící a neúčinkovalo pak o člověku jako cit. Podle síly citu měříme opravdovosť a hloubku účastenství, bez citu by duše pozbyla duši. Áby však mohlo býti řečeno rozhodující slovo, bylo by napřed zjistiti, je-li cit tím, čím jest, ze svého, anebo jen v součinosti s něčím jiným. Pokusme se cit osamotit, uvažovat o něm tak, jak jest sám o sobě. Jak se potom scvrkne! Co zbude v něm odloučením ze vší chuti a nechuti? Sotva víc než pouhá nálada, temný pud, nepochopitelné, beztvarné, zmatené hnutí Maně už myslíme si cit vždy umístěný v širším životě vnitřním, srostlý s určitými stavy, z nichž se živí, z nichž se obrozuje, stavíme za cit (pokud jest duchový) myšlénkové pozadí. Dal by se na př.: rozeznati cit náboženský od aesthetického bez myšlénkového pozadí? »Je-li cit sám o sobě tak prázdný, tolikerého doplnění potřebný, nemůže nikterak ze svého rozvinouti svět, tím méně svět ideálního dobra. Svět povstavší z takového pokusu, byl by malý pro potřeby rozumové, byl by menší než skutečný život.« »Cit odloučen nemůže míti jiného cíle, než subjektivně uspokojiti, za hybnou sílu jednání nutně volí chuť nebo nechuť. Dotýkají-li se však věci jenom mohutnosti cítící, jest možný zájem, přinucení cenou věcí, jest možná duchová tvorba, osvojující si předměty? Člověk pravda pracuje k takovému konci, chce se vší energií, ale jest možno na základě subjektivního citu důsledně chtíti, jsou na této půdě nezbytné prostředky?« Právě tak nelze pochopit, jak by se dala na citu stavěti skutečnost, kterou by člověk byl přinucen uznat za vyvýšenou nad svoje počitky. Zbořil-li cit všecky mosty spojující ho se světem předmětným, nemůže nikdy sám ze sebe spojení obnoviti. Cokoli z citových tužeb a zájmů vychází, nepřekračuje nikdy hranic subjektivního života, zůstává pouze v soukromí. Ani souhlas jiných — třeba všech, ani dějinné podání — třeba zevně nevyvrátitelné, nemůže dopomoci tomuto soukromému světu k všeobecné platnosti, — kterou žádá idea pravdy.« »Cit odloučený jest dále naprosto individuelní a partikulární. Chuť a nechuť jsou okamžikové; místo co by naše bytí spojovaly, tříští je spíše na samé drobné kousky. Neméně osamocuje cit lidi ve spolek.. který druh chuti dal by se určit za normální a všem lidem uložit za povinnost? Tak jako jest citění faktum empirické, tak i jeho účin jest druhu empirického. Nechuť pravdu pobádá jednat, ale činí tak jen ze svého zájmu, nikoli z povinnosti. Ba cit se vší svou silou, ano vášní subjektivního rozechvění postrádá toho, co duchovně nutí, povyšuje..« O to právě se jedná. Jak potom náboženství založené pouze na citu může býti tím, co člověk po náboženství od jakživa žádá? *F. S.*

Umění pro umění ve svém dějinném vývoji. Starověk hesla »umění pro umění« neznal, rozumí-li se jím, že krásné umění je samo sobě cílem a že musí býti beze všech ohledů, sám v sobě uzavřený celek, který k ničemu jinému

kromě sebe se nevztahuje, jakožto prostředek k cíli. Umění antické mělo cíl, mělo vysokou úlohu, kterou plnilo zdárně ve společnosti starověké, zvláště v prvních nezkažených dobách, které předcházely dobu úpadku po Perikleovi. Stálo zajisté umění antické v prvních dobách zcela ve službách náboženství, jakož se vůbec na půdě náboženských potřeb vyvinulo. První umělecké stavby byly chrámy bohů u Řeků, Římanů, Assyrů, Babyloňanův i Egypťanův a Peršanů. První písně byly bohoslužebné, od kněží chrámových složené. Vůbec celý podklad řecké poesie byla mythologie, theogonie a kosmogonie, na půdě náboženské vyrostly zpěvy Orfeovy, Hesiodovy a Homerovy, které byly částí bohoslužby o Panathenaích. Také nejkrásnější díla malířství a sochařství antického jsou díla náboženská. Celé řecké náboženství vtělovalo se v umění. Vznešený jeho předmět (božstvo) způsobil, že umění antické dosáhlo takové vznešenosti. Umění antické, povahou svou náboženské, mělo tedy cíl nějaký kromě sebe — budilo a rozmnožovalo city náboženské a mravní. Pro účelnost umění svědčí netoliko praxe a dějiny umění ve starověku, nýbrž i věda státní a filosofie antická. Dle výroků jejich není umění nikterak hračkou fantasie básníkovy, nýbrž darem lidstvu dobrotivým božstvem daným, který má za účel náboženství a mravnost upevňovati a tím i blaho lidské společnosti množiti. Vzdělávací úkol umění starověkého patrný je též z vypravování Plutarchova. Dle něho písně Thaletovy vštěpovaly posluchačům Spartským city poslušnosti, svornosti, skromnosti a umožňovaly jim odložiti surové mravy a naplňovaly je zápalem pro krásu. Pythagoras doporoučel svým žákům hudbu jako prostředek k čistotě duše. Plato považoval studium poesie za nejlepší prostředek ku vzdělání a výchově srdce. V dialogu Timaios praví, že bohové nám hudbu nedali ku smyslné rozkoši, nýbrž aby pomocí jí ve vír pudů a pocitů našich vnesli harmonický souhlas a tím v našem nitru onu pravou míru a krásu stvořili, které tak často postrádá. V Aristofanově komoedii »Žáby« odpovídá Euripides Aeschylovi, že proto jsou básníci váženi, »že lepšími činíme lidi.« Tak smýšlela o účelnosti umění řecká filosofie a poesie. Ne jinak Řím. Horác napsal o účelu poesie v listě k Pisonům v. 403 násl.: »V pravěku to bylo světců úlohou vyvésti surové lesní obyvatele z jejich slují a je společnosti a bázni boží, mravu a pořádku zvykat. Oni založili manželstva čisté spojení, založili města a zákony dávali.« Jestliže ve starověku nenajdeme zastance pro tvrzení, že umění nemá sloužiti než samému sobě, pak teprve ho nenajdeme v křesťanském středověku, který umění úplně oddal službě Boží a náboženství. Teprve předešlé století vystoupilo theoreticky s větou, že poesie a vůbec umění nemají míti jiného cíle než umění samo. Kant a po něm Schiller vypověděli mravní tendenci z umění. Známo je v té příčině dvojverší Schillerovo: »Bessern, bessern soll uns der Dichter? so darf denn auf eueren Rücken des Büttels Stock nicht einen Augenblick ruhn?« Od těch dob moderní aesthetika vesměs hlásá, že krásné umění je samo v sobě cílem a kdo ho k cílům užívá, zdržuje jeho neomezený let. Dle ní může umělecké dílo jen tehdy aesthet. zálibu poskytnouti, když umělec při jeho produkci pouze vnitřní nutnosti následuje, která ho neodvisle od účelu a cíle takořka nevědomky, instinktivně k tomu pudí. Ale celé dějiny umění svědčí proti této větě, právě periody rozkvětu sloužily jistým cílům. Jsou ještě vyšší zájmy nad uměleckými, které umění musí respektovati. Ale proto moderní aesthetika větu umění pro umění tak urputně propagovala, poněvadž platí-li ona, pak ku př. nemravnost nemůže uškoditi aesthetické ceně uměleckého díla a naopak. Větou tou má býti aestheticky ospravedlněn boj, který v moderních literaturách vedou revoluční ideje s křesťanstvím a nemravnost s požadavky mravnosti.

Funkcionáři jednot. »**Růže Sušilova**«, literární jednota bohoslovců **brněnských** má 94 členů (všichni čeští bohoslovci); předseda: Hubert Beránek (IV. r.); jednatel: Jan Kovář (III. r.); knihovník: Jos. Plhal (IV. r.); pro knihovny venkovské: Jos. Finda (IV. r.); pokladník: Frant. Dohnal (II. r.); členové výboru: Ant. Bartoš (III. r.), Frant. Štrajt (II. r.), Šimon Novotný (I. r.) a Frant. Pavlíček

(I. r.) — »**Jirsík**«, literární jednota bohoslovců v Českých Budějovicích má 101 člena; předseda: p. Jílek (IV. r.); jednatel: p. Mezera (IV. r.); knihovník pro knihovnu »Jirsíka« p. Fenzl (III. r.); pro venkovskou knihovnu p. Vaněk (II. r.); výbory jsou pp. Šabatka (IV. r.), K. Balík (III. r.), Tupý (II. r.), Michka (I. r). — Správa **jednoty liter.-řečnické** v **Hradci Králové** sestává z předsedy (Jan Řezníček IV. r.), jednatele (Vinc. Halama IV. r.), jednatele venkovského odboru knihoven (Frant. Kubíček IV. r.), knihovníka I. (Frant. Jukl III. r.), knikovníka II. (Václav Vaněk III. r.), pokladníka (Hrobský Frant. II. r.), dvou revisovů (Černý Jos. IV. r., Filipi Jos. III r.). Prvních pět tvoří užší výbor, jenž s důvěrníky po dvou z každého roku doplňuje se na výbor širší. Souběžně s tímto výborem stojí výbor venkovských knihoven, skládající se z předsedy jednoty, jednatele venkovských knihoven a po 1 důvěrníku z prvních 3 roků; podobně jako tento jsou zřízeny kroužky sociální a literární s tím rozdílem, že na místě jednatele venkovského odboru mají své zapisovatele. Všech členů řádných má jednota 105 — **Literární jednota** bohoslovců v **Olomouci**: předseda: Jos. Michlík (IV. r.), jednatel Jos. Škrabal (III r.); výboři ze IV. r.: Kyselý Karel, Světlík Frant., Šamánek Aug: ze III. r.; Stejskal L. Němec Ignát, Tomáš Jos.; ze II. r.: Hrubý Frant., Jež Cyrill, Soušek Vojtěch; z I. r.: Kubíček Frant., Kubis Adolf, Vrastil Josef. — »**Růže Sušilova**« literární jednota bohoslovců v **Praze** má 139 členů (všichni čeští bohohoslovci); předseda: Hazuka (IV. r.); jednatel Jos. Soukup (IV. r.); pokladník Hrudka (III. r.) kurátor: Bočan (II. r.); zapisovatel J. Kozmík (I. r.) V **Litoměřicích** samostatné jednoty české není; bývalá jednota splynula s německou v jednotu »Academia.«

O českých bohoslužbách ve Vídni. České služby Boží pro katolíky: **Vnitřní město:** Ve chrámu OO. Liguriánů každou neděli a svátek o 7. hod. ranní kázaní, pak mše sv.; o 3. hod. odp. křesťanské cvičení a požehnání. U sv. Anny o 10. hod. dop. kázaní, pak mše sv. — **Landstrasse:** V klášterním kostele řeholnic Nejsvětějšího Vykupitele na Rennwegu o 7. hod. ranní mše svatá, o 3. hod. odp. kázaní a svaté požehnání. — **Neubau:** U Ctih. OO. Lazaristů o 8. hod, ranní mše sv., o 2. hod. odpol. kázaní a sv. požehnání. — **Favority:** Mše sv. každou neděli a svátek, o půl 5. hod. odpol. kázaní a sv. požehnání. — **Meidling:** V Meidlingském kostele každou neděli a svátek, o 5. hod. odpol. české kázaní a pak sv. Požehnání. — Slovanské bohosružby ve Vídni konají se každou neděli ve vnitř města: Wallfischgasse č. 5. od 11.—12. hod., na Landstrasse: Veitgasse č. 3. od 11.—12. hod. dopoledne.

Na dušičky. V den »všech věrných zemřelých« navštívili bohoslovci brněnští z alumnátu i ze semináře »svaté pole« — ústřední hřbitov. Již den před tím položili předseda a jednatel jménem »Růže Sušilovy« věnce na rovy našich předních vůdců, Sušila a Procházky, Dra. Chmelíčka a Matěje Procházky. Zpěváci zapěli u společného hrobu Sušilova a Procházkova sbor »Animas fidelium« od Fr. Schwarze, u rovu Dra. Chmelíčka, bývalého professora pastorálky »Pohřební sbor« od Jos. Nesvatby a konečně Chmelíčkův sbor »Defecit gaudium« u hrobu Matěje Procházky. Rovněž zemřelému kolegovi ze IV. r., Mrkývkovi, věnována pohrobní vzpomínka sborem Bendlovým »Jen teskný pláče žal«. R. i. p.

Josef Tatíček †

Nevyzpytatelnou vůlí Soudce nebeského povolán byl z řad našich v kraje blažených náš milovaný kollega p. Josef Tatíček, bohoslovec II. roku. Narodil se v Kozárově u Lysic r. 1873.; studia gymnasijní konal v Brně, absolvoval v Lito-

myšli; po vykonaných studiích gymnasijních vstoupil do bohoslovechého ústavu v Brně. Však zdraví jeho bylo podlomené, až konečně v II. r. tělo vypovědělo služby. Obdržev trvalou dovolenou, nevzdával se v nemoci své naděje, že se uzdraví a studia dokončí. Ale nebylo mu popřáno, aby došel cíle svého velikého, na který tak dlouho se připravoval. Po dlouhé a trapné nemoci trpělivě, úplně oddán v milosrdenství Boží, usnul tiše v Pánu 26. září 1897, zaopatřen sv. svátostmi umírajících. Jak velké se těšil všude oblibě, dosvědčovala vzácná řada kněží, bohoslovců a dlouhé řady lidu z celého okolí, kteří ho doprovodili na místo posledního odpočinku. S drahým zesnulým rozloučil se nad jeho hrobem dp. farář J. Kubín z Dlouhé Lhoty tak dojemně, že nebylo nikoho, kdo by mohl se zdržeti slz. R. i. p.

Rozvoj a práce Salesiánů. Kongregace Salesiánská jak svým původem, tak i vzrůstem podobá se těm řádům a zařízením církevním, které zřejmě nesou na sobě pečeť Prozřetelnosti, jež je v život povolala. Když Dom. Bosko se 40 krejcary v kapse započal v Turině stavbu velkolepého chrámu, kdož by byl si pomyslil, že duchovní rodina jeho v krátkém čase tak vzroste? Hlavní sídlo Salesiánů jest v Turině, kde letoším rokem počínaje vychází kromě časopisů v jazyku italském, francouzském, španělském, anglickém a německém též polský měsíčník kongregace, pod názvem »Wiadomości Salezyańskie«; věnován jest kromě článků pro všechny členy kongregace bez rozdílu národnosti určených otázkám, které specielně se týkají zájmů polských. Velmi pečlivě redigovaný měsíčník ten přináší pozoruhodné zprávy ze života i prací kongregace Salesiánů, které zajímají nezřídka i širší kruhy. Dle zpráv těch čítá kongregace skoro 2000 členů, vydržuje okolo 400 různých ústavů, ve kterých vychovává na 300.000 mládeže. Sám zakladatel jejich Dom. Bosko za dobu svého života vykonal práci velikou a záslužnou. Církvi vychoval přes 6.000 kaplanů, vychoval mnoho tisíc mládeže, založil v Evropě a Americe okolo 250 ústavů a missijních domů a získal pro své práce na 100.000 pomocníků čili horlivců, zbudoval mnoho kostelů a kaplí a svými missionáři pokřtil v Patagonii a Ohnivé zemi na 20.000 pohanů. — Polský živel se v kongregaci v posledních letech velmi rozmohl, takže pro neustálý příliv polských kandidátů byli Salesiáni nuceni otevříti v Lombriasco u Turina zvláštní kollej pro mládež polskou. Kollej na počest papežovu nazvána kollejí sv. Joachima a plní svědomitě záslužný úkol svůj, vychovávajíc duchovní správce zvláště pro vystěhovalce polské v Americe. Stále docházejí z Ameriky úsilné prosby o polské kněze a missionáře. Také velká potřeba missionářů do krajin pohanských způsobila, že Poláků v kongregaci stále přibývá. *(Przegląd Powsz.)*



MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 32. 1. února 1898. Sešit 2.

Šla duše moje . . .

Šla duše moje temnotou
po dlouhé, dlouhé cestě,
a stíny — děsní lupiči —
své na ni zvedly pěstě.

Tu strach ji pohnul k útěku
a všecka udýchána
poklesla s mírem nebeským
u Kříže Krista Pána.

František Hrubý. (Ol.)

Večer v chrámě.

Již s kůru šerého se temno lodí neslo
a vplétalo se okras do spiral,
až lehce na dlažbu pak před oltářem kleslo,
když v oknech poslední svit umíral.

Svíc uhaslých šla chrámem těžká vůně,
kadidla spáleného vonný dým
a tucha všeho, čím jen duše stůně,
co vylila zde před Ježíšem svým.

Zář lampy věčné krvavě se rděla
jak ono srdce, které v oltáři
tam čeká stále — ona už se stměla.

Poslední vyšla ze dvéří už žena
růženec v ruce, vrásky na tváři —
Sám byl jsem a má duše uklidněna.

František Hrubý.

Katolická protireformace na Moravě.

(Konkurenční, cenou 40 korun poctěná práce.)

Napsal Josef Finda. (Br.) (Pokračování.)

Nástupcem Prusinovského byl Jan Grodecký z Brodu (1572.—1574.) Byv již za živobytí Prusinovského jeho důvěrníkem a rádcem pokračoval v jeho šlépějích. Jsa pevně přesvědčen o důležitosti řádu jesuitského a výtečných jeho službách prokázaných církvi katolické, již jako probošt kapituly brněnské uvedl řád ten do Brna (1572.) a stav se biskupem podporoval nadacemi jejich kolleje, ano vymohl na císaři Maxmiliánovi II. pro kollej olomúckou právo povýšovati na doktory a požívati všech svobod akademických, jaké měly starší university (r. 1573.)[1]

R. 1576. zemřel císař Maxmilian II. zanechav korunu císařskou, svatováclavskou, svatoštěpánskou a oboje Rakousy svému prvorozenému synu Rudolfu II. Do něho nadáli se katolíci, poněvadž byl vychován ve Španělích v náboženství ryze katolickém, že bude tohoto mocným ochrancem a potlačovatelem protestantismu. Historie doby Rudolfovy zřejmě svědčí, jak velice se sklamali katolíci ve svých nadějích, podobně jako nekatolíci sproštěni byli obav.[2] Bylo tudíž velikým štěstím, že Prozřetelnost Boží vyvolila si na uprázdněný stolec biskupský Stanislava Pavlovského (1579.—1598.). Znaje dobře obtíže svého biskupského úřadu a nelekaje se jich ani zápasův, jež mu hrozily, učinil si Pavlovský životním úkolem:

1. klásti meze, by se protestantismus u sektářství nešířilo,
2. přivésti k rozkvětu církev katolickou na Moravě.[3]

Aby toho dosáhl, umínil si biskup Stanislav kráčeti cestou jinou než předchůdcové. Jsa výborným znatelem povah lidských a prohlédnuv slabost Rudolfovu, spoléhal úplně na síly své a na prostředky církevní, hodlaje se dovolávati podpory císařské jen tehdy, když by bylo nezbytí.

Prvý krok jeho činnosti obranné byl, že zakázal na svých panstvích vyznání protestantské a sektářství a dal dosaditi do obcí jen katolické konšely a rychtáře. Duchovenstvu pak rozkázal, aby s větší horlivostí a svědomitostí získávali duše Kristu, přidav návod, jakým způsobem by si měli počínati. Jak velice záleželo šlechetnému biskupovi na tom, aby byl v té věci postup správný, viděti z toho, že sám předcházel příkladem. Dal tudíž svolati představenstva obcí ležících na rozsáhlém panství hukvaldském na Hukvaldy a vzal na se úřad učitele. Dojemná od srdce k srdci jdoucí slova vrchního pastýře účinkovala jako rosa na spráhlý květ; div divoucí! Co nepomohly dříve hrozby ni prosby ni úsilí farářů, vykonal jediný biskup Stanislav. Slovy jeho měkla tvrdá dosud mysl zaslepených chudákův, ochotně přijímali jeho rozjímání, poznali svůj blud, vyzpovídali se a přijali tělo Páně pod jednou způsobou.[4]

Poněvadž protestanté a sektáři přiváděli lehkověrné katolíky do svého tábora svými bludařskými spisy, umínil si Pavlovský šířiti také spisy kato-

[1] Procházka op. cit. str. 386.

[2] Denis 532., Procházka Stanislav II. Pavský str. 4.

[3] Procházka op. cit. str. 10.

[4] Procházka Stanislav II. Pavlovský.

lické mezi lidem jako zbraň proti špatné a zkázonosné četbě. Proto vydával pastýřké listy, v nichž obhajoval božský původ víry katolické a napomínal věřící, by zůstávali věrni víře po otcích zděděné a vystříhali se bludařův i jejich lákadel — špatných spisů. Mimo to šířil mezi lidem výborný spis jesuity Václava Šturma: „Srovnání víry a učení bratří starších.“ V něm dokazuje spisovatel Jednotě, jak se učení její od vzniku až po tu dobu, tedy za dobu asi stoletou měnilo a se změnilo, což však zřejmě svědčí, že jest nepravé a bludné, kdežto víra pravá jest stále jedna, stále nezměněná a neměnitelná, jako jest víra katolická.

Aby pak knihy protestantské a bludařské, psané a tisknuté v Němcích, více přístupu na Moravu neměly a lidu nekazily, vymohl Pavlovský u vlády rozkaz, jímž se vypovídali všichni roznašeči a prodavači takových knih pod těžkou pokutou, a proti šíření se oněch spisů byl vydán přísný rozkaz, dle něhož bez dovolení biskupova nejen se nesměly knihy prodávati, nýbrž ani tisknouti. Biskup sám měl dle císařských nařízení založiti tiskárnu, v níž by se tiskly pouze dobré knihy a věřícím potřebné.[1]) Ačkoli prostředkem tímto Pavlovský mnoho nedosáhl, přece snaha ta bez jakéhosi účinku nezůstala.

Jako náhrady za námahu a starosti dostalo se Pavlovskému něčeho, čeho ani doufati nemohl, a co přičítati jediné lze prozřetelné ruce Boží.

Pan Vratislav z Perštýna, druhdy zuřivý protivník všeho katolického na prosby zbožné své katolické manželky Marie z Lary svěřil právo patronátní na svých ohromných statcích biskupovi olomúckému; šlechetný ten skutek měl v době té význam dalekosáhlý. Tím dána byla biskupovi moc kněze dle své vůle dosazovati kněze pak nehodné sesazovati a nahražovati kněžími spolehlivými, kteří by řádně působili a lidu dávali dobrý příklad. Zásluhu z takového úspěchu lze přičítati jednak Pavlovskému, jeho totiž milé povaze a snažným prosbám, jednak Tovaryšstvu Ježíšovu a jím založené Družině Marianské, jejíž Marie z Lary byla horlivou sestrou.[2])

Co byly Družiny Marianské?

„Na gymnasijích a při kolejích jesuitských působením P. Edmunda Kampiána zřizovány dle vzoru římského tak zvané sodality čili Družiny Marianské, volné to spolky ku pěstění vroucí úcty a nadšené lásky k Panně Marii. První sodalita toho druhu vznikla v Praze při kolleji sv. Klimenta r. 1575., při jejíž založení a otevření přítomen byl také Stanislav Pavlovský, potomní biskup olomúcký. Od družin počátečně studentských přikročeno k zakládání sodalit šlechtických, měšťanských a rolnických tak, že kolem kollejí jesuitských utvořil se železný kruh nadšenců, kteří dle hesla: „důvěra v Boha a v moudrý, pevný řád“ byli odhodláni ku všemu, co od nich žádáno ve prospěch náboženství katolického.[4]) Z Prahy rozšířily se spolky Marianské na venek, získávaly mnoho členův u přátel a kladly základ ku hájení víry katolické v místě i okolí. Jinochové totiž katoličtí, vedení na gymnasiích Marianskými Družinami, dokonavše studia a odebravše se za svým povoláním nepře-

[1]) Procházka; Život bl. Jana Sarkandra str. 481.

[2]) Proch.: Život bl. Jana Sarkandra str. 482.

[3]) Řehak: Kde jest reformace str. 472.

[4]) Rezek: Děje Čech a Moravy za Ferd. III. str. 74.

stávali býti sodály Mariánskými a jak v mládí si navykli, tak i v pozdější době s nadšením a důrazem pracovali všichni na obranu náboženství katolického. „Sodálové věděli o sobě, znali a podporovali se, při každé otázce církevní i politické tehdejší doby tvořili pevně uzavřenou společnost, která si byla vědoma cíle, prostředkův a postavení, jaké zaujati má. Členové Družin Marianských z celého katolického světa tvořili jakousi mezinárodní společnost za stejným cílem bojující a podporující se týmiž prostředky.[1])

Mariánským sodalům nestačilo, že víru svou veřejně vyznávali a pro ni třebas i trpěli, že posvěcovali se církevními prostředky, že cvičili se ve ctnostech křesťanských, nýbrž snaha jejich nesla se k tomu, by po osadách a panstvích náboženství katolické oslavili tak, aby přilnul katolický lid ku své víře a ve službách Božích a veřejných obřadech viděl cosi vznešeného, nekatolíci pak aby na své vlastní oči se přesvědčili, že nejsou pravdivy rozličné ty pomluvy a předsudky, jež se jim proti náboženství katolickému namnoze hlásaly.[2])

Každý spolek Mariánský měl svou kapli, kde se scházeli sodalové, konali své pobožnosti, přijímali často sv. svátosti a poslouchali exhorty svého duchovního otce; jeho vzletná slova, jeho povzbuzující příklady rozněcovaly jejich horlivost ve víře. Zvláště o svátcích a slavnostech průvody hromadně vystupujíce a uctívajíce královnu nebeskou, dávali své náboženské přesvědčení na jevo. Takovíto katolíci mnoho ve svém okolí prospěli, mnohdy celou obec obrátili; nekatolíci museli jim ustoupiti, katolíci svorně ujali se správy městské a nedopustili již, aby náboženství katolické bylo nohama šlapáno od protestantů.

Podobně vedli si šlechticové, působíce na své poddané příkladem; když tito viděli, že jejich vrchnost horlivě plní své náboženské povinnosti, řídili se jejich příkladem.

Když takový byl účinek Družin, není divu, že brzo se rozšířily po zemích našich na 67 míst, že čítali se mezi sodaly šlechta, professoři i žáci, měšťané, státníci i důstojníci, mistři i jejich pomocníci, ano i katolické paní a dívky.[3])

Tyto družiny zavedli také u nás na Moravě jesuité, a k sodalům čítati lze hlavu církve moravské Stanislava II. Pavlovského a ostatní horlivější muže katolické. Družiny nejen své členy, ale celé jich okolí duchovně obrozovaly, vědomí katolické budily a utvrzovaly, Družiny v mladší generaci působily mladou, svěží oporu náboženství katolického.

Jsa takto šlechetný biskup podporován hojně sklízel ovoce své apoštolské činnosti r. 1582., kdy za pomoci několika jesuitův obrátil město Mikulov a celé okolí, obydlené hlavně novokřtěnci, na víru katolickou, znovu vysvětiv odňaté kdysi kostely katolíkům a uděliv 4.000 obrácených sv. biřmování.[4]) V této věci

[1]) Svoboda: Kat. reformace I. str. 13.—15., Rezek: Déje Čech a Moravy za Ferdinanda III. str. 74. Řehák 471.

[2]) Svoboda: op. cit. II. str. 180 et sequ.

[3]) Svoboda op. cit. I. str. 15, Řehák 470.—478.

[4]) Procházka Bl. J. Sarkandr str. 486.

vzdáti jest ještě Pavlovskému vřelý dík za to, že v úřadě svém v pravdě apoštolsky si počínal, ponechávaje obráceným staré a dobré jejich písně kostelní a odstraňuje toliko písně novější, nasáklé duchem protestantským. Téhož roku 1582., nemoha sám všude vystačiti, dal diecesi visitovati olomúckými kanovníky Pavlem Grünwaldem a Petrem Illicinem a jesuitou dr. Václavem Šturmem, aby obnovil a utužil kázeň, upevnil pořádek a vědomí náboženské.

Druhým úkolem Pavlovského bylo přivésti k rozkvětu náboženství katolické — obroditi je. Toho docíliti hleděl mravním obrodem kněžstva řeholního i světského a obrodem laikův vůbec. „Jest uznati, že mocnou pakou ve vzmáhání se novotářského učení, jakož také největší překážkou v důležitém díle protireformačním byla mravní nevázanost a nekázeň tehdáž mezi duchovenstvem zobecnělá. Nelze sice tvrditi, že jediná vina spočívala pouze v duchovenstvu, nedá se však upříti, že sebe lepší a prospěšnější ustanovení církevní, směřující k nápravě života, musely vyzněti na plano, pokud duchovenstvo samo nerazilo cestu dobrým příkladem.“

„Biskupové vůbec jasně poznávali, že nelze nadíti se příznivějších dob pro církev katolickou leč tenkráte, jest-li kněžstvo katolické bezúhonným životem svým prospěšně se bude líšiti od kněží kališnických a ještě více od oněch obřadníků, kteří konali službu církevní v sektách nově vzniklých. Nabádali tudíž se vším důrazem kněžstvo podřízené jak cestou dobroty, tak i přísností, by sloužili věřícím ku vzdělání příkladnými mravy a horlivostí ve svých povinnostech.“[1])

Z této také příčiny domáhal se Pavlovský, aby dostal kláštery pod svou právomoc a pod svůj dozor, čímž chtěl odkliditi mnohé nedostatky a nepořádky. Sám ovšem svým mravným životem předcházel a totéž požadoval na svém služebnictvu a své družině.

Nemalou ráznost a otcovskou péči o blaho církve své osvědčil Stanislav II. Pavlovský ve sporu se soudem zemským. Tento osoboval si soudní právomoc nad duchovenstvem proti „privilegiu Canonis“, a tu opřel se tomu církevní kníže rozhodně trvaje na tom, aby každá žaloba na duchovního jen soudu biskupovu byla odevzdána. Spor čím dále tím více se ostřil a protahoval, a tu po všechen ten čas nařídil biskup konati po celé diecesi zvláštní modlitby za šťastný zdar a výsledek pře. Konečně bylo rozhodnuto císařskou komisí, že právo souditi duchovenstvo přísluší soudu biskupskému, což také bylo od císaře Rudolfa II. potvrzeno (18. X. 1486.)[2])

Co horlivého arcipastýře našeho nejvíce hnětlo, byl velký nedostatek kněžstva. Věnoval sice biskup ročně značné sumy na výchovu kněžského dorostu, ale to vše nestačilo pro tak velkou diecesi. Proto obrátil se Pavlovský s prosbou na generála řádu jesuitského, vylíčiv mu všechny své svízele a nedostatky, by přímluvou svou vymohl pro něho u sv. Otce, by polovici chovanců kolleje jesuitské v Olomouci, vydržovaných nákladem sv. Otce a určených pro duchovní správu a za misionáře do severní Evropy, mohl si podržeti ku své potřebě a ku spáse věřících své diecese.

[1]) Borový A. Brus str. 89.

[2]) M. Procházka a Stanislav II. Pavlovský str. 33.—35.

R. 1591. dal zbožný biskup sestaviti a vytisknouti životopis našich apoštolů slovanských, svatých Cyrilla a Methoděje, neboť sám jsa patronů našich horlivým ctitelem, chtěl také, by mezi lidem obecným úcta věrozvěstů našich zkvétala a k návratu do lůna církve katolické přispívala.

Téhož roku slavil také Pavlovský s duchovenstvem svým synodu v Kroměříži, na níž opětně jako předchůdce uvedl ve známost to, co bylo ustanoveno na sněmu tridentském, a důrazně kladl přítomnému duchovenstvu na srdce, by nařízení ta svědomitě zachovávalo. Hlavně však na synodě rokováno o věcech týkajících se církevní kázně a vydáno dle toho několik nařízení, dle nichž se měl spravovati život kněžský. Opět a opět slovy otcovskými vybízel Pavlovský své duchovenstvo, by čistotou mravův a svědomitým konáním svých kněžských povinností dávalo věřícímu lidu dobrý příklad a tak bylo církvi na ozdobu a oslavu, nikoliv opačným jednáním na pohoršení lidu věřícímu a na posměch četným nepřátelům.

K četným těmto starostem o blaho církve přidružil se neblahý a nezvaný host, těžká choroba. Nedbaje toho nepřestal Pavlovský se starati o blaho své diecese, snaže se jmenovitě vymoci u císaře Rudolfa II., aby dvě místa u zemského soudu osazena byla pány katolickými, by měli katolíci jakousi oporu v zemské správě.

Zatím dohořívala svíce plodného života biskupova čím dále tím více rostoucí chorobou, zvláště když sektářství Flaciovo v Měníně počalo se novou silou šířiti a všeliké prosby a hrozby biskupovy v této věci byly marny. Námahou, nemocí a žalem sklán byl muž, jakých na stolci biskupském naší vlasti bylo poskrovnu. (2. VI. 1598.)

Žal katolíků, jaký provázel našeho arcipastýře na věčnost, byl nejlepším důkazem o jeho zásluhách. Úsilím Pavlovského katolíci probouzeli se ze spánku nečinnosti, nabývali katolického vědomí, počali se organisovati, opírajíce se o své duchovní vůdce a domáhati se vlivu v zemských a městských úřadech.

Půda byla takto k setbě připravena, na nástupci bylo, by dobře rozséval, ošetřoval a čekal žně. To vše a v plné míře konal Pavlovského nástupce František Seraf. kardinál z Dietrichšteina (*22. VIII. 1570.— † 19. IX. 1635.) „Synem jsa Adama z Dietrichšteina ztrávil František mládí své ve Španělích u příbuzenstva své matky, pak v kolleji jesuitské v Praze, později v Římě. Papež Kliment VIII. okouzlen jsa dary ducha Františkova, přijal mladého šlechtice ku svému dvoru jako tajného komořího, později povýšil jej za kardinála a posvětil na biskupa olomúckého. U věku dvaceti devíti let přibyl František na Moravu, naplněn jsa nadšením a pevným předsevzetím vésti voje katolické k vítězství.“

„Obdařen jsa schopnostmi vynikajícími, horlivostí a smělostí apoštolskou, spojuje činnost a rozhled státníka s velepastýřským svým úřadem, byl jedním z nejznamenitějších představitelů politicko-náboženské školy, založené od jesuitů, předním z biskupů moravských.“

„Zásluhou jeho církev katolická na Moravě rychle se povznesla.[1])“ „Jsa znamenitého nadání řečnického, požíval Dietrichštein takového vlivu mezi vrstevní

[1]) Denis op. cit. str. 660.

šlechtou, že byl volen za náměstka zemského hejtmana a ve všech důležitějších komissích míval pravidelně předsednictví.[1]) „Jednalo-li se o věcech, týkajících se náboženství, dovedl kardinál vdechnouti své rozhodně katolické stanovisko ostatním sněmovníkům, a věc dobrá jistě zvítězila. Svého vlivu použil mimo jiné k tomu, by místa u soudu zemského, jež až na dvě byla osazena protestanty, byla dána katolíkům (r. 1603.)

„Na statcích církevních, komorních a v městech královských byla obnovena bohoslužba katolická, protestanté vytlačeni z úřadů veřejných a vyloučeni z cechů. Přísnou censurou zakázáno šířiti knihy kacířské; kněžstvo bylo podrobeno přísné kázni, nabylo nové důvěry a získalo nové vážnosti. Uskutečňuje záměry své soustavně a směle, byl by snad Dietrichštein přinavrátil Moravu církvi katolické bez boje, klidně, kdyby záměry jeho nebyly neustále mařeny řevnivostí a netečností císařova okolí.[2])“ Tak byl odkázán kardinál sám na své vlastní síly jako jeho předchůdcové.

Chtěje zastaviti šíření se protestantismu, podnikl Dietrichštein pečlivou visitaci celé diecese, by poznal zevrubně stávající poměry a dle toho zařídil své jednání. Seznav, že se nedostává řádného kněžstva jako bojovníků proti haeretikům, staral se všemožně po celý čas svého biskupování o to, by měla diecese dostatek klášterův, jako ohnisek života katolického. „Citelný nedostatek kněžstva světského a jeho mravní mnohdy nedokonalost nahražovaly velkou měrou řehole a kláštery . . Nutiti někoho, by se stal knězem světským, bylo těžko, zvláště za tehdejších rozháraných poměrů, kdy duch času mnohem více přál klášterům.

Za nedostatku duchovenstva světského počal kardinál užívati řeholníků ve správě duchovní všude tam, kde se mu nedostávalo kněží světských a tím připoutal je ku práci, jíž bylo potřebí především jiným . . .

Náhrada taková nebyla špatná. Celkem mezi řeholníky byli mužové lepší a vzdělanější než mezi duchovenstvem světským a pak kláštery těšily se přízni císařově i katolické šlechty. Podporou jejich zřizovali řeholníci kladná roucha bohoslužebná, stavěli nádherné chrámy, obnovovali v zapomenutí upadlé slavnosti náboženské různými dobře zřízenými družstvy a bratrstvy. Nade vše ostatní však kláštery tehdejší vynikly zřizujíce a vydržujíce četné školy nižší i vyšší; co v této příčině především od jesuitův a pak ostatních řeholí bylo vykonáno, utvořilo trvalý základ náboženského převratu v našich zemích.[3])“ (Pokrač.)

---

[1]) Ottův slovník: VII. Dietrichštein str. 505.

[2]) Denis op. cit. str. 660; 650.

[3]) Rezek: Děje za Ferd. III. str. 65.—67.

Vůně mystické růže.

(Glossy k studiu mystické poesie svaté Terezie.)

Věnováno dp. P. Josefu Chytilovi, kaplanu ve Vyšehoří.

Ad. K. Bohdan. (Ol.) (Pokračování.)

Jak posilující bylo by vzrůst ohně toho zříti od prvních jiskřiček k celým požárům! Proto postoj noho, protři se oko tmavé, sedni, Duše, na břehy a viz mučennici Lásky po trnech chvátat na Golgotu.

Stržena byvši z odboček svého mládí [1]) na úzkou stezku bolesti a cvičby v síle, spěje v před. Velkých milostí udílí Dobrotivý v mihu oka, ukazuje tak svou podstatu, u níž není ničeho mimo přítomnost. V mihu oka oblévá duši vyvolenou kaskadami vody živé (Šavel, Augustin . .), v mihu oka elektrická jiskra z oblaku milostí Jeho mění celý organismus duše, boří hrady, trhá opony a spaluje keře vyrostlé v Minulu na březích Moře Mrtvého — —

Největší věru, ba nezměrné činy Vůle Boží vykonány ve vteřinách (dle míry nás maličkých).

Vše, co u sv. Terezie rostlo v zahradě její, rostlo v okamžicích; jen spojení okamžiků těch a výsledky tvoří plynulých dnů a roků řetěz. Volala ustavičně se Samaritánkou u bezedné Studny stojíc v roztoužení: „Domine da mihi hanc aquam, ut non sitiam!“ Půda její potřebovala vody, její květy žíznily po rose, po živné rose, a ten, jenž manu skýtal na poušti a vody ronil ze skal, dal i rosy. Kapka za kapkou roní se z bílých, nachově vroubených oblaků a květ roste ve strom k nebi čnějící a doteknuv se vrcholkem svým zářných stanů nebeských, samým dotekem je přesazen v půdu, po níž mřel a jež jedině můž' mu skýtati věčné vlahy a slunce. Tu končí pozemský život rozjímavých. —

* * *

Však nebude již nemístno tuto uvésti podstatu mystiky se stanoviska křesť. filosofického.

Základním aktem života mystického je nazírání či kontemplace, jež se tím liší od rozjímání, že jím docházíme pravdy nikoliv napjetím rozumu samého, nýbrž přímo zrakem duševním pravdu zříme. U sv. Tomáše Akvinského čteme: „Contemplatio pertinet ad ipsum simplicem intuitum veritatis.“ Disposice duše ke kontemplaci spočívá v darech Ducha sv. Darem Božím je tedy kontemplace mystická, než síly duševní neleží tu zcela ladem, passivně, ba jich životním aktem je kontemplace. Zve-li sv. Dionysius a staří mystikové život mystický „pati divina“, má se tím označiti, že Bůh sdílí duši sebe sama s láskou oblažující.

Jak odpovíme na otázku, co je subjektem kontemplace? Bez odporu především rozum. Než spolupůsobí i vůle v tom, že láska Duchem sv. ve vůli vzbuzená nutká rozum, oddati se pravdě Boží a dále v tom, že tu se působí

[1]) Hlavní data: Sv. Terezie *1515 v Avile v Staré Kastilii. R. 1533. vstoupila do kláštera karmel.; od r. 1534.—1539. stížena byla těžkou nemocí. Od r. 1555. patřila jen k hvězdě Boží, spojujíc energický život vnější s nejjemnějšími modlitbami a exaltacemi duše, pravá Maria i Marta v jedné osobě. Celá kulturní stránka její duše byla středověká, nač nelze zapomenouti v hovoru o její fysiognomii duševní. Zdraví nebyla nikdy pevného. Zemřela 4. října r. 1582. v Albě de Tormes. (Oprava kalendáře Řehořem XIII.)

gradace, ježto nazíraná tajemství Boží rozněcují vůli ještě k větší lásce, rozdmýchujíce první jiskry v oheň stále bělejší. Patrno tedy, že momentem, jenž v životě mystickém pohřešován býti nemůže, (**Věřící** duše každá je více nebo méně mysticky zladěná!) je láska, čistá láska k Bohu; vždyť jen, co milujeme, chceme poznati v čistém významu slova toho. Pravdy ty stručně máme vysloveny u sv. Tomáše: „Vita contemplativa quantum ad ipsam essentiam actionis pertinet ad intellectum: quantum autem ad id, quod movet ad exercendam talem operationem, pertinet ad voluntatem, quae movet omnes alias potentatias et etiam intellectum ad suum actum.“

Avšak mystická láska a spojení duše s Bohem na tomto světě nemůže, co tkne se intensity, měřiti se dle rozumového poznání. Nikoliv; neboť dle slov sv. Tomáše se stává, že k něčemu větší lneme láskou než by se soudilo z pochopení předmětu milovaného.

S aktem rozumovým pojí se u kontemplace též obrazy fantasie, neboť „qui contemplatur, necesse et una cum phantasmate contempletur.“ (Sv. Tom. Akv.)

Bůh však může, jak učí scholastika, pozvednouti duši k zření čistě duchovému, jímž zírají na Boha (Řeč naše chudá, je chudičká, by mohla vyjádřiti plně tyto svaté a velké kony; tu nutno spokojiti se s komparací a symboly!) andělé, což je stupeň nejvyšší; nejsa uzpůsoben pro duši spojenou s tělem, jen velmi zřídka dopřává se duším „ex singulari privilegio“.

* * *

Než poslyšme raději světici samu, ona bude mluviti o tom, co procítila, co prožila, co zřela. Dospěvši na vrchol žebříku Jakobova, kam spěje se po cestě očisty (via purgativa), osvětlení (via illuminativa) a sjednocení (via unitiva), k ohnivým oblakům Boží Podstaty, k moři, od něhož nemůže ji nic, zhola nic odloučiti, ba s nimž chce žíti v těsném doteku, zírajíc do jeho bezedných hlubin: roní slzy, slzy krvavé, slzy, o nichž dí Hello,[1]) že „jsou heslem Poměru cítěného a jež se hlásí, když člověk obdivuje; neboť obdiv je výbuchem Jednotnosti, zakazující osamělosť všemu, co potkává na své cestě“. V plných klasech slov Hellových tušíte zráti velkou pravdu, jimiž je osvětlen celý duševní stav svaté Terezie, která cítěný poměr ke Kristu-Bohu intimní, hluboký, ty hlubiny tajemné prozřela ke dnům duševními X— paprsky, jichž potence jsou zase jen z hlubin.

A stojíc na vrcholku žebříku svého duševního života, kde obcuje s Bohem a s anděly, které zřel Israel, stojíc na horách plných anemonek a lilijí a hořících růží, mohla teprve sděliti kulminační bod své cesty křížové za Sluncem, v jehož záři a ohni chtěla býti ukřižována:[2])

„Toto svaté vytržení duše je rozkošný výlet duševní, kteréhož popsati nelze tomu, kdo sám rozkoše jeho neokusil. Podobajíc se tichému, úrodnému deštíčku, svlažuje blahodějně zahrady Duše, někdy pršívá, kdy se člověk nejméně naděje. Z počátku bývá vytržení ono po dlouhém rozjímání, jelikož Pán duši jako po stupních vzhůru k sobě táhne, až ji konečně Božskou rukou svou

[1]) V knize „Život“, která je jen částí knihy „L'Homme“. „Život“ vyšel v českém překladě v knihovně pro filosofii, mystiku a okkultismus. Je to kniha skvostná, plná myšlének, velkých a krásných ukazující, že robena hlavou genia. Vhodná k sílící a meditativní četbě.

[2]) Volný překlad z autobiografie sv. Terezie z kap. 18. a 19.

pojme, usazuje ji jako ptáčátko po dlouhém letu do hnízda klidu. Když duše takto Boha si hledá, padá najednou do mdloby, jež spojena je s nevýslovnou sladkostí a útěchou.“

To jsou ony chvíle, v nichž volá sv. Terezie: „Podepřete mne kvítím, obložte mne jablky, nebo láskou omdlévám —.“

V bleskových těchto okamžicích „člověk pozbývá smyslů. — — — Paměť jako ubohý motýlek, jehož křídla opálena jsou, klesá k zemi nemoha sebou hýbati. Mezi tím je vůle celá v lásce pohřížena, nevědouc kterak miluje.“

„Po této modlitbě rozplývá se člověk v slzách, pociťuje neobyčejnou rozkoš“ Poměru cítěného. — — „Vše to zdáti se bude arabské,“ dokládá sv. Terezie, „a přece nic na to není pravdivějšího.“

Tak mluví kněžna v Kristu z vrcholků k nám do údolí, jimž výšky ty zdají se být nedostižny, výšky, kam dospělo málo skřivanů s duševní písní své Lásky a obdivu. Což divu, že chce jako kdys Petr zříditi si tam na hoře Proměny stánek, že nechce dolů do kamenitých svahů a bezvlažných údolí ona duše, jež zřela Krásu největší a nejryzejší beze stínů a zkalení.

Příbuzný ton a přirozenou filiaci ideí v hrubém aspoň poznáváme i u Ot. Březiny, mystika našeho, ryzí duše, která zpívá v úvodní básni knihy „Větry od Pólu“:

„Vládnoucí!
Ať smyji oči své, nemocné soumrakem,
na výši tvých hor, z jichž temen se valí
prameny šumící písněmi nesmrtelnými!
Do větrů touhy,
k rovníku tvému,
strhni má křídla!
— — — — —
V extasi lásky chci zpívati bratrským dušim
že není bolestí větších,
nežli jsou ztracená vítězství jejich,
že není radostí větších,
nežli je opojení
zraku věčností sesíleného.“

Odtud ona touha u sv. Terezie po onom vítězství, jež s Láskou spojená základním motivem zpěvů jejich; stálý nářek roztoužený, samá touha a láska.[1]) Toť tresť života sv. Terezie, míza a vůně květů její zahrady. Co jí po malém světě, po oné bublince, po nule! Zřela Nekonečno a chce tam u něho zříditi si chýši, nechce od moře, jehož velebnému hukotu přivykla.

Nezdá se Vám, že jsme tu blízko těm ideám, které září kolotajícím duším končícího se věku XIX. kdes vysoko a v dáli jako velká slunce? Zvou to touhou po Renaissanci, hledajíce všude svá slunce. Slyšte z „Potopeného zvonu“ Hauptmannova ty zvuky deroucí se k obloze:

„Co ve mně je,
když na hoře jsem stál, chce stoupat vzhůru

[1]) Ukázky z poesie její příště.

a v jasnu kráčeti nad mořem mlh
a díla tvořiti ze síly vysočin!“

Utíkat na hory, ke slunci chceme dnes všichni z morových ovzduší. Touha ta je věčná, společná všem věkům, měníc se dle útvarů vnějších, tu tišší, tu zas vzrostlá v bouřící fortissimo, kterého patrně neznamenáme leč u celých vrstev; jednotlivci bolestní a touží v tichu jeskyň své duše jako světice Boží:

„Inserenda Tuis hortis quando dicam: morior?“

V Maeterlinckově „Pokladu ponížených“ čteme tutéž myšlénku: „Naše smrt je to, jež vede náš život, a náš život nemá jiného cíle než naši smrt.“

(Pokrač.)

S Bohem buď!

S Bohem buď a nikdy už
se nezjevuj mi ve snu,
spíš sešílím, ó věř mi to,
než zpět ti v náruč klesnu.

Či mníš, že zpět se ohlížím
a na tě vzpomínám?
Ó ovšem, dříve šli jsme dva
a teď jdu světem sám!

Či mníš že snad mi vzpomínky
čas doved s duše sžehnout?
Ó na ty slzy v oku tvém,
kdož moh' by zapomenout?

Leč všecko pryč. Shas paprsek,
jenž láskou kol nás plál — — —
já k žití již se probudil,
a ty? Spíš posud dál.

Já poznal již, v čem kletba spí,
co život klidem zlatí,
a ty? Ó vrať se, vrať se zpět
a nechtěj štěstím hráti!

Vždyť všecko, všecko, co tam zříš,
jest v cetkách spjatá lež,
a víru, štěstí, srdce klid?
Věř, těch tam nenajdeš!

Bláha Arnošt. (H. K.)

Počátky moderních ideí v literatuře a umění.

Napsal HUBERT BERÁNEK. (Br.) (Pokračování.)

V umění projevil se nový tento názor na přírodu zvláště v tak zv. škole realistické, která však velmi zhusta zvrhala se v naturalismus. Tou měrou, jakou mizelo křesťanské smýšlení středověké, sestupovalo také umění s idealní výše 14. století v kalné říše bezduchého realismu. Nemohlo ovšem ani jinak býti, je-li umění a literatura projevem ducha času; pohanské názory zaplavovaly tehdy společnost evropskou a vítězství antické smyslnosti nad středověkou duchovostí objevilo se v umění pod praporem realismu. Cennini theoreticky uvádí nás do tohoto období; takto on povzbuzuje malíře: „Pozoruj, že nejdokonalejší vůdkyní, kterou kdo míti může, nejlepším kormidlem, vítězná brána malířství je příroda. Ta předčí všechny jiné vzory, jí se odevzdej vždy s vroucí duší.[1]) —

Theorii následovala praxe. Od samých počátků 15. století vidíme tento realismus se vzmáhati ve všech školách. Již za života andělského Fiesole vyrůstalo pokolení umělců, kteří již jeho vysokého umění, jeho ideální hloubky nechápali, nýbrž berouce se za vzorem Donatellovy antické plastiky, pouze technické stránky umění si hleděli, ale ducha v jejich dílech není, práce jejich nevykazují onoho hlubokého ponoření se do náboženských předmětů, oné zbožné kontemplace a vroucnosti pojetí, oni nedovedou povznésti se k té prostotě a něžnosti, které jen láska je schopna a která zdobila umělce periody předcházející. Materialistickými ideami nakažení realisté nedovedli se k takovému idealnímu názoru pozdvihnout, oni pracovali pilně na zevnějšku, (čímž připravili rozkvět formalního umění pozdější renaissance;) ale na ducha byli slabí. Umění křesťanské tak zdárně rozkvétající začalo vadnouti ve spoustách naturalistických a realistických podrobností úzkostlivě šetřených.

Zvláště trpěla na těchto realistických dílech postava Spasitelova a nejblahoslavenější Panny. Pojetí náboženských dějů vůbec bylo na mnoze trivialní, osoby (typy jejich) vzaty z prostých nejnižších tříd a duševnímu výrazu žádná se nevěnuje péče.

Marně snažily se nejlepšího druhu mužové postaviti se proti proudu všeobecného realismu, který zvláště ve škole Florentinské vlády si dobyl. Marně snažily se ideal Matky — Panny v realistickém pojetí svých soukmenovců poskvrněný povznésti ze světského pojetí k prvotní velikosti. Nejvíce bujel naturalistický tento směr v pojetí typů nejbl. Panny a Spasitele ve Florentinské škole malířské. Fra Filippo Lippi (nar. 1406.) následoval sice ve svých dílech za mladých let pracovaných idealní směr Fiesolův, avšak pozdější profanoval církevní umění způsobem zcela zvláštním.

Jako celá renaissance se chopila antického umění z té doby, když již vzdálilo se od půdy náboženské a stalo se předmětem hovícím smyslnosti bohatých tříd zdobíc jejich kabinety a letohrádky, tak následovali umělci této doby nakažení ovzduším humanistickým příkladu jakéhosi malíře římského Aurelia z doby úpadku mravního před Augustem, o kterém vypravuje Plinius

[1]) Uvádí Frantz: Geschichte der christl. Malerei II., 238.

(Nat. hist. l. 35, c. 37), že znesvětil své umění zcela zvláštní sprostotou: maloval bohyně v podobě svých četných milenek, takže dle jeho obrazů lásky jeho spočítati se mohly.

Tak učinil i Lippi, který dle Aureliova příkladu milenku svou Lucrecii Buti za souhlasu a potlesku dvoru Cosimova, za něhož vůbec umění ethicky velmi upadlo, třikrát zvěčnil v postavě Herodiady na chrámových obrazech. Ano v Ufficiích je obraz od něho, kde Lucrecia představuje dokonce Pannu Marii a malý Jan Křtitel měl prý nápadnou podobnost s malým potomkem Medicejským.

Příklad Lippiho působil zhoubně, obrazy veřejných ženštin objevovaly se na obrazích oltářních stále hustěji. Marně poukazovali mravokárci zděšeně na tento nešvar, který naturalisticko-smyslný směr zavedl, marně proti němu brojili. Marně volal Savonarola o nápravu a marně sám pálil s lidem takové obrazy. Náboženský duch středověku byl již velmi seslaben a podlehl úplně vítěznému naturalismu. Zde nepůsobilo pouze umělecké přesvědčení, zde s ním byl spojen i duch času, jehož výrazem právě to přesvědčení bylo.

Zajímavo jest pozorovati, jak obrazy blahosl. Panny a Spasitele během století v malířství křesťanském se měnily. Pochod ten ukazuje nám, jak ponenáhlu umění křesťanského středověku vzdalovalo se od svého podkladu náboženského v odporu ku svému principu a jak se tím stávalo nevěrným samo sobě. Nejstarší fáse[1]) představuje blahoslavenou Pannu povznešenou nade vše pozemské a čistě lidské: o výrazu mateřské lásky umění to ničeho neví. — Znenáhla přechází nadpřirozené toto pojetí v čistě lidské. „Obličej Panny se oživuje a dostává výraz, jestliže ne mateřskosti, aspoň oddanosti a účasti na pokladu milostí, který nyní netoliko nese, nýbrž drží a objímá.“ Umělci nepředstavují Krista jako krále nebes i země, nýbrž jako syna narozeného z Marie Panny, ale počatého z Ducha sv. t. j. snaží se vdechnouti skupině nádech božskosti.

Třetí období náleží právě směru realistickému v 15. století: dítko božské zůstává skoro totéž jako v periodě předešlé, Panna Maria však jest výrazem ne snad víry nebo zbožnosti, ne nadpřirozenosti nebo čistého panenství, nýbrž mateřské něžnosti, oddanosti a lásky, — Ve čtvrtém období náboženský moment mizí docela a vládne úplný realismus vzhledem k nadpřirozenému. Zástupcem výborný jinak Raffael, který odloučil typ Panny Marie od půdy církevní a dal mu všeobecně lidský význam (lásky mateřské) A. Springer praví, že Raffaelem stal se ideal Madonny masem, že obrazy jeho žádné přísně náboženské zbožnosti nemají — toliko jemně zbožný ton z nich vyznívá. Umění uchýlilo se od tradice církevní, která pojímá typ nejbl. Panny prostý všeho smyslného a pozemského — ideálem jeho Madonny je láska k dítěti, prostá všeho smyslného, čistá, žhavá, nevýslovně sladká a vroucná.

Jiný žák andělského Fiesola, Benozzo Gozzoli (narozen r. 1420) následuje příkladu Lippiho vyvinul ještě více jeho zálibu na zevnějšku, na ozdobě a souvěkém kroji; obrazy jeho náboženské (pouhé to Genry) patrně jsou malovány hlavně k vůli statným postavám mužů, žen a veselých dětí, ve kterých

[1]) Viz Jungmann Aesthetik II. 82.

má zvláštní zálibu. Umění středověké kráčí rychlým krokem k úplnému sesvětačení, obsah jeho je sice ještě náboženský, ale valně tíhnoucí ku světskosti, příliš světsky je pojímán; vnitřního náboženského přesvědčení, jež mysticky proniká předmět svůj a vede ruku umělcovu, zde již nevidět; zručnost řemeslná převládá nad geniem.

Rovněž ostatní školy italské (až na Siennskou a Umbrickou) oddaly se vesměs drsnému realismu, jemuž za obět padla jak vznešená postava blahoslavené Panny, tak i Kristova. Drsná příroda bez ducha, bez půvabu, bez poetických pojetí, bez všeho duševního nadšení. Zvláštní schopnost vyvinuli v podání těla, ač naturalismus je i zde hnal přes všechny hranice krásna. Úzkost vzbuzující vášeň dýchá ze živých, kypících barev jejich. Tak to bylo ve škole Toskánské i v Padovské, jejíž hlavním představitelem je Ondř. Mantegna. Neméně silněji bují naturalismus ve škole Veronské, kdo ho zavedl Vittore Pisano, velmi přesný naturalista, který antickými motivy plní křesťanské obrazy, ale o náboženské důstojnosti není ani řeči.

Pouze dvě školy „nepokračovaly“, nýbrž pevně lpěly na tradicích středověkých: siennská a umbrická; ponořeny v život konteplativní, nevšímaly si nových tendencí nměleckých, jež ve škole Florentinské slavily triumfy. Odvráceny od skutečného života, tím více péče věnovaly vážnému, hlubokému pojetí církevních předmětů; obrazy kresleny s vroucí láskou, jakýsi půvab naivnosti a zbožnosti je ovívá. Zvláštní vroucí zbožnost a něžný cit náboženský projevuje škola umbrická, jíž se renaissanční hnutí nedoteklo. V ní rozkvétaly pravé květy malířství křesťanského. Klid a přesvědčení náboženské, světu cizí a tak půvabné, plné poesie nebeské je umění toto, pohled na ně budí touhu po vlasti daleké, u některých mistrů přechází v exstasi.

Však směr mystický osaměl. Větší část plula v realismu, z jehož spoust vybavili umění mužové, kteří na základě mistrné techniky realistů Florentinských a tvarů antických dovedli umění na vysoký stupeň za t. zv. rozkvětu renaissance. Nedá se to popříti, právě tak, jako že umění to neslo zárodek smrti v sobě. Nebylo ani možno jinak, když vrchol renaissance značí ještě větší odskok od životní síly umění středověkého od duchovosti ku hmotě. Dbáno více pravdivosti, více přirozenosti, více smyslu pro život, více přírody neživé i lidské — více realismu. Realismem přišla příroda, již středověk ve prospěch ducha potlačoval zase ke svým bývalým posicím. Náboženská vroucnost a nadšení je vzdálena od klasické renaissance neméně než od předchozího realismu — jsou to čistě lidské city a ideje, jež v rámci náboženského obrazu se objevují; náboženské předměty slouží již světským myšlenkám. Jen málo mistrům se podařilo uhoditi na pravou proporci mezi antickou formou o náboženským obsahem. Žádná umělecká perioda neměla tak krátkou dobu rozkvětu, jako pravá renaissance, která „když již přišla na svět, nesla znamení manýry na svém čele.“[1]) A tato manýra ve své plnosti a zralosti, toť rokoko. Již o žácích Raffaelových praví Rio,[2]) že takový byl jejich úpadek vůči náboženské inspiraci umělecké, že ocenění jejich děl nepatří vlastně již do dějin umění křesťanského.

[1]) Riehl: Culturstudien 129. — [2]) Rio: De l'art chrétion IV. 561.

O většině obrazů z této doby platí to, co napsal Becker o Correggiově madoně známé pode jménem Vierge au panier (v národní gallerii londýnské), že je to pravý obraz domácího štěstí, milý kus genreový, který nemá naprosto žádných biblických vztahů. A také jeho kající Magdalena nemá v sobě pranic kajicného, tak, že by se dle R:a mohla spíše považovati za půvabnou Musu zbloudilou ve stínu pěkného lesa, kdyby jenom slušněji byla oděna.

V Raffaelovi dosáhlo umění renaissance svého vrcholu, antické téměř harmonie. V antice forma a ideál náboženský splývají v jedno, středověké umění potlačilo hmotu proti duchu — duch převládá. Však vlivem humanismu a s ním se objevivších materialistických theorií antických zkažen křesťanský život středověký, nakaženo i umění, které odvrací se od ducha víc a více ku přírodě, k životu, k realismu. V t. zv. květu renaissance jest umění již na poloviční cestě. A odtud blíže k dobám moderním v odvratu od duchovosti stále se pokračuje, obsah a forma stále více se rozdvojují, umění stále více váhy klade na formu než na obsah, vynalezají se nové formy umělecké, genre, krajina, zátiší atd., ale vnitrnost, nadšení, oduševněnost prchají dál a dále, až v rokoku umění přišlo do sporu se samou přírodou, ku které tíhlo.

Toť ideový postup od antiky přes umění křesťanské k dnešním moderním snahám. Postavení přírody v moderní literatuře a umění nepadá vlastně v rozsah této stati, ale k vůli úplnosti charakterisuji je slovy autora článku „Kosmická lyrika“ v Literárních listech (roč. 1897 str. 380—381): „Příroda nabyla domovského práva v umění, míním literatuře vlastně teprve v tomto století. Přehlednou-li se díla předchozích věků, vezmou-li se díla třeba antického starověku, asi výlučně tvorba středověká, francouzský klassicismus, hlavně osmnácté století, dá se výroku tomu za pravdu. Není nutno ani ukazovati k Jeanu Jacquesovi Rousseanovi, jenž jako první hlásal návrat k přírodě a byl slyšen, ukazoval na její dobrodiní a na její krásy. Romantikové to byli, kteří přední z umělců vykázali jí místo veliké a důležité ve své práci. Odtud rostla její závažnost a vlivnost, realismus a naturalismus udělaly z ní determinující prostředí, působící jako životná síla na člověka, určující a utvářející ho. Přišla také virtuosita, passivné a chladné kejklířství, titěrná hračka obratných rukou, falešný šperk pro bezmyšlenkovité a duchaprázdné — všechny ty samoúčelné, sebespokojené, ne prostředkem, ale cílem a metou jsoucí popisy: v nejvlastnější své podstatě plané a marné turnaje se slovem, frází a jazykem, kde vítězným věncem bylo zbrklé domnění o tvoření „nového a čistého umění.“ A zbyla tu jenom hluchá slova. Nebylo tu již ani stínu toho znovozrozeného pantheismu některých novodobých pohanů, takového Schelleyho, na příklad vidoucího v každém brouku a v každé travině bratrské bytosti, toužícího povznésti je výše, k úrovni lidského tvora. Umění v té závratné a do základů jdoucí evoluci, kterou v posledních letech prodělalo, odvracelo se stále více od malby povrchu, od veškeré „skutečné skutečnosti“ vnějšku, dávalo se jistě a vytrvale na cesty psychy, obracelo se do nitra, hledalo v nejskrytějších a nejztajenějších šachtách lidského ledví, vynášelo na povrch nové poklady a nové hrůzy. Přirozeně, tady, v tomto stadiu, nemůže se již zjednati o přírodu, to jest o ten veškerý vnější člověka obklíčující, vedle něho a s ním

existující, se stýkající a splývající svět, jako o samostatný a rovnocenný jev, jejž možno milovati, o nějž lze se zajímati, jejž vhodno umělecky utvářeti pro něj jako takový.“

Těmito stupni prošel moderní názor na přírodu v literatuře a umění po naše dni, ve kterých umění mystické, umění neznámé, skryté, tajemné hrůzy, umění ducha přichází po výtce k vítězství v symbolismu a mysticismu. Takových slov již dávno nebylo o přírodě slyšeti, která pronesl o ní Oscar Wilde, její zarytý nepřítel a sarkastický vysměvač, jemuž je „Příroda tak nepohodlná. Tráva jest tvrdá, vlhká a chomáčovitá a plna ošklivého, černého hmyzu . . . . Kdyby příroda byla pohodlná, nikdy by lidstvo nevynašlo architektury . . . A pak Příroda jest tak lhostejná, tak neuznalá. Kdykoliv se prochází v parku, pociťuje vždy, že není ničím více, než bravem pasoucím se na stráni, neb lopuchem, kvetoucím v příkopě. Nic není tak patrno, jako že Příroda nenávidí Ducha . .“[1]) V umění malířském dávno takových tvarů neprovedl, tak nemilosrdně nenakládal přírodou jako Puvis de Chavannes se svými fialovými a červenými stromy. A jakou úlohu má příroda v dramatech Maeterlinkových, je známo. Zkrátka nejmodernější umění symbolistické a mystické hledí si zase více ducha a přírody všímá si jen potud, pokud na ní chce vylíčiti náladu subjektivní. — (O. p.)

Růže má toužila . . .

J. V.

Růže má toužila čistýma rtoma:
Přesaď mne, mladý zahradníku — —
Roztrhni opony do zahrad svatostánku,
ať vůní mých kaskady řinou se v bílých sferách
jak sloupy oběti Abelovy k světlu.

Na dno mne přesaď zelené,
zelené dálkou a světlem,
ať věčně omývána toky živých Vod,
nevdechnu sílu vůní svých, luze,
vždyť nemá bílých štítů ubohá . . . . . .

Mnoho tu písku, suchého písku —

Kořeny chvějně hledají vláhu,
jež v dáli, v hluboku;

[1]) Literární Listy 1897 str. 381.

Krtkové černí záhony prorývají,
barbaři, — — —
a já ubohá pláčem se kojím,
bojím se, bojím,
že slzy mých vůní vyschnou,

ach Bože, vyschnou.

Má poupata, jež v lůně svém chovám
ta ubohá neuzří světla,
o kterém s touhou zpívají Duši — Matce.

S Niobou budu plakat nad ruinami
svých nezrozených dětí!

Zachovej zahradníku mladý
matku i budoucí děti,
najdi jim, milý, svěžejší sady!“
— — — — — — —
Co počnu? Listy už k zemi letí.

Ad. K. Bohdan. (Ol.)

V noci.

Kraj širý kolem tiše spal,
a měsíc líbal zem,
a kouzlo z říše pohádek
se chvělo aetherem.

Již hvězdy snily na nebi
tichounce prvý sen,
a touhou lásky spojené
byl vesmír prosycen.

Pradávných zkazek celý tlum
se v hlavách stromů chvěl,
a člověk stál tu, zaslzel — —
a o slzách svých nevěděl.

A srdci bylo měkce tak,
že bol se měnil v slast,
že člověk cítil trudy své
se zvolna k hrobu klást.

A náhle světlé záře jas
se krajem rozletěl —
to v ticho spící přírody
se Bůh sám zahleděl!

Bláha Arnošt. (H. K.)

Kristus Pán na hoře Olivetské.[1])

Mysterium. Napsal FRANTIŠEK HRUBÝ. (Ol.)

To když pověděl Ježíš, vyšel s učenníky svými přes potok Cedron, kdež byla zahrada. Jan, XVIII. 1.

Osoby:

Ježíš Kristus, Spasitel světa.
Petr, Jan, Jakub starší: Jeho apoštolé.
Anděl.
Satan (hlas).
Jidáš Iškariotský.
Sbor andělů. Několik zákoníků. Pochopové.

Getsemanská zahrada. V pozadí několik oliv a fíků, v předu v levo nízké křoví. V pravo neveliká skála, tu i onde porostlá křoví, které zpola zakrývá jeskyni ve skále. Svítí měsíc. Pozdní večer.

Z levé strany vejde Pán Ježíš s apoštoly Petrem, Janem a Jakubem. P. Ježíš kráčí mlčky v myšlénkách, předtucha úzkosti rozložila se po Jeho tváři. Zastaví se.

Jan:

(soustrastně pohlíží na P. Ježíše.)

Proč smuten Jsi, můj Pane drahý, dnes?
Dřív těšíval Jsi v trudných chvílích nás,
že uschla slza, kterou splodil žal —
a dnes tak smutně kráčíš bez slova.
Můj Pane, rci, co trápí duši Tvou,
ó rci nám, kteří milujeme Tě
a všechno v obět dáme za Tebe.

Petr:

(živě.)

Můj mistře, mám Ti lásku dokázat?
Mám bránit Tě?

Jakub:

(oddaně.)

I na mne spoléhej.

P. Ježíš:

(jemně odmítaje jejich nabídky.)

Znám vaši lásku, než dnes není čas,
by ruka vaše na zbraň sáhala —
Syn člověka svůj úkol dokoná.

(smutně, jako pro sebe.)

Jest smutna dnes až k smrti duše má.

(K apoštolům.)

Zde zůstaňte a bděte chvíli se mnou
a modlete se,

[1]) Podotýkám, že užil jsem k práci této mimo svatá Evangelia ještě spisů cth. Kateřiny Emmerichové.

by pokušení nepřipravené
vás nenalezlo.

P. Ježíš odejde stranou ku výklenku skalnímu, kde klesne na kolena v modlitbě. Tvář jeho pokryje se bledostí a jeví vzrůstající úzkost. Oko Jeho zří upřeně v před. Měsíc zajde za tenké mraky, které zbarví svět jeho nepřirozenou červení. Apoštolé zahalili se v pláště a hleděli chvíli za Pánem, pak přemoženi únavou ulehnou ve stínu křoví.

P. Ježíš:

(klečí chvíli mlčky a pak polohlasně.)

Můj Otče, všechno na sebe chci vzít,
čím zhřešil člověk proti Tobě kdys,
co nyní táhne přede tváří mou.
Za hříchy světa sebe v obět dám,
jak žádá přísná spravedlnost Tvá,
bych přivedl jej zas v Tvé náručí.

Satan:

(z hloubi země.)

Ty chceš mně vyrvat dávnou kořisť mou?
Tvá práce marná!
Od chvíle té, kdy uposlechla Eva
a povolivši slovům, jež jsem šeptal,
jablko snědla, svému dala muži,
křivd, hříchů, neřestí ten řetěz dlouhý
za sebou táhne lidstvo neustále,
a potáhne, tvá ruka nepomůže.
Pohleď jen před sebe a spočeť sobě
ty rány krvavé, jež bratr bratru
zasadil v zlobě, spočeť smilstva, slzy,
již utlačené vyronilo právo!
Ty kletby spočeť, které k nebi vrhal
jen onen národ, který přece vodil
Ten, Jenž mě dolů s nebe kdysi svrhnul,
když pravdu řek' jsem: Že jsem rovným Jemu.

(s úsměchem.)

A za to vše chceš sebe dáti v oběť,
Ty, jenž sám nejsi bez vší poskvrny?

(naléhavě.)

To nezapřeš, že první krok tvůj v krvi
se nemluvňátek stopil betlemských,
ty's příčinou, že strádala tvá matka,
že v Egypt s tebou prchat musila.
Ty's nechal Jana usmrtit, jenž přece
se předchůdcem Tvým rád tak nazýval.
Ty's příčinou, že lid se všechen bouří
a proti koruně i chrámu povstává,

ty's příčinou, že hlavy zvedli hříšní,
vždyť všechny bez rozdílu přijímáš
a s nimi jíš a potom ještě řekneš:
Kdo z vás mně může z hříchu trestati?

Pán za řeči Satanovy sklonil se až k zemi a na čele mu vyvstal pot úzkosti. Měsíc zašel za mraky. Úplná tma.

P. Ježíš:

(zlomen.)

Ach, Otče, — možno-li — ať kalich tento
jest ode mne vzat, Tobě všechno možno —

(vzchopí se.)

Než vůle Tvá — ne má — se, Otče, staň!

Vstane a chabým krokem kráčí k apoštolům, kteří zahaleni v pláště spí. Pán zalomí rukama na prsou a klesne u Petra na kolena. Dotkne se ho rukou a probudí jej.

P. Ježíš:

(s jemnou výčitkou.)

Spíš, Šimone?
Což nemohli jste aspoň hodinu
dnes na modlitbách tichých bdíti se mnou?

Petr:

(rozespale.)

My usnuli? — ach, odpusť, Mistře drahý —

Jan:

(soustrastně.)

Co jest Ti, Pane? Tvář Tvá strhaná
a pot se řine s čela v krůpějích,
co děsí Tebe? Mám snad zavolat
těch sedm, kteří venku zůstali,
by bránili Tě v chvíli potřeby?

Jakub:

(poděšen)

Či máme prchnout?

Jan chce odejít ostatní apoštoly zavolat. P. Ježíš jej zadrží.

P. Ježíš:

(smutně.)

Těch nevolejte, jež jsem zanechal
tam před zahradou, nesmí vidět mě
v té bídě nyní, aby nade mnou
se nezhoršili — Vy jste viděli
mě na hoře kdys oslaveného,
nuž můžete mě viděti též dnes,
když jako červ se budu svíjeti —
Vy netušíte nic — ach, kdybych měl
žít ještě jednou třiatřicet let,
přec život ten by k tomu nestačil,

co vykonat mám zítřka k večeru — — —
Než bděte se mnou, modlete se zde,
by pokušení moci nemělo.
Duch ochoten jest, ale tělo slábo.

Odchází se sklopenou hlavou a vrhá se před skálou na tvář.

Petr:

Co jest to, že je dnes tak opuštěn?
Cos hrozného se jistě bude dít,
snad rada kněžská hrozbu vyplní,
že zajme jej a k smrti odsoudí.

Jakub:

Dnes ani tím se Mistrem nezdá být,
Jenž tolik zázraků přec vykonal
Jenž čelo jasné nikdy nezachmuřil,
když nepřátelé Jemu hrozili.
Jak bojím se!

Jan:

Těch řečí nechte teď,
a modleme se, vždyť tak prosil nás.

Apoštolé klesnou na kolena a modlí se.

Satan:

(ze skály, hlasem mnohem jemnějším, lichotivým)

Ó Synu Boží, velká láska Tvá,
jíž k člověčenstvu všemu plápoláš,
že obětí se za ně chceš teď stát,
však rozvaž dřív a viz, co čeká Tě,
jak za lásku se lidstvo odmění.
Hle! krve proud, jímž chceš hřích zhladiti,
se darmo šine, lidstvo nevděčné
se lázni svaté samo vyhýbá
a klne Tobě svatá církev Tvá,
jak ovce mezi vlky dravými
strádati bude, málo bude těch,
již k Tvému kříži vděčně pohlédnou.
A nejsvětější tělo, které dal's
svým apoštolům při večeři dnes,
jak posmíváno bude lidstvem zlým!
Lid nevděčný nech v jeho porobě
a k Otci Svému v nebe navrať se —
Ó Synu Boží, všechno rozvaž dřív!

Ježíš Kristus začíná se krví potiti. Leží na tváři ve výklenku a třese se na celém těle. V největší úzkosti vztýčí se na polo a vzkřikne: „Otče!“ — Apoštolé výkřikem jsouce vzrušeni, vyskočí a chtějí běžeti k Němu. Zůstanou však s rozpjatými rameny státi, hrůzou vyděšený zrak upírajíce v tu stranu, kde Pán se modlí. Nevidí jej pro hustý závoj tmy.

Petr:

Vy zůstaňte, já k Němu půjdu sám.

Jde zvolna a stane nad Ježíšem, pohlížeje soustrastně na Něho.

Petr:

Ach, Mistře, co se s Tebou děje dnes?

P. Ježíš:

(neodpovídá).

Petr sepne ruce na prsou a pomalu se sklopenou hlavou se vrací.

Jan a Jakub:

(nedočkavě.)

Co děje se?

Petr:

Ach, raději němým být!
Zřel jsem Jej ležet tváří na zemi
a pot Mu stéká s hlavy krvavý,
na celém těle třese se a chví.
Na otázku mou neodpověděl,
ba zdá se, že mě ani neviděl.
Ó jistě dnes s Ním něco stane se.

Jan a Jakub zalomí rukama, zahalí si hlavy a klesnou na kolena. Petr ještě jednou pohlédne za Pánem a učiní podobně.

P. Ježíš:

(hlasem chraptivým.)

Ach, Otče, možno-li ať kalich tento
je ode mne vzat, ale vůle
Tvá, a ne má se staň.

(Pomlčka.)

Satan:

(zdá se, že stojí po levé straně Pána, hlas jeho z ní zřetelně, ve svrchovaném hněvu.)

Což tedy přece nechceš ustoupit?!
Ó směji se té touze bláhové,
jíž lidstvu chceš se vnutit za spásu.
Ty umřeš — vím, že uškodíš mě tím —
pak zase z hrobu živý povstaneš,
Tví apoštolé půjdou do světa
a víru v Tebe budou kázati.
Než nemysli, že budu zahálet,
vždyť sám Jsi o mně dobře vyprávěl,
že v noci símě svoje rozsívám.
Vždy půjdu tam, kam víra Tvoje vnikne,
a uvidíš, jak hojná bude žeň.
Tvé kněží zkazím a lid popudím,
do církve Tvojí rozkol naseju
a národ za národem popudím.

(jízlivě.)

Tak pekla brána sotva postačí.

Nu vidíš, přeji Ti té radosti,
že na kříž dáš se zítra přibíti,
že vykrvácíš — všechno nadarmo,
já zůstanu, čím jsem byl dosavad.

P. Ježíš:

(Vztýčí se, rozepne ruce.)

Ach, Otče, možno-li, ten kalich vezmi,
než vůle Tvoje, a ne má, se staň.

Úplně zničen klesne jako mrtev na tvář. Pot Jeho řine se proudem. Nad skalou ve výši zazáří jasné světlo. Z něho slyšeti zpěv andělský.

Sbor andělů:

Jak bledá jeho tvář
a oko strhané!
Pot krvavý se řine
přes čelo přesvaté!
Už Otec pohnul se
k lítosti nad Synem,
už těchu skýtá mu.

První anděl:

Viz apoštolů světlý řád,
jak ve svět jdou s Tvým učením
a krví svou je pečetí.

Druhý anděl:

Viz rudé růže vykvetlé
na písku cirků, z krve jsou,
již mučeníci prolili.

Třetí anděl:

Viz bílé lilje nevinné,
jak vyrůstají před Tebou,
to svaté panny z Církve Tvé.

Čtvrtý anděl:

Viz svatých tisíc tisíců,
jdou jako hvězdy přeskvoucí,
ti obmyti jsou krví Tvou.

Pátý anděl:

Viz Církve svojí pevný hrad,
jak pevně stojí na skále
a marně peklo vzteká se.

Sbor andělů:

O Synu Boží, vezmi kříž
a lidstvo kleslé osvoboď.

Zář stane se intenssivnější a objeví se nad skalou anděl. Postava štíhlá, v bílém, skvoucím rouše, v levici nese kalich a nad ním v pravici

zářící sousto. Pán se vzpřímí, zář padne mu na tvář, jež ještě strhaná, a anděl podá Mu sousto a pít z kalichu. Pak zmizí a s ním i záře. Jen měsíc vysvitne. Kristus Pán klečí chvíli mlčky pak skříží ruce na prsou.

P. Ježíš:

(odhodlaně.)

Jsem, Otče, připraven a nyní půjdu
kam volá mě Tvá spravedlnost svatá,
ó přijmi obět, kterou Tobě dávám
za lidstvo kleslé, odpusť jemu hříchy.

Vstane a utřev Si tvář, pevným krokem kráčí k apoštolům, kteří mezi tím zase usnuli. Stane nad nimi.

P. Ježíš:

Už povstaňte, čas není k spánku nyní,
neb přiblížila se už hodina,
kdy člověka syn vydán bude hříšným,
tam ve tmách plápolá už pochodeň.

(Slyšeti hluk přicházejícího zástupu. Apoštolé zděšeně vyskočí.

Už přichází ten, jenž Mě bídně zradí.

Petr:

Já, Mistře, půjdu ony zavolat,
jež před zahradou tam jsi zanechal,
a budem Tebe všichni brániti.

P. Ježíš:

Už pozdě jest a zbraně netřeba.
Vy moji matku drahou potěšte.
ať nežalostní, vždyť mě spatří zas.

(Hluk se přiblížil, z levé strany padá lesk pochodní.)

Teď přišla bolná chvíle loučení.

Obejme Petra, Jakuba, naposled Jana a políbí jej na čelo. Jan tiše štká na prsou Mistrových. Zatím vkročil z levé strany Jidáš a za ním rota žoldnéřů. Čtyři pochopové nesou provazy, nejsouce ozbrojeni. Několik zákoníků v zadu. P. Ježíš vyvine se z objetí Janova a pokročí v před. Jidáš zatím stranou přiblíží se k apoštolům, kteří, poznavše v něm zrádce, s posuňky vášnivého rozhorlení naň dotírají.

P. Ježíš:

(k zástupu).

Koho hledáte?

Zástup:

Ježíše Nazaretského.

P. Ježíš:

(velebně, tvář zaleskne se leskem Božským.)

Já jsem to.

Zástup klesá jako bleskem sražen k zemi. Jidáš zatím vyprostí se apoštolům a přikročí k Ježíšovi.

P. Ježíš:

(k Jidášovi.)

Proč přišel jsi sem, milý příteli?

Jidáš:

(ve zjevných rozpacích:

Už vykonal jsem, co's mě uložil,
a chudým almužnu jsem rozdělil,
jak přikázal Jsi při večeři mně..

P. Ježíš:

(soustrastně.)

Ó neměl jsi se raděj narodit!

Odvrátí se od něho a přistoupí k zástupu, který se byl zatím zdvihl ze země.

P. Ježíš:

Koho hledáte?

Zástup:

(nejistě.)

Ježíše Nazaretského.

P. Ježíš:

Já jsem to, jak již pravil jsem zde vám,
a hledáte-li mě, těch (ukazuje na apoštoly) nechejte!

(Zástup klesá k zemi.)

P. Ježíš:

(velebně, ale přec milostně)

Vstaňte:

Jidáš:

(přikročí k Pánu a políbí jej.)

Buď, Mistře, zdráv!

P. Ježíš:

Jidáši, polibkem mě zrazuješ?

Pochopové zatlačí apoštoly od Něho a obklopí Jej.

Jan, Jakub:

Můj mistře, smím teď meče užiti?

Petr vytrhne meč a sekne pochopa. Výkřik.

P. Ježíš:

Meč schovej Petře, neb kdo bere meč,
ten také mečem konce dochází.
Či sobě myslíš, že by Otec můj
mně neposlal teď pluky andělů,
jen kdybych chtěl? Než já chci kalich pít,
by vše, co psáno, bylo splněno.

Za řeči přikročí k pochopu a uzdraví jej. Služebník vděčně pohlédne na Krista, odstoupí a nesúčastní se zajetí. Pochopové ostatní bojácně hledí na zákonníky.

Zákonník:

To kouzla jsou, už jeho chopte se,
ať k zemi zase neporazí vás.

P. Ježíš:

(k pochopům, kteří mu vážou ruce.)

Nač meče máte, kyje, provazy?
Jak lotra přišli jste teď zajmout mě
a přece denně v chrámu býval jsem,
tam veřejně jsem k lidu mluvíval —
Teď přišla hodina a vydán jsem.

(Sklopí hlavu. Apoštolé, bázlivě se ohlížejíce, prchnou.)

Konec.

Základní věty důkazů jsoucnosti Boží.

Dle Dra Schella[1]) napsal Cyrill Jež. (Ol.)

Tu es Deus solus regum omnium terrae: tu fecisti coelum et terram. (4. Reg. 19. 15.)

Otázka jsoucnosti Boží jest pro člověka největší důležitostí. Jí rozluštěn původ i cíl, věda i mravnost. Jak poznáváme jsoucnost Boží? Cestou skutečnosti a silou myšlení. Dá-li se podstata myšlení něčím vyjádřiti, tož jest to zákon příčinnosti: „Vše, co jest, má dostatečnou příčinu činnou a tím jest to i objektivně odůvodněno i subjektivně poznatelno.“ Všechny věci vysvětliti možno jen z činnosti. Činnost konečná takovou býti musí, že vše i sebe samu vysvětluje. Celý svět, který nás vně obklopuje a uvnitř naplňuje, podává se nám jakožto vysvětlení potřebující. Existuje tedy čin vše i sebe sama vysvětlující, který není nic jiného, než-li život, plnost pravdy, láska, své příčinný duch — Bůh.

Skutečnost je dvojího druhu: vnější a vnitřní, hmotná a duchová. Jest tedy dvojí druh důkazů jsoucnosti Boží: Kosmologický a psychologický.

Důkaz kosmologický veden ze světa vnějšího. Jím ohlašuje se skutečnost ve čtyřech základních formách, jež jsou: hmota a síla, zákon a cíl. Proto veden *a)* z nahodilosti, *b)* příčinnosti, *c)* zařízení a *d)* účelnosti světa.

Důkaz psychologický vychází z vědomého života duševního. Jím zjevuje se skutečnost též ve čtyřech základních formách, jež jsou: obraz a poznání vůle a cit. Proto veden *a)* z představujícího sebevědomí, *b)* z charakteru pravdy, *c)* fakta mravnosti a *d)* mravní nutnosti harmonického dokonání světa.

Jest ve jsoucím souhlas mezi bytností a bytím, nebo spor? Není-li náš rozum vtipem, pak skutečnost jest jednota a krása t. j. harmonie mezi bytností a bytím, dokonalostí a existencí. Rozeznáváme dvojí jsoucno dle obsahu: konečné a nekonečné. Obsah konečného nemá v sobě ani nutnosti, ani síly k samostatné existenci. Jemu dostačí, když je myšleno nekonečným. Nekonečné však svým obsahem nekonečným (tedy sebou) má logické právo i sílu, ba nutnost existence. Existuje-li tedy konečné, pak jeho reální bytnost i bytí jsou nahodilé, závislé na vůli nekonečného. Věci konečné tedy mají vnitřní jednotu mezi bytností a bytím jen jako tvory. Svět svou bytností jest konečným. Jest tedy

[1]) Die göttliche Wahrheit des Christentums. I. B. I.

nejen bytností, ale i bytím nahodilým, potřebujícím zdůvodnění své bytnosti i svého bytí v nekonečném (ovšem intensivně) a nutném. Jest snad to nekonečné hmota a síla? Nemožno. Hmota jest obsah částic, které podle určitých zákonů vedle sebe v různé formy se pořádají. Síla je uskutečnění za sebou následujících stavů za určitým cílem. Kdybychom přijali prvotní příčinu rozloženou v prostoru a času, přece by její idea a vůle musela napřed jakožto jednotný celek býti myšlena, jinak by každý začátek časového vývoje světa byl protimyslný, protože vývoj jen z celku je možný a rozumný. Bytostí onou nutnou může býti jen absolutní duch.

Svět zjevuje se nám jakožto souvislost příčin a účinů. Příčina konečná není dostatečnou vysvětliti i účin, i sebe. Proto musí svět konečných příčin obsažen býti v činu jej vysvětlujícím, ve tvůrčí myšlénce a vůli. Nedokonalé musí svůj důvod a vysvětlení míti v dokonalém, nevědomé v myšlénkách, vůleprosté ve vůli, nesvobodné ve svobodném, příroda v duchu, účin v příčině účinkující, mrtvé v životě, slabé v síle, vše v nejdokonalejším myslícím a chtějícím duchu Božím.

Jednotlivé věci i veškerenstvo jsou obsahově spořádány, řídí se dle určitých, naprostoplatných zákonů, jež svět dle určitých forem a idealních typů pořádají, aby z něho nebyl chaos, nýbrž kosmos, aby byl zjevení krásy a jednotnosti. Příčinou toho může býti jen rozumný duch. Bůh, neboť duší zákona je myšlení, jakožto vládnoucí moc vůle.

Uvažujeme-li příčiny účinné, poznáme, že tak působí, aby účiny byly vždy zcela určité a vyšší dokonalosti. V přírodě ona disposice k vyšší dokonalosti kořeniti nemůže, poněvadž je nevědomá, proto koření v duchu, v němž každé jsoucno věčně má své ideální bytí, a jehož vůlí vědomou časově jest uskutečňováno. Vůle jest duší cíle, jako myšlení jest duší zákona.

Ještě snáze a jistěji kráčíme k Bohu skutečností duchovou. Každý člověk jest si vědom činnosti myšlení, tvořící ideje i pojmy. Činnost tato žádá za dostatečnou příčinu své jsoucnosti bytost, která jest živou a vědomou jednotou všeho, co možno mysliti i myšlení samého, která je činným a živým předobrazem myslitelných obrazů i každého představujícího myšlení. Ze sebevědomé duše lidské vystupujeme k absolutnímu, sebeurčujícímu a tvůrčímu sebvědomí — k Bohu.

Činnost soudícího myšlení, jež vztahuje se na věčnou pravdu — na poznání objektivní pravdy, žádá bytost, jež je živou a vědomou jednotou poznání a pravdy. Od poznání lidského na věcech závislého zvedáme se k poznání nezávislému, k autonomní pravdě. (Duch lidský myslí věci proto, že už myšleny byly v duchu absolutním, věčném v duchu Božím.)

Jest v duších lidských ideál a zákon dobra, jest svoboda a zodpovědnost. O tom jasně mluví sebevědomí každého, i historie lidstva. K vysvětlení této skutečnosti třeba uznati bytost, jež je nejvyšším mravním zákonem a svatostí, živou jednotou chtějící i chtěné dokonalosti.

Na tomto světě jsou protivy mezi zásluhou a odměnou, tohou a cílem. Cíl — mravní zdokonalení člověka spočívá v uskutečnění všech jeho mravních ideálů. (Uskutečnění jich ovšem není možné v životě tomto, proto popřením

nesmrtelnosti člověka, jakožto vědomého individua, byl jediné pesimismus oprávněným.) Aby však skutečnost byla jednotou a rozum náš rozumným, ideály tyto uskutečněny býti musejí. Proto uznati třeba bytost, jež spory ty vyrovná, a tou je absolutní spravedlnost nadvětová, duchová, Bůh. A ideály těmi není nikdo jiný, nežli Bůh sám, jehož člověk v životě posmrtném, až oslavena bude jeho přirozenost, až ještě více připodobní se Bohu — Pravdě, dárci vší existence a blaha, v nesmrtelné lásce a síle životní bude požívati. Po takovém cíli vložena jest touha do vůle člověka každého (anima naturaliter christiana). Člověk jen trochu dobré vůle nemůže být ani atheistou i kdyby myslel, že jím jest, neboť kdyby jaké překážky kladl rozum, vůle vždy mu praví: „Jest Bůh.“ Tato touha duše po Bohu krásně jest vyjádřena slovy: „Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima me ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei?“ (Ps. 41, 2.—3.)

Silou myšlení pozvedán a touhou vůle unášen dospívá takto lidský duch ku poznání nekonečného v jeho zázračné síle bytí a plnosti bytnosti, přibližuje se až k samému trůnu Boha, jehož podstavci jsou: harmonie a krása, síla a pravda, zákon a moudrost, cíl a dobro. Proč nestojí celé lidstvo se skloněným čelem u tohoto trůnu? Protože mnozí málo lidmi jsou, protože celou skutečnost měří smysly hmotné i duchové a rozum ubíjejí. „Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea, quae facta sunt „intellecta“ conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus et divinitas,“ praví sv. Pavel (Rom. 1, 20.) Tedy jen myslit, správně myslit a dobré vůle být a sejdeme se všichni! —

Z cyklu „Pater Seraphicus“.

František Hrubý. (Ol.)

Dítě modlitby.

Dech večera již olivami vanul,
v Assisi jejich těžkou vůni nes',
a slunka kotouč lehce níže kanul
jak krůpěj v kalich, který do nebes
noc pozvedla a posledními jasy
pozlatil vížku kaple zbořené,
již ruka zbožná před dávnými časy
stavěla v oliv skrýši zelené,
z kapličky malé mocná Matka Páně
by chránila ty rajské luhy, stráně . .
Teď oltář pustý opřed' svlačce květ.

Tam Paní andělů své sídlo měla,
tam vyslyšena mnohá prosba vřelá,
již šeptal bledý trampotami ret.

Toť Porciunkule — i dnes tam vzdechy
tou večerní se nesou tišinou . . .
To zbožná Pikka hledá zde své těchy
pro žalost, jež ji tíží skalinou.
Bůh nedopřál jí matky slastných chvil,
jí ze rtů dítka neznělo vstříc: „Máti“,
a proto žal své drápy v hruď jí vryl,
že neustává před Matkou zde lkáti,
by pro lásku, jíž ku Dítěti plála
jí u Syna též dítko vyžádala.

Už soumrak padl na krajinu celou
a noční chlad zpět Pikku pohání
již v stichlé město — s duší rozechvělou
se před oltářem vetchým uklání
a líbá zem, slib Matce Boží skládá:
„Chci dítě vychovat ku slávě Páně jen,
ó pomoz, Maria!“ — jí v srdce vkrádá
se potěcha: „Tvůj vzdech je vyslyšen.“

Tvář ženy zaplála a slza díků
jí oko svlažila — zpět houštím fíků
a oliv vonných domů brala se.
Tak divno jí — tu cítí v úžase,
že život nový pod svým srdcem nese.
V dům tichý svůj se navrátila v plese.

Narození sv. Františka.

Den čtvrtý odemknul již slunci bránu,
co Pikka od soumraku bdí až k ránu
na loži svém a strádá v bolestech:
to dítě pod srdcem, jež nebes Pánu
zasvětil v kapli kdysi její vzdech,
jak životem svým vykoupit by měla.
Již ústa služek v žertu oněměla
a domem tichá modlitba se nese:
„Nám, Bože mocný, dobrou paní nech!“

Tu cizí poutník vkročí v domu dvéře
a krokem vážným do síně se béře,
kde služky lomí ruce nad hlavou:
„To dítě zrodí se jen v stáji šeře,
nuž na slámu tam složte paní svou!“
Hned rozkaz vykonán, než poutník cizí
jak větru vanutí již z domu mizí
a v stáji chudé Pikka v slzách líbá
tvář kýženého syna mladistvou.

V chrám nesli dítko, aby vláha svatá
sejmula jemu ďábla pouta klatá,
jež světu vložil prarodičů hřích.
Již obřad počíná. Tu ve chrám chvátá
zas druhý poutník a na loktech svých
chce držet dítko — svatá bázeň brání
všem zdržet jej a ďábla odříkání
již hlasem mocným volá kmotr divný,
na tváři odlesk krajů nebeských.

Křest vykonán a kmotr beze slova
se v davu ztrácí — třetí poutník znova
chce vidět dítko a dí chůvě pak:
„Ať matka je jak oko v hlavě chová,
neb s hněvem na ně hledí ďábla zrak.“
A v rámě bílé dítka křížek píše,
jenž zlatem plá — tu každý šeptá tiše:
„Co bude z dítka v budoucnosti kdysi,
když kříže nese na svém těle znak?“

Pět svatých ran.

(K. Dostálovi-Lutinovu.)

Světče pokorný, snoubenče Božské chudoby, odpusť mi.

Odpusť hříšnému jazyku, že chce Tvou hlásati slávu, že chce tajemství Tvoje odívati ve vetché roucho slov nedostatečných.

Slyšte mne, chci zpívati o tajemství velikém!

Ze strží zarostlých dýchala hora Alverno kadidlovou vůni k nastávajícímu svátku. Jitro sotva probuzené všechny květy sneslo ku slavnosti Povýšení svatého Kříže.

Ptáci ladili hrdla svá k jásavému hymnu ku poctě Nejvyššího, Jenž na dřevě zemřel pro spásu ztracených duší.

Neprotřené ještě oko slunka prohlédlo mrákotou na holý Alverna vrchol. Tam před poustevnou v mystickém zanícení klečel veliký světec.

František hovořil se svým nebeským Mistrem.

Neviděl nebe, neviděl země, necítil vonných výdechů kvítí. Žil jenom duchem ponořeným kdesi v hlubinách věčnosti.

— — — — — — — — — — —

Růžovou clonou bělostných mráčků nad slunce jasnější zaplála záře. Překvapen vzhlédl Světec — a uzřel Serafa v světle tom zářícím plout.

Níže a níže letěl ten zjev.

Ve hrudi Františka mocněji začalo srdce bít.

Šestero křídel neslo blíž obraz. Radost i žalost přely se ve hrudi Světce.

Zřel Boha, zřel Pána, zřel Lásku nejvyšší.

Zřel Ukřižovaného, zřel bolestí stažené Božské rty, Jež mluvit se zdály: Tak jsem svět miloval, že láska má na kříž mě přivedla. Františku, za mnou!

Duše světcova letěla v objetí Božské té Lásky a srdce pukalo, nemohouc postačit tomu závratnému letu.

A tajemství svatá zřel ve chvíli té před sebou otevřená.

Pět růží rozdýchal ten vnitřní žár na těle Světce.

Pěti prameny prýštila láska ze srdce Františka.

Pět světel mystických zaplálo v chudém kahanu jeho těla.

Pán naposled pohlédl na Svého sluhu a v oblacích zmizel. Chtěla duše za Pánem, tělo ji vázalo k zemi.

Klesl v mdlobách na zem František.

Odpusť, Pokorný, že mluvil jsem o tom, co rty Tvé smlčely světu.

Princip života v církvi katolické.

Podává Josef Škrabal. (Ol.)

(Pokračování.)

Kristem Pánem založena říše božské pravdy a milosti — církev. Slovo vtělené přišlo na svět — Věčná Pravda, Bůh. Jako král vysílá apoštoly, aby mu podrobili svět; na kříži přináší Otci oběť smíru, dokonáno dílo vykoupené; a zákon dán Učitelem nebeským, zákon lásky, „abychom věřili ve jménu Ježíše Krista a milovali druh druha, jakož nám dal přikázaní; a kdo zachovává přikázaní jeho, zůstává v něm a on v něm a z toho víme, že zůstává v nás Duch, kterého dal nám.“ Ukončeno zjevení, nelze očekávati nového dogmatu, smířen Bůh, nepřijde dokonalejší a účinnější řád milosti nad výkupné dílo Ježíše Krista. Kterak docházejí lidé spásy, již zjednal Pán? Církví! Ona sprostředkuje jednotlivcům výkupné dílo Spasitelovo, chovajíc v lůně svém pravdu, slovo Boží neměnitelné a prostředky milosti. A vzácný poklad ten opatruje pro všechny lidi dob všech. Může ho pozbyti, může vyměniti za něco jiného? Nelze mysliti! A vskutku, totéž zaznívá učení se rtů sv. Petra a Pavla, totéž se rtů sv. Klimenta, Origena, Tertulliana, sv. Justina, Klementa, Augustina, Tomáše Aquinského. Táž církev vine k sobě snivou poetickou duši svatého Řehoře Nazianského, jež poutá vážného Athanáše; ona tříbí duchy řecké, světí praktické Římany, mírní divou sílu národů Germanských, šlechtí Slovany. Táž církev bojuje proti Islamu, táž obrací ku Kristu národy za Oceány, táž bojuje proti Protestantismu, táž — jejímiž syny jsme my! Mění se lidé, mění se názory, lidstvo pokračuje u vývoji duševním; Bacon, Koperník, Newton, Cuvier, Darwin — nové vědy — šíří se obzor vědění — lidstvo prožívá úžasné změny. Než církev stojí na skále Petrově, silná, nepřemožitelná, vítězná v boji, jejž proti ní vede meč, myšlenka a vášeň lidská.

Hmotnou silou útočí člověk na církev. Již po 18 století vráží meč do prsou jejích. Usmrcen zakladatel, prolita krev apoštolů, umučeny miliony křesťanův. Meč ztupen padá z vysílených rukou katanů, již se vztekem vyznávají: Vicisti, Gallilaee! Dle Říma pohanského řídí se jiné státy: na Rýnu, na Dunaji, na Visle, na březích širých oceánů, v Číně, v Japanu, všude naráží církev na meč, vsude kráčí stezkou krvavou. A státy křesťanské, jsou ty mírnější k církvi? Od Konstantina do Bedřicha Rudovousa, od Jindřicha IV. po Ludvíka XIV., po konvent, po kommunu nebo kulturní boje států moderních stále cítí církev ostří meče, jejž třímá moc světská. A výsledek? Ani krve prolévání, ani vězení, ani vyhnanství nevyvrátí církve. Potupu klidí nepřítel, slávu církev. „Získávají si", dí Montalembert, „smutné slávy, již klidí, kdo udeří ženu, matku; bijte mne, volá ona, mne nepřemůžete, sebe zahubíte!" Marný boj fysický, meč se odkládá, a církev napadána na poli myšlenkovém; velmi vhodně, jednáť se o Boha, o duši, o věčnost. Děsný boj! Meč klesá do hrobu s ramenem, které jím vládlo; pronásledování Neronovo, Saporovo, Kateřiny II., Tienti-ho skončeno smrtí jejich. Ale jak dlouho burácela bouře, již vznítil Arius, kdy ukončí se boj, jejž vyvolal Luther, Voltaire? Co nebylo popíráno z učení církve katolické, co v posměch nevydáno? Vše napadáno: učení o Bohu trojjediném, Božství Ježíše Krista, Vykoupení, učení o svátostech, o mši sv., ústava církevní — věrouka popírána, mravouka vysmívána, dějiny falšovány. Ale dokázána někdy nepravda, odvolala církev některé učení svoje? Není příkladu podobného ve vědě, ve filosofii. Co včera zdálo se na př. vědám přírodním pevným jako skála, toho nesprávnost dnes patrna. Ale církev neodvolala jediného dogmatu: „Nikdy se Řím — dí Herder — nesklonil před kacířstvím, byť sebe více dotíralo; východní císaři, Ostrogoti, Visigoti, Burgundové a Langobardi byli Ariány; z nichž někteří vládli Římem; ale ten zůstal katolickým." A zatím co církev bez porušení opatruje poklad učení, kde jsou ti, kteří útočili? Co zbylo z Aria, co z Nestoria, co z Baja neb Jansenia; i dílo Lutherovo se boří a rozpadá. A podobně i dnešní haeretici klesají v zapomenutí, zatím co tím jasněji vyniká neproměnnost učení církve sv. Ale jest ještě jiný nepřítel, jenž co nejprudčeji bojuje proti církvi: vášeň lidská, tím nebezpečnější, že se loudí do samého tábora církve katolické. Jsou v dějinách nešťastní dnové, kdy zloba se vloudila v dům Boží, kdy nepravost poskvrnila roucha kněží, zkazila srdce řeholníků, ano vrhla stíny i na hlavu církve. Uhasla svatá láska, ztracen poklad milosti? I v těch smutných dnech, kdy viditelná hlava církve nebyla bez úhony, dobře roseznávala církev dobré a zlé, nenáviděla hříchu a bojovala proti němu. Bullarium papeže Alexandra VI. jest bezvadné tak jako dekrety koncilu v 9. neb 10. století; simonističtí biskupové zavrhují na svých synodách simonie, a kněží v konkubinátě žijící cítí vinu svou, cítí povinnost čistoty. Církev volá vždy lidstvo k dobru, varujíc přede zlem, neschvaluje náruživostí ni vášní, zachovává mravní čistotu učení svého v porušenosti světa jako biblická lilie kvetoucí mezi trním (Velepíseň 2, 2.) Poklad milostí a ctností vykvétá v rukou jejích v nádherné květy, i v nejsmutnějších dnech stagnace má prostředky vedoucí ku svatosti, a duše čistoty zázračné vede k Pánu. Ona jest nádobou pokory, čistoty, sebezáporu, lásky k Bohu a člověku — láska Boží neproměnná

působí v ní. „A my, dítky její, s pohnutím líbáme rány zasazené církvi mečem, ctíme na těle jejím stopy sofismat a negace, pozdravujem s radostnou pýchou neproměnnost trvání jejího, neproměnnost učení, neproměnnost lásky.“ (Bougaud.)

III.

Podivem plní nás trojí neproměnnost církve; ale žasneme ještě více pozorujíce pokrok a vývoj v trvání jejím, v jejím učení a lásce, jíž vede člověka k Bohu.

Dvanáct apoštolův ustanovil Pán, aby opatrovali zrno hořčičné, jež zasel v srdce lidská, jež vzrůsti má ve strom, v jehož stínu spočinou všichni národové země. Pro tu dobu měl každý národ své ideje náboženské, svoje bohy, kteří spojeni byli s životem jeho a tvoří kus dějin jeho. Povstává společnost hlásající náboženství pro všechny lidi — církev katolická, obecná. „Dvě věci společny jsou na světě: Bůh v nebi a duše na zemi. Ve všech pásmech země, pod každým oděvem, pod bílou pletí Evropana, pod tmavou Afričana nalézáme jedno: duši lidskou, všude stejnou, všude týmiž tužbami, starostmi a bolestmi zmítanou, světla potěchy a lásky potřebující . . . A nad ní týž Bůh, Tvůrce, Vykupitel a Zachovatel všech. Jedna vede k němu cesta, cesta víry, naděje a lásky — jeden vůdce — náboženství všeobecné, církev všech duší. Aby cíle dosáhla jest vyzbrojena katolickým učením, katolickou láskou a mocí.

Mát každé učení lidské trojí znak: osoby, od níž pochází, země, ve které povstalo, a znak doby své, což nedovoluje, aby učení to proniklo národy i doby. Jediná jest nauka, povznešená nad osoby, nad prostor, nad čas učení toho, v němž dosáhlo lidstvo ideálu svého. Než kdo dá učení tomu křídla, aby rozlétlo se světem, kdo roznese je přes hory doly mezi národy? Mladý muž — — stkvělá budoucnost před ním; jako jiskra padne v duši jeho myšlenka: „za mořem jsou bratří tvojí bloudící ve tmách; vykonej něco pro spásu svou i jejich — přines jim světlo víry!“ A již opouští vlast, dům svůj, vše co srdci draho, jde, aby byl vyhnancem pronásledovaným, jenž pouze v noci smí opustiti úkryt svůj; konečně dopaden a za muk odevzdává Tvůrci duši svou. Kdo dodal jemu síly, kdo vedl jej přes moře? „Srdce církve, matky, jež hledá dítky své.“ A po něm, po hlasateli přichází pastýř, biskup, aby vládl obrácenými, je u víře potvrzoval a před klesnutím chránil.

Tak připravena jde církev mezi národy, z Říma šíří se na všechny strany, šíří se, roste. Již apoštol může psáti: „Víra vaše zvěstuje se po celém světě“ a „Evangelium, které jste slyšeli, jest kázáno všemu stvoření, ježto jest pod nebem (Kolos. 1, 23.) Nestavena zuřením Caesarů vystupuje církev z hranic říše Římské a volá nové národy ku Kristu. Západ i východ pojí se v ní a noví zástupové uvedeni v lůno její. Silna a pevna v učení vysílá kněze řeholní na vinici Páně. Evropa ctí Krista Pána, Asii zvěstováno vyko pení. Nové odkryty země, nové cesty do širého světa. Hned plují zástupové věrověstců k pohanům, v čele Jesuité s velikým Xaverem. Japan získán, Čína nakloněna, Paraguay zkvétá, Indie zří divy prvních dob křesťanských. Již již spojeni všichni v Kristu, již jasá církev: „Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat!“ Než, tu

staven vítězný postup církve, nedokonáno dílo veliké. Proč ctí dnes v Číně tak malý počet lidí Pána, proč Asie bloudí ve tmách, proč Afrika na tak nízkém stupni náboženství? „Co mohlo se nčiniti pro Čínu, Japan, pro Asii a země pohanské, když doma bylo bojovati proti bludu a rozkolu?“ Proč zastavil Pán rozkvět církve své? ve chvíli, kdy již u cíle byla, jejž ji vytknul slovy: Jdouce učte všechny národy? „Zde třeba mlčeti a kořiti se nevyzpytatelným úradkům toho, před nímž tisíc let jest méně než nám den jeden.“ Ale přes to rozšířena církev mezi všemi světa národy: všude nalézáme katolického kněze s brevířem a milosrdné sestry s růžencem. A přijde doba zraní, pokyne Pán, a národové klesnou v objetí církve. Bůh seje símě, člověk je opatruje potem svým krví, a láskou, a tak vzrůstá pod ochranou Pána strom, jehož ratolesti se prostírají po vší zemi.

S vůlí rozkvetlou . . .

S vůlí rozkvetlou a vyhráněnou v nevadnoucí květy
žebráci my nazí před portály pyšných, mramorových domů
— holubi kde bílí slaví ranní slety —
čekající marně na plesnivou skývu v stínu sporých stromů,

po vlastních se rozejdeme chýších o samotě snících,
dávno opuštěných hospodářem ušlým
do měst, jimž se nezdálo snad nikdy tichých o vesnicích
podobných tak dutým skořápečkám, mušlím,

o něž teskný vítr bloudě po krajině melodie křesá —
křesá melodie osiřelých dětí — — —
S vůlí rozkvetlou a každý v puklém srdci nesa
upomínku domů v stínu sporých snětí,

na vlastní se vraťme poděděné líchy
zaražené dlouhým čekáním a marným
na své hospodáře prchlé, spustlé v službách pýchy —
vyvábené z chýší paláců snem čarným.

Vstupme na prsť vlastních, potemnělých lánů,
které zarůstají vybujelým býlím —
v kterých vře to touhou po ztraceném pánu
bodláků a hloží pod nánosem shnilým.

S vůlí nevadnoucí udeřit jen rázně na bohatství ryzí —
hlouběj zarýt rýče do zčernalé půdy,
po ráně, jež vzdychá, kterou tíže mizí
navrstvené špíny — stvrdlé v kostí hrudy! —

Hlouběj zatít rýče, až se ozve zlato
ryzím, hrdličinným smíchem . . . Žebráci my nazí
domů zapomenem, kde jen vyvětralou, sešlou sloní hrá to —
k vlastním sednem krbům zapustíce zraky v svahy
rodných hrází . . .

F. S. Eisler (H. K.)

O svobodě vůle lidské.

Napsal J. Spáčil, alumnus Germanica v Římě. (Br.)

Dar největší, s nímž v štědrosti své shledla
k nám boží láska, čin dobroty její,
jejž cení nejvíc, vůle jest, jež zvedla
se svobodně v nás a tou skutky dějí
se tvorů rozumných a tito pouze
tou nadány dělají, co jen chtějí.
(Dante, Očistec V. 19.—24. překl. Vrchlického.)

Jako obranné theologii naší doby vždy více dlužno obraceti se ku stěžejným pravdám bohovědy, a znovu novými důkazy rozumu podepírati sama „praeambula fidei," tak i ve filosofii křesťanské jsou to právě základy ať metafysiky ať přirozené mravouky, které novodobou filosofií, materialistickou, nebo idealistickou stále jsou napadány. Skutečnost světa zevnějšího, duchovosť a nesmrtelnosť duše, svoboda jednání lidského, vše to jsou pravdy, jichž denně znova třeba hájiti v boji proti moderním soustavám filosofickým. Podivno! Věda, která na jedné straně domnívá se státi na vrcholu vědění lidského a honosí se, že podařilo se jí zaplašiti mlhy předsudků a nevědomostí, neostýchá se na druhé straně zjevně popírati právě platnost oněch pravd, které důstojnost lidskou nad jiné vyvyšují a člověka jako bytost rozumnou a svobodnou, v čelo veškerého tvorstva staví. Za jakým účelem a z jakých podnětů se tak děje není těžko uhádnouti, uvážíme-li, že jsou to namnoze pravdy, jež s životem mravním úzce souvisí, a jichž popírání s činů našich svobodu a tím veškeru mravní zodpovědnost setříti má.

Takovou jest na předním místě otázka o svobodě vůle lidské. Nauka o svobodě lidského jednání není jenom důležitou součástkou a ne bezvýznamným problemem psychologie, ale, kladně rozřešena, jest kořenem zodpovědnosti za naše činy a základem celé ethiky křesťanské. Tento důležitý význam nemálo zvyšují nesčetné námitky, jež se proti svobodě vůle lidské zvláště v nové době se všech stran činí, že s těží jen jest se ubrániti hlubokému pohnutí a lítosti nad zaslepeností těch, kteří nejvznešenějším tímto darem Tvůrcovým pohrdají a jasný hlas vlastního svědomí nejkřiklavějšími lžidůvody ohlušiti se snaží. Nauka však o svobodě vůle lidské jest a zůstane pravdou nevývratnou, dokázanou nejen zřejmým svědectvím sebevědomí a souhlasem veškerého pokolení lidského, ale i mocnými důvody rozumovými. A o tom chceme se v následujícím pojednání přesvědčiti.

I.

Každá bytost, byť sebe nepatrnější, neskonalou Moudrostí Boží k určitému cíli jest stvořena. Veškera příroda od velikolepých souhvězdí až k nejmenším tvorům jasně nám hlásá, nejenom že každá bytost k jistému cíli jest určena, ale také že jednotlivé cíle různých bytostí ve spolek souvisí a všecky konečně k jednomu společnému cíli — větší cti a chvále Boží — jsou řízeny. Překrásný tento lad na pohled tak různých cílů nelze vysvětliti jinak, než že v samo nitro každé bytosti nevystihlou Boží Moudrostí vložena neodolatelná touha, přirozená pochuť, která bytost takořka nutí k danému cíli směřovati. A jako řád kosmologicky jediné tím jest podmíněn, že podstaty jednotlivých bytostí jsou si navzájem podřaděny čili že tvoří stupně metafysické od vyššího k nižšímu, tak nelze si mysliti harmonii cílů v přírodě jinak, než že i jednotlivé pochuti bytostem zcela odpovídají. Tak zoveme u věcí neživotných onu přirozenou tendenci a náklonnost, jíž bytosti neživé k cíli směřují, pochutí přirozenou (appetitus naturalis), u bytostí smyslných, u zvířat, dáváme jí jméno pochuti smyslné (appetitus sensitivus), u bytostí rozumných jest to pochuť rozumová (appetitus intellectivus) či vůle. Není tudíž vůle než náklonností, jíž bytosti rozumem obdařené k poznanému cíli směřují. A tak z pouhé analogie bytostí stvořených dokázati lze skutečnost a existenci vůle (nemluvíme ještě o svobodě nebo nesvobodě jednání lidského).

Jiný důkaz čerpá sv. Tomáš[1]) z pojmu o posledním cíli člověka. Každá bytost, praví, jenž poslední cíl jasně poznává, může k němu i svou činností směřovati, jinak bylo by poznání cíle neužitečným. Každá však bytost rozumová jasně poznává svůj cíl, může tudíž k němu i směřovati; vloha však, jíž bytosti taková k cíli směřuje, či náklonnost, tendence k cíli danému zove se vůlí. O jsoucnosti vůle svědčí konečně každého jasné sebevědomí. Jsme si zajisté vědomi jistých duševních konů, jak chtění, volení, duševní spokojenosti a p., které určitě nejenom od konů poznávacích, ale i od konů pochuti smyslné rozlišujeme, a které nutně v duši předpokládají zvláštní vlohu žádací, jíž jest vůle.

Z řečeného následuje, že vůle jest údělem bytostí rozumných a že poznání rozumové jest jejím základem a kořenem; jak se během naší rozpravy přesvědčíme, jest povaha poznání rozumového i základem, na němž svoboda vůle lidské spočívá. Dříve však než-li počneme se positivními důvody dokazovati svobodu jednání lidského, nebude neužitečno několik slov o předmětu vůle a o pojmu svobody a nutnosti vůbec předeslati.

Předmětem naší vůle, našeho chtění t. j. tím, co chceme, co žádáme jest dobro jako dobro, dobro samo o sobě (bonum ut sic). Plyne tak zajisté už ze samého pojmu dobra, jak nám ho podává všeobecná metafysika, a z výměru, jejž jsme uvedli o každé pochuti. Dobro jest to, co se bytosti hodí, k čemu bytost směřuje, čeho žádá; pochuť však není než směrováním či tendencí bytosti k tomu, co se jí hodí, co jest jí dobrem; není tudíž předmětem jakékoliv pochuti než dobro. Pochuť však rozumová či vůle směřuje k dobru,

[1]) S. Th. II. c. Gent. c. 47.

jež rozum poznává, tedy nikoli k tomu neb onomu dobru jednotlivému, ale k dobru ve své všeobecnosti, k dobru jako dobru. Tato věta jest podkladem pozdějšího důkazu svobodné vůle lidské a priori; zároveň snadno lze z ní poznati, v jakém smyslu možno říci, že vůle naše ke zlu se kloní, něčeho zlého žádá. Na prvém místě jest jasno, že vůle ke zlu jako zlu nikdy se nemůže kloniti, je žádati. Důvod jest ten, že celá podstata vůle záleží v náklonnosti či směřování bytosti k tomu, co se jí hodí, co jest jí dobrem (quod convenit = bonum), poněvadž pak zlo jest dobrem kontrerním, není možno, aby vůle tímže konem, jímž nutně dobro sleduje, zároveň ke zlu se obracela, naopak právě tím, že k dobru se kloní, zlu se vyhýbá; ale i tu, kdy vůle přede zlem takořka uniká, formálně kon chtění nikoli v unikání zla, ale ve sledování dobra záleží. Nemůže tudíž zlo jako zlo nikterak býti předmětem vůle; ovšem ale může jím býti věc po výtce zlá a špatná, kterou však vůle jako s části dobrou žádati může; ano poněvadž ve skutečnosti není žádného dobra konkrétního (mimo Boha), jež by zcela plnost dobra obsahovalo a každá stvořená věc nějaký defekt na sobě má; vůle rozhodujíc se mezi dvěma věcmi stvořenými, konkrétně vždy per accidens ke zlu se obrací.

Jest tudíž předmětem vůle pouze dobro jako dobro, a ježto každá věc stvořená dobro svou měrou obsahuje, může se činnost vůle ku kterékoli bytosti odnášeti. Dříve však než-li dokážeme, že vůle ze dvou nebo více bytostí svobodně jednu může vyvoliti, jest nám stanoviti pojem svobody a nutnosti. Svoboda t. j. neodvislost a její opak nutnost t. j. odvislost v bytí nebo jednání jest buď fysická buď mravní. Svoboda fysická jest odvislost od principu nebo zákona fysického, svoboda mravní jest omezení svobody fysické zákonem mravním. Jak patrno, nejednáme o svobodě mravní, která svobodu fysickou našeho jednání již předpokládá, ale o fysické svobodě našich činů. Nutnost fysická jest buď vnitřní, t. j odvislost v bytí nebo jednání od principu bytosti vnitřního, a takovou nutností žene se na př. k zemi kámen s vrchu padající, buď vnější t. j. odvislost od nátlaku nebo přinucení vnějšího a podobnou nutností letí kámen vzhůru vržený proti přirozené jeho tendenci ke středu země směřující. Podobně i svoboda jest buď neodvislost od principu vnitřního určujícího (svoboda od nutnosti vnitřní), buď neodvislost od vnějšího nutícího (= svoboda od přinucení zevnějšího). — A na prvém místě jest jisto, že vůle lidská jest svobodna od přinucení vnějšího. Nutnost vnější v tom záleží, že bytost nějaká nátlakem zevnějška nucena jest něco proti své přírozené náklonnosti vykonati. Každý však kon vůle není než výrazem přirozené náklonnosti bytosti rozumové ku poznanému dobru, nebo lépe, není než náklonností či směřováním k danému dobru; jest tudíž naprosto nemožno, aby nějaký kon vůle vykonán byl přinucením zevnějším, nutností vnější. Celá tudíž obtíž spočívá v tom, dokázati, že vůle naše jest svobodnou i svobodou vnitřní, t. j. že ve vůli není principu, jímž by kon její vnitrně určitou věc chtíti nutně byl determinován, naopak že povaha vůle v tom záleží, že ze dvou nebo více předmětů poznaných jeden nebo druhý dle libosti vyvoliti může.

Sv. Tomáš uvádí na dvou místech svých spisů[1]) pro svobodu vůle dva důkazy a priori. Prvý čerpá z povahy poznání rozumového a jeho vlastnosti pojmy všeobecné poznávati, druhý z pojmu vůle jako pochuti rozumové. Pokusíme se oba dva důkazy, jako jediné důkazy aprioristické pro svobodu vůle vůbec, na tomto místě podati.

Rozum náš, tak zní prvý důkaz z povahy poznání bytostí rozumných vyplývající, rozum náš tím hlavně líší se od poznání smyslného, že na prvém místě nikoli dobra singulerní, věci jednotlivé v jich individuelnosti poznává, ale dobro ve své všeobecnosti, pojmy všeobecné, a na druhém teprve místě reflexí dobra jednotlivá, věci singulerní. Vůle však jako pochuť rozumová poznáním rozumovým tak se řídí, že k dobru všeobecnému nutně se nese, k dobrům však jednotlivým, které plnost dobra neobsahují, nýbrž z části jsou dobry, z části špatny, svobodnou zůstává. Ta vlastnost tedy, že rozum vedle dobra všeobecného i dobra jednotlivá, která plnost dobra neobsahují, poznává, jest základem, že vůle lidská mezi dobry stvořenými svobodně voliti může.

Jiný důkaz vyvozuje učitel andělský z výměru každé vlohy či potence vůbec. Žádná vloha, praví na naznačeném místě,[2]) není určena než předmětem, který vloze dané úplně jest přiměřen, jí naprosto odpovídá. Předmětem však vůli naprosto odpovídajícím a jí přiměřeným jest, jak dokázáno svrchu, dobro jako dobro. Každé tudíž dobro, jež dobro jako takové t. j. plnost všeho dobra neobsahuje, není vzhledem k vůli určujícím, ale vůli zůstavuje svobodnou buď pro ně se rozhodnouti nebo je zavrhnouti. A tak vůle vzhledem ku všem dobrům stvořeným, jako jen z části dobro obsahující, svobodou jest obdařena.

K úplnému porozumění obou těchto důkazů nebude neužitečno zmíniti se o poměru mezi vlohou či potencí a jejím předmětem vůbec. Byla-li by na př. vloha nějaká poznávací určena pouze ku poznání jisté na př. bílé barvy, každá věc, která není bílou nebude v nijakém vztahu státi ku dané vloze, každá věc, jež z části jest bílou, z části bude dané vloze odpovídati, a pouze věc, která jest naskrz bílou, bude předmětem zcela přiměřeným a určujícím vzhledem k dané vloze. Užijme příkladu toho i při vůli! Vůle, jako vloha žádací rozumová, určena jest ku žádání dobra jako dobra. Každá tudíž věc dobro jako dobro neobsahující zcela, nýbrž jen z části (a takovými jsou všecky věci stvořené), není objektem vůli určujícím, ale vůli zůstavuje svobodnou buď věc přijati, pokud jest součástka dobra všeobecného, buď ji zavrhnouti, pokud ji z části špatnou poznává.

Svobodu vůle, již jsme hlubokými důkazy rozumovými největšího z filosofů dovodili, mnohem snadněji ukazují a posteriori jak jasné každého sebevědomí, tak i souhlas pokolení lidského a autorita nejpřednějších zástupců mudřectví všech věků. — Jsme si zajisté všickni jasně vědomi, že poznávajíce více konkrétních dober stvořených, zcela svobodně a bez přinucení vnějšího nebo vnitřního jednomu přede druhým přednost dáváme, a i rozhodnuvše se vždy tak s tím vědomím činíme, že v tomže okamžiku bez obtíží a

[1]) S. Th. 2. c. Gent. c. 48. in 5.

[2]) S. Th. 1a 2ae qu. XIII. a 6.

stejně dobře i druhý předmět jsme vyvoliti mohli. Mnohem jasněji než sebevědomí, jež svědčí pouze o přítomnosti nebo nepřítomnosti duševního konu, svědčí o svobodě našeho jednání svědomí ve smyslu mravním, t. j. onen káravý nebo chválící hlas, jenž po vykonaném špatném činu v duši naší se ozývá. Svědomí, kárajíc nás za špatné činy a chválíc za dobré, jasně nám hlásá zodpovědnost našich činů dobrých a špatných. Zodpovědnost však mravní jakož i pojem špatnosti nebo dobroty mravní vůbec svobodu jednání našeho nutně předpokládá. — A tak jasné svědomí každého jednotlivce jest důkazem nepopíratelným svobodné vůle lidské. Důkazem nepopíratelným, neboť, že hlas svědomí našeho nás klamati nemůže, jest nade vši pochybnost jisto, ať již odezíráme od toho, že bytost lidská od Boha jest stvořena a k jistému cíli řízena, ať již člověka v poměru jeho ke Tvůrci uvažujeme. V obojím případě jest nemožno, aby hlas Tvůrcem samým v duši lidskou vložený, aby hlas, jenž z podstaty duše lidské nutně vyplývá, byl lživým a klamným, v obojím případě vnitřní klam bytosti naší naprosto odporuje. — Odporuje tak, že i Kant, jenž theoreticky skutečnost a jsoucnost světa, duše a Boha popřel, „kategorického imperativu“ t. j. jsoucnosti a skutečnosti svědomí popříti nemohl a logickou nutností tak v praksi existenci světa, ducha a Boha připustiti byl donucen.

Co jednotlivci jasné hlásá sebevědomí, o tom zřejmě svědčí i souhlas pokolení lidského všech věků. Shledáváme se zajisté u všech národů se zákony a následovně i s odměnami a tresty; zákony však, jsouce mravním omezením jednání lidského svobodu činů lidských předpokládají. — Básníci a dějepiscové všech narodů s chloubou ukazují na dobré a slavné skutky svých hrdin, a haní skutky jejich hanebné a špatné. Vždycky a všude, mluvíme s naším příslovím, „dobrá rada byla drahá;“ nikdo však by za ni ničeho nedal, byl-li by k činu, jejž podniká, nutností puzen. — Veškerá napomínání, všeka kázání a hrozby byly by rovněž zbytečnými, jsou-li činy naše nutny a určeny. — Vděčnost od jakživa byla nejkrásnější vlastností a ve cti i vážnosti u všech národů, směšnou by však byla a pošetilou, nejsou-li prokázaná dobrodiní výrazem blahovůle dobrodincovy, ale dílem slepé náhody anebo nutnosti. — Msta, jež zuří v srdci zlosynově, sliby, jež stále ještě se činí a naděje budí, vše to, svědčí, že svoboda jednání lidského nejenom jest všeobecným přesvědčením celého lidstva, ale že není takořka fakta nebo pravdy, která by svobodu vůle nepředpokládala a jí zřejmě nehlásala. Vždy a všude činěn rozdíl činů po chladné úvaze vykonaných a činů z přenáhlenosti nebo nepřekonatelné nevědomosti spáchaných; zkrátka, vždy a všude uznána zodpovědnost našich činů a tím svoboda vůle lidské.

Jako každou pravdu, svědectvím pokolení lidského uznanou, lze i pravdu o svobodě lidské důkazem nepřímým „argumento ad hominem“ ukázati. Dle zákonů dialektiky nelze nikdy řádným postupem důkazovým dovoditi z věty pravdivé závěrek lichý. Vyplývá-li tudíž z věty: člověk není svobodným, závěrek pravdě odporující, jest to nepřímým důkazem, že daná věta jest nesprávnou. A tak tomu vskutku jest. — Neboť jisto jest, že od věků různí lidé o mnohých věcech měli a mají názory naprosto rozdílné, tak že co jednomu správným, jinému lichým se býti zdá. Není-li však vůle svo-

bodnou, všecky tyto názory sobě odporující nikoli svobodné vůli, ale nutnosti dlužno připisovati, která jednoho toto, jiného právě opak jako pravdu přijati nutí. Zkrátka, bez svobodné vůle lidské buď není pravdy objektivní, buď u různých lidí různá jest pravda, což obojí stejně jest absurdním a značí hlásati naprostý skepticismus. Je-li však takový závěr vyvozený z věty svrchu nadepsané, nutno i větu samu jako nesprávnou zavrhnouti.

O svobodě lidské lze se konečně přesvědčiti autoritou nejpřednějších spisovatelů pohanských i křesťanských, písma sv. a sv. otců církevních. Vzpomeňme jen na známé Horácovo: „Quidquid agis, prudenter agas et respice finem!“ Slova hlubokomyslného Danteho již svrchu jsme uvedli. Jak jasně mluví o svobodě vůle lidské sv. Matouš 23, 37. (Jerusalem, Jerusalem, quae occidis prophetas et lapidas eos, qui ad te missi sunt; quoties volui congregare filios tuos et noluisti) A na jiném místě písma sv.: „Si vis perfectus esse, vade“ etc.[1]) — Pouze dvě místa sv. otců církve západní buďtež uvedena. „Velle et nolle nostrum est“,[2]) praví zřejmě sv. Jeroným. A sv. Hilarius k výkladu žalmu 118. dodává: „Unicuique ad id, quod volet, via est proposita vivendi et appetendi atque agendi permissa libertas.“[3]) — Nemůžeme opomenouti na konec uvésti svědectví dvou koryfejů filosofie pohanské a křesťanské, Aristotela a sv. Augustina.

Aristoteles, dovodiv positivně svobodu vůle, poukazuje na konec na souhlas pokolení lidského: „Haec ita habere (= voluntatem liberam esse) cum privatim singuli testari videntur, tum publice legumlatores. Eos enim, qui res flagitiosas admittunt, castigant supplicioque afficiunt, modo non per vim aut inscientiam, quae ipsorum culpa contracta non sit, admiserint; eos contra, qui res praeclaras gesserint, honoribus et praemiis ornant, quasi hos excitaturi, illos a maleficio deterrituri. Atqui ad ea excitat nemo, quae neque in nobis posita sunt, neque sponte nostra obeuntur: nimirum quod nihil referat, suaderi nobis, ut ne vel caleamus vel doleamus vel esuriamus vel aliquid aliud tale: nihilo minus enim ea perpetiemur.“[4]) — Neméně přesvědčující jak překrásná jsou slova sv. Augustina: „Nemo vituperatione suppliciove dignus, qui aut id velit, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nonne ista cantant et in montibus pastores, et in theatris poëtae, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis et antistites in sacratis locis et in orbe terrarum genus humanum? Quod si nemo vituperatione vel damnatione dignus est aut non contra vetitum iustitiae faciens, omne autem peccatum vel vituperandum est vel dammandum; quis dubitet tunc esse peccatum cum et velle iniustum est et liberum nolle?“[5])

A tak osvědčuje se pravda slov svrchu uvedených, že totiž nauka o svobodě naší vůle jest pravdou svědectvím lidským a autoritou nad jiné pravdy potvrzenou. A vskutku není snad pravdy, jež by veškeren život jednotlivce

[1]) Mat. 23, 37.
[2]) S. Hier. ep. ad Dom. 8.
[3]) S. Hilarius ad Psalmum 118. vers. 169.
[4]) Arist. Ethic. lib. III. cap. 5.
[5]) S. Aug. de duab. anim. contra Manich. cap. XI.

i společnosti tak byl podmíněn, jež by veškeren řád mravní tak pronikala, jako pravda o svobodě vůle lidské; nepravíme ani život náboženský, neboť není úkolem naším než ze stanoviska čistě filosofického o svobodě vůle pojednati; svobodu vůle ovšem jasně nám hlásá zjevení a církev sv. k věření předkládá, a dějiny těch, jichž jména církev zapsala zlatým písmem, palmy mučenníků a vítězné věnce vyznavačů nejsou než velkolepým triumphem svobodné, neoblomné vůle, jež neleká se ani muk ani sterých nástrah. Změkčilému jako třtina se klátícímu hloučku těch, kteří s takovým úsilím svobodu vůle zvrátiti se snaží ovšem nelze pochopiti velikost charakteru a pevnost vůle; velikáni však duchovního života, jichž bohudík v církvi nikdy nescházelo a neschází, velikáni, jichž celý život není než stálým bojem svobodné, Bohu oddané vůle proti nástrahám těla i světa, jsou nejvýmluvnějším důkazem svobodné vůle, nejhlasitější chválou za tento nejkrásnější dar, Moudrostí věčnou v duši lidskou vložený. —

(Pokračování.)

Zprávy z jednot.

Z Brna.

Ve druhém období (od 21. listopadu do 23. ledna) konala Růže Sušilova celkem 7 schůzí.

Ve schůzi V. přednesl koll. Běhal Vl. (II. r.) svou práci »O sociální úloze duchovenstva«, ve které dovodil nutnost obírati se sociální otázkou a připraviti lid k úspěšnému odporu proti soc. demokracii. — Koll. Mysliveček (II. r.) dokončil svou přednášku o thématě »Realismus v literatuře a jeho odpůrci« — VI. schůze zahájena Smetanovým sborem »Ukolébavka«, který přednesl náš pěvecký sbor řízený koll. Fibichem (III. r.) Koll. Zelníček (II. r.) započal přednášeti pozoruhodnou práci »Dějinný vývoj zpěvu církevního« od nejstarších dob až na naše doby zpěvu »cecilianského.« Quartetto sestávající z koll. Nováka, Běhala, Blažka a Gebauera podalo novou ukázku komorní hudby Dvořákovy přednesem 4. a 5. věty jeho »Maličkostí.« — V VII. schůzi pokračoval koll. Zelníček v přednášce své o zpěvu církevním. — V VIII. schůzi přednesl koll. předseda první část své práce »Polská poesie — obraz národních snach polských,« načež koll. Běhal Vl. (II. r.) přednesl na housle Oslislovu fantasii »Sen.« Koll. jednatel začal čísti počátek své práce »Theorie evoluční a křesťanství.« Na konci schůze oznámil dp. regens Ant. Adamec, že vypisuje novou cenu I. 20 zl. a II. 10 zl. na nejlepší práci »O inspiraci Písma sv.,« která má býti hotova do svátků svatodušních. — Ve schůzi IX. dokončil koll. předseda svou přednášku o polské poesii, koll. jednatel pak pokračoval v přednášce »Theorie evoluční a křesťanství.« X. Diamantové jubileum kněžské papeže Lva XIII. oslavila »R. S.« slavnostní schůzí dne 2. ledna 1898. Koll. zpěváci zazpívali za řízení koll. Fibicha Nešverův slavnostní sbor: »Aj co jásáš orle pestrých křídel,« načež koll. Baka (IV. r.) přednesl nadšenou slavnostní řeč »Sv. Otec Lev XIII. a jeho sociální význam.« Na konec zahrál hudební sbor řízený horlivým kapelníkem koll. Janem Kolískem (IV. r.) papežežskou hymnu, kterou pro menší orchestr upravil sám koll. kapelník. — V XI. schůzi přednesl koll. Josef Kovář (III. r.) část práce »O vivisekci se stanoviska kat. morálky.« — Ve schůzi XII. zazpívali koll. zpěváci Kyptův sbor »Modlitby za papeže«, načež koll. Zelníček

(II. r.) dokončil svou přednášku o zpěvu církevním a koll. Dohnal (II. r.) začal přednášeti o »Mysticismu a ethickém problému v mod. literatuře.« Schůzí touto ukončili jsme činnost svou v I. semestru. Všem bratrským jednotám vřelý pozdrav vzkazuje *výbor.*

Z Č. Budějovic.

V posledním období zasažena byla bolestně naše literární jednota úmrtím Th. Dr. Josefa Jelínka, profesora církevních dějin a vychovatelství na našem ústavě, jenž v mladém poměrně věku svět tento opustil.

Než i radostnou zprávu můžeme ostatním bratrským jednotám sděliti. Neboť právě ustavil se v jednotě naší sociální kroužek se svými odbory, kroužek tento čítající 32 členy započal již svou práci a to neobyčejně slibně.

V poslední době shromáždila se naše jednota ve 3 schůzích.

Prvá schůze byla dne 28. listopadu. Na programu byla zpráva jednatelská, hudební skladba od Svobody »Touha,« již k plné spokojenosti přednesli pp. Papač (II. r.) a Hůrský I. r.) Na to pokračoval p. Michka (I. r.) ve své poutavé práci »Cesta do Říma.«

Druhá schůze byla dne 5. prosince. Započata byla zdařilým hudebním »Úvodem« našich osvědčených hudebníků p. Papače, p. Hůrského a p. Vorla, Na to pokračoval a ukončil p. Michka svoji cestopisnou práci. Řečník za svoji obsáhlou, bedlivě zpracovanou a při tom poutavou práci odměněn zaslouženou pochvalou.

Třetí schůze konána dne 19. ledna.

Na počátku schůze ujal se slova předseda jednoty a věnoval několik slov světlé památce † prof. Dr. Josefa Jelínka a † kapitulnému děkanovi Dr. Petru Špelinovi, dávnému příteli naší jednoty. Po tom p. Tupý (II. r.) přednášel svoji velice zdařilou práci »O sociální otázce.« Ne méně poutava byla další práce p. Choce (I. r.) »O Raiffeisenovkách.« Prací touto časovou a pěkně podanou zavděčil se p. Choc všem posluchačům úplně. Na konec zahájena čilá debata o zvláštním poměru sociálního kroužku k celé jednotě. *Předseda.*

Z Králové Hradce.

Činnost jednoty naší rozvinula se v době uplynuté takto:

Jako každoročně, tak i letos pořádána byla cecilská zábava většinou hudebním a zpěvním číslům věnovaná. 60. rok kněžství sv. Otce, Lva XIII., oslavili jsme akademií, pořádanou dne 21. prosince, jež k velké spokojenosti přítomného nejd. p. biskupa a jiných vld. pp. se vydařila. Kroužek literární scházel se týdně, postupuje v předsevzatem úkolu, pořádal pro plenum 3 přednášky a vydal 3 čísla Sborníku s obsahem: (č. 1.) Slovo úvodní (Řezníček IV.); Píseň Víry vítězná,* Bratřím Slovákům,* Rispetti (Kasal III.); Drobná perspektiva z naší aktivity; Trojí zaměstnání slepého Jacqua (překl. z franc.) (Lankaš II.) V dnech smutku,* Lov melancholie, Ruský romám (Eisler I.); Několik myšlének o studiu theologie (Palička IV.)*; S pláčem tichým,* Náš život (Bláha I.); Taktika sociální demokracie (Jukl III); Athenský život (překl. z ruštiny) (Strnad II.);* Dotkly se božího trůnu,* Má přání,* Před zimou (Reiniš I.); č. 2.:* Modlitba, Ruský román (pokr.) (Eisler I.); Kterak Tolstoj zavrhuje vlastenectví a obrana patriotismu. (Hernych I.); Soukromé vlastnictví kapitálu — krádež, Trojí zaměstnání slepého Jacqua překl. (pokr.) (Lankaš II.);* Já často bývám* Pokání (Reiniš I.);* Tak ticho* V noci (Bláha I.); Hypnotismus v semináři (Strnad II.);* Na širém moři sám a sám.* O pojďme na cesty Eisler I.); Úryvek mých memoarů, Vývoj vlastnictví (Šimberský II.); Taktika sociální demokracie (dok.) (Jukl III.); č. III.:* S Bohem (Palička IV.); Ruský romám,* Něco jako fin de siécle,* Končí se písní bílých květů.* Nad propastmi zpívá, zpívá — (Eisler I.); Cizopasnictví sociální. Co rozumí vědecký Socialismus kapitálem (překl.

(Lankaš II.);* Až jednou* Já hlásal srdce* Po letech (Bláha I.); Vodník (Řezníček IV.) Něco o naší turistice (Pícha I.); Mimo to v každém čísle ve směsi účastnili se různí členové kroužku lit. — Kroužek sociální obíral se historií socialismu a počal probírati dělnický program. Venkovské knihovny vyměněny dosud 4. Ježto příští rok připadá 20. rok trvání jednoty naší, bylo ustanoveno, aby vydán byl jubilejní almanach, o němž viz provolání. Všem sbratřeným jednotám všemožného zdaru přeje

Předseda.

* * *

Jednota Bohoslovců Králové-Hradeckých vydá letos na oslavu dvacetiletého trvání Jednoty »Almanach«, který má býti — pokud bude možno — obrazem duševního života Jednoty v době jejího trvání, který však také má nám býti jednou upomínkou na různé nynější bojovníky na poli katolicko-českém. Proto budou uvedeny v »Almanachu« práce bývalých členů Jednoty, vzpomínky a pozdravy krátké od různých vynikajících pracovníků našich, od různých družstev, časopisů a p. Dále poskytovati má i stručný obrazec činnosti dioecesální, činnosti bohoslovců českomoravských a jich podpory literatury hmotné i duševní. Ze zadaných aneb slíbených dosud prací jsou mnohé od mužů požívajících znamenitého jména literárního, tak, že aspiruje celá věc na dobrý úspěch. — Krom pozdravů z jednotlivých seminářů žádáme také o laskavé zaslání nějakých prací do »Almanachu,« ovšem s podmínkou, že ponechává si redakční odbor právo na rozhodnutí o přijetí zaslaných prací. Práce pak které nebyly by uveřejněny, zaslány byly by redakci Musea« ku přijetí jich do Musea.

O hojnou podporu podniku našeho v každém ohledu prosí

Redakční odbor Almanachu.

Z Olomouce.

V jednotě je živo. Schůzí bylo v I. pololetí 8. (O neděle dělíme se s německou jednotou „Bonifacius-Verein"). — I. sch. 11. října: 1. „Svatý Václave" od Bendla (sbor). 2. Program Lit. Jednoty jindy a nyní (předseda). 3. Zpráva o sjezdu Velehradském (p. Škrabal III. r.) — II. sch. 1. listopadu: 1. Henry Eduard Manning (p. Mikulka III. r.) 2. Manning v Schellově brožuře: Katolicism principem pokroku (p. Škrabal III. r.) — III. sch. 15. listop.: 1. O vzniku, účelu a morálce Společností pro ethickou kulturu (p. Markytán IV. r.) 2. Dopis P. Medňanského: Jak pracovat ku jednotě československé (četl p. Břečka II. r.) — IV. sch. 22. listop.: Obrana úcty svatojanské (p. Vícha III. r.) — V. sch. 6. prosince: 1. O rozumovém poznání a o víře (p. Jež II. r.) 2. 800 letá vzpomínka výprav křížáckých a dnešní kříž. výprava duševní (p. Podmolík IV. r.) — VI. sch. 20. prosince: 1. „Pastýř a poutníci" od Křížkovského (sbor). — 2. Český kněz a krásná literatura (p. Pinkava III. r.) 3. „Otče náš" od Bradského (sbor). — VII. sch. 6. ledna: 1. Vnitřní člověk naší doby (I. část cyklu: Problémy sociální, předseda). 2. Zpráva o činnosti kroužků, otevření čítárny, zpráva o činnosti ústředního výboru, o Museu (předseda). — VIII. sch. 18. ledna: 1. Křesťanství bez dogmat (p. Horák III. r.) Všechny práce byly přednášeny.

Kroužky pracují čile. Probráno dosud v apologetickém kr.: O rozumovém poznání a o víře (p. Jež III. r.) Protestantism a jeho princip (p. Ošťádal II. r.) Ve filosofickém kr.: Problém pravdy (2, p. Světlík IV. r.) Filosofie Kartesiova (p. Soušek V. II. r.) Co je pojem, pravda (p. Šamánek IV. r.) Filosofie Herbartova (p. Jež II. r.) Fichtův subjektivní i idealismus (p. Jež. II. r.) Osobnost Boží a neskončená dokonalost (p. Jež.) Referát o poslední controversi o Schellově pojmu Boha (p. Světlík IV. r.) Hume a Kant (p. Světlík). Osobní Bůh a jednota myšlení a vůle (p. Jež.) Leibnitz a Spinoza (p. Souček V. II. r.) Atomismus (p. Šamánek IV. r.) V belletristickém kr.: Několik slov ku knize debut. V. Dyka (p. Kubis I. r.) Vaňkovo Sacerdotium p. Hrubý II. r.) Kritika v moderní lit. české (p. Pinkava III. r.) Poslední desítiletí

lit. české)p. Kubis). V historickém kr.: Obrana úcty svatojánské (p. Vícha III. r. několik týdnů). V přírodovědeckém kr.: Důležitost znalosti věd přírodních pro kněze (p. Němec Ig. III. r.) O původu života (p. Němec). O živé hmotě (p. Němec). O rozvoji života na zemi (p. Kubíček I. r.) Theorie Darwinova (p. Zbořil II. r.) Vady theorie Laplaceovy a kterak je lze opraviti (p. Tomáš III. r.) Pohlavní rozdíly rostlin (p. Zásmeta II. r.) Ve slovanském kr.: Clamor Slavorum ascendit ante conspectum Dei (p. Kubis I. r.) O češtině na Slovensku do doby Bernolákovy (p. Břečka II. r.) Doba Bernolákova (p. Břečka). Vznik nové spisovné řeči slovenské (p. Břečka). O životě uherských Rusínů od nejstarší doby až do nynějška (p. Kleveta IV. r.) V sociologickém kr.: Idea křesťanské sociologie. Základní myšlénka socialismu, Střízlivější názor o atheismu, internacionalismu a kollektivismu soc. demokracie, Hlavní myšlénka mater. názoru dějinného, Hlavní myšlénka fabianského socialismu. O socialismu „Pražské Akademie“ (Michlík). Kněz a sociální otázka (p. Němec Ig. III. r.) Socialism do Marxa (p. Beneš III. r.) Vývoj křesťanského socialismu (p. Vícha III. r.)

Kroužky mají schůze týdenní. Letos mají velmi vhodnou mistnost. Za členské příspěvky odebírají se časopisy, — které nejsou v seminární ani v české knihovně: Literární Listy, Literárně vědecká revue (rusínská), Katoliški Obzornik, Nová doba, Hlas (slov.), Revue Catolique des Revues, Theologische Quartalschrift (Tübingský), Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie, Monatschrift für Christliche Socialform, Die Wahrheit, Das Leben, Die Natur.

Zařídili jsme si letos čítárnu, v níž jsou časopisy seminární a české knihovny a časopisy jednotou odbírané. Členové jeví živý zájem, čte se pilně. Ku povznesení horlivé činnosti daroval jednotě dp. P. Stancl, adjunkt fakulty a protektor jednoty 10 zl., aby vypsána byla cena za nejlepší práci „O prvních třech kapitolách Genese“ dle sv. Otců a nejnovějších theologů. V polovici února pořádá Jednota a „Bonifacius-Verein“ společnou slavnostní akademii na počest sv. Otce. Ve sbírkách na církevní a vlastenecké účely nejsme za lety předešlými. Pečuje se o šíření časopisů a knih, a udržují se styky se slovanskými bohoslovci.

Další činnosti u nás a v bratrských jednotách. „Zdař Bůh“. Za výbor

J. Michlík.

Dopis vd. P. M. Medňanského o jednotě československé, zaslaný Lit. Jednotě Olomucké. Predom, než načrtám, ako máte vy, nastávajuci kňazi, pestovať vzájemnosť československú, odpoviem na niektoré bežné námietky a predsudky, ako: to jsou bidáci, jsou si sami vini, neměli se odtrhnout, nemají žádné literatury.

„Ovšem, že sme bidákmi, lež nie našou vinou. Naše postavenie je také, jako oného bedára z Jericha, který upadol medzi lotrov, jehož títo o všetko olúpili a zranili. Snadno je niekomu povedať, že nemáme na sebe kabáta a že sme holí. — Je to práve tak, jako keď pútnika lotri olúpia a do naha vyslečú a k tomu ešte naňho prstom ukazujúc sa mu vysmejú: l'ala, veď ten je lump, holý, však nemá nič ani kabáta ani nohavic a je na hanbu sveta!“ Nuž teda, jako môžeme sa čím vykázať, keď moderní lupiči vzbijali nás o všetko, keď nám Maticu i peniaze, gymnasia a všetko sobrali a konfiskovali? Vy sa tomu snáď divíte? Poďte len do Maďarországu bývať a skoro vyztriezvite. Zkuste, čo je to, medzi beťármi bývať. Jak máte zmužilosť, môžete si dať i do brucha streliť alebo bodákom sa dať proklať. Len čítajte nedávny článek farára sliačanského Andr. Hlinky v Nár. Novinách a presvědčíte sa, čo tam četníci s naším l'udom otvárali. Matky bránily si svoj plod jako jedno v Betleheme matky svoje deti za času Herodesa. Večne pamätné ostanú slová jednoduchej selky, ktoré zlatými písmenami jako klassický výrok mali by sa vryť na egyptskú pyramidu: „Mluviť naučila som si ho, — modlí sa jako ja — robiť naučí ho bieda, — spieva od prírody, — na čo mu je „óvoda“? K tomu musíte povážiť, že v takých znemravnelých pomeroch je boj takmer nemožný, veď v ňom ochábnou i silní duchovia. lebo „elusum est contra torrentem calcitrare“. Veď bratia moji! ešte i Češi a Moravani, ktorí sa u nás usadia, sa spotvoria a spankhartia až na nepo-

znanie, či teda budete sa diviť, keď púdom sebaudržania a za tým vezdejším chlebíkom hnaná zhavranelá cháska stane sa odrodilcom, ktorá snaď je horšia od zlopovestných Janičárov, jako to samo prislovie hovorí: „Niemáš Turka nad Poturčenca!“ Hja snadno je sytému hovoriť o hlade, lebo tomu je snadno, kto má sádlo!

„Že nemali sme sa literárne odtrhnout?“ Ano uznávam to sám. Škodilo to sice i vám, lež viacej ešte nám a „saját kárán okular ember“, t. j. na vlastnej škode učí sa človek. Avšak braček môj, či je naše literárne odštiepenie také, že bysme si néboli svoji? Nego. Pri tom všetkom sme jedon samorostlý kmen a jedon národ československý. Sme tak od Boha stvorení a sevdaní jako Adam a Eva. Et quis nos separabit a charitate? neque gladius neque persecutio neque luctus, neque mors. A proto môžem povedať: „quod Deus coniunxit, homo non separet“. A veru i nás od vás nerozlúči literárna hádka a dokládam, „iba rýla motyka“. Narod francouzský je samoliatý a predsa Provensali založili osobytnú litcratúru a nikdo nemôže povedať, že by preto štrbinu bola utrpela francuzká literatúra alebo jedna druhej že by bola ku skáze: tak i my môžeme mať jednu československú literatúru, ktorá vzájomne doplňovat a obohacuvať sa môže.

Veď medzi nami neni žiaden čínský múr a keby i bol, — len treba nám čakať na príhodnu dobu, tak sa sobereme, společne ho znícame a rozmelníme na prach! A bude-li treba poraziť tých, ktorí nás i vás ubíjaju, tak najde sa Skobelev, na jehož povel sdružení zdeptáme naších ubijcov. Keď taký heros nám privolá: „Na Syč!“ elementarnym tlakom povalíme všetko, čo sa nám oproti postaví i keby to boly nemecké pluky u Král. Hradca spojené s Košutom a s Klapkovou legiou. — Že sme sa literárne odštiepili! Nuž ale pýtám sa vás, či Kollár, Hollý, Šafarik niesu tak vaši jako naši? Či Sasinek nieje váš i náš? či dobrý Bôh i mňa nepatrného červíčka nedal Vám tak jako zároveň i tatranským Slovákom? či neukázal som patrne, jak možno literatúrnu uniu previesť, už já i prakticky prevádzám i z mojej strany som už i uskutočnil a previedol, či náš Sládkovič a Hviezdoslav niesú i vaši? či váš Hejduk, Krásnohorská niesú i naši? čítajte len Hviezdoslava a užasnete nad krásou a bohatstvom slovenskej mluvy. Najdete tam výrazy běžné v ústách našeho l'udu, ktoré nedajú sa protlumočit do žiadnej živé řeči. A tak my nemáme žiadnej literatury? či je česká a slovenská literatúra niejedno? Mohol by som odpovedat s oným Černohorcom, ktorý posmevačovi poukazujúcemu na tak nepatrný počet Černohorcov odvetil: „Nás a Rusov jest sto milionov.“ — Tak i já „naša a česká literatura je nedostyžná, prvá a svetová“ — ergo „Mein Liebchen, was willst du noch mehr?“ Pridajte k tomu ešte naše rydzé l'udové opery. Kol'ká tu krása, jaký poklad, — tu je hotový Beethoven, Mozart, Mendelsohn, Schubert, Haydn, Rossini et tutti quanti a toto všetko nieje len naše, leč zároveň i vaše. Toto všetko pri tak nesmiernom tlaku a tyrannii sme v panenskej rydzosti zachovali, či je to nie až na podiv! Rusini stali sa „pogubiščaja národom, Poliaci v Pozňansku su snaď na etape vymretia. — Soraby vyhynuli, a my předsa z milosti Božij sme tu a náš majetok, na kol'ko nemohli nám ho skonfiskovať Židáci s Maďaronmi ponúkáme ho Čechom, ja ho vyhlasujem za spoločný majetok a dokládam: „čo je naše, nech je i vaše et vice versa“.

Ešte by som mohl o tom mnoho písať, lež radšej prejdem na thema, jak máte nastávajuci kňazi pestovať československú vzájemnosť a pracovať ku jednote československej.

1. Musíte si čisté kňažské srdcáplné lásky zachovať, abyste si do nich věčně zapísali: Diliges Dominum Deum tuum e toto corde tuo, e tota anima tua, e totis viribus tuis — hoc est primum et maximum mandatum, — secundum est simile huic: „diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis pendet universa lex et prophetae. A preto musíte pre zdánlivou škodu z lit. odštěpenia vyhostiť ze srdc vašich, každú škodolibosť, hnev a snaď i revnivosť vyobcuvať. Nesmiete medzi nami a vami robiť žiadného rozdielu, lež musíme sa považovať jako nerozlúčny československý národ. Musíte nás tak milovať, jako vašich rodných bratrov. Musíte k nám zahoreť láskou a keď by i lit. odštiepenim bola sa predkámi našími alebo i skrz nás

nás samých stala nejaká chyba alebo pohoršenie, musíte to odpustiť, lebo homines sumus et nihil humani a me alienum esse censeo. Dokládám: Errare humanum est, parcere divinum a preto už teraz prosím Boha a modlím sa za vás: „Ignem Tui amoris accendat Deus in cordibus vestris«.

2. Musíte sa za seba i za nás modliť, — aby medzi vami a nami trvala stále svornosť a menovite, aby tí, ktorí su ven z ovčinca Kristoveho, sú to zvláště naši Luterani a šimatici, vrátili sa do lona církvi katolickej, aby sme tak nielen v národnom lež i v náboženskom smysle boli jeden silný katolický československý národ, ut simus unum.

3. Treba abyste vaše sympatie ku nám stále udržovali a v žiadnom páde ani na piaď neustúpili, lež i druhých povzbudzovali k tomu, že sme hodni vašej lásky a úcty. Preto načim, abyste boli so Slovákmi v stálom styku, abyste cez prázdniny po Slovensku cestovali, s našími pomerámi sa obeznamovali etc.

4. Abysme se navzájem podporovali.

5. Abyste vy odebierali naše časopisy a my vaše. Preto načim do našich časopisov písať české články a redakcie nech sú povinné v českej povôdine je uverejňovať. Tak mali by i českí spisovatelia robiť et vice versa. Já mám radšej, keď moje práce uverejnujú sa v češtine.

6. Ponevác nemáme školy, lež už i do dedín natiskajú nám „óvody“ — v našich školách sa mlaď duševne ubíja a ohlupuje, školy si zakládat nesmieme, lebo nám jich zrúcaju, vystavení sme posmechu a verejná mienka t. j. moderné maďaronské židovské publikum nás prenásleduje a za panslávov bil'aguje, preto musíte sa starať o to, abyste náš dôrosť ratovali — musíte sa skladať a hladeť, aby studovali naši mladíci na vašich gymnasiach a akademiach, alebo dostali sa do obchodných škol vašich, kde si nadobudnú širšie vedomosti, zachovajú si svoj národny ráz, ostanú tým, čím jich Bôh stvoril a budú vám za to povďační. Já sám som poslal 3 chlapcov do Pardubic do obchodnej školy.

7. Mali by Češi vydržiavat verejné mectingy, tak jako to Rumuni za svojich bratrov činia a mali by protestovať proti brutalitám, jaké se na nás pášu.

8. Český národ má poukázat na to, na čo odvolávaju sa Maďari, t. j. na historické právo a mali by dokázať, že české historické právo je staršie a preto mali by nás reklamovať na základe tohože histor. práva, súrit, že Slovensko patrí ku Morave, a že Slovensko až po Blatengrad, Čechy, Morava a Sliezsko tvorily Veľkomoravskú ríšu. Na to, že na základe slovenského memoranduma Slovákom ani žiadane okolie nepovolili, toto bola by najlepšia odpoveď.

9. Vaši magnáti a bohatí súkromníci mali by pánstva a statky na Slovensku kupovať, aby tieto neišly do rúk židov. Takto stal by sa prilev z Čiech ku nám, lebo my nemáme žiadnych magnátov, žiadnej aristokracie — ti sa za svoj slovenský pôvod haňbia, odrodili sa — preto potrebujeme čerstú krv, nových magnátov, majetných súkromnikov, kteri vedeli by si nás zastať a náš národ oslobiť. Tu platia slová pošetilých panien v evangeliume: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguuntur.

Tolkoto teda aspoň naznačil som vám nachytro — dá-li Pán Bôh zdravie, možná, že naskov přichytím sa k tomu a napišem stať pojednávajícím o Čechoch a Slovákoch. Zaležitosť tato je trochu choulostiva, avšak bude sa mi načim k tomu přichytit, aby onu medzi vami a nami cestu vyrovnal, očiste, posvietil a eventuelne jakékolvek nedorozume nia odstránial a pripadne i snáň upodezrievanie od mojich rodákov zavrátil. Celá záležitosť je tak jasná, snadná, že treba k tomu len trochu dobrej vole, chuti a lásky, leba amor omnia vincit.«

Srdečňe vás všetkých pozdravujem milionkrát, vrelo vás stískám, objímam a bozkávám váš v Kr. Pánu i v národe verne oddaný brat

Martin Medňanský.

V Istebníku 3. Listop. 1897.

NB. Obávám sa nedorozumenia z vaš stránky a preto este raz opakujem: som za uniu, len opatrne, pomáli. Rumun hovorí: Tvata graba striča treaba — každé prenáhlenie škodí vcci Ergo paulatim.

Čím přispěti k rozvoji a pokroku jednot? (Z Olomouce). Toť otázka, o níž každoročně jedná se na naších sjezdech. Letos ustaven ústřední výbor, jehož úkolem je působiti na zvelebení a pokroku našem a na venek zjednávati nám úctu a uznání u těch, kteří nás dosud zvykli ignorovati. — Působností ústředního výboru je representace československých bohoslovců na venek a řízení společných akcí (svolávání sjezdů dohled na činnost jednot na Musem a p.) — Rozvoj a pokrok — naše heslo. Než to zní prázdně. Jedná se tu, v čem a jak pokračovati, za jakým cílem a jakou cestou mají jíti nyní? Pokud znám činnost jednot ze zápisků, dopisů spolkových a z Musea, vyznačuje se vývoj jednot těmito rysy: Z počátku v jednotách mnoho vlasteneckého nadšení, pracuje se mnoho v beletrii a historii, méně v theologii a filosofii (podotýkám v jednotách!) Jednota je více družstvem výrobním, přednáškovým. Postupem času ubývá poněkud dřívějšího nadšení, pracuje se méně v beletrii, více ve vědách. Z dřívějšího družstva výrobního, přednáškového vyvíjí se družstvo studijní. Výbor je aktivnější: sestavuje themata z různých oborů vědeckých. Zařízují se kroužky pro obory vědecké. Program jednoty je prohloubenější, více apologetický. — Úkaz ze známých literárních a společenských poměrů českých snadno vysvětlitelný. Dnes, kdy otázka náboženská, mravní a hospodářská hýbou myslemi české společnosti, českému vzdělanci beletristické vzdělání nestačí, dnes je mu třeba více než dříve vzdělání vědeckého. — Překládají se tedy spisy z cizí literatury, zakládají se vědecké časopisy. Četbou a překlady cizí literatury množí se názory protikřesťanské. Přirozeně bohoslovci všímají si více práce vědecké, apologetické. Tato rostoucí potřeba studia vědeckého vedla některé jednoty k reorganisaci, k zařízení kroužků studujících. Vedle beletristického ustavují se kroužky apologetický, filosofický, přírodovědecký, sociologický a j., jichž úkolem je studijní svépomoc. Tím směrem asi vyvíjely se jednoty, jedna více, druhá méně. Vývoj okolností a jednot ukazují nám tedy program a cestu v před. Nutno jen vývoj ten a z něho vyplývající náš úkol více se uvědomiti a hledati cest, kterými bychom nejsnáze došli cíle.

Čím tedy vzbuditi v jednotách větší ruch a větší život? Otázka pro nás nejvýš časová, akutní. Aby byla uvedena v diskussi, k tomu pohnouti mají moje skromné návrhy:

1. Předseda nespoléhej na sebe, nýbrž hledej rady a pokynů u kněží, kteří v tom neb onom mohou poraditi. Dnes, kdy jednota přetvořuje se v kroužek studijní, bohoslovec k vedení jí nestačí. Dávati praktické pokyny v theologii, filosofii, historii, přírodovědě, sociologii, kdo to může? Nutno tedy hledati pomoci!

2. Výbor sestav si program, hledej a naváděj členy k jeho realisaci, budiž vůdcem a duší činnosti.

3. Členové výboru ustaví a řídí kroužky odborové, v ních hlavně realisují svůj program. Funkce kritiků, referentů nemají býti činností výboru!

4. Jednota místo honorování prací z členských příspěvků odebírej vědecké časopisy.

5. Jednota zařídiž si čítárnu, v té buďtež časopisy vědecké z domácí knihovny a časopisy jednotou odbírané.

6. V plenárních schůzích ať se občas promluví o nedostatcích jednoty a podávají se návrhy.

7. Museum budiž nejen pokusným polem, nýbrž více tlumočitelem myšlének a ideí. Úkolem Musea není ukazovati veřejnosti naše práce, nýbrž napomáhati ruchu a životu mezi námi.

Snad po mém pokusu vylíčí nám vývoj jednot a určí program péro povolanější! „Ideje řídí svět a kněžstvo Kristovo má říditi ideje: neboť ono je v pravém smyslu mocí povolanou lidstvo ve všem duševně povznášeti“ (Manning). „Nejdůležitější na kněžství je — kněžství myšlének a ideálů“ (Schell). *J. M.*

Z Prahy.

Třetí schůze „Růže Sušilovy“ konala se dne 11. tistopadu za četného účastenství členů. Pp. Pěkný (IV.) a Plešinger přednesli virtuosně svižné „Uherské tance“, načež p. Hanuš (IV.) podal podrobné vysvětlení o „Zařízení Ústř. Jednoty bohoslovců československých.“

Po zvolení členů do pokladničního výboru (pp. Bečvář a Šmejkal) jednáno o zařízení kroužku sociologického, a když byl p. předseda oznámil, že také někteří pp. professoři v „Růži“ přednášeti budou k povzbuzení našemu, zakončena schůze zdařilým provedením ouvertury „Sedlák a básník“.

Ve čtvrté schůzi dne 18. listopadu poučil i pobavil nás p. Vachata (III.) svou důkladnou, s plnou znalostí věci psanou a při tom vzletně podanou „Vzpomínkou na národop. výstavu“. K časopisům, jež dosud „Růže“ odbírala, přidružily se letos, Alétheia, Nový Život, Lidový list. Ku konci schůze potěšil nás „Hudební kroužek“ skvostným provedením Heroldovy ouvertory: „Zampa“.

Pátou schůzi zahájily hudební skladby „Ukolébavka“ od Přibíka a „Melodie“ od Dauckla (pp. Pěkný, Seif a Plešinger). Číslem II. byla přednáška p. Bočana, „Církev a sociální otázka“. Řečník líčil, kterak otázku soc. řešila doba stará, doba střední a nová, jakož i kterak ji doba nejnovější řešiti se snaží. Vytknuv jasně a přesvědčivě vady řešení jednostranného na základě pouze rozumovém spočívajícího, poukázal se zápalem na jedině správný způsob řešení otázky soc. na základě rozumu a náboženství budovaném. A tímto způsobem vede si Církev katolická.

Po „Volných návrzích“ schůze skončena.

Na začátku VI. schůze předčítal p. Mokráček (IV.) svou úchvatně psanou báseň „Sen hříšníka“.

Potom vystoupil p. Hrudka (III), jenž přehledně a poutavě nastínil jednotlivé fáse vývoje moderního umění, zejména malířstvi. Zvláštní zřetel věnoval umění českému, vysvětliv mimo jiné význam našeho sochaře Bílka, malíře Muchy a mladých našich krajinářův. Kroužek sociologický zahájil již svou činnost.

Všem jednotám přeje zdar *Výbor.*



MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 32. 1. dubna 1898. Sešit 3.

Ohnivá ruka.

Apotheosa filosofie svatého Tomáše Aq.

Lumen de coelis!

Zuřily vlny, dul se oceán,
duněla země, prostor se chvěl —
Ve vzduchu zněly skřeky černých vran.

Bouřily světy, Satan kde spěl,
metaje zrní černě klíčící — —
— — — — — —
Roztrhne mlhy bílý Archanděl?

Už letí z mlžin, zažehá svíci,
nad vlny spěje bílý, zářivý,
kapkami svíce tiší proudy hřímcí;

majáky staví v bouřné zálivy...
Zaťaté pěstě ve skály buší,
v základy pere příboj hladiny.

Majáky rostou z černavých hluší. —
Ohnivá ruka z majáků hoří
Rozlévá proudy do svadlých duší,

rozlévá zlato na vlny v moři,
paprsky leje v nížiny, výše,
záplavě ohně mlhy se koří,

ohnivá ruka v prostory píše
velebné rysy; „Ego sum, qui sum!“
z nich padá požár v temnoty, skrýše.

Lije se jasno k Tajemným mysům
zářícím vábně v Červánků kraji,
kam spějem malí k Věčnému „Qui sum!“

V záři Tvé, ruko, plody naše zrají. —
Tomáši, světče, ozářil's světy,
Tvých světel proudy nevysýchají.

Ad. K. Bohdan. (Ol.)

Kterak sv. Otec Lev XIII. pěstuje a podporuje vědy a umění.

(Řeč, kterou přednesl při akademii sv. Tomáše Aq. v alumnátě v Brně dne 7. března 1898 Fr. Baka.[1])

Nad jiné památným jest rok 1898. Velevýznamným jest především letoší rok pro velkou rodinu po celém světě rozšířenou — pro církev katolickou; vždyť oslavuje tohoto roku vznešenou a převzácnou slavnost - diamantové jubileum kněžské velikého náměstka Kristova na zemi, slavně panujícího papeže Lva XIII. Před 60 lety přistoupil tento velebný kmet po prvé k oltáři, aby obětoval Bohu oběť nejsvětější — oběť mše sv. Od té doby věkem sice sestárnul, ne však duchem svým. Lev XIII. je veleduch, který vyniká i jako učitel církve i jako učenec první velikosti a jenž září celému světu svým neobyčejně činným a při tom andělsky bezúhonným životem i hlubokou prozíravou moudrostí, s kterou řeší nejdůležitější otázky časové Není oboru, jak ve veřejném tak i soukromém životě, jehož by nebyl objasnil a důkladně nevyložil. Lev XIII. jest a zůstane záštitou pravdy a práva. Celý svět naslouchá moudrému jeho slovu a řídí se jeho pokyny, ať vztahují se na věc kteroukoliv. Lev XIII. je neohroženým zástupcem lidu u trůnů královských, znalým vůdcem lidu svého po pustinách tohoto pozemského života a nad ním v modlitbách ruce své vztahuje, aby v boji za víru zvítězil. Prospěti církvi a blahu společnosti lidské — toť veškera jeho snaha. Proto má na jubilejní slavnosti velkého papeže vřelé účastenství nejen veškera církev katolická, nýbrž i mnozí, kdož mimo církev jsou, panovníci a vynikající osobnosti ze všech dílů světa.

Avšak velevýznamným jest letoší rok i pro naši říši rakousko-uherskou. Všichni národové rakouští chystají se totiž, aby letos důstojným způsobem oslavili vzácnou slavnost — 50leté jubileum vlády milovaného císaře a krále Františka Josefa I. Neboť přes všechno národnostní a politické strannictví slučuje a sjednocuje všechny národy rakouské neoblomná věrnost a vroucí láska k panovníku, jenž otcovskou láskou, upřímnou péčí a moudrou vládou všechny od Boha sobě svěřené národy stejně snaží se nejen mocně chrániti, ale i ve zdárném rozvoji podporovati a k rozkvětu a k pravému blahobytu přivésti. A právě milovaný náš panovník jest zároveň nejen sám vzorem ve všem svědomitého, katolického křesťana, nýbrž i upřímným ochráncem katol. církve a vroucím ctitelem římského papeže. Po celé půl století své slavné vlády snažil se vždy i v dobách nejvážnějších, pokud to na něm záleželo, jednati v souhlasu a v dorozumění se sv. apoštolskou stolicí, odvraceti zlo katol. církvi a sv. náboženství odkudkoliv hrozící, i jejímu rozvoji všemožnou podporu skýtati. Proto také váží si ho sv. Otec Lev XIII.; nazývá císaře Františka

[1]) Prameny, jichž bylo hlavně k práci použito: Leo XIII. nach B. O'Reilly von Dr. Weinand, Dr. R. Horský a T. Škrdle: Almanach na oslavu bisk. jubilea sv. Otce Lva XIII. Čas. katol. duchovenstva r. 1894. Schindler: Našeho sv. Otce pap. Lva XIII. život a působení. Galland: Papst Leo XIII. Papst Leo XIII. von Dr. J. G. Das Jubelfest seiner Heiligkeit Papst Leo XIII. gefeiert am 8. Dec. 1887 von den Katholiken in Wien. Die kath. Kirche unserer Zeit und ihre Diener in Wort und Bild, herausgegeben von der Leo-Gesellschaft in Wien.

Josefa „svým nejmilejším synem“ a jeví vždy vřelé účastenství na osudech jeho jak rodinných tak i vladařských. A právě i v oslavě jubilea papežského předchází nám náš milovaný císař a král nejlepším příkladem. Nejenom že se i se vznešenou chotí svou, císařovnou Alžbětou, súčastnil všech tří papežských jubileí vroucími blahopřejnými projevy, nýbrž i vzácnými dary projevil papeži svou lásku a úctu. Tak k 50letému jubileu kněžskému věnoval sv. Otci císař pán veliký, zlatý, drahokamy ozdobený kříž a císařovna Alžběta s korunní princeznou Štěpánkou velmi drahocenné krajky k albě, dílo to umělecky dokonalé, zhotovené v českém Rudohoří; a nyní k 60letému jubileu kněžskému poctil jej darem 50.000 zl. na potřeby církevní. Máme tudíž zajisté dosti příčin dnes při obvyklé své akademii ku poctě sv. Tomáše Aquinského konané, oslaviti zároveň oba vznešené letoší naše jubilanty. Úkolem naším jest ukázati, kterak Lev XIII. pěstuje a podporuje vědy a umění a spolu poukázati, kterak i tu snahy jeho císař a král náš podporovati se snaží.

Sv. Otec Lev XIII. dobyl si zvláště o vědu a umění neocenitelných zásluh. Stojíť zajisté papež v čele církve katolické, která povždy byla nejvroucnější přítelkyní vědy a umění. V římských papežích měly všechny obory vědy a umění buď výtečné pěstitele aneb aspoň velkomyslné příznivce a bdělé strážce a to i v dobách, kdy v zapomenutí upadaly vědy, a kdy nevědomost a surovost ničily poklady starodávné moudrosti až na nepatrné zbytky. Vznešený náš jubilant byl již jako biskup daleko široko známý jako slovutný učenec a papeže Lva XIII. nazývá veškeren svět: papežem učeným. Ano, sv. Otec je učencem, je však po přednosti učencem křesťanským: učenost nečiní ho pyšným, věda mu není modlou, pravda jest mu dcerou nebeskou, která z nebe pochází a do nebe přivádí. V jeho nitru v ladný celek je srovnán rozum s vírou, víra s vědou, náboženství se vzdělaností. Kdekoliv však se věda tomuto souladu protiví, tam není věda pravá, nýbrž lichá, a takovou sv. Otec pohrdá.

Hned na počátku své vlády rozpoznal sv. Otec znaleckým svým okem chorobu společnosti lidské. „Kdo pozoruje bedlivěji naši dobu“, tak dí vznešený náš jubilant v jednom svém listě, „a přemýšlí o okolnostech soukromého a veřejného života, pozná jistě, že vlastní příčina všeho zla, které nás tísní i onoho, jehož se obáváme, v tom spočívá, že podvratné učení o božských a lidských věcech vyšlo ze škol vynikajících filosofů, do všech tříd společnosti lidské se rozšířilo a všeobecného souhlasu nalezlo.“

Ano, moderní filosofie zabloudila na bezcestí a tím zavinila nynější smutný stav. A proto, má-li společnosti lidské býti zpomoženo, musí filosofie vymaniti se z bludů, v nichž dnešního dne tone, musí přijati pravdy, musí míti zdravé pojmy místo pojmů lživých a zhoubných. Neboť filosofie je základem světových názorů, a proto, kde je zdravá filosofie, tam jsou i zdravé názory, a kde jsou zdravé názory, tam se nemůže pracovati proti základům society, proti pravdám hlásaným vznešenou naukou Kristovou. A za tou příčinou vydal Lev XIII., jenž již záhy zanášel se myšlenkou obnoviti vyšší studia, křesť. filosofii, slavnou encykliku „Aeterni Patris“ (ze dne 4. srp. 1879.), v níž vybízí a napomíná, aby „k ochraně a chloubě víry katol., ku blahu společnosti a prospěchu všech věd zpět uvedena byla filosofie křesťanská, vyložená velikým

duchem, učitelem andělským: sv. Tomášem Aquinským. Sv. Otec rozebírá ve zmíněné encyklice pojem a úkol pravé filosofie a dokazuje, že nesprávný je názor, který klade rozum lidský za nejvyšší autoritu, a který veda k rationalismu a naturalismu zplodil četné filosofické soustavy, z nichž však jedna druhou potírá, žádná však pravdy nehlásá. Proto je třeba, má-li filosofie státi na pravdě a nésti ovoce pravdy, aby kráčela po cestě, kterou jí vatikánský sněm vykázal, aby totiž uznala nad autoritou rozumu — autoritu vyšší — autoritu Boží. A vzorem takové a jedině pravé filosofie jest filosofie Tomáše Aquinského, jenž dobře rozeznávaje hranice mezi vědou a vírou, vědě i víře vlastní pole ponechává, jednu s druhou nesměšuje, ale obě v přátelské harmonii spojuje. Sv. Tomáš všechno odvětví filosofického bádání tak důkladně probírá, že duchu lidskému téměř ani možno není ve zkoumání pravdy hlouběji se ponořiti, sv. Tomášem byl povznesen rozum až na chlum vědy filosofické, tak že ani výše vznésti se nemůže. Kdežto filosofie rationalistická ponechávajíc široké pole domněnkám fantastickým jen z lehka věci se dotýká a jako v tajůplné šero se zahaluje, aby tímto magickým přítmím vábila: vniká fil. sv. Tomáše co nejdále do věci samé, ji obrací a pozoruje, thesi ze všech stran posuzuje a dříve neustane, dokud neúprosný její syllogismus nevynese pravdy na světlo jako drahé perly. — Ano filosofie sv. Tom. jediná jest s to, aby svými principy objasnila ony pravdy a zásady, bez nichž žádná společnost lidská obstáti nemůže, vždyť nekřesťanskou moderní filosofií uvedena je společnost lidská na pokraj záhuby a nedojde žádoucího klidu a pokoje, dokud nevrátí se k vznešeným pravdám hlásaným sv. Tomášem.

A proto vším právem očekává sv. Otec v obnově filosofie sv. Tomáše ovoce nejhojnějšího ve všech odvětvích vědy i umění. Vždyť filosofie je věda věd, která vlastním vědám dodává barvy a rázu. Soustava sv. Tomáše jest nejtrvalejším základem vědy theologické i nejlepší zbraní její proti všem útokům, filosofie sv. Tom. prospěje obzvláště moderní filosofii v nynějším úžasném zmatku i nejjasnějších pojmů a představ a zapudí všechny bludy z nezdravé filosofie moderní vycházející, filosofie sv. Tom. upevní základy řádu, práva a spravedlnosti, jež jsou zárukou míru ve státě, blaha národů a osvěty, filosofie sv. Tom. bude vydatnou podporou úžasnému pokroku, jenž stal se v oboru věd přírodních.

A sv. Otec nalézá souhlasu u největších učenců nejen katol., nýbrž i akatolických. Tak mezi mnohými jinými táže se slovutný právník Ihering, kterak možno, aby pravdy tak vznešené, které jedenkráte vyloženy byly, mohly upadnouti v zapomenutí, a sám upřímně vyznává, že by se byl ve svém díle „Zweck im Rechte“ mnohému úskalí vyhnul, že by si byl mnoho práce ušetřil, kdyby byl dříve filosofii sv. Tom. poznal.

Rok na to dne 7. března právě v den sv. Tom., měl sv. Otec k 2000 biskupů, kněží a učených laiků vzácnou řeč, v níž sv. Tomáše jako knížete vědy a učitele andělského velebil, jehož spisy ležely na sněmu Tridentském vedle písma sv. a konstitucí papežských a znova zásady i methodu jeho doporučoval. Dne 4. srpna téhož roku prohlásil sv. Tom. Aq. za patrona katolických universit, akademií a škol, neboť budou-li katol. školy postaveny pod ochranu

učitele andělského, pak zajisté pravá věda v nich zkvétati bude, čisté zásady zplodí čisté mravy v životě soukromém i veřejném a za nimi následovati bude blaho národů, pokoj a pořádek. — Na jeho počest postaral se o kritické vydání všech spisů sv. Tom. a spolu zřídil v Římě zvláštní akademii pode jménem sv. Tomáše. Jeho snaha jest, aby všude na vysokých školách vyučováno bylo filosofii dle sv. Tomáše Aq. a právě v naší říši přízní našeho nejjasnějšího panovníka znenáhla při všech theolog. fakultách a ústavech zřizují pro filosofii Thomistickou zvláštní stolice, neb aspoň se konají o ní přednášky.

Lev XIII. jest však nejen vynikajícím filosofem a theologem, nýbrž i vroucným ctitelem a podporovatelem vědy historické. Jeho listy jasný důkaz podávají o jeho vědomostech historických. Můžeme tvrditi, že pro podporu a pěstování vědy historické větších zásluh si zjednal než kterýkoliv z jeho předchůdců. Zvláštním listem Saepe numero considerantes ze dne 13. srpna 1883. vyslovil slovutným historikům kardinálům de Lucovi, Hergenröthrovi a Pitrovi přání, aby v historii vždy a všude pracovalo se ve prospěch pravdy. Dějiny jasný důkaz podávají, že Bůh svou Prozřetelností řídí společnost lidskou, a že všechny záměry proti Prozřetelnosti Božské se zbortily. Zvláště pak obrací se sv. Otec proti tendenčnímu výkladu dějin, jak stalo se pověstnými centuriatory, a vybízí, aby každý zpytatel pravdy historické sestoupil až ku pramenům samým, je zkoumal a bádal a „nikdy se neodvážil napsati lži, avšak také nebál říci pravdy a aby se vystříhal všeho strannictví a obojetnosti.“ — Aby pak přístup ku pramenům byl zjednán, dovolil sv. Otec, aby nejvzácnější a nejbohatší knihovna na celém světě — knihovna Vatikánská — i s Vatikánskými archivy byla otevřena všem učencům bez rozdílu vyznání ku svobodnému studiu; neboť domnívá se sv. Otec, že to bude nejlepší a nejvhodnější obranou církve a papežství, když přihlížeti se bude k nepomijitelným dobám v dějinách klidným a nepředpojatým duchem. K snadnějšímu vyhledání důležitých listin dal s nesmírnou námahou doplniti a tiskem vydati katalogy, tak že dnes badatelové v této nepřehledné knihovně, — která má jen 24.000 vzácných rukopisů — snadno se vyznají. Staré listiny však čísti a je probírati je umění, které vyžaduje zvláštního studia. A proto zaveden na přání sv. Otce ve Vatikánu zvláštní kurs pro palaeografii a dějepisnou kritiku, aby tak badatelové byli zasvěcováni do tajemství tohoto umění a aby ve všech pracích nalezli pomoci a rady.

Na Lvu XIII. spatřujeme nejlepší důkaz, že scholastická filosofie není nepřítelkyní věd přírodních; o tom svědčí slova jeho, že rádi a ochotně přijímáme, co kdy moudrého bylo praveno, co kdy užitečného bylo vynalezeno a vymyšleno.“ Lev XIII. již jako student obdržel první cenu ve zkoušce z fysiky, což tím více váhy má, že jeho učiteli byli učenci světového jména jako Pianciani a Secchi. Však láska ku vědám přírodním plane v jeho hrudi až do dnes. Jeho snahou obnovena byla přírodovědecká společnost „academia Pontificia“ zvaná, jejíž účelem je zkoumati a vysvětlovati tajemství přírody, čeho zvláště za naší doby třeba, kdy nepřátelé chtějí užívati přírodovědy za zbraň proti sv. víře. Zároveň počet její členů ze 30 na 40 rozmnožil, kterými se stávají nejslovutnější učenci z celého světa. Ku povznesení botaniky dal

s ohromným nákladem upraviti zahrady Vatikánské a pro pozorování astronomická založil hvězdárnu a observatoř, tuto se zvláštním určením pro fotografování těles nebeských, nový druh to bádání astronomického, a je výtečnými nástroji obdařil. Všechny hvězdárny světové ji s jasotem uvítaly a ihned s ní ve vědecké spojení vstoupily, nade všechny hvězdárny italské ji vyznamenávajíce.

A jako sv. Otec tak i vznešený panovník náš jest nejen přítelem nýbrž i štědrým podporovatelem věd a umění u všech národů rakouských. Stkvělým pomníkem toho u národa našeho jest „Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění."

Velemoudrý papež Lev XIII. věnuje i velkou pozornost zřídlům, z nichž se vzdělanost prýští — školám jak duchovním tak i světským. Jakmile dosedl na stolec sv. Petra, mimo jiné staral se o zvelebení seminářů a kollegií. Věděl zajisté předobře, že důkladně vzdělaný a ctnostný kněz je pravým apoštolem lidu, a že nynější společnost jinak napraviti nelze, leč hlásána-li bude pravda čistá a jasná potvrzovaná vzorným, ctnostným životem. Papežové římští starostliví blaha celé církve, založili v Římě ústavy pro národy různých národů, v nichž vzdělávati se mají synové jejich a vychovávati v nadšené apoštoly a missionáře. Po příkladů svých předchůdců umínil si Lev XIII. doplniti počet jejich pro zbývající a v Římě ještě nezastoupené slavné národy. Tak i z lásky k národu našemu Českému založiti ráčil vznešený náměstek Kristův české kollegium, v čemž jej štědrostí svou zvláště podporoval i druhý vznešený náš jubilant, milovaný císař a král František Josef I. Tak poskytnuta příležitost bohoslovcům českým vzdělávati se ve věčných pravdách u čistého zřídla, v samém centru katol. světa — ve věčném Římě. Bohoslovcům z jiných našich zemí téhož štěstí dopřáno bývá v ústavech jiných, jako v Collegium germanico-hungaricum a v hospici dell'Anima, jehož je náš císař pán štědrým protektorem, Polákům v Collegium polonicum a Rusínům v kollegiu rusínském, zřízeném štědrostí sv. Otce Lva XIII. a rakouského císaře F. J., které právě dne 19. prosince m. r. slavnostním způsobem bylo otevřeno. Všecky ty ústavy jak sv. Otec tak císař pán nejen štědře podporují, nýbrž i jejich rozvoje a blahodárného působení horlivě si všímají. Však ani světských škol nezanedbává. Od škol obecných — až k universitám se nese jeho péče. Mnoho škol sám vydržuje aneb aspoň vydatně podporuje; jeho návodem a vydatnou pomocí otevřeny byly tři university: ve Svýcarech Fryburská, druhá v Ottavě v Kanadě a třetí ve Washingtonu v Sev. Americe. — Podobně za vlády nynějšího panovníka dlužno vytknouti veliký rozvoj školství u všech národů rakouských, jehož korunou u národa českého jest vysoké učení, jehož se mu za slavné vlády jeho dostalo. Sv. Otec však stará se, aby školy proniknuty byly duchem náboženským, duchem katolickým, což nejlépe vysvítá z jeho památných slov, která pronesl k americkému biskupu z Louisiany: „Učírna je bojištěm, na němž se rozhodne, zachová-li veliká část lidské společnosti křesťanský ráz. Křesťanství pokládá otázku školskou za otázku o bytí a nebytí, za boj na život a na smrt, v kterékoliv části společnosti lidské. Neboť opomene-li některá část lidské společnosti zařizovati a udržovati školy katolické, dává tím na jevo, že od křesťanství odpadá."

Lev XIII., jenž pronesl slova: „nesmí se šetřiti nižádné námahy, aby kněží jen vynikali vědeckým vzděláním co největším“, nestará se toliko o jejich theologické a filosofické, nýbrž o všestranné vzdělání. Zvláštním listem Plane quidem (ze dne 20. května 1885.) doporoučí celému světu studium krásné literatury a zároveň nařídil, aby se zřídil při semináři římském zvláštní ústav, po něm Leoninum nazvaný, pro pěstování vyšší literatury a literarní kritiky. Sv. Otec sám jsa neobyčejným znatelem literatury latinské a řecké doporoučí horlivě pěstovati klasickou literaturu. Svůj úmysl odůvodňuje, „že veliká část učenosti jak u věcí příjemných tak i u věcí praktických pochází ze svobodných umění a že dar „stkvělého slohu, ušlechtilé a krásné písemnosti dle svědectví sv. Basilia a sv. Augustina hojného poskytuje užitku.“ A vskutku přirozeným a ozdobným slohem bývají lidé pobádáni podivuhodným způsobem, aby slyšeli a četli, a pravda stkvělým slohem pronesená upoutá lidi mnohem více a dojme mysli mnohem hlouběji. Sv. Otec je v tom oboru sám nejlepším vzorem. Jsa neobyčejným znatelem klasické literatury, to, co podivuhodnou moudrostí pronikl, odívá v ušlechtilou formu a latinou tak čistou, která se rovná latině Ciceronově. (O. p.)

O fysiologickém základě idealismu.

Sestavil Fr. Štrajt. (Br.)

I.

Naivní realismus, přesvědčení každého člověka, založené na zkušenosti, různí podstatně dva světy: podmětný, duševní, vyznačený jednotou a vnitřností, a předmětný, hmotný, představený mnohostí a vedlebylostí. Onen poznávám vnitřním názorem, v tomto spoléhám na pravdivost svých smyslů Dotýkám se této knihy, dívám se na její bílé, černě potištěné stránky, slyším vypravovati její obsah a věřím, veden jsa přirozeným pudem svým, že vše jest skutečné a tak skutečné, jak se mi představuje.

Aristoteles a sv. Tomáš vysvětlili tento názor filosoficky theorií jednoduchou, ale duchaplnou. Spoléhajíce rovněž na pravdivost svých smyslů, již teprve dokazovati měli za nepotřebno a nemožno, opírajíce se o stežejné věty kritické i vědecké jistoty, uznávajíce vedle smyslů pramenem poznání i rozum a správný poměr mezi nimi vytýkajíce, vyslovili vědecky přesvědčení každého člověka v zásadě: Obrazy smyslnými poznáváme ve představách vnější předmětenstvo.

Ale filosofický idealismus, neuznávaje zkušenosti za prostředek poznávací pro nedokonalost prý a častý klam našich smyslů, prohlašuje proti naivnímu realismu a scholastice pouze svět podmětný, myslící úsobu, ideje za jisté a jsoucnost světa předmětného teprve pracně dokazuje.

Tak Descartesovi (1596—1650), který nalezl pevný bod v myšlence, jest pravdomluvnost Boží zárukou pravdomluvnosti smyslů, tak že kladl jen

t. zv. druhotné vlastnosti těles (barvu, ton, teplo atd.) v úsobu, ale t. zv. prvotné vlastnosti (podobu, velikost a pohyb), jako způsoby rozsahu těles mimo úsobu.

Celý svět předmětný v podmětný vložil G. Berkeley (1684—1758): „bytují jen ideje. Nutnou pak vnější příčinou mých pocitů není hmota, — neboť nestejnorodé nemohlo by působiti na nestejnorodé, — nýbrž opět duch — božstvo.“

Nejdůkladněji odůvodnil svůj idealismus J. Kant (1724—1804) uče, že jisté prvky, jako nutné podmínky možnosti zkušenosti a možnosti předmětů zkušenosti jsou lidské duši vrozeny, tedy subjektivní neboli idealní. Jsou to čisté formy poznávací, do nichž vkládáme předměty zkusné, takže se nám jeví obdařeny podstatou, vedlebylostí a posloupností, jednotou a mnohostí, spojeny vztahem příčinnosti. Pravím předměty zkusné, neboť jen tyto řídí se, jako představy vědomí, našimi formami poznávacími; podstata věcí o sobě jest na nich nezávislá a proto pro nás nepoznatelná. Poznáváme jen to, co tvoříme. Předpisujeme zákony přírodě, — uskutečňujeme přírodu. (Dle Ueberwega III. 1. 8. vyd. 1896.) Byl-li považován spekulativní idealismus Kantův aspoň nejméně za pravděpodobný, prohlášen ve svém jádru za světový názor jedině správný, poněvadž vložený v přirozenost lidskou, když fysiolog J. Müller zjednal mu fysiologický základ o výhradné způsobilosti, — specifické energii smyslového ústroje.

Pojednati o její podstatě a důkazech, o jejích důsledcích, o jejím vyvrácení a hlavním jeho podnětu, jest obsahem této úvahy.

II.

J. Müller (r. 1826) dospěl svého učení na základě proslulých výzkumů Purkyňových o subjektivních jevech světelných.

Z úkazů, že ranou do spánku vznikne na místě úderu pocit tlaku a bolesti, v oku zablesknutí a v uchu hučení; že prudký pohyb, elektrické podráždění, prořiznutí nervu budí pocit světla: soudil, že týž podnět, působě na různé hmoty smyslové, [1]) má za následek pocity různé, různé podněty, působíce na touž hmotu smyslovou, pocit týž. Jakost pocitu (na př.: světla) nezávisí tedy na jakosti vnějšího podnětu, nýbrž na stavu jakosti smyslové hmoty. Podnět jen vybavuje tajemnou sílu, která působí, že táž smyslová hmota vždy stejně, různé smyslové hmoty různě se dráždí. J. Müller nazval tuto tajemnou sílu výhradnou způsobilostí, — specifickou energií smyslu a učil, že jest každému a priori přede vší zkušeností dána, že jest vrozena.

Tím jen fysiologicky vyslovil idealismus Kantův, jak to i sám doznává. „V pocitech nejsou nám dány pravdy zevnějších předmětů, nýbrž realní jakosti našich smyslů.“ (R. Weinmann, Die Lehre von d. spezif. Sinnesenergien str. 7. 1895.) Jenom různé jakosti pocitové (na př. pocit barvy červené) téhož smyslu (na př. zraku) závisejí dle J. Müllera na jakosti vnějších podnětů.

Nauku J. Müllera o energiích smyslových výkonů, takto vyslovenou, přijali skoro všichni fysiologové, podléhajíce vědecké autoritě slavného fysiologa,

[1]) Sinnessubstanzen t. j. obvodový ústroj smyslový, vodivý nerv a ústřední zakončení v mozku.

za základ svého bádání o smyslovém poznání. Zjevy s ní nesrovnatelné nebudily v nich nedůvěry k nauce samé, nýbrž byly jim pohnutkou nauku zjevům těm přizpůsobiti.

Již W. F. Volkmann vystihl, že v důsledném jejím provedení nutno míti za to, že nejen pocity jednotlivých smyslů záležejí ve vrozené výhradné způsobilosti, nýbrž že i jakosti pocitové a téhož smyslu jsou vrozeny. (Živa VIII. 290.)

Z tohoto rozšíření nauky i na jakosti pocitové uvnitř jednotlivých modalit [1]) vyplynul přirozeně požadavek samotného ústroje smyslového pro každý jednotlivý pocit, jehož člověk jest schopen t. j. obvodového čidla spojeného nervovým vláknem s gangliovou buňkou v mozku.

Po nedostatečných pokusech Natansonových a Volkmannových přičítána skoro všeobecně H. Helmholtzovi, Blixovi a Goldscheiderovi zásluha, že tomuto požadavku přesně vědecky u hlavních smyslů dosti učinili a tak pochybnosti anatomie a fysiologie o jsoucnosti žádaného množství ústrojů odstranili.

H. Helmholtz (r. 1862.) nástupce Webrův ve fysiologii smyslových výkonů, učinil tak u zraku a sluchu svými theoriemi o zření barev a slyšení tonů a to tak důmyslně, že zasada výhradné způsobilosti uznávána pak za vědecké dogma.

Theorií zření barev H. Helmholtz nejen vyplnil požadavek zvláštního ústroje pro každou jakost pocitovou, (přijav theorii Youngovu založenou na zkušenosti o mísení barevných světel), nýbrž i šťastně vysvětlil skutečnou závislost jakosti pocitu na fysické jakosti působícího světla, (přidav fysicko-chemickou isolaci v čidle.)

Jest dokázáno, že pocity všech barevných odstínů lze vzbuditi mísením tří základních barev. H. Helmholtz volil z různých důvodů barvy červenou, zelenou a fialovou a učil, že základné tyto barevné pocity, červeno, zeleno a fialovo, jsou výhradnou způsobilostí tří fysiologicky různých skupin gangliových buněk v kořeni mozkové. (Fysiologická isolace.) Trojí soustava nervových vláken, která spojuje tyto skupiny se sítnicí, jest výkonně zcela jednostejna, ale na konci opatřena trojím druhem zvláštní lučebné látky čivé na světlo nejdelší, střední a nejkratší vlny. (Fysicko-chemická isolace.) Látka na konci vlákna z buňky výhradně schopné jen pocitu červena, (zelena a fialova) rozkládá se světlem nejdelší (střední, nejkratší) vlny, tak že jejím podrážděním může vzniknouti na vědomí pouze pocit červena (zelena, fialova.) Působí-li na sítnici světlo, pro něž není zvláštní lučebné látky, hmoty rozloží se v tom poměru, že vznikne na vědomí opět pocit jeden.

Hypothesa spoluznění jest základem jeho theorie slyšení tonů, která zase obsahuje pomocnou hypothesu fysikalní. V oblasti mozkové jsou i pro pocity sluchové fysiologicky různé gangliové buňky, z nichž každá má výhradnou způsobilost přiváděti na vědomí pocit tonu určité výšky. (Fysiologická isolace.) Každá buňka jest spojena nervovým vláknem s pilířem Cortiho, naladěným na ton téže výšky, který na vědomí přivádí s ním spojená gangliová buňka. (Fysická isolace.) Zavzní-li ton určitého počtu kmitů, rozkmitá se

[1]) Pocity jedné modality jsou všechny pocity jednoho smyslu: (zraku, sluchu atd.)

v uchu fysicky na týž ton naladěný pilíř, nervové vlákno přivede podráždění do příslušné gangliové buňky, kde vstoupí na vědomí pocit tonu určité výšky. Avšak tonů, jichž ucho lidské jest schopno, jest více, než (asi 4500) pilířů Cortiho. Proto zavzní-li ton, pro který není zvláštního pilíře, rozkmitají prý se dva sousední tak, že úhrnný počet jejich kmitů rovná se počtu tonu znějícího, a na vědomí vznikne opět pocit jeden.

Velice těžko bylo dokázati platnost principu, rozšířeného i na pocitové jakosti v jednotlivých modalitách, u ostatních smyslů. Anatomové a fysiologové marně hledali i zde, jako u zraku a sluchu, potřebné množství zvláštních ústrojů.

Konečně Dán Blix a neodvisle od něho Němec Goldscheider (r. 1884) nalezli je a tím chybící ještě a netrpělivě hledaný článek důkazu všeobecné platnosti principu i u nejdůležitějšího z těchto smyslů, — u smyslu kožního. Podařilo se jim totiž jemnými bodovými, mechanickými a elektrickými podněty zjistiti v kůži zvláštní body pro teplo, chlad, tlak a bolest, kteréžto pocity kterýkoliv okres kůže přivádí na vědomí.

Sídlo specifické energie J. Müller kladl do nervových vláken a do mozku. Ale H. Helmholtz a ostatní její obhájcové, přinuceni učením o výkonné stejnosti nervových vláken, vložili je jen do šedé kory mozkové, výzkumy Flourensovými uznaného nástroje výkonů psycho-fysiologických. Ale kdežto Flourens učil, že celá kora jest výkonně jednostejna, přijali oni nauku J. Munka (r. 1889.) o lokalisaci smyslových výkonů v koře mozkové, zdělanou zcela v duchu principu specifické energie. Dle J. Munka pocity každé modality mají v šedé koře mozkové své „psychosensorické centrum“, a jednotlivé gangliové buňky těchto ústředí mají neproměnlivou, a priori danou, vrozenou výhradnou způsobilost pro určité pocitové jakosti. —

Takto sestrojená a odůvodněná zásada výhradné způsobilosti smyslových výkonů stala se, jak již podotknuto, základní větou fysiologie, nutným podkladem vědeckého názoru o smyslovém poznání. Jakýkoliv podnět *P* může jen vybaviti ve smyslovém ústroji vrozenou výhradnou způsobilost *Pc*, která uvede na vědomí pocit *S*; proto poznáváme v pocitu *S* nejprve a dokonale stav smyslného ústroje *Pc* druhotně a nedokonale vnější podnět *P*. (O. p.)

Jdou poutníci . . .

Jdou poutníci zasmušilí zvědavých davem,
zrak upřený na vzdálené, zářící Město,
které nevidí obyčejného člověka oko.
Jdou s písní na rtech a neslyší, co dav si křičí.

Štváni jsou touhou, hnáni jsou ohněm,
který jim v hloubi duše neúmorně hoří.
Dav netuší, nechápe, co vidí v dálce,
nechápe, proto jim na cestu trní stele.

O, jděte, posvěcení, jděte poutníci vážní,
touhu svou vypějte v rythmech zdlouhavých,
v nichž srdce tluče a teče krev žilami syčící.

Vyžeňte ze středu svého přežívavce bídné,
kteří tyjí z toho, co útrapa podala vám —
Ó, jděte, posvěcení, jděte dál k cíli!

Slunce mi pravilo.

Proč duše tvá tak ráda v stínu chodí,
mých paprsků kde není zlatá říš,
proč klamný svět, jak somnambulu vodí
ji po stezkách, jichž půdu nevidíš?

Jde do vinic, kde hrozny bledé zrají,
chce víno zhouby na rty tlačit z nich
a doufá — bědná — že se plodů nají,
jež uzrály v paprscích měsíčních.

Své plachty stahuje, když vánek tichý
mým pokynem loď v světlo nésti má,
zrn hořkých setbu seje v tvrdé líchy,
mé brázdy měkké prázdny nechává.

Proč v písku, který skupil vichr noční
chýž staví bez oken a základů
a hody slaví chvíli ve půlnoční,
když blesky bijí pevných do hradů?

Ó zaveď ji na stezky mého světla,
k mým obrať zahradám, kde ohnivé
mé hrozny zrají na révě, jež kvetla,
když bylo jitro mladé, zářivé.

Ať plachty roztáhne a v moje kraje
k dozrálým lánům s plesem přistane,
kde v pevném hradu, v kterém světlo hraje,
jsou k hodům tichým síně schystané.

Sv. František a ptáci.

Šel svatý František rozlehlým lánem,
jen bratří skrovný hlouček kráčel s ním,
modlitbou ranní rozmlouvali s Pánem
a chvály Bohu pěli s plesáním.

Mrak ptáčat tu nesl se slunečným ránem
nad hlavou světce, do zpěvu vpad' jim,
— to radost špatná hostu na nezvaném —
a František děl s lehkým usmáním:

„Mí bratři ptáčkové, teď buďte zticha,
až dokončíme svoje modlení,
pak chvalte zase vy svým zpěvem Pána.“

A nerušeně chvála Bohu vzdána —
Tu kynul světec a to znamení
hned rozvázalo ptákům hrdla tichá.

Frant. Hrubý-Bukovec. (Ol.)



Princip života v církvi katolické.

Podává Josef Škrabal. (Ol.)

(Ostatek.)

IV.

Obraťme zraky nyní na učení církve. Pravdou má býti člověk veden ku světlu a spáse. Bůh mohl působiti sám, však jinak líbilo se moudrosti jeho. Zasel semena pravá a člověku přidělil úkol, by za přispění Ducha svatého z nich vypěstoval rostliny, květy, plody. Duch Boží přináší světlo, kterým člověk bývá uchvácen, touhou po pravdě zmítaný duch lidský přemýšlí o světle tom, je zkoumá, jím se sytí a občerstvuje. Veliké pole činnosti duševní! Země a její divy, hvězdy, jejich vznešenost a zákony odvěké, svět morální i socialní, filosofie a její záhady: toť ohromný obor, širý lán, na kterém pracuje duch lidský již po tisíce let se stálým zájmem, s novým vždy zápalem. A nedosti na tom! Bůh nad to otevírá člověku výhledy do tajemného věčna a nekonečna, zjevuje mu tajemství svoje ponechávaje člověku, by je dále zkoumal a rozvinoval. Ze zjevených pravd těchto jedny jsou jasny, přesnými výrazy vysloveny od apoštolů a hagiografů tak, že veškerou pochybnost vylučují. Jiné však jsou zahalené, jako důsledky obsažené v pravdách prvních. I ony Bohem zjeveny jsou, vyplývajíce z principů zjevených, času pak a okolnostem dáno, by jasně byly vysloveny. Obsaženy jsou v pokladu učení církevního, které v ně pokojně

věří (I. stadium); ale když odpor nějaký povstává proti nim, když popírány bývají (II. stadium): tu církev za přispění Ducha sv. prohlašuje jasnými a přesnými slovy pravé učení, ve které ode dávna věřila, jako dogma formalní (III. stadium). A to jest vývoj dogmat, při kterém duch lidský dle vůle Boží způsobem tak vznešeným a důstojným účasten jest. Základní pravda, jasně ve zjevení obsažená, jest: Ježíš Kristus jest vtělený Bůh, jemu se klaněti máme. Než máme se klaněti jen Božství jeho nebo též jeho člověčenství? Přísluší božská pocta též duši jeho, jeho tělu, jeho srdci? Toť otázky, na něž odpověď musí odvozena býti jako důsledky ze zjevení.

Pokrok a vývoj dogmat jest přirozený duchu lidskému, jest nutný, vždy uznávaný. „Jest taký nepřítel Boha a lidí, — píše sv. Vincenc Lir. — „který by popíral náboženský pokrok v církvi? Pokrok, kdy totiž věc se rozvíjí aniž přestává býti tím, čím jest a stává se něčím jiným. Jest rozdíl mezi věkem mladým a mužným, ale mladík a muž jest jedna a táž osoba. Učení církve řídí se zákonem vývoje, prohlubuje se; vše, co zaseli otcové na půdě církve, pěstováno jsouc jejich syny, ať kvete, zraje, se rozvíjí, aniž by pozbývalo ryzosti původní. Přispívati může každý; poněvadž však člověk může se mýliti, bdí neomylná církev nad učením svým.“ Podobně dí sv. Tomáš Aq.: „Pravdy některé v jiných implicite obsaženy jsou; v podstatě nepřibývá článků víry; vše, co po dnešní den se věří, obsaženo v učení otců našich.“ Stejně mluví i veliký Pius IX. v bulle „Ineffabilis,“

Kniha víry není uzavřena — jest to kniha živá; neměníc se, přece vzrůstá, rozvíjí se a před očima církve v jasnějším vždy světle září.

Ale nevede účast ducha lidského při tvoření dogmat k roztržce? Nikoliv. Vynikající duchové vědy tak rozdílných názorů, mužové cizí sobě myšlenkami, jazykem, politikou, ti jedno jsou, kde jde o víru. Jednotlivec snad klesá; Tertullian, Origenes, Lamennais, Döllinger; ale celek stojí v jednotě, v míru. Odkud to, že duch sklání se před autoritou, že věda jde s vírou, zjev to, jemuž rovného není než v církvi katolické? Není to moc lidská, která udržuje tuto jednotu — neomylný úřad církve ji pouze chrání, původ jest jiný. „Pane, ke komu půjdeme? Ty máš slova života věčného!“ a „Slova, kteráž jsem já mluvil vám, duch jsou a život“ (Jan 6, 64.).

Slova, živé myšlénky, které pronikají duši a ji rozněcují! Kde nalézti dnes myšlének takových? Píše se v písek, málo na pergamen, nic v živé srdce; myšlénky povstávají a již hynou pod návalem nových. Jen jedno jest živé slovo, které proniká 200 milionů duší, je uchvacuje a v jednotu pojí. Verba vitae aeternae. Slyšel slovo takové svět nedávno. Na Petrově stolci povstal stařec a prohlásil dogma o neposkvrněném Početí Nejsvětější Panny. Celý svět naslouchal; a sotva domluvil velekněz, vnikla slova jeho do srdcí věřících, a zpět zazněla odpověď: Credo. Zvěst letí z Italie přes Alpy, a Evropa volá: Credo; loďmi zanesena za oceány do Ameriky, Číny, Japanu a z prsou obcí křesťanských slyšeti jásavý ohlas: Crede, Credo, Credo! A přece to není pravda jasná, rozumu lehko pochopitelná, která mluví z dogmat: slovo tajemství, víra opanuje rozum, vniká k srdci, tvoří jednotu vůle.

V.

Jako jest pokrok v trvání církve a v učení jejím, tak jest i vývoj v lásce její ku Spasiteli. Jest to možno? Kdo miloval Krista Pána tak, jako dvanáct apoštolů, jako mučenníci prvních století? A přece vyznává sám Renan: „Dnes jest Kristus nekonečně více milován než za života svého“, nebo Havet: „Kristus nebyl nikdy více milován než dnes“. Jest pokrok v lásce lidstva ku Spasiteli, pokrok patrný. „Láska“ — dí Perreyve — „může existovati pouze s podmínkou, že neustále vzrůstá; radostmi a utrpením sílí, štěstím, zkouškou a obětí se prohlubuje.“

Pán stojí před církví svojí, která o něm rozjímá a jej opěvuje: hned ji uchvacuje celkový obraz hned jednotlivosti toho, o němž pěje: „Quantum potes, tantum laude, quia maior omni laude nec laudare sufficis.“ Na počátku trvání svého církev pronásledována, do katakomb zašlapána. Tehdy zkvétala úcta k Spasiteli — Vítězi nad smrtí a ďáblem — k božskému Orfeovi, který zpěvem krotí divé šelmy a buduje církev svoji — úcta a pobožnost založená na víře a naději. Však křesťanství zvítězilo, vstoupilo na trůn. Co tu dojímá srdce věřících? Kříž Spasitelův! V radosti a triumfu — pobožnost k sv. kříži. Ten vynesen ze země, rozpíná ramena a na něm zjevuje se Trpitel krví poset a ranami. Úctou ku Kristu ukřižovanému zjemněn člověk prvního středověku, zmírněn a láskou pak proniknut, že krev i život obětuje, aby svatou zemi a hrob Spasitelův vyrval z rukou nevěřících. A v té době plné lásky, kdy srdce zanícena posvátným zápalem vystupuje nad obzor pobožnost útlé, vroucí víry, smyslům již unikající: úcta k Pánu Ježíši v Nejsvětější Svátosti oltářní. To doba, kdy zavedeno pozdvihování konsekrované hostie při mši svaté, kdy ustanovena slavnost Božího Těla, kdy básnil hymny své sv. Tomáš Aq. a sv. Bonaventura, kdy napsána čtvrtá kniha o následování Krista. A sotva mine několik století, přichází ještě útlejší a vroucnější pobožnost: k nejsvětějšímu srdci Ježíšovu, která s nebe sestupujíc a ze země vyrůstajíc tím úžeji vine lidstvu ku Kristu Pánu. Takový pokrok vidíme všude i v jiných projevech lásky člověkovy k Bohu, z nichž zejména uvádím: celibát kněžský a život mnišský. U kříže, na kterém Kristus Pán z lásky k lidstvu svůj život obětoval, objevují se duše, které jen pro něho žijí, pro něho umírají — světci Boží. Tu jeví se božský původ církve, která jediná vede ku svatosti Nepovstal z lůna církve východní od doby schismatu jediný svatý, od Jindřicha VIII. není v církvi anglikánské nikdo zanesen v seznamy světců — a protestantismus tím méně zploditi mohl svatost.

Taký jest pokrok a vývoj v církvi katolické, pokrok a vývoj, znak života, v ní jest život, ona jest vedena a ozářena Původem života, který pravil: „Já jsem život“ a „Já s Vámi jsem po všechny dny až do skonání světa.“ (Mat. 28, 20.)

Vůně mystické růže.

(Glossy k studiu mystické poesie svaté Terezie.)

Věnováno dp. P. Josefu Chytilovi, kaplanu ve Vyšehoří.

Ad. K. Bohdan. (Ol.) (Dokončení.)

Kdo však vysušuje naše záhony, že toužíme ustavičně po rose účinné, že ustavičně vzpínáme kostnaté své ruce po osvobození, že chceme z mříží ven, zajatci, vidouce jiné zkvétat v Červáncích tam daleko?

„Všecka bída naše obsažena v tom, že žijeme tak stranou duše naší a každého hnutí jejího se strachujeme. Kdybychom dali jí volně se usmívati v tichosti a záři její, žili bychom již zde životem věčným. My skrblíme vším, co je nesmrtelné!“ (Maeterlinck.)

Jak jinak Terezie, jak vysoko je nad námi! Ne egoismus čistý, nýbrž ryzí láska povznese nás. Nelžete si, pošetilci, v hrdlo, nýbrž prozřete mlhy a uzříte centrum Vesmíru — Lásku — království Boží!

O šťastno srdce, které láskou vzplálo,
a jenom k Bohu myšlenky své řídí,
a pro něho všech stvoření se vzdalo
a z něho slávu spokojenost klidí.
A ba i sebe sama dbá jen málo,
neb v Bohu veškerou svou metu vidí, —
to veselo jde, všeho prosto hoře,
přes bouřné vlny vezdejšího moře. [1])

V extasi lásky zpívá takto světice bratrským duším o velkých vítězstvích, mučenice ne krví prolitou, nýbrž vydechnutými toky lásky, v opojení zraku věčností sesíleného.

Rozplývajíc se v krvavých proudech lásky, nezapomíná světa. Jak již podotknuto Marie a Marta v jediné osobě tu nerozlučně spojená, intuice a energie života. A charakterem tím vyznačuje se celá mystická rodina středověká, mystika zvláště jihu. Vzpomeňte na sv. Bernarda a vyjasní se vám!

Ještě glossu. V háji vyrostlý květ má v sobě nastřebáno síly k existenci z půdy, jakost jeho a stupeň vývinu je podmíněn půdou, z níž vyrostl, z okolí ze vzduchu a z hlavního pramene ze slunce.

Svatá Terezie vyrostla ve Španělsku v duchu středověkých tradic v místě a době, kdy náboženství pronikalo veškeren život, což obrazí se v tehdejší literatuře způsobem takovým, že my, synové věku XIX., nejsme s to, bychom úplně pochopili ty exaltace a nyvou zbožnost. Píseň Šalomounova byla vzorem písním chrámovým, odtud ona fraseologie písní milostných i ve znělkách sv. Terezie. Nehaňte středověku; máť vtisknutou svou známku velmi zušlechťující, pozřete na ni, a zmírní se vaše bezdůvodné předsudky vyšlé z ignorance. Kdo chce pochopiti sv. Terezii, vysvětliti si její posici, bez jasného pochopení věku středního k tomu nedojde. Temnota halí kontury, které přesně vyniknou jen zdravému oku ve světle. — Narodila se ve Španělsku. Chladný

[1]) Překladů citované poesie sv. Terezie dopřál mi horlivý a nejpilnější překladatel náš ze španělštiny p. *Al. Pikhart*, jemuž tuto vzdávám srdečný dík.

sever nebyl by nám dal od svých fjordů a temných lesů a studených moří takovou sv. Terezii. Podtrhuji. Dáma středověku chce míti sličného rytíře, po němž by toužila, lkala, nyla, (jak dobře vidíte v středověkých, romantických povídkách Zeyerových!), jemuž by se posvětila, pro niž by v rekovnosti své bil se se světem, s potvorami propastí, které je dělí, vizte! našla jej — Miláčka Krista. Ó rytířové rekovní, jak malincí jste vůči Miláčkovi jejímu, vaše láska, toť jiskřička, lojová svíce proti záplavám ohně Lásky Miláčkovy, jeho boje a vaše — nula a nekonečno!

Šťastná nevěsto takového ženicha! Našli se; milují se, Ježíš a Terezie, Zjev svaté Terezie je příkladem k Velepísni, a zpěvy sv. Terezie variace její jasnější výrony středověké Sulamit.

„Dilectus meus mihi — —“

Již oddala jsem se zcela — vím,
že štěstí mi značí slova,
že Miláček je zcela mým
a já jsem Miláčkova.

Když sladký mne Lovec dohonil
a podmanil svou ranou,
má duše klesla beze sil
v tu náruč milovanou,
teď ve mně proudy planou
jiného života znova;
vždyť Miláček můj je zcela mým,
a já jsem Miláčkova.

Mne ranil šípem přerychlým,
jejž láska vymrštila
a duše moje s Tvůrcem svým
se v jediné teď slila,
Já Bohu patřím, nezvolila
bych sobě jiné lásky znova,
vždyť Miláček můj je zcela mým
a já jsem Miláčkova.

Slyšíte ten intimní refrain, kterak prolíná celou její raněnou bytostí, kterak ustavičně se opětuje všude ve spisech jejích, ať v prose, ať verši. V díle svém vyslovila svou duši, pokud mohla, v sádru slova vepsala a vtlačila poměr k Miláčkovi, vykřikla hluchým podstatu Lásky. Laňku zranil Lovec s křížem se vlekoucí na osluněné hory, zůstala u něho kochajíc se v ranách Jeho i svých. Ne láska z obavy před trestem, ne lísání se k vyššímu, její láska k Ukřižovanému je z jiných prvků, utajených v přírodním centru a posvěcených, zrosených paprsky Vyššího. Je to ideal Lásky, kterou hlásal Kristus a již definoval apoštol.

Ukřižovanému Kristu. [1])

Ne proto k Tobě jsem já láskou vzplála,
že slíbil's mi, že vejdu v nebes brány,
mne nenutí trest pekla obávaný,
bych z bázně před ním Tebe nehněvala.

Mne poutá, Bože, myšlénka jen stálá,
jak přibit na kříž visíš utýraný,
mne dojímají těla Tvého rány
i smrt co Tebe úzkosti jen stála.

Mne poutá Láska Tvá, a já si troufám,
že, nebýt nebe, přec bych láskou plála
a nebýt pekla, přec bych se Tě bála.

Mně nemusíš dát nic, bych milovala,
neb, kdybych nedoufala, več teď doufám,
přec stejnou jak teď lásku bych Ti dala.

Nebudu šířiti analysi díla jejího; stále bych opětoval totéž. Motiv dopřává jí omezené půdy, za to variace v básních i prose jsou zvučné, a celá práce její, se stanoviska uměleckého, ozářena jest čistotou a upřímností, kterou vyznačuje se duch k Horám tíhnoucí.

Rozsah její práce literární je dosti široký. Mluvě o poesii, uvedu jen z oboru toho. Stricte sem přísluší jen „Exclamationes“, „Výkřiky duše“, obsahující 17 malých oddílů, meditativních básní prosou a Poesie, z níž (nevím, nevyčerpáno-li vše) v „Biblioteca Universal“, v „Obras de Santa Teresa“ je uvedeno 28 básní a 3 mimo to, které se jí přičítají. Stůjtež zde aspoň nápisy některých:

„Kéž tě oči moje spatří,
Jezu, spáso světa,
Kéž Tě uzřím, potom ať je
po mém žití veta.“

„Svatému Ondřeji“. („Když z lásky, v které strast je, tak velkou rozkoš přece máme! Ta rozkoš, až Tě uhlídáme!“) „Villancico“. (Píseň chrámová.) „Svaté Kateřině mučenici“, „V nebeské již pojďme brány, karmelitské panny!“ Každá téměř báseň má refrainy jedno- i dvojřádkové.

Mnoho jasných, čistých kapek rosné poesie najdeme i v ostatních dílech světice jak v autobiografii, tak v dopisech (zachováno 409 dopisů důležitých pro církevní historii špaň.) a v ostatních didaktických a informačních pracích. (Via perfectionis, Castellum animae, Meditace o Modlitbě Páně a j.) —

Zakončuji překladem překrásné její básně, vivo sin vivir en mi, klada na omluvu nedostatků upozornění, že psal jsem pouze glossy, několik jen kapek chtěl jsem najíti na keřích duševních velké světice, svaté Terezie, kněžny z Ježíše.

[1]) Táž báseň uvedena v překladu J. Vrchlického v Jeřábkově „Staré době romant. básnictví.“ Přítomný překlad je Pikhartův. Komu libo, srovnej; budeť to s prospěchem.

Co žiji, to život není
a k takému já žití zírám,
že mru, protože neumírám.[1])

Glosa.

Ta láska vřelá, pravá,
v níž stále žiji nyní,
mi srdce volným činí
a Boha upoutává. —
Však bolest jme mne žhavá,
když ve svých poutech Boha zírám,
a mru, protože neumírám.

Ach dlouhé jak je žití,
v jak smutném vyhostění
a těžkém u vězení
se v poutech duše cítí!
Kéž smím již odejíti! —
Tu touhu tolik v sobě svírám,
že mru, protože neumírám.

Ach, život trpce chutná,
v němž nesplýváme s Pánem:
my sladkou láskou planem,
však dlouhá naděj smutna.
Ó Bože, což je nutná
ta též, které se tolik vzpírám,
že umru, protože neumírám.

Mně dává naděj žití,
že zemru. Vím, až zajdu
že v smrti život najdu,
to duše pevně cítí.
A smrti, v níž je žití,
o pojď jen, čekám, k tobě zírám
a mru, protože neumírám.

---

[1]) Pro toto heslo najdeš ji velebenou (pokud mi přišlo k ruce) v Poezyi Zyk. Krasińskiego (Tom. III) právě parafrasí této básně:

„Mnie, już tak było jakby po pogrzebie —
Bez ciała byłam, na ziemi niebie.
Na Wieki z Tobą — przy Tobie — u Ciebie! —
— — — —
Ja kocham Ciebie — żes był nieszczęśliwy!“

a u našeho Zeyera v knize „Z letopisů lásky“ řada III. v básni „Gabriel, de Espinosa,“ kde čteme na straně 10.:

O svobodě vůle lidské.

Napsal J. Spáčil, alumnus Germanica v Římě. (Br.)

(Pokračování.)

Dříve než obrátíme se ku řešení námitek, a odrážeti zbraně, jakými najmě moderní věda proti svobodě vůle uvykla bojovati, nebude nevhodno ku lepšímu porozumění několik slov předeslati o rozsahu svobody vůle lidské a o poměru jejím k ostatním pochutím lidským. — Z toho, co jsme svrchu o předmětu vůle, jímž jest dobro jako dobro, byli podali, nutně následuje, že vůle není svobodnou vzhledem k onomu dobru konkretnímu, jež plnosť dobra zcela obsahuje a negaci dobra, zlo, úplně vylučuje. Jest zajisté pouze ta vlastnost věcí stvořených, že plnost dobra neobsahují zcela, ale částečně jsou dobrými, částečně špatnými, příčinou svobodného se rozhodování vůle. Pozná-li tedy rozum dobro nějaké veškeru plnost dobra zcela obsahující, jest vůle dobro takové přijati a chtíti nucena. A ježto dobrem naprostým, plnost dobra obsahujícím jest Bůh, snadno vysvětluje se, že blahoslavení v nebi, zírajíce v samu nekonečnou velebnost Boží vnitřní nutností k lásce Boží a z ní následující věčné blaženosti jsou determinováni. Poněvadž pak na zemi rozum náš k úplnému poznání bytosti Boží nikdy nedospívá, jest vůle nejenom svobodna vzhledem k dobru všeobecnému, ale zcela volně i poslední cíl v kterékoli bytosti stvořené položiti může. — Jiným způsobem možno i z pojmu o posledním cíli člověka danou pravdu dokázati. Posledním cílem člověka jest dobro naprosté, plnost dobra obsahující. Jest zajisté v duši naší vložena neodolatelná touha po blaženosti, nikoli jakékoliv, ale blaženosti stálé, jisté, žádného zla mravního nebo fysického neobsahující. Blaženosti takové nelze však dosíci než v dobru konkretním, plnost dobra v sobě majícím. Žádná však vloha nemůže býti indifferentní vzhledem ku poslednímu svému cíli; neboť jen tam jest možna svobodná volba, kde ze dvou nebo více prostředků k cíli vedoucích vůle pro jeden se rozhoduje, nikoli ale kde cíl poslední sám rozumem jasně jest poznáván. Svoboda vůle tím ovšem nikterak není zrušena; neboť k svobodnému rozhodnutí zůstává celé pole různých prostředků a cest k cíli vedoucích.

Podobně nelze mluviti o omezení svobody našeho jednání vlivem, jejž na vůli naši mají vášně, ať hněvu, ať žádosti smyslné a pochutí smyslových vůbec. Na předním místě vliv tento není direktním, t. j. pochuti smyslové nemají nikterak vzhledem k vůli povahu příčiny hybné nebo finalní a jest tedy vliv tento naprosto rozdílný od vlivu, jímž na př. síla mechanická kámen s vrchu vržený zastavuje nebo jímž t. zv. motivy na vůli působí. V čem tedy záleží působení smyslů na svobodnou vůli? Uvážiti dlužno, že duše naše jest bytostí jednoduchou, nedílnou, a že všecky její vlohy tvoří jeden nerozdělený celek. Jako však nelze, aby v celistvé budově, v organickém celku

---

„Tu bezděky jsem myslil na velkou tu světici, na svatou Terezu, jež mystická, se narodila zde (v Avile), ta duše z plamů, z bezdných blankytů, v níž touhy měly orlí perutě a láska sílu vichrů. V těch zdích, pod tímto nebem láskou raněna jsouc serafínskou, k Bohu sténala: „Tak velká vášeň k Tobě pudí mne, tak v Tobě toužím žít, že umírám nad tím, že neumírám dosavád!!! A bílý její fantom viděl jsem, jak v extatickou klesá mrákotu s tím šípem lásky v srdci trčícím, tak jak jsem v Římě viděl mramorný kdys její obraz sladce tajemný.“

část nějaká porušena byla, nebo se vyvinula bez úkoru druhé, tak i v duši naší, kdykoli vloha nějaká více se vyvine, žádost nějaká více se rozmůže, neděje se tak bez zatemnění poznání rozumového. A ježto svoboda vůle, jak ukázáno, poznáním rozumovým jest nutně podmíněna, jest vysvětlitelno, že vášněmi a žádostmi (pochutmi) smyslnými svobodné rozhodnutí vůle ovšem bývá omezeno, zřídka však úplně zrušeno. Pravil jsem zřídka; neboť někdy vskutku jest výbuch vášní tak náhlý a vášeň sama tak mocná, že poznání rozumové na okamžik úplně jest zrušeno, a čin ve stavu takovém vykonaný, nikoli z jasného poznání rozumového, ale zcela dle pochuti smyslné se řídí, a tím ovšem i povahy svobody a mravní zodpovědnosti naskrze ztrácí. Svobodná vůle tím však nikterak není zrušena; neboť v moci vůle jest vášně zavčas potlačiti, a i když vůle vášněmi jest zmítána, proti pochuti smyslové jednati. O poměru, jaký mezi poznáním rozumovým a vůlí, později šíře se zmíníme, až nám bude mluviti o námitkách oněch odpůrců svobody vůle lidské, kteří z motivů, ať zevnějších, ať vnitřních činnost vůle vysvětliti se snaží. Poznavše tak povahu a předmět vůle, dovodivše její svobodu a zmínivše se stručně o jejím rozsahu a poměru ke vlohám smyslným, můžeme se nyní obrátiti ku řešení hlavních námitek, jež se proti svobodné vůli lidské činí.

II.

Námitky, jež se proti svobodné vůli lidské ozývají, jsou jednak všeobecné, vyplývajíce z nejasného pojmu povahy poznání rozumového a jeho poměru k svobodné vůli lidské, jednak specielní protidůvody moderního determinismu, spočívající buď na nepravém pojmu o sebevědomí duševním, buď plynoucí z neznalosti příčiny účelné a špatného výkladu zákona příčinnosti vůbec. K determinismu druží se popíráním svobodné vůle ovšem i celá filosofie materialistická a sensistická, která zavrhujíc duchovost duše s ní i všecky čistě duchové vlohy popírá. Námitky, jež se konečně naskytují z theodicee, náleží spíše theologii než filosofii řešiti.

Je-li pravdou, tak zní prvá námitka proti svobodě vůle lidské, je-li pravdou, že kony vůle řídí se poznáním rozumovým, pak nelze hájiti svobody vůle; neboť poznání rozumové vzhledem ku přijetí pravdy nikterak není svobodno, neboť nelze nám na př. svobodně se rozhodnouti pro pravdu $2 \times 2 = 4$, nýbrž jsme ji přijati nuceni. — Pravda ovšem nutí poznání rozumové ku přijetí jejímu, avšak pouze pravda evidentní, jako jsou na př. t. zv. první principy, axiomata; ku pravdě však neevidentní rozum jest indifferentním, napokud ovšem není buď argumentací, buď věrou nebo zevn. svědectvím uvedena na některý z evidentních principů. A podobně ukázali jsme i o vůli: ku dobru, jako takovému, a k onomu dobru konkretnímu, jež plnost dobra celé obsahuje, vůle indiferentní není, ovšem ale k jednotlivým dobrům konkretním. Ostatně i kdyby poznání rozumové pravdou zcela bylo determinováno, poměr mezi rozumem a vůlí nikterak není ten, že by následovně i svoboda vůle tím byla zrušena. Poznání rozumové není vzhledem ke konu vůle příčinou účinkující, tak že by rozhodnutí vůle bylo prostě nutným výsledkem poznatku rozumového, nýbrž příčinnost poznání rozumového jest čistě finalní. Tím, že rozum předmět

nějaký z části dobrý, z části špatný nebo více předmětů vůli ku volbě předkládá, skýtá jí zároveň cíl, či příčinu účelnou, dle níž vůle svobodně jednati může. Poměr však mezi příčinou finalní a jejím výsledkem nikterak není poměr nutnosti mechanické. Jak vidno kotví celá námitka i pozdější výklad činnosti vůle z motivů v nepravém ponětí o povaze příčiny finalní. — Determinována jest vůle, namítá se dále k dobru absolutnímu, k naprosté blaženosti; všecka však dobra konkretní nejsou než prostředky, jichž užívajíce domníváme se naprosté blaženosti dosáhnouti, jako však nejsme svobodni vzhledem k cíli, nemáme i svobody vzhledem ku prostředkům s ním spojeným. Jest ovšem pravdou, že každá věc, každé jednotlivé dobro, řádně použito, může býti prostředkem k dosažení cíle posledního, naprosté blaženosti, než právě ta okolnost, že každé dobro svou měrou může vésti k dobru absolutnímu, jest příčinou, že vůle není k žádnému naprosto nucena, ale že svobodně z více prostředků kterýkoli vyvolí, ovšem obyčejně ten, jejž rozum nejpříhodnějším poznává. A proto věta: nejsme-li svobodni vzhledem k cíli, nemáme ani svobody ku prostředkům s ním spojeným, platí sice o prostředcích, jež s cílem nutně jsou spojeny, t. j. bez nichž cíle dojíti zhola jest nemožno, nikoliv ale o prostředcích, z nichž kterýkoli k cíli vésti může. — Z výkladu o vlivu smyslných žádostí na vůli a o rozsahu svobodné vůle snadno lze rozřešiti celou řadu námitek, jež na nepravém ponětí o těchto věcech spočívají.

Jiného druhu jsou námitky, jimiž bojuje proti nauce naší škola deterministů. Determinismem vůbec zoveme každou nauku, jež svobodu vůle popírá, nutnost konů její hlásajíc; zvláště ale onu školu moderních filosofů, která činy svobodné vůle na základě úplně mechanickém vysvětliti se snaží. Většinu jeho zástupců během dalšího pojednání jménem uvedeme. Z determinismu jiní samu nesprávnost důkazů, jimiž svobodu vůle dovozujeme, ukázati se snaží, jiní z motivů zevnějších nebo vnitřních činnost vůle vysvětlují, a všickni na fakta zkušenosti, jež prý proti svobodě lidské mluví, poukazují. Hlavním důkazem a posteriori pro svobodu jest hlas neklamného sebevědomí a proto dovozují někteří z deterministů nespolehlivost našeho sebevědomí. Naše sebevědomí, praví, může jen tehdy býti spolehlivým soudcem, jedná-li se o fakta, která v naší duši se stala, nikoli o možnost nebo nemožnost nějaký čin vykonati; či o svobodu nebo nutnost našich činů. Pravdou jest, že sebevědomí uvádí nám pouze faktum, jež v duši naší se událo, a to zcela neklamně, ve všem ostatním, okolnostech, místě, době můžeme se sebevědomím [1]) klamati nebo lépe je špatně vykládati; avšak samu povahu fakta sebevědomím určitě poznáváme, tedy i byl-li čin nějaký svobodným nebo nutným. Praví-li nám tedy naše sebevědomí jasně o nějakém konu duševním, že vykonán byl svobodně, jest svědectví takové, poněvadž se týká samé vnitřní povahy fakta, neklamným. A naopak, nelze-li se spolehnouti na svědectví našeho sebevědomí co do povahy konu vůle, nelze mu ani důvěřovati co do povahy konu rozumu, a t. zv. kriterium vnitřní o pravdě nebo nepravdě našeho poznání padá a tím ovšem upadli bychom v nejstrozší skepticismus. — Mimo to, není-li i to faktem, když nám naše sebevědomí hlásá, že jsme v jistém okamžiku tak či onak jednati mohli? Deter-

[1]) Sebevědomím překládáme jak lat. sui conscientia tak sensus internus.

minismus připouští správnost sebevědomí, kdykoli nám toto svědčí o nutném nějakém konu na př. zažívání nebo poznávání prvních pravd. Je-li však sebevědomí neklamno, jedná-li se o nutnost fakta t. j. o kon, jenž se jinak státi nemohl, proč naopak o něm pochybovati, kdy nám s touže jasností hlásá, že jistý čin i jinak se státi mohl, t. j. že svobodně byl vykonán? — Stran našeho „moci“ se klameme, praví se dále; neboť jak často podnikáme díla, o nichž později teprve poznáváme, že s ně nejsme! Ovšem se klameme, domníváme-li se, že něco vykonati můžeme, kde naše svoboda jest podmíněna prostředky zevnějšími, jež v naší moci nejsou, jako kdyby někdo domníval se, že může konati cestu do Jerusaléma, k níž mu (později) prostředků schází; nikoli však stran absolutní možnosti nebo nemožnosti nějakého fakta činu. Klamati bychom se tu mohli, kdybychom na možnost nebo nemožnost soudili úsudkem, nikoli však, hlásá-li nám ji přímo sebevědomí.

Nespolehlivost našeho sebevědomí domnívá se dánský filosof Höffding nalézti ve faktu, že někdy pochybujeme, byl-li nějaký čin vykonán svobodnou vůlí nebo byl-li účinkem pouze nahodilého citu, a to tak, že nám podobné pochybnosti i velká duševní trápení mohou přivoditi. Zajisté, že jsou takové případy duševní nejistoty (skrupolosity), ale vždy jsou pouze výjimkou, chorým, nepřirozeným stavem duše a i tu jsme si jich vědomi sebevědomím; proč tedy dovolávati se sebevědomí v několika málo výjimečných případech, v jiných však mu naprosto nedůvěřovati? — „Jako sebevědomím můžeme býti jisti o svém bytí, nikoli však, závisí-li bytí toto od nás čili nic, podobně jest sice sebevědomím jisto naše chtění, nikoli však závisí-li od nás čili ne, je-li svobodno či nutno.“ Tak Angličan Bayle proti svobodě vůle lidské. — Už na první pohled jeví se veliký rozdíl mezi oběma fakty, o nichž nás zkušenost zpravuje. Sebevědomí svědčí pouze o faktech vnitřních a jich povaze, jest tudíž pochopitelno, že o příčině našeho bytí, která jest zevnější, nám ničeho se nepodává; o činech vůle však nám jasně svědčí i že příčina jejich jest vnitřní, t. j. vůle, i že příčina je svobodnou a nezávislou.

Dlužno i poznamenati, že hypothese, dle níž záviseti od nás a svobodnu býti jest stejnoznačným, nikterak není správnou. Jsou jistě i kony úplně nutné, jež od nás závisí, t. j. jichž jsme příčinou a počátkem. — Nejapnou jest i další námitka Bayleova: „Kdyby kámen s vrchu padající měl sebevědomí, domníval by se i on, že kon tento jest svobodným, ačkoli ho nyní všickni fysicky nutným považujeme.“ — Neboť nikoli z toho, že jsme si činu nějakého vědomi, dokazujeme jeho svobodu, ale poněvadž jsme si jeho svobodné povahy vědomi, proto ho za svobodný považujeme.

Tak nemůžeme nikterak o výkonech života vegetativního a smyslného v nás — pokud ovšem nejsou vůlí zapříčiněny — tvrditi, že jsou kony svobodnými; a přece jsme si jich úplně vědomi. Více ještě vysvítá to z činů, jež zevnějším nátlakem, přinucením jsou vykonány. Tak jistě by se nikdo, — třebas i Schopenhauer sám — vyhozen byv z okna proti své vůli, nedomníval, že čin ten vykonán byl ze svobodné vůle, ačkoli by se stal při úplném sebevědomí. Stejné váhy jest i důkaz Leibnicův o jehle magnetické.[1]) — Silvano

[1]) Theodicée I., § 50

Regis jde tak daleko, že svědectví sebevědomí o svobodě neb nutnosti nazývá klamem smyslů.[1]) Domníváme se, praví, že ze dvou věcí jsme jednu svobodně vyvolili, poněvadž nescházelo mnoho, že bychom jiným sběhem okolností byli nutně pro druhou se rozhodli;[2]) poněvadž jsme tedy již již skoro opak vyvolili, pravíme, že jsme i druhou věc svobodně vyvoliti mohli. Jak směšnou jest podobná argumentace, vysvítá z toho, že by pak i člověk, který již již s vysoké věže padnouti měl, a pouze náhodou se zachránil, nutně se musil domnívati, že i tento čin svobodně byl by vykonán. Podobné pokusy vysvětliti sebevědomí klamem smyslů, tradicí, vychováním atd. ponecháváme jako privilej obhájcům nejhrubšího determinismu; vyvraceti jich jest zbytečno. Dobře praví Galuppi: popírati svědectví sebevědomí v jednom případě a důvěřovati mu v jiném, jest naprosto nedůsledno, a popírání sebevědomí vůbec činí veškeru filosofii nemožnou.[3]) (Pokrač.)

Katolická protireformace na Moravě.

(Konkurenční, cenou 40 korun poctěná práce.)

Napsal Josef Finda. (Br.) (Pokračování.)

První pozornost kardinálovu na sebe obrátil slavný klášter rajhradský, jenž od válek husitských chřadl více a více a v tu dobu byl již na zhasnutí. Horlivosti Dietrichšteinově podařilo se r. 1602. členy řehole rozmnožiti, řeholní život obroditi a opraviti budovy klášterní. Mimo to založil Dietrichštein klášter františkánský v Kroměříži (r. 1604.), kapucínské v Brně (r. 1603.), v Mikulově (r. 1611.), v Olomouci (r. 1613.) a ve Vyškově (r. 1617.); na kardinálovu přímluvu založen byl také kapucínský klášter ve Znojmě (r. 1628.) a v Jihlavě (r. 1628.– 1631.). Františkánský ženský klášter zřízen byl v Brně u sv. Josefa (r. 1616.). Také v Mikulově při kostele sv. Václava založil Dietrichštein kollegiatní kapitulu s proboštem a 5 kanovníky, opatřiv ji dostatečnými důchody (r. 1625., 22. VIII.), a uvedl tam též řád piaristický (roku 1632.), určiv pro něj přiměřenou kollej a svěřiv mu správu školství. Podobnou kollej piaristickou zřídil kardinál v Lipníku (r. 1634.) a hrabě de Magnis ve Strážnici (r. 1633.).[4])

Jsa podporovatelem věd a umění založil kardinál Dietrichštein z vlastních příjmů knihovny v Kroměříži a v Mikulově, kde také zřídil knihtiskárnu pro tisknutí spisů katolických. Z téhož důvodu podporoval také horlivý náš arcipastýř jesuity ustanoviv, aby se jim vyplácelo ročně 500 zl. z jeho důchodův, a darovav kolleji olomúcké na výchovu alumnů 6000 zl. Nemenší péči jevil ku kolleji brněnské; tato pod výbornou správou jesuitů tak prospívala,

[1]) Metaph. lib. II. cap. I II.

[2]) Vidno, že ani protivníkům svobodné vůle ve svých důkazech nelze se vyhnouti výrazům, jež svobodu lidskou dosvědčují.

[3]) Galuppi, La filosofia della volontà.

[4]) Rezek: „Děje za Ferdinanda III.“ str. 158. — „Ottův slovník“ VII. Dietrichštein.

že nával žactva stále rostl, a tudíž místnosti kolleje (nynější kasárny jesuitské) nedostačovaly a potřebovaly rozšíření. Nedostatku tomu odpomohl Dietrichštein dav za 10.000 zl. kollej rozšířiti, by tak vyhověla potřebě a rostoucímu počtu vědychtivé mládeže.[1]) Nad to svou přímluvou vymohl kardinál kollejím jesuitským mnohé výsady, zvláště pak tu, že všichni graduovaní na jejich kollejích za mistry a doktory nabývali zároveň šlechtického přídomku.

Velikou, ano největší váhu kladl biskup náš na mravní život katolíků, najmě duchovenstva. S otcovskou přísností dohlížel naň, aby zvelebil církevní kázeň a tak zařídil, jak bylo nařízeno na sněmu tridentském a na předešlých synodách moravských za předchůdcův oznamováno. Sám osobně s kněžstvem rozprávěl tu chvále, tam povzbuzuje, tu nařizuje, tam vylučuje a zakazuje, tu zase po krajích a děkanstvích zařizuje kněžské sjezdy, na nichž se mělo duchovenstvo raditi o časových opatřeních a záležitostech.

V životě soukromém a mravním, v horlivosti svého pastýřského úřadu byl Dietrichštein po celý svůj život vzorem duchovenstvu podřízenému. Vodíval processí, zvláště do Tuřan, putuje bos a v rouchu poutnickém, kázal slovo Boží, sedával ve zpovědnicích zpovídaje téměř celý den a nedopřávaje si tam ni oddechu ni posily. Na různých místech své diecese, hlavně však v Brně u sv. Jakuba, konal křesťanská cvičení a katechesoval — až se nad tím lid pozastavoval. Katolíci stali se tím horlivější, protestanté pak počali uvažovati, a mnohý tím jednáním a slovem biskupovým přišel k lepšímu rozumu a přesvědčení.

Mimo to zavedl Dietrichštein na svých rodinných a biskupských statcích prvně protireformaci, mírností často více dosahuje než přísností. Zejména zakázal katolickým farářům udělovati Svátost Oltářní pod obojí způsobou, ovšem pozvolna a opatrně, a dle toho také směly jen ty sňatky býti církevně požehnány, jestliže snoubenci přijali Svátost Oltářní jen pod jednou způsobou.

Největší oporu v protireformační činnosti své měl kardinál v osvědčených bojovnících za víru katolickou, v řádu jesuitském. Po bitvě bělohorské úkolu jesuitů z větší části se ujali františkáni a kapucíni, jež byl Dietrichštein uvedl do své diecese. Řádové tito zastávajíce duchovní správu, mládež učíce neb konajíce missie po osadách, prokazovali platné služby pro účel svého poslání. Působením jejich lid katolický se organisoval, sdružoval a ve vědomí náboženském utvrzoval, jinověrci pak byvše jinak poučeni a přesvědčeni, dosti často se vraceli do lůna své matky — církve katolické, již byli nevděčně a lehkomyslně opustili.

Jesuité, františkáni a kapucíni konali, jak již praveno, m i s s i e. Slova **missie** nelze však bráti a rozuměti v nynějším významu a užívání.

Horlivý katolický šlechtic, jehož poddaní byli buď nábožensky smíšeni aneb ve víře katolické málo utvrzeni, obyčejně požádal svého biskupa o dva neb tři řeholníky — missionáře —, by lid katolický utvrzovali ve víře aneb ve smíšených osadách nekatolíky přesvědčovali a církvi katolické přinavraceli. Biskup milerád takovým žádostem vyhovoval, posílaje žadatelům kněze, by v tom směru působili; missionáři takoví ubytovávali se na zámcích. S počátku

[1]) „Ottův slovník“ díl VII. Dietrichštein.

nekázali, nevyučovali, nýbrž zkoumali lid, jeho zvyky a potřeby — pozvolna se s lidem seznamovali, vědouce, že ten, kdo získal si srdce, získá i rozum a vůli. Pročež navštěvovali nemocné, těšili je provázejíce slova útěchy mnohdy zručnou pomocí lékařskou, dítkám dávali dárky, by si je naklonili i jejich rodiče. Obeznámivše se tak s lidem, teprve vytasili se s vlastním úmyslem. Pozvali si totiž několik nejvážnějších občanů k sobě na zámek, rozhovořili se s nimi o otázce náboženské a přesvědčivými slovy jim dokazovali pravdu náboženství katolického i blud náboženství ostatních.

Přesvědčivše hlavy obce pracovali o obrácení ostatního lidu a neustali, dokud zatvrzelce neoblomili. Kdo se chtěl státi katolíkem, odřekl se svého vyznání, vyzpovídal se a přijal Svátost Oltářní pod jednou způsobou. — Díla začatého chopil se pak horlivý pán, zvláště byl-li sodálem marianským, a rukou bezpečnou vedl je ku konci postarav se o duchovní správu, jestliže to dovolovaly prostředky a okolnosti. [1])

Tento způsob missií, jež konali jesuité jako část svého životního programu, zavedl u nás na Moravě kardinál Dietrichštein již před bitvou bělohorskou, způsobem však co možná nejintensivnějším hlavně po bitvě na Bílé Hoře, přibrav k jesuitům františkány a kapucíny. Jako pak osudná ona událost dějinná jest vyčnívajícím mezníkem v naší historii, jest i mezníkem a rozhraním v katolické protireformaci na Moravě. Jí končí se katolická protireformace na Moravě, vykonávaná v duchu sněmu tridentského biskupy našimi, orgány církevními, bez přispění a pomoci státní — a počíná protireformace tak zvaná úřední, státní, vykonávaná mocí státní. Dokud žil věhlasný biskup a politik Dietrichštein, dotud svorně kráčely obě moci duchovní i světská ruku v ruce, vzájemně se podporujíce, poněvadž kardinál spojoval v osobě své obě moci, jsa také jako zemský hejtman vykonavatelem dekretů protireformačních.

Po smrti jeho ovšem nastala rozluka, činnost protireformační spadla úplně v obor moci světské a vykonávána často i proti vůli moci duchovní.

* * *

Než k této úřední protireformaci došlo, měli podstoupiti katolíci těžký zápas, měli býti vůdcové lidu katolického zkušebním kamenem. Nad vlastí naší stahovaly se černé mraky plné látek výbušných, jichž výbuch věstil hroznou katastrofu. Politický boj, který nastával, byl boj dvou protiv: katolické dynastie a protestantské oligarchie stavovské, boj, jenž zostřen byl přimíšením sporů náboženských. Když výboj této elektrické atmosfery nastal pražskou defenestrací (23. V. 1618), byl hrozný v účinku a ještě hroznější v následcích; náš národ měl to zaplatiti životem. „Tento státní převrat hraběte Thurna a jeho spoluvinníků byl nejen zločinem, nýbrž i velkou neobratností a hroznou neopatrností, byl posledním důsledkem žalostné vlády, která osudy země zůstavovala hrstce vůdců, a smutným trestem za dvojsmyslnost, kterou po tak dlouhá léta jménem náboženské svobody zakrývali své oligarchické snahy po panství. Boj zahájili se zločinnou lehkomyslností, by pokračovali v něm s tak malou

[1]) Svoboda, op. cit. I. díl, str. 64. — Řehák, „Kde jest reformace“, str. 446.

obratností, jako nedostatečnou oddaností a odvahou . . . Tato vražda chladně uvážená a podle vykonaná zahájila povstání způsobem nejžalostnějším a zdála se předem ospravedlňovati ukrutenství, se kterým byla potlačena o tři léta později.“ [1]) —

„Stavové moravští po nerozhodném váhání vešli v obranný spolek přes protest a výstrahy politiků Karla St. ze Žerotína, kardinála Dietrichšteina a knížete z Liechtenšteina, kteří proto na bouřlivém sněmu brněnském (3. V. 1619) byli dáni do vězení a hlídáni jízdnou stráží. Když byli propuštěni, předpovídal kardinál obromnou záhubu, jakou stavové svým jednáním na vlast uvalí. Některá usnesení, jež stavové učinili na onom sněmě, ukazují, že se stal protestantismus na Moravě vítězem a že zastupitelstvo zemské bylo zachváceno ruchem revolučním. Jesuité museli se do 3 dnů z markrabství vzdáliti, úřady městské a obecní osazeny jsou protestanty, a kostely v těch městech, které měli katolíci, odevzdány protestantům.

Zatím sváděny menší potýčky mezi vojskem stavovským a císařským se štěstím střídavým.

Na druhém sněmě brněnském (12. VIII. 1619) jmění těch, kdož nebyli se stavy za jedno, bylo skonfiskováno a prodáno k dobru země. S velikou zlobou zakročeno také proti kardinálu Dietrichšteinovi, proti kapitolám olomúcké a brněnské, i proti klášterům. Kardinál byl ze země vypovězen, statky jeho rodinné i biskupské skonfiskovány, kanovníci dáni do vězení, řeholníci a řeholnice z klášterů vypuzeni a klášterní statky zabaveny, manové biskupští sproštěni jsou přísahy učiněné biskupovi. I jednotliví kněží katoličtí mnoho snášeli, tak na př. minoritský kvardián v Olomouci, jemuž ač nevinnému byla uťata pravá ruka, a farář holešovský, Jan Sarkander, který zmučen ducha vypustil (17. III. 1620). Takovými ukrutnostmi zavinila strana protestantská, že po bitvě bělohorské postupovala protireformace katolická tak přísně proti jinověrcům.“ [2]) —

Po bitvě bělohorské, jež stála Ferdinanda II. 250 mužův a jež mu za to vydala Čechy,[3]) vložena správa zemská i protireformační, nyní již úřední, do rukou kardinála z Dietrichšteinu. Moci své jako zemský hejtman použil kardinál k tomu, že přimlouval se u Ferdinanda II. za mírný trest pro odbojné stavy, pro ty stavy, jež mu byly tolik příkoří způsobily před krátkou dobou! Nezračí-li se v tom duch velký, duch křesťanský?

Tak v lednu r. 1621 při císařské poradě o českém povstání horlil kardinál hlavně proto, by moc duchovenstva byla sesílena.

Proto navrhoval, aby duchovenstvo, ovšem vyšší, nabylo v Čechách práva stavovského a stalo se tak stavem zemským, jemuž by bylo vykázáno místo prvé před ostatními 3 staršími stavy. Na Moravě ovšem bylo vyšší duchovenstvo stavem zemským, a proto dle návrhu kardinálova mělo se mu dáti místo prvé před ostatními stavy. Návrhy tyto byly schváleny císařskou tajnou radou, od císaře přijaty a „Obnoveným zřízením zemským“ uzákoněny pro

[1]) Denis, op cit. str. 718.

[2]) Brandl, „Kniha pro každého Moravana“, 2. vyd., str. 236. et sequ.

[3]) Denis, op. cit. str. 736.

Čechy (10. V. 1627) a pro Moravu o rok později. Při této poradě navrhoval také Dietrichštein prostředky protireformační, v nichž hodlal uhoditi na rázněji způsob než v politice a v dřívější protireformaci.

V tom byli našemu arcipastýři nápomocni Arnošt Platejs, kanovník a pozdější nástupce Dietrichšteinův Karel z Hüttendorfu a Jakub de Magnis, oba kanovníci kapituly olomúcké.

První dílo protireformační bylo, že povoláni byli vypuzení členové řeholí zpět na svá místa, by se tam ujali duchovní správy. Hned na to roku 1621. vydán rozkaz, jímž se nařizovalo, by opustili novokřtěnci Moravu, proto že hlavně zimního krále Bedřicha Falckého podporovali.

Brzo potom došlo na ostatní sektáře, zvláště České bratry, z nichž pouze jediný byl ušetřen, zasloužilý totiž o vlast a dynastii Karel St. ze Žerotína. Když za nějaký čas znamenal kardinál, že mnoho novokřtěnců se opět vrátilo a jen na oko vyznávalo náboženství katolické, zostřil dřívější svůj mandát tím, že nařídil, aby buď upřímně se přihlásili za katolíky a dítky své nosili ke křtu, aneb aby znovu byli vypovídáni.

R. 1624. nařídil, aby se vystěhovali všichni protestantští kazatelé z Moravy, rok na to pak, aby do svazku obecního ve městech přijímáni byli katolíci, konečně r. 1628. na radu Dietrichšteinovu byl vydán císařský patent protireformační, dle něhož všichni nekatolíci, kteří ještě v zemi meškali, musili se přihlásiti do 6 měsíců za katolíky, aneb navždy z Moravy odejíti.[1])

Tím po 10 letech po bitvě bělohorské zbavena byla Morava aspoň na oko rozdílů náboženských, avšak opravdového obratu nebylo hlavně pro nedostatek řádného kněžstva, neutěšené poměry socialní, politické a ruch válečný.

Protireformace v této době konala se missiemi a, kde to nešlo po dobrém, přibrána i pomoc vojenská a použito někdy i násilí. To dálo se proto, poněvadž jednak missionáři nebyli bezpečni svým životem, a tu dána jim k ochraně četa vojenská, jednak obyvatelstvo lpělo houževnatě při svém vyznání a nechtělo se dáti poučiti. Jeť známo, že ku př. i z Čech prchali pronásledovaní nekatolíci na Moravu, protože tam nalezli lepšího úkrytu a u souvěrců pevnější přesvědčení i více houževnatosti. Že v těchto opatřeních převládal živel politický, jest na bíledni; v nekatolících spatřovala vláda své odpůrce a vzbouřence, v katolících věrné poddané, a proto dobře věděla, dokud nebude zavedena jednota vyznání — a v tomto případu katolického — dotud že vláda nad zemí nebude zabezpečena.

Bohužel, stávalo se často, že překročovaly ony čety vojenské meze své působnosti a dopouštěly se bezpráví a násilí. Sami katolíci té doby, kněží i laikové, zaznamenávajíce to, nejvíce si naříkají, že vojáci nedávají dobrého příkladu, rozmařile, prostopášně žijí, lid týrají a vydírají nehledíce na to, je-li katolický či protestantský. Byly ovšem kraje, kde horlivost missionářská a rozumné chování vrchností způsobily obrat nekrvavý, jinde opět docházelo k bouřím a výstupům. To jest velmi pochopitelno, poněvadž Morava byla zemí, kde volnost ve věcech víry byla takměř uzákoněna, kde bylo hlavní středisko

[1]) „Ottův slovník“ VII. Dietrichštein.

Jednoty novokřtěncův i luteránů, nemohla tudíž na obrat býti katolickou. Také úřady mnohdy si počínaly nespravedlivě, ukládajíce velké pokuty. Není tudíž divu, že veliký počet měšťanstva a selského lidu byl na oko jen katolický, nikoliv z přesvědčení, jako spíše by byl zbaven týrání, útiskův a pokut.[1])

(Pokračování.)

Počátky moderních idejí v literatuře a umění.

Napsal Hubert Beránek. (Br.)

(Dokončení.)

Vylíčili jsme, jaké následky měl nový názor na přírodu, který koncem středověku v 15. století v literatuře a umění zavládl a jak se tyto důsledky táhnou až do našich dob. Zbývá nám krátce zmíniti se o dvou ještě zjevech se změněným názorem na přírodu souvisejících, totiž o kultu smyslnosti a osoby, jak se v dějinách literatury a umění od počátku křesťanství objevily. Co se týče kultu smyslnosti, dlužno na dva prameny ukázati, ze kterých se vyvíjel až v posledních stoletích literatury i umění skoro vesměs ovládl. Již v poesii provencalskou vnikl tento kult značnou měrou od té doby, kdy evropská kultura křesťanská v jižní Francii počala se stýkati s kulturou arabskou ve Španělsku, velmi vyspělou a samostatnou. Styk ten nezůstal beze vlivu na žádnou z nich: do uzavřené dosud dílny ducha křesťanského hrnuly se cizí názory hlavně umělecké a vědecké, maurská pak přijala hlavně zřízení politická a socialní. To byl jeden proud, kterým vnikal cizí vzduch smyslnosti do kultury křesťanské; druhý, neméně mocný způsoben byl válkami křižáckými, styky Evropy s Východem.

Ze západu působila arabská kultura hlavně na jižní Francii. Bohatá půda a obchod zplodily zde blahobyt značný, kterým se mravy beztoho již uvolnily; styk pak s kupci arabskými a blízkost slavnými školami slynoucího Španělska způsobily, že vzdělanost arabská mocně zde zapustila kořeny. Filosofové, básníci a lékaři arabští přišli do mody. V Montpellieru prosluly školy lékařskými autoritami arabskými. Vzdělanci rádi četli arabské básníky: není divu, že vliv jejich na smýšlení křesťanské byl značný. Hlavně se pak jeví v poesii. Zde na jihu Francie je rodná země oné bujné lyriky provencalské, která tak často smyslnost a lásku slaví. Zde poprvé zazněly písně slavící ženu. Odtud pak šířily se názory poesií tou pěstované po ostatní Francii a jiných zemích, zvláště po hrozných válkách s Albigenskými, kdy básníci mnozí vystěhovali se do jiných zemí a u dvorů panovnických i bohatých knížat došli ochotného přijetí. A které to byly nové živly, jež vnesla tato poesie do básnictví evropského? Odpor proti církvi byl pěstován, smyslnost obhajována a okrašlována, požitkářství hlásáno a duch od velkých cílů odvrácen a k nicotným věcem pozemským obrácen.

[1]) Svoboda, „Družiny mar.“ II. díl, str. 42. — Rezek, op. cit. str. 159 — Řehák, „Kde jest reformace“, str. 446. a jinde.

Druhý činitel, který značný měl vliv na vzrůst kultu smyslnosti v literatuře a umění, bylo hnutí humanistické. Samo o sobě, aspoň v prvních začátcích svých, znamenalo zúrodnění literatury i umění, jež na konci středověku hrozilo vybujeti v nezdravé výstřednosti a formalismus, novými, života schopnými motivy škol antických. Není tedy divu, že z počátku byl církví podporován. Brzo však všímala si jedna část humanistů netoliko formální krásy literatury antické, nýbrž odvážili se všechen antický život mravní, politický, ano i náboženský obnoviti. Účinek toho jevil se jak v privatním životě, tak zvláště v humanistických spisech básnických, kdež psány věci, že je dnešní překladatelé vypouštějí. Jisto jest sice, že první stoupenci humanismu v Italii mezi básníky, Petrarka i Dante, znali již básnictví provencalské a že na ně mělo vliv. Nebyl tedy vliv antiky jediný, který způsobil nový směr v poesii; značnou část dlužno přičítati, zvláště v první periodě, vlivu lyriky provencalské, v níž kult smyslnosti, zvláště pak ženy silně vystupuje. Avšak v první době humanismu, u Petrarky, vystupuje živel tento způsobem, který naprosto neuráží. Jinak však bylo již u Boccacia, který v Decameronu svém v četných vydáních rozšířeném, sepsal snůšku nemravných klepů své doby. A po něm celá řada humanistů kráčí branou otevřenou a píší verše, které by se dnes nikdo neodvážil veřejně vydati. Netoliko v Italii, nýbrž i jinde; zvláště německá literatura vykazuje z této doby humanismu tak zvrhlé básnictví, že Menzel[1]) o ní napsal, že je to stvůra s výrazem napolo lidského poblouznění, napolo ďábelského triumfu. Zvláště satiry této doby skládané hlavně proti nenáviděnému duchovenstvu, jsou plny ohavností. Zvláště proslul v tomto směru Hutten „od mládí již ničemný, z kláštera uprchlý . . . od své vlastní rodiny zavržený.“ U humanistů našel však ochotného přijetí, zvláště u Conrada Celtisa, neméně pohanstvím prosáklého, jehož pomocí povolán byl do Vídně na dvůr císaře Maximiliana a za básníka korunován. Celtis (nar. 1459) sám napsal ódy a elegie, jež dle Horáce a Ovidia napodobil, avšak mnohem nezbedněji napsal než oni. Tyto jeho libri amorum z r. 1502. vykládají s největší bezohledností a nahým cynismem o jeho milostných pletkách a zkušenostech. Kromě toho však a kromě neslýchaných pohan proti kněžím jsou básně tyto „suché, bez fantasie, nacpané klassickými jmény a pojmy“. Jak rozrušeno bylo tehdy mravní vědomí, svědčí to, že sbírka tato mohla býti věnována samému císaři Maximilianovi.

Humanisté hlásajíce návrat ku přírodě, prohlásili rozkoš smyslů za jediný pro člověka dosažitelný cíl. Proto zavrhl Macchiavelli panenství a hájil cizoložstva a společnosti žen. V tomto bodě učení humanistického sluší hledati též jednu z hlavních příčin, pro které se tak rychle rozšířilo: hovělo totiž zvrácené lidské přirozenosti. Požitkářství, jež vyvinulo se v bohatých městech a na dvorech panovníků italských i jiných, našlo v novém hnutí svého obhájce, ano oslavovatele. Vedle zájmů politických (že totiž obsahoval humanismus živel národnostní, jsa reakcí proti vlivu germánskému v Italii a podkopávaje autoritu císařství i papežství, na jejíž mrtvole mohly se samostatné četné menší dynastie vytvořiti), vedle těchto zájmů politických byl to hlavně tento moment, jenž zjednával humanistům přátelské přijetí u dvorů panovnických a štědrou podporu.

[1]) Menzel, „Deutsche Dichtung“ II., p. 110.

Třetí konečně živel uveden byl do literatury a umění kultem osoby. Tento jevil se především v nesmírném dychtění po slávě umělecké a uveden byl rovněž humanismem. Ve středověku marně bychom hledali takového vynášení sebe a svých zásluh před světem a přece v něm žili mužové velikáni vědy i ctnosti. Avšak ti byli provanuti duchem pokory, sloužili vědě a ctnosti v úkrytu. Jinak nastalo, když ideje humanismu zavládly v duševním životě Evropy. Jako vše, tak svědčí i tato okolnost o tom, jak vlivem humanismu vše sesvětačilo. Ideami středověku byly evangelické ctnosti: chudoba, čistota a zvláště pokora. Tyto nedaly se nyní s probuzeným pohanským smýšlením smířiti. Výrazu smýšlení své doby dal bez ostychu zase Macchiaveli, když napsal: „Křesťanství hledá nejvyšší štěstí v pokoře, podrobenosti a pohrdání světskými statky, pohanství však ve velikosti duše, síle těla a všech vlastnostech, které člověka činí obávaným. Podobným tonem psán jest celý úvod „discorsi sopra la prima decade di Tito Livio.“ Nyní tedy sláva stala se heslem všech. Proto hrnuli se humanisté-učenci na dvory panovnické, zvláště římský a florentinský. Odtud pak sláva jejich šířila se za krátký čas po celé Evropě, jako nyní každý klep pařížský šíří se po salonech evropských Býti oslavován v latinských sličných verších jako Augustus od Virgila neb Horáce, líbilo se nad míru tyranům italským a jejich dvorním dámám. Na každém dvoře zřízen byl úřad poëtae laureati, jehož úkolem bylo vyhověti vládcově touze býti zvěčněn v latinských verších Humanisté sami toužili po tomto ideálu neméně. Jeden druhému v básních svých pěli chvály, jež tak vzájemně byly kvitovány. Básnictví latinské zavládlo na dvorech tou měrou, že každý professor třebas mathematiky napsal několik ód na své přátele a za to si od nich koupil oslavu své osoby. Že však v básnictví takovém nebylo ani ducha, ani vzletu, rozumí se samo sebou.

Jako šířila se nevážnost k náboženství Kristovu a na místo Boha křesťanského dosazeni humanismem bohové pohanští skrytí ovšem v symbolech slávy, krásy a přírody, tak na místo opuštěných soch svatých nastoupila úcta mužů světských, kult geniů, kterým stavěny pomníky a prokazována úcta přemrštěná. Tak daleko dospěla přepjatost humanistů v jejich lásce ku vědě a umění i k jeho nositelům, že dle současné zprávy kterýsi z nich vzal lampu s oltáře a položil ji na brob básníkův, vypouštěje při tom z úst tuto blasfemii: „Přijmi to, ty jsi jí hodnější, než onen Ukřižovaný.“[1]) Z humanismu pak šířila se úcta geniů vždy silněji a zvláště se zakořenila v Německu, když německé poesii vévodili Goethe a Schiller.

To byly ty hlavní, základní ideje, které nový věk v 15. století uvedl do literatury, umění a s nimi do života. S nimi pak souvisely ostatní, podružnější a z nich vyplývající jako těsnější přilnutí k přírodě, realistický názor životní, volnější názory mravní, nechuť k náboženství a opuštění velkých idejí středověkých. Mnohé tyto rysy vidíme vystupovati tu více, tu méně v literaturách evropských, v různých těch školách uměleckých od obnoveného klassicismu až po naturalismus a marně hledáme — až na slabé ohlasy — že

[1]) Grupp, op. cit. II. p. 326.

by kde položen byl principielně důraz na ideje křesťanské. Teprve v poslední době známky obratu se ukazují ve hnutí novokřesťanském a obrozené poesii katolické — kéž nezůstane při pouhých známkách!

Sv. Tomáš Aqu. a jeho vztah k filosofii řecké a moderní.

Napsal Cyrill Jež. (Ol.)

Nejdůležitější otázky, o nichž pracovali největší duchové lidští, jsou: Bůh, svět, člověk, a poměr, v jakém navzájem k sobě stojí. Žádný z nich neodpověděl na ně tak hluboce, žádný nestanovil mezi nimi tak jednoduchých principií jako andělský doktor sv. Tomáš Aquinský. On jako v ohnisku soustředil v sobě názory řeckých myslitelů Pythagory, Platona a Aristotela, dal jim pravý význam, ku kterému oni dojíti nemohli, dal jim duši ze zjevení křesťanského. Učinil z nich živý hlas věčné pravdy nezměnitelné, jenž nedozněl v jednom století, ala ozvěnou otřásá klenbami věků a jako výčitka svědomí zní v duši filosofie moderní.

Na otázku, zda jest Bůh, odpovídá sv. Tomáš Aqu.: Celá skutečnost vnější i vnitřní není ničím jiným než zvučným hlasatelem jeho jsoucnosti, celá skutečnost není ničím jiným nežli velebným hymnem jeho majestátnosti a moudrosti, jeho lásky a síly. „Coeli enarrant gloriam eius et opera manuum eius annuntiat firmamentum.“ (Ps. 18, 2.). A tento hymnus, jenž nabývá plného znění v duši lidské, unáší mocně její myšlení ku poznání Boha jakožto absolutní pravdy a její vůli ku spočinutí v něm s celou láskou jakožto v nejvyšším dobru.

Síla důkazů jsoucnosti Boží u sv. Tomáše Aqu. spočívá v tom, že on přivedl k platnosti celý obsah a rozsah zákona příčinnosti, jenž jest podstatou myšlení. Silou myšlení poznáváme pravdu, silou myšlení pozvedáme se z měnících se zjevů, které nás vně obklopují a uvnitř naplňují, k tomu, co se nemění a co jest jejich důvodem. Silou myšlení a zákonem dostatečného důvodu poznáváme, že není nedokonalé důvodem dokonalého, slabé silného, neživé živého, nereální abstrakce důvodem reální skutečnosti, ale naopak, že jsoucnost méně dokonalého koření v absolutně dokonalém a že jest tím dokonalejší, čím více se přibližuje tomu absolutně dokonalému.

Sv. Tomáš Aqu vychází z takových zjevů skutečnosti, které jsou známy všem lidem a jichž nikdo vůbec nemůže popříti.[1]) Že se tělesa pohybují, je nám všem známo. Ale je nám též známo, že bez nějakého vlivu zůstane těleso nehnutým. Odkud tedy ten vliv? Z tělesa jiného. Odkud vliv na toto těleso? Zase z jiného Snad jde pochod do nekonečna? To by však neznamenalo vysvětlení pohybu, nýbrž popření jeho důvodu, jímž může býti jen bytost, jež

[1]) S. I. q. 3. a 3.

pohyb uděluje, sama však je vyššího řádu, jež není ve skutečnost uvedena silou cizí, nýbrž vlastní silou trvá. — Svět zjevuje se nám jakožto řada účinů. Účin však trvá jen svou příčinou činnou. Proto nejvyšší příčina všech účinů musí býti nejdokonalejší činností (actus purissimus), bytost sebevědomá — Bůh. — Jelikož svět není činností vlastní, jest nahodilým, skutečností svou úplně závislým na vůli nejdokonalejší činnosti nutné a absolutné. — Svět není jednotou všech dokonalostí, nýbrž něčím méně dokonalým a proto svůj důvod má v bytosti, která jest živou jednotou všech dokonalostí.

Řád a harmonie ve přírodě hlásá neskonalou moudrost Boží, činnost myslícího ducha lidského zjevuje jej jakožto vědomou jednotu všeho, co možno mysliti, i myšlení samého, účelnost ve přírodě a tíhnutí vůle lidské hlásá o něm, že jest nejvyšším zákonem a zároveň nejvyšším dobrem, k němuž všechno dle zákona toho spěje: nevědomé způsobem nevědomým, vědomé způsobem vědomým a svobodným. Bůh jest tedy tou nejdokonalejší bytostí, neskončeně dokonalou a to vlastní svou činností, vlastním absolutním myšlením a chtěním, nutným, neboť mimo absolutní myšlení a chtění není nutnosti, není činnosti vyšší a silnější. Toť ryzí pojem pravého Boha, jenž myšlením svým jest pravdou celou a vůlí svou třikrát svatým.

Než co jest podstatou věcí stvořených, a jaký je poměr mezi Bohem a jimi, mezi jednotou všech dokonalostí a dokonalostmi v jednotlivých věcech? Otázku tuto snažila se rozřešiti filosofie řecká.[1]) Pythagoras pravil, že bytností věcí je míra a číslo, neboť bytností jest věc právě tou neb onou věcí, bytností jest věc vyměřena. Jednotkou pak, tou nejjednodušší a nejdokonalejší je Bůh, jenž všechno vyměřuje, sám však není nikým vyměřen. Plato pravil, že neměnícími se bytnostmi věcí jsou transcendentalní, nadsvětové ideje, které svým vlivem na beztvárnou hmotu způsobují vznik věcí, jež my postřehujeme. Než nerozluštěno zůstavil, jak se má k ideám těmto poznání Boží, a v čem spočívá vliv jejich na utváření se hmoty. Aristoteles položil idee do věcí samých, jež jsouce immanentními formami věcí, jsou principem jich bytí a činnosti. Sv. Tomáš Aqu. silou hlubokého ducha dokonává, co filosofové tito jen zdaleka tušili, v jednotu uvádí všechny jejich správné poznatky a oduševňuje dává jim sílu pravdy hotové a celé. S Pythagorou praví, že bytností věcí je míra a číslo. K tomu přivedla jej slova Písma sv.: „Omnia in mensura et numero et pondere disposuisti.“ (Sap. 11, 21.). Bytností jest věc vyměřena. Než kde je něco měřeného, tam musí býti i jednotka měření. Jednotkou je vždy něco prvního, jednoduchého, nejdokonalejšího. Vše, čím větší měrou se k této nejdokonalejší jednotce přibližuje, tím dokonalejším to jest. Bůh ovládá v sobě všechny možné dokonalosti a to v metafysické jednotě. Proto on jest tou nejdokonalejší jedničkou. Než Bůh jest si též vědom, jak by vypadaly jednotlivé dokonalosti mimo něj pro sebe existující. A když si je toho vědom, má idee věcí konečných. Nadsvětové idee tedy, jež Plato viděl vedle Boha, položil sv. Tomáš Aqu. do myšlení Božího jako obrazy, jimiž Bůh poznává dokonalosti, jež v něm jsou v absolutní jednotě, jak pro sebe mohou existovati. Čím více se ta neb ona idea věci přibližuje bytnosti Boží, tím jest dokonalejší;

[1]) Willmann: Geschichte des Idealismus II, str. 486.

proto právem jí jest bytnost věci vyměřena. I realistická filosofie Aristotelova došla významu u sv. Tomáše uznáním immanentní formy ve věcech. Neboť idee věcí jsou skutečně ve věcech projádřeny, jsouce principem bytí a činnosti za určitým cílem, jež vyjádřena ve knize Moudrosti slovem „pondus“.

Most jednoty mezi Bohem a světem postavil sv. Tomáš Aqu., hlavně vytknuv sílu a charakter bytosti neskončeně dokonalé a bytosti konečné. Charakter bytosti neskončeně dokonalé spočívá v tom, že je nutnou. Neskončeně dokonalá bytnost Boží jest obsahem absolutní činnosti, absolutního myšlení. Činností však bytnost je reálna. Proto bytnost Boží, jsouc obsahem té nejdokonalejší činnosti, je nejrealnější realitou samostatnou, svou, nutnou. Bůh mysle sebe zároveň sebe i chce. Proto myšlení a vůle spadají v něm jedno.[1]) Než v myšlení Božím jest nutně nejen realní jednota všech dokonalostí, nýbrž i obrazné vědomí těch dokonalostí, které jednotlivě o sobě mohou existovati. A tyto obrazy, tyto idee věcí konečných jsou zrovna tak věčny jako Bůh sám, zrovna tak nutny jako on, majíce však plný význam svůj pro Boha, pro věci jen význam potentialní. Kdyby idee věcí konečných nebyly nutny a věčny, pak by věci konečné vůbec byly nemožny. Tak vytknut jasný rozdíl i spojení mezi Bohem a světem. Bůh zde postaven jako vědomá jednota všech dokonalostí a to vzhledem k sobě jako vědomá jednota všech realních dokonalostí, vzhledem k světu jako vědomá jednota všech možných dokonalostí. Tím uznán Bůh za autonomní a celou pravdu, která nepřipouští vývoje k větší dokonalosti, protože celá v sobě jest, která nic v nitru nezíská realisací věcí konečných, která světa vůbec nepotřebuje a, uskuteční-li ho silou svobodné vůle, pak uskutečňuje ho z té nejčistší a nejnezištnější lásky, uskutečňuje ho k jeho dobru a blaženosti. V tom spočívá nejvelebnější tajemství stvoření, že ne nutnost, nýbrž láska nejmoudřejšího Boha stvořila světy. A láska největší stvořila člověka, v jehož duši obráží se sama nejsv. Trojice, v jehož duši jako v zrcadle odráží se všechny dokonalosti přírody. Krása rozkvětlého luhu i hvězdnatého nebe zdá se volati: „Ne pro nás krásu dal Bůh nám, nýbrž abychom ji dali tobě, neboť ne my, nýbrž ty jsi k obrazu Božímu stvořen, neboť ne my, nýbrž ty jsi nesmrtelný, neboť ne nás, nýbrž tebe čeká povýšení do řádu nadpřirozeného k požívání samého neskončeného Boha, našeho Tvůrce a Pána.“ Coeli enarrant gloriam eius et opera manuum eius annuntiat firmamentum. (Ps. 18, 2.) Člověk jediný ze stvoření povýšen za dítko Otce nebeského, za dítko milované takovou láskou, že krev Syna vlastního a jednorozeného dal za ně, když toto stalo se jemu nevěrným. A za tu neskončenou lásku svou nechce Bůh Tvůrce nic jiného, leč lásku svého tvora a to chce právě proto, že v lásce k Bohu spočívá největší naše blaženost. Neboť jak sv. Tomáš Aqu. praví: „Láska k Bohu jest matkou všech radostí.“ (S. II. II. q. 82. a 4.).

Toto poznání, že vše, čím jsme a co nás ještě čeká, je dílem milosti a lásky, jaké schopen jest jen Bůh, to vědomí, že celou svou bytností i činností jsme jakoby na rukou Božích neseni, má uchvátiti celou naši vůli, celé naše srdce. A že to dovede, toho důkazem jsou celé legie světců, jež láskou k Bohu zrovna zmírali. Důkazem toho je též sv. Tomáš Aqu., jenž byl nejen

[1]) C. Gent. I. 21.

velkým filosofem, nýbrž ještě větším světcem. Každou práci svého života Bohu zasvětil, každou konal z lásky k němu, protože poznal, že Bůh jest Láska. Poslední jeho prací životní — labutím jeho zpěvem — bylo vysvětlení slov z Písně Písní: „Filiae Jerusalem, dicite dilecto meo, quia prae amore moriar.“ [1])

Světový názor sv. Tomáše Aqu. postaven na železném základu zákona příčinnosti v plném jeho obsahu a rozsahu, je vůdčím světlem lidské vůli k dosažení věčné blaženosti svatým životem.

Filosofie moderní odchýlila se od sv. Tomáše Aqu. v samém základu. Mužové jako Darwin, Kant byli jistě velkého ducha. Jak moudrou byla by theorie evoluční, kdyby řízením Božím bylo vyvinuté v tom, z čeho se vyvinuje potentialně, jak už sv. Augustin učil. Jak pravdivou zdá se býti kosmogonická theorie Kantova, jsou-li první látka a z ní vytvořené světy úplně na Bohu závislé. Ale „πρῶτον ψεῦδος“, jehož se moderní filosofie dopustila, je v zákoně příčinnosti, a proto se k pojmu ducha vůbec nepovznesla ani filosofie absolutního idealismu, ačkoliv slova duch tak často užívá. Neboť myšlení jejího ducha snížen k určování vnějšího útvaru, a vůle ztrácí se v temném, poznání prázdném plynutí, v pohybu mass, ve vzniku a zániku těles. Filosofie moderní, ač ve výzkumech přírodních velmi pokročila, přece v celku je spíše destruktivní, nežli construktivní, protože filosofie řecké a scholastické vůbec neznajíc, nebo špatně ji pochopujíc, zamítla vše nadsvětové, zamítla dostatečný důvod všeho, co jest. Kdyby si materialismus byl vědom, že ne prosté faktum, že něco jest, jest už vysvětlením jeho jsoucnosti, kdyby si byl vědom, že hmota, kdyby i věčnou, bez začátku byla, přece byla by stvořenou, poněvadž není tou nejdokonalejší činností, neprohlásil by svět za slepou nutnost. Kdyby Kant znal filosofii sv. Tomáše Aqu., neobrátil by se proti nesprávným ontologickým důkazům jsoucnosti Boží, neprohlásil by konečný a stvořený rozum lidský za pojmy a pravidla mravní tvořící. Kdyby absolutní idealismus si byl vědom, že ne abstraktní, bezobsahový pojem může býti základem realního světa, nýbrž nejrealnější dokonalost, neprohlásil by světa za obsah sebevědomí Boha, jenž beze světa byl by pouhou abstrakcí.

Všimněme si některých námitek, které pantheismus vytýká našemu pojmu Boha. [2]) Dle nich každá věc, čím bohatší má obsah, tím více je omezena. Všeobecnějším je rod než druh, všeobecnějším živočich, nežli živočich rozumný, nejvšeobecnějším je pouhé bytí úplně bez obsahu, jakým dle nich je Bůh a jako takový prý je v pravdě nekonečný. Když se obsahem vymezuje, stává prý se konečným světem. Bůh obsahem nejbohatší a zároveň neskončený — to prý jsou protivy. Již sv. Tomáš Aqu. [3]) rozluštil tuto námitku. Označil totiž rozdíl mezi nekonečností bytí všeobecného, jež je neobmezeno a nekonečno svou prázdnotou, a mezi bytím Božím, jež je neskončeno vnitřní plností obsahu. Plností touto však není obmezen od nikoho jiného, nýbrž má ji vlastní činností, vlastním myšlením a chtěním, vlastní moudrostí a svatostí. V tom spočívá jeho síla a osobní, či lépe trojosobní samostatnost. [4]) Dále praví pantheisté, že Bůh

[1]) Willmann: Geschichte des Idealismus II., str. 446.
[2]) Schell: Gott und Geist I., str. 232.
[3]) C. Gent. I. 26.
[4]) Hettinger: Thom. von Aqu. und die europ. Civilisation, str. 265.—266.

nemůže býti obsahem všech realit, nýbrž jejich podstatou, jinak byly by v něm spory, které ve světě shledáváme. V Bohu jsou ovšem všechny dokonalosti, ale ne jak ve své roztříštěnosti a nedokonalosti stvořeny jsou, nýbrž bez svých nedokonalostí a ovládnuty sebevědomím. To je právě předností sebevědomí, že to, co ve skutečnosti si odporuje, v harmonii v sobě uvádí. Protivy zůstanou v představovaném předmětě, do ducha nevniknou. Všechny barvy zůstanou v tomtéž „Já“ sebevědomým představováním, aniž by se ničily. Ba ony jsou ještě předmětem záliby a krásy.

Bůh, který by měl všechny dokonalosti, praví pantheisté, byl by něco zcela ztrnulého, mrtvého. Jen ve vývoji je prý život. Nevědí, že vládnutí všemi dokonalostmi je jen činem možné, činem, jenž vždy týž vyplňuje celou věčnost.

Ze všeho vysvítá, že pantheisté představují si ducha prostorového a časového, jenž týž jen v jiném stupni je v neorganické přírodě, v rostlině, zvířeti a člověku. Boha nadsvětového, jediný to rozumný důvod všech věcí, vůbec neznají. Neznají ani života posmrtného. Popřením však nadpřirozeného světa zbaven je člověk cíle, k němuž člověk spěje celou vůlí svou. Proto nutně skončila moderní filosofie v pessimismu, jenž Schopenhauerem a Hartmannem hlásal místo života — věčně blaženého života — smrt a zahynutí. A tyto systemy vědu smrtící ve jménu vědy slavily vjezd do síní universitních, tyto systemy blaho člověka otravující ve jménu spásy hlásány lidu.

Moderní filosofie myslí mnoho, ale nemyslí cele. Neboť myšlení v plné své platnosti najde vždy pravdu věčnou a nezměnitelnou, jež mluvila duší velkého myslitele a světce sv. Tomáše Aqu. Kéž studiem děl sv. Tomáše Aqu. vědomi jsme si té síly hlasu jeho, kéž zvučí ozvěna jeho v našich duších o neskončené moudrosti a dobrotě Boží a budí steré ozvěny v duších jiných, kéž pozná celé lidstvo, že poznání Boha je největší moudrostí, a že láska k Bohu je matkou všech radostí. —

Zprávy z jednot.

Z Brna.

Ve druhém období letošího roku školního zahájila »Růže Sušilova« svoji činnost schůzí výborovou; přečteny byly došlé zprávy o stavu venkovských kniháren „Růží Sušilovou« založených, načež jednáno o založení nových: v Boskovicích (křesťansko-socialní spolek »Rovnost«), v Baňovicích u St. Hobzí, v Budišově, Stáji u Jihlavy a v Obřanech (křesťansko-socialní spolek.) Nelze nám nezmíniti o velkém daru Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně, které s osvědčenou štědrostí a porozuměním našich snah přispělo nám opět 100 svazků knih a rovněž benediktinské knihtiskárny, která věnovala 70 svazků.

V obvyklé schůzi všeobecné XIV. (27. února) začal čísti kol. Dohnal II. r. zajímavou svoji práci „Mysticismus a ethický problém v moderní literatuře, načež kol. Josef Kovář III. r. dokončil přednášku „O vivisekci se stanoviska katolické morálky.«

Schůze XV. konána až 13. března. Kol. Štrajt podal část své pozoruhodné práce: „O nové soustavě důkazů jsoucnosti Boží« a jednatel pokračoval v přednášce „Theorie evoluční a náboženství křesťansko-katolické.“

Ve schůzi XVI. dokončil kol. Štrajt přednášku „O nové soustavě důkazů jsoucnosti Boží“ a kol. Bartoš III. r. začal čísti část své práce „O arcibiskupství Velehradském.“

Dne 7. března uspořádal celý ústav obvyklou akademii, o níž „Hlas“ přinesl následující zprávu:

„Akademie řečnicko-hudební, kterou bohoslovci brněnského alumnátu každoročně na oslavu „doktora andělského“, sv. Tomáše Aq. pořádají, shromažďuje vždy hojně přátel a příznivců našeho dorostu kněžského. Tak bylo i včera. Letoší akademie měla slavnostnější ráz než jindy, ana pořádána byla též na oslavu diamantového jubilea sv. Otce Lva XIII. a panovnického jubilea Jeho Vel. císaře a krále Františka Josefa I. Průčelí refektáře, kdež akademie se konala, ozdobeno bylo obrazem sv. Tomáše Aqu. a pod ním v záři světel a zeleni květin stála poprsí sv. Otce a císaře pána. Mezi přítomnými byli P. T. pp. Jeho Mil. ndp. biskup Dr. František Sal. Bauer, opat Anselm Rambousek, kapitol. děkan msgr. Dr. Fr. Zeibert, kan. msgr. Jan Kř. Vojtěch, kan. Dr. Jos. Pospíšil, profesorský sbor bisk. alumnátu, msgr. Vl. Šťastný, zem. posl. dr. J. Koudela, šk. rada Fr. Bartoš, ředitelé J. Kubeš, Fr. Holub, A. Burian, děkan P. Ambrož Poye, převor P. Arnošt Schwetz, konsist. rada J. Bartoš, kvard. P. R. Adamec, farář J. Novotný, profesoři F. Jeřábek, Al. Vlk, dr. Fr. Kameníček, Fr. Rypáček, dr. Fr. Korec, V. König, Janoušek, A. Soukup, akad. malíř J. Šichan, akad. sochař Tomola, duchovenstvo brněnské řeholní a světské, členové konference sv. Vincence a m. j. Všecek program proveden byl od ctpp. bohoslovců co nejlépe. Hudební čísla střídala se s vážnými přednáškami: „Kterak svatý Otec Lev XIII. pěstuje a podporuje vědy a umění“ důkladně a nadšeně pojednal bohosl. IV. r. ctp. Fr. Baka; thema o „nesmrtelnosti duše ve světle rozumu“ bylo obsahem promyšlené německé řeči ctp. J. Neubauera bohosl. IV. roč.: „o vzdělanosti a církvi“ na základě dvou pastýřských listů sv. Otce Lva XIII., přesvědčivě a jasně promluvil ctp. H. Beránek, bohosl. IV. ročníku. Pěkné zpěvy provedl sbor bohoslovců, obratně řízen od sbormistra ctp. Alf. Fibicha, bohosl. III. roč. Stálá pochvala hostů a na konec od Jeho Bisk. Mil. bohoslovcům projevená jest jim zajisté nejlepší odměnou jejich píle a snahy a bude jim pobídkou k činnosti další, jak v alumnátě, tak později v duchovní správě. — Hudební

čísla byla tato: 1. „Hymnus in honorem s. Thomae Aquinatis.“ Auct. Fr. Musil. — 2. „Oremus pro Pontifice nostro Leone.“ Chorus ad 4 voces aeq. auct. Henr. Wiltberger. — 3. Adoramus Te.“ Chorus ad 4 voces aeq. auct. Vinc. Ruffo. 4. „Hymnus“ na oslavu 50 jubilea vladařského J. V. císaře a krále Františka Josefa I. Na slova Msgr. Vl. Šťastného složil Fr. Musil.

K 60tiletému kněžskému jubileu J. M. biskupa dra. J. J. Strossmayera, zaslala „Růže Sušilova“ blahopřejný telegram oslavenci na stolci biskupském, na nějž došlo vřelé poděkování.

Zasloužilý spisovatel dp. František Pravda, zaslal „Růži Sušilově“ vzácný dar 10 zl. s přátelským dopisem. Bůh zachovejž ho ještě dlouhá léta!

Všem bratrským jednotám přátelský pozdrav! *Výbor.*

Z Č. Budějovic.

V posledním období uspořádáno v ústavě našem několik dojemných slavnostních schůzí.

Dne 16. ledna sešli se členové jednoty „Jirsík“ ke schůzi konané na oslavu jubilea 60tiletého kněžství J. S. Lva XIII. Schůze započata hymnou papežskou. Když osvědčený náš houslista p. Hůrský (I.) přednesl „Vzpomínku“ H. Svobody, ujal se slova předseda jednoty a v delším životopisném pojednání líčil požehnanou činnost J. S. Lva XIII. až do doby jeho zvolení za papeže. Mile poslouchaly se nejnovější latinské básně Lva XIII., jež předčítal p. Tupý (II. r.). Poněvadž čas již pokročil, vynechána zbývající ještě 2 programová čísla a schůze zakončena skladbou Scheyvánkovou: „Ecce sacerdos magnus.“

Ne méně dojemna byla schůze konaná 15. února v předvečer jubilea 60tiletého kněžství velikého biskupa a vlastence Josefa Jiřího Strossmayera. Když k plné spokojenosti přednesli pp. Melka, Papač a Hůrský skladbu J. Labického pro dvoje housle a piano: „Sen pasačky“, se všeobecným nadšením uvítán návrh, aby oslavenci zaslán byl blahopřejný telegram do Diakovaru. Na to p. Hozman (III. r.) v práci své: „Veliký syn národa charvátského“ líčil živě život a zásluhy biskupa Strossmayera; poněvadž p. Hozman k vděčné své práci s pečlivostí uznání hodnou nasbíral mnoho materialu — nebylo možno důkladnou tuto práci v této schůzi úplně přednésti. —

Ve schůzi konané dne 9. března ukončil p. Hozman svoji důkladnou práci „Velký syn národa charvátského“, za niž odměněn byl zaslouženou, neutuchající pochvalou. Na konci schůze zmínil se předseda jednoty s vděčností o darech, jichž dostalo se naší jednotě od příznivců.

Mimo to pořádána všemi bohoslovci v alumnatě našem akademie na oslavu 20tiletého pontifikatu J. S. Lva XIII. dne 20. února, již svou návštěvou poctili vzácní hosté: J. M. náš nejdůstojnější biskup, generalní vikář, kanovníci a představení našeho ústavu. Na programu byla tato s pečlivostí nastudovaná čísla: I. Básnický proslov, (přednesl p. diakon V. Žďychynec). II. Orel: Hymnus na oslavu sv. Otce. Mužský sbor. III. Nástin životopisu Lva XIII., (přednášel p. Jilek IV. r.). IV. J. Haydn op. 51. „Consumatum est! Sonata VI. ze sedmi slov Kristových pro smyčcové kvartetto, (pp. Melka, Mathe, Papač, a Hůrský.) V. Lumen de coelo; (něm. přednášel p. Macho IV. r.). Vl. Jos. Nešvara op. 25. Ukolébavka pro solové housle (p. Hůrský I. r.). VII. B. Kreutzer: Na skalné výši. Mužský sbor. VIII. K. Komzák op. 135. a) Národní píseň, b) Pohádka pro smyčcové kvartetto. IX. Hymna papežská.

Když zakončena byla akademie hymnou papežskou, J. B. Milost projevila v delší řeči svou radost a pochvalu nad průběhem akademie a udělila všem apoštolské požehnání.

Všem bratrským jednotám přeje zdar *Předseda.*

Hradec Králové.

V době uplynulé pořádány dvě valné hromady a to: 2. února, kterou mělo se ukončiti první pololetí, jež však musila býti pro pokročilost času skončena při nevyčerpaném programu, tak že volba funkcionářů byla odročena na novou valnou hromadu dne 27. února pořádanou. Tou započalo druhé pololetí; výbor zvolen většinou starý. Při rozhovorech mezi jiným litováno bylo vzájemných nájezdů mezi některými našimi katolickými časopisy.

Jinak jednota naše jako celek na venek vystupovati nemohla, poněvadž jí toho nedovolovaly jednak včelařské přednášky p. učitelem Thůmou po několik neděl pořádané, jednak zkoušky. Proto omezila se v činnosti své na kroužky.

Kroužek literarní pořádal mimo jiné přednášku pro plenum jednoty (Co žádá lid od kněze) a vydal 4. č. „Sborníku“ s obsahem: *Mé Credo, *Tys odešla, *Byl večer, *Tak tiše žil, *Per decursum temporis (Bláha I.); O naší turistice (pokr.) (Pícha I.); Vzpomínky na Pustý zámek (Smrčka M. III.); Tak promluvil člověk, *Z přechodných melodií, *Touha, *Drsné zvuky (Eisler I.); Pásy spánkoplodné (Filipi III.).

Přihlášky prací do Almanachu se množí, tak že nás opravňuje přítomnost k nadějím nejlepším. Z československých seminářů zaslal zprávu svou již „Jirsík“.

Socialní kroužek probral ve svých týdenních schůzích, při nichž účastenství neochabuje, body dělnického křesťanského programu až po organisaci výroby a přistoupí teď také ku pořádání schůzí na způsob schůzí veřejných, aby tak členům svým podal jakýsi obrázek veřejného jednání, v němž zásady různé celými stranami jsou zastoupeny.

Ústřední matici školské zasláno, jako každoročně, tak i letos 100 zl. Tolik v krátkosti o naší jednotě za dobu od poslední zprávy. *Předseda.*

Litoměřice.

Mlčení bývá různě vykládáno. Naše mlčení ale nechť se vykládá jakkoliv, jen když se nebude považovati za vyhasnutí veškerého našeho ideálního snažení, neb tím by se nám děla faktická křivda. Různá družstva v ostatních seminářích jsou mocnou vzpružinou a pobídkou mnohým k ušlechtilému zápasu na poli duševním; než kdo by popíral — že mnohým jsou též i pláštíkem jejich netečnosti? Družstva taká mají mnoho — většinu stránek světlých, než ani stinných nepostrádají. Nepodceňujeme jich tímto — nikterak — naopak každý musí uznati — že život v družstvech je čilejší, snaživější, účelnější. Náhledy se tříbí, nedostatky se doplňují, slabiny odhalují a konečně i mnohý ospalec burcován a morálně takto donucován k ušlechtilému zápolení. My zde samostatného družstva nemáme, nýbrž dle přání vlp. rektora splynuli jsme se svými německými kollegy v celek a jako taký společně vše podnikáme.

Při společných, latinských akademiích bývá vždy nějaká dogmatická neb morální these probírána. Idea je vznešená — žel že dosud málo prakticky realisována. Dále nás posuzujícímu musí tanouti na mysli komplikovanost zdejších poměrů a skrovňoučký náš počet (23). Při všem tom ale nespouštíme s očí vznešeného svého cíle — pracujeme dosti. V cíli našem spočívá účelnost našeho soukromého ideálního snažení. Výrok apoštola Pavla k Řím. 1. 14: „Graecis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum,“ jest naše heslo, jehož uskutečnění a poctivé pochopení — se nejlépe zračí v snaze, naučiti se pokud možno — dobře — druhému jazyku v našem milém království. Stanovisko naše není nikterak úzkoprsé — jak často slyšeti možno, nýbrž „unicuique suum“ jest základním bodem našeho socialního programu. Jeví-li se jinde bohoslovci v jednotách sdruženi na venek agilnější, jest to třeba přičísti na vrub jejich poměru a celého prostředí, v němž pracují.

Než přese vše to, ač my zde účinně nesúčastňujeme se veřejného ušlechtilého zápasu, tož přece v tichosti a se zápalem vyzbrojujeme své schopnosti k zápasu, očekávajícímu nás v moři socialních a intellektuálních zmatkův.

Doufám, že to poněkud osvítí zatemnělé naše poměry a přispěje poněkud k správnému na nás nazírání. Všem bratrským jednotám slovanskou, upřímnou, bratrskou zdravici. *Holub.*

Dopis zpomedzi uhorských Slovákov. Ako dobre padne žalosťou, neresťami preplnenému srdcu, keď sa môže vyzalovať. Sťa by svoju neznesiteľnú žalosť, ťarchu predelilo, ktorú potom lahšie znášať vládze. Obzvláštne ale dobre padne, keď sa táto žaloba stretá so súcitným, braterským srdcom, ktoré sa na žalobu otvorí a sťa ruža vykvitne z neho prosba zaslaná před trôn Boha všetkých národov: Bože, smiluj sa nad bratmi utrápenými.

Toto povedomie ma púdi, bych sa chopil pera, aby som vám vyličil aký-taký obraz nášho smutného postavenia, by ste vedeli, Bratia Slavianski, že vaši slovenski bratia v jakom tuhom zápasi sa nachodia proti neľudským nepriateľom všetkých národnich práv. Pravda, pero moje je slabé, žeby vám podať mohlo obraz skutočnosti zodpovedajúci, lebo v skutočnosti prenasledovanie a zúrenie nepriateľov presahá všetok ľudský cit. Toto utlačenie nemôže pochopiť nikto, jedine na koho sa ono surovým nasilenstvom rúti, kto pod jeho neznesiteľným, ľudské sily prevyšujucím tlakom stone.

Nevyslovitelnú radost pocítim vždy, keď v „Museume“ istou svätou závisťou čítam zprávy z rozličných vaších semenišť. Jak kvetúci národní život! Poskytnuté sú vám všeliké prostriedky sebavzdelania. Máte lyterárne spolky, máte knižnice. A my? O! slzy z očú sa mi ronia, srdce mi krváca, keď, porovnajúc váš volný stav s naším smutným položením, trúchlivým okom hladím po púšti nášho národnieho života. Ale predsa nie to púšťa, ale slávne bojište vznešeného boja; boja pravdy oproti faloše, práva proti neprávosti a konečne zbožnosti a mravnosti oproti nemravnosti a bezbožnosti.

Ovšem i v naších semenišťam jestvujú literárne spolky, máme knižnice, chodia nám časopisy, lenže, bohužial, všetko to maďarské a nemecké. My slováci, keď nám je dovoleno niektoré slovenské časopisy za vlastné peniaze si odeberať, pokým na utraty semenišťa asi 25—30 maďarských a nemeckých chodi, keď sa v tých 4—5000 sväzkov spočitajucích knižniciach aj 80—100 sväzkov slovenských kníh najde, to už považujeme za predznaky krajšej budúcnosti. Však pred niekoľko rokmi každá slovenská kniha, bez ohľadu na obsah, vypovedaná bola zpomedzi múrov semenišťa. Všetko proti nám spisahané sa zdá byť; vlastní naši bratia oproti nám sa stavajú. Väčšia polovica slovenských mladikov zo ziskuchtivosti, zo ctižiadosti zatají svoj rod a hlasí sa ku Maďarom. Ale ani nie div; však proti slavianstvu surovou nenávisťou kypiace prednášky v službe maďarskej vlády stojacích učbárov prostredných škôl vstane sú udusiť a vykoreniť z útleho srdca mladika aj tú najvznešenejšiu lásku — lásku to k národu.

Veritas odium parit. Toto mi prichádza vždy na um, keď mám styk s mojími maďarskými spoluklerikmi: jím je všetko dovoleno, ale našim spravodlivým požiadavkám vyhověť, toho si ani nevšimnú. Len tak ukradomky môžeme čitať naše slovenské a najmä vaše české časopisy: Museum, Náš domov, Nový Život a Vlasť. Z týchto posledných pravda len predošlé ročniky, čo som si v prazdninách zaopatril; predplatiť na ne nelzä, to by urážalo privilegizovaný vlastenecký cit maďarských spoluklerikov, to by považovali za búrenie, ba formálne povstanie proti idee „jednotného maďarského štátu“. Taká je shovievavosť, snášanlivosť našich maďarských spoluklerikov.

Slovom v Uhorsku celý vozduch, celé povetrie otrávené sprznené sa zdá byť; maďarizácka mania opanovala všetkých ľudí; vnikla ona i medzi posvätné steny semenišťa, sťa zkázonosný vietor.

Že je tomu tak dosť potvrdzuje, že ustrňte Bratia Slavianskí, ešte ani v grec. kat. rusínskych semenišťách v Prešove a v Ungvary neni sú prajnejšie pomery. Aj chovanci týchže semeniští zapomenuli svoj slaviansky pôvod; maďarčejú. Tiež vydržiavajú maďarské akademie; ba mnohí snáď sú i oduševnení za to včuľ v Hajdu-Ďoroge založiť sa majúce grec. kat. biskupstvo maďarského obradu.

Ale dosť zo žaloby; načo kopiť ukrutnosti na ukrutnosti? My navzdor tol'kýmto prenasledovaniam nezúfame, lebo sme presvedčení, že biriči naši pravdu síce na čas udusiť môžu, ale usmrtiť nikdy! A pravda naším nezvratným základom, na ktorom stojime.

Pravda je u nás poklad jediný.
Duch pravdy hradba široká. (Sládkovič.)

Pod práporom pravdy naša oduševnenosť neochabie, nevyhasne, ale plápolať bude pokým nezvíťazime. My vás uisťujeme, Bratia Slavianski, že v šlachetnom boji, za našu narodniu existenciu, dýka do nášho srdca namerená zlomí sa na štíte našej slavianskej odhodlanosti a vytrvandlivosti.

Tá vetev slávnej lipy slavianskej,
čo v temä Tatier zvol'na opretá . . .
tá vetev — recme razom slovenská,
dnes zšarpaná hriešnou svevol'ou,
obratá takmer holé na kýpte,
čnejúce k nebu strmým ponosom:
tá nebola ver' nikdy neplodnou,
jalovou, prázdnou nikdy nebola,
oj nikdy!

Takto spieva náš slávny pevec Hviezdoslav. My ale k týmto slovám dodáme a s nádšenou dušou sl'ubujeme, že ani nikdy nebude! Nie! však medzi tŕním prenasledovania, súženia a úzkostí, ráste zmužilosti, bezúhonnosti, stálosti a konečne víťazstva palma!

Maribor, 10. sušca 1898.

!

Dobro vedoči, da nam je treba požrtovalnosti, vstrajnosti in železne marljivosti, ako hočemo dati kot bodoči vredni voditelji svojemu narodu to, česar zahteva od nas, in da ga bodemo vedeli varovati pogina, ki mu preti v verskem, socijalnem in političnem oziru, zbrali smo se mariborski bogoslovci (žal, da ne vsi) v novem šolskem letu 1897/8 zopet pod prapor Slomšekov. Od 1. listopada do 16. prosinca t. j. do konca prvega tečaja priredilo je naše slovstveno društvu „Slomšek“ jednajst shodov. Vedno je bil na vrsti najpoprej govor, potem čitanje, in vsemu je sledila kritika in druge podrobnosti. Največ predavanj bilo je bogoslovnega značaja, vrh tega proučevalo se je precej živo socijalno vprašanje, vsekakor pa se je uvaževalo premalo, da nam je iskati zlasti v Slovanstvu zaslombe in duševne hrane. Tudi slovstvene vsebine bila sta samo dva govora. Sicer pa je bilo zanimanje vsaj pri večini veliko, kar obeta mnogo sadu. Predavanja bila so sledeča:

I. shod 1. listop.: predsednik kol. Jerovšek (IV.), govori o društvu samem, kako naj nas pripravlja za bodoči delokrog. Dal je k temu tudi potrebna navodila. Kol. Kramaršič (III.) predava: Kaj je za pisatelje velike važnosti?

II. shod 7. listop.: kol. Stegenšek (III.) razpravlja o socijalnem poklicu duhovnika in kol. Kramaršič bere svoj leposloven spis: Brat reši sestro iz rok hajdukovih.

III. shod 12. listop.: predsednik govori o telesni socijalni bedi in njenih slabih nravnih nasledkih. Kol. Kramaršič nadaljuje v svojem spisu.

IV. shod 21. listop.: bil je na vrsti govor kol. Tomažič-a (III.): Zdravniki sedanjega časa. Potem dokonča kol. Kramaršič svoj leposloven spis.

V. shod 28. listop.: prednašala sta kol. Markošek (III.): Vpliv krščanstva na človeško družbo in predsednik: Pomen starozakonskih prerokov za stari in novi vek.

VI. shod 5. grudna.: predsednik predava: Kaj so si mislili stari narodi paganski o prihodnjem Odrešeniku in o izvirnem grehu. Temu sledila je mitologična razprava kol. Potrč-a (I.): Svantevit — bog ali podoba božja?

VII. shod 12. grudna: kol. Kramaršič opisal nam je: dva bisera iz francoske zgodovine. Za tem nam je podal kol. Gašparič (II.) zbirko pravljic, kakor jih pripoveduje slov. ljudstvo o Hrastovskem gradu.

VIII. shod. 15. grudna.: kol. Lorenčič (II.) govori o „Kristusu-anarhistu“. Predsednik bere svojo rozpravo: Ali je mogoča prava humaniteta brez krščanstva?

IX. shod 2. prosinca: kol. Spindler (I.) imel je govor: Duhovnik in slovstvo, potem je predaval kol. Bosína (I.): Bodimo vredni nasledniki svojih prednikov!

X. shod 9. pros.: na vrsti ste bili: bogoslovna razprava kol. Slavič-a (I.): Načrt svetovne ekonomije Božje in kol. Markošek-a znanstvena razprava: Zvezda modrih. —

XI. shod 16. pros.: kol. Vračko (I.) razpravlja o liberalizmu in socijalizmu. Kol. Lorenčič pa prednaša: Dve reformi v korist občnemu blagostanju. Na to zaključi predsednik shode za prvi tečaj.

Najboljše razprave sprejele so se v domači pisan bogoslovski list: „Lipica“, ki broji letos šestindvajseti letnik. Izšlo je do sedaj že šestero številk pod marljivim urednikom kol. Stegenšekom; žal le, da je nekoliko zanemarjala svoj pravi smoter nam reč, da bi vadila dopisovalce v pisateljevanju v vseh strokah.

Sploh pa se je pričelo letos v našem bogoslovju novo gibanje. Prvi in glavni povod dala je nevtrudljiva požrtovalnost prof Dra Kovačič-a, ki nam predava še izven kolegij o modroslovju in to v slov. jeziku. Ker so se nam pomnožile vrh tega ure za modroslovje tudi v kolegijah, moremo biti res veseli takega napredka. Nadalje se javlja živo zanimanje za bratski češki jezik. Tudi letos je zbral kol. Žičkar (III.) lepo število tovarišev krog sebe, in češki krožek, katerega vodi, kaže lepe uspehe. Istotako je živahno v tesnopisnem venčku, ki se je vpeljal v tem letu na novo. Ker se je uvedel poduk v slov. tesnopisju še le pred kratkim na nekaterih gimnazijah po Slovenskem, in se ga mi na srednjih šolah še nismo mogli vdeleževati, učimo se te za duhovnika prekoristne vede sami pod vodstvom kol. Potrč-a. Tako, upamo, ne zaostanemo nikjer.

S poročilom ob jednem severnim bratom mile pozdrave!

Za društvo *A. P.* tajnik.



SMĚS.

† Václav Kosmák.

Opět jest nám zaznamenati značnou ztrátu, kterou utrpěla naše literatura, zvláště lidová — v nejširších vrstvách lidu známý „kukátkář“ Václav Kosmák není již mezi živými. Za nejslavnější jeho díla všeobecně se uznávají romány „Chrt“, „Eugenie“ a „Martin Chlubil“. Kromě těch napsal celou řadu povídek, jež každému téměř jsou známy. V povídkách jeho ze života lidu věrně vybraných zobrazena povaha lidu způsobem v naší literatuře dosud jediným. Prostředí v jeho povídkách vystiženo výborně, děj vyvíjí se nenuceně a zdravý humor proniká vše. Pro tyto vlastnosti svých spisů stal se Kosmák miláčkem moravského lidu; za to v officielním literarním světě byl dlouho zneuznáván. Marně snažili se jeho přátelé, aby netečnost ta přestala. A přece mají spisy jeho v mnoha tisících exemplářů mezi lidem putující větší význam, než mnohá slavená kniha naší salonní literatury. Spisy jeho čekají ještě kritika, který by objasnil jeho veliký význam národní (jak bičuje odnárodněné), socialní (když líčí, jak plody práce lidu našeho sklízejí cizí živlové), mravní (ač mu zde snad přes příliš vytýkají moralisování) i aesthetický, jsouce vzorem zdravého realismu. Nar. v Martinkově r. 1843.

Náboženství a věda. (Z díla: H. Schell, Gott und Geist. I., 37—39). Moderní filosofie mluvívá o sobě obyčejně jako o příznivkyni zjevené víry křesťanské a nabízívá ruku k čestnému smíru. Ale za jakých podmínek? Vymezit pole působení — žádá Paulsen. Vědě patří obor věcné skutečnosti, objímající přírodu a dějiny, jež obojí chce býti popsáno a vyloženo. „Věda oddělila se od náboženství a jde za svým cílem: popsat a příčinně vysvětlit věcnou skutečnost, nestarajíc se o možnost výkladu idealního. Náboženství vykládá víru, nestarajíc se o možnost vědecké soustavy; přestala tvorba dogmat, která měla být asi pojmovou soustavou víry. Mezi obě staví se filosofie. Počínajíc u vědy, snaží se jako věda universalní odpovědět na otázku po podstatě a ústrojí věcné skutečnosti. Narazí-li již nyní na meze lidského poznání, uvědomí si nedostatečnost svoji ještě určitěji při otázce po významu a smyslu všech věcí; pozná, že není možno z nějakého smyslu předpokládaného soudit o formě, a naopak z formy věcné skutečnosti o jednotném smyslu jejím; svět je mysterium, jehož tajemný smysl srdcím zjevit, ponechává zástupci mysterií — náboženství.“ „Zastává tedy náboženství úkol vyložit smysl věcí nikoli pojmově rozumu, nýbrž mysli posvátnými symboly.“ (Fr. Paulsen, Einleitung in die Philosophie, Berlin 1892, p. 10. 11.)

Není ovšem dovoleno soudit o spisovateli a jeho soustavě podle myšlenek neúplně opakovaných. Neboť pak za dojmu z místa posledního musila by býti dána Paulsenovi naléhavá otázka: co pak si myslí náboženskými symboly, které „smysl věcí“, života lidského a všehomíra, mysli vykládají a to aniž by měly pojmového obsahu a pojmy ve věřícím vzbuzovaly? Ba ani theologie prý není s to, aby smysl nebo pojem v posvátných symbolech našla a vyslovila jazykem vědy a myšlení? — Symbol ovšem není pojem; ale musí pojem obsahovati, vzbuzovati, zobrazovat, má-li být symbolem a „smysl věcí“ vykládat! Symbol bez pojmu jest symbol bez smyslu — byť i jej Paulsen ukazoval jako „posvátný“. Timeo Danaos et dona ferentes!

Ale přece snad mají slova Paulsenova, jimiž rozděluje náboženství a vědu, jejich úkol a obory, jakýsi tajemný smysl, který by mohl i theologa uspokojiti a rozpor shora naznačený odstranit, kdyby jen byla dokonale oceněna. Na Paulsena možno hledět jako na spisovatele velikého úspěchu v nábož.-filosofickém oboru, jako na nejnovější typ irenického a přátelského oceňování náboženství od moderní vědy; praví sám: „Kdekoli mluvíme o filosofii, jest plodem individuelní duchové tvorby“ I. c. p. 3. Je-li toto pravda, pak zdá se nepřijatelným, co i Max Müller odmítnul: „Subjektem nebo nositelem mythologického (t j. podle P. náboženského) názoru světového jest duch světový.“ Tendence takového rozdělení je patrna; v myšlenky sráží se osobní duchová tvorba, je-li skutečným, vážným přemýšlením; vlastní práce duševní vede k názorům samostatně vypracovaným. Co však plodí bezděčné potřeby citové, moc obyčejů a zvyku, jeví se jako duch světový.

Než jak tradice a kázeň filosofických škol, tak na druhé straně osobní propracování víry, je-li zájem o náboženství jen poněkud živý, svědčí proti tomu, aby náboženství odkázáno bylo na ducha světového, a filosofie na ducha jednotlivého. Zdánlivý zjev, jímž dává se svésti Paulsen, jest ten, že filosofie ve smyslu methodickém jest majetkem málokterých, náboženství však všeobecnou záležitostí srdce. Tím pozbývá platnosti i další věta P.: „Filosofie súčastňuje se individuum myšlením, mythologie a náboženství věrou“ p. 5. Pravda jest, že „věřená filosofie jest vnitřní odpor“, nikoli však „vymyšlené náboženství“ p. 5. — Proč pak? Nepojali a nerozvinuli zakladatelé náboženství svoje soustavy nábož. pravě tak originelně a pojmově jako filosofové? Oni-li nikdy nevytvořili nově nábož. soustav, nýbrž přepracovali staré, kde jest filosof, který by byl vymyslil system úplně samorostlý? Či snad to zřídka se stává, že by náboženský názor mohl býti uznán za vlastní dílo myšlénkové, kdežto o filosofickém názoru to z pravidla má platnost? — Nikoli: náboženské přesvědčení vážným přemýšlením proniknuté a vyzkoušené není nikterak řídké i v prostých vrstvách lidu. Náboženský smysl přemýšlí mnohem víc, než učenci si myslí, ba mnohem víc, než předpokládají mnozí duchovní správcové.

Musíme odmítnout jakýkoli pokus Paulsenův a jiných: poznamenat myšlenku za prvek cizí náboženské víře a hodit ji takořka proti náboženství jako rozeného kacíře a svobodomyslníka. Rozdělení úloh a oborů mezi náboženství a vědu, jak to P. činí, zdá se snad zcela přijatelným: věda ať se zabývá věcnou skutečností, náboženství cenou (hodnotou její). Ještě přátelštěji zní, když Paulsen přiděluje náboženství zjednat vnitřní souvislost mezi skutečným a cenným, když velebí náboženskou víru, vidící rozum a spravedlnost sídlit v základech skutečnosti, stavět se na stranu práva a dobra, a provést je vítězně proti všem odporujícím mocnostem. „Má-li tedy tam (v životě jednotlivcově i národů) platnost zákon, že pravda proti lži, právo proti bezpráví, dobro proti zlu, byť i opak se zdál, v základu a trvale jest silným a vítězným, proč by nemělo býti dovoleno prohlásit tento poměr za všeobecný a věřit v moc dobra celou skutečnost objímajícího? Nejméně, zdá se, měli by ti (přírodovědci?) odporovat, kdož tak rozhodně hájí zákonnost ve světovém ději a závislost dějin na všeobecném vývoji přírody.“ p. 9. p. 330.

Kdyby oni zástupcové exaktní vědy odvolávali se na „špatné důkazy“, které se pro víru uvádívají, jakoby svědčily pro odmitnutí náboženství, má nejnovější přítel a apologeta víry i pro to osvobozující slova. Volá na protivníky, kteří ukazujíce na nahou skutečnost, nechtějí věřit ve smysl života, v rozum v ději světovém, v triumf dobra: „Co překáží? Jsou to špatné důkazy, které dobrou věc tak podezřelou učinily, že se zdá povinností k rozumu, který tyto důkazy zamítá, i věc odhodit?“ Paulsen, aby tím účinněji působil pro dílo míru, připomíná protivníkům vší náb. víry, že vlastně i věda sama jest nesmyslem, je-li všecko nesmyslem; že by i pravda byla hned zbavena božské záře a nedotknutelné svatosti své, kdyby již nikde na světě nebyla uznána božskost a svatost, že by pak cílem rozumu byl důkaz, byť i vědecký důkaz o všeobecném nerozumu. „Při tom se dovídáme o zázračné a podivuhodné věci, že totiž podle tohoto názoru vlastní a poslední prací a úlohou vědy

na světě jest, ukázat, že víra ve smysl a rozum u věcech jest nesmyslem a pověrou.“ p. 10. A ukazuje i vzor na materialismu. p. 320. sq. Zcela jistě: nechce-li věda státi se ve jménu rozumu vražednicí rozumu, musí buď dokázat, že rozum a dokonalost, moudrost a svatost jest vlastním základem světa, buď u víře přijat, anebo aspoň tomuto názoru svaté jeho právo uznat jako poznatku nebo víře. Neboť rozum a dokonalost, moudrost a svatost jsou božské samo; kdo však božskost vůbec napadá jako smyšlenku, vrtoch, chorobnou domněnku nebo pověru, prohřešuje se na rozumu a dokonalosti samé.

Věda a filosofie nemůže, jak Paulsen dovozuje, vědeckými výsledky ukojit potřebu ducha lidského, toužícího spočinout v cenném a dokonalém. Nikoliv z vědeckého bádání a zkoumání světa a skutečnosti, nýbrž jen z náb. víry „vyrůstá důvěrná naděje, že svět není nesmyslná hra slepých sil, nýbrž zjevení dobrého a velkého, jež (člověk) radostně jako příbuzné svoji vlastní, vnitřní podstatě poznati smí. Neboť to jest vlastní podstatou kterékoli náb. víry, důvěrná naděje, že v tom, co miluji a ctím jako nejvyšší a nejlepší, zjevuje se mi pravá podstata skutečnosti, jistota, že dobré a dokonalé, kamž nejhlubší touha vůle moji směřuje, jest základem a cílem všeho.“ p. 8.

Dílo Lva XIII. v církvi Koptické. Mezi schismatickými Kopty egyptskými, kteří pocházejí ze starého plemena faraonského a po několik století byli odtrženi od církve římské, znamenati lze stále mohutnějící hnutí směřující k tomu, aby církev koptická vrátila se k jednotě církve římské. Zásluha toho patří hlavně nynějšímu papeži Lvu XIII., který přede dvěma lety poslal Koptům list apoštolský a r. 1896 v listopadu obnovil jejich hierarchii. Kdežto dříve byl Egypt pouhým vikariátem apoštolským, stal se nyní tím, čím byl za prvních slavných pro něho dob křesťanských: stal se řádnou hierarchií řízenou církví, rozdělenou prozatím na tři diecese. Obnovení patriarchátu Alexandrinského a list Lva XIII. Koptům poslaný měly velký účinek na schismatiky. Jediná diecese Thebská může se vykázati za necelá dvě léta 6000 konvertity a počet obrácených denně roste. List biskupa Thebského zaslaný 15. srpna 1897 apoštolskému vikáři dává mu radostnou zprávu, že denně dějí se návraty k církvi katolické. Zatvrzelí a urputní schismatikové pokusili se překážeti konvertitům pomluvami u vlády, ale ta jim odpověděla, že jí do věcí náboženských nic není. Podrobnější popsání celého hnutí zajímavě jest podáno v brošuře (franc. psané): »Obnova církve Alexandrinské čili dílo Lva XIII. na východě. Autor, biskup thebský Athanasius Sabâ-El.-Lail, dokazuje tam, že návrat církve koptické nutně a bezprostředně bude míti za následek návrat 4 milionů dissidentů Abyssinských. Egypt jest povolán, aby důležitou převzal úlohu co se týče návratu Orientu k církvi katolické. Však čím více se množí návraty k Římu, tím větší potřeby nastávají, poněvadž každá skoro osada žádá si kostela a školy. Proto obrátil se biskup Thebský s vědomím apoštolské stolice na katolíky evropské, aby podporovali Sv. Otce ve snaze jeho; Evropa, která z Východu přijala křesťanství splatí dluh svůj spůsobem tím, že přivede Orient zpět ku katolicismu.

Nová encyklika. Sv. Otec Lev XIII. pracuje dle zpráv brusselského jednoho list o nové encyklice, která má jednati o veledůležitých otázkách filosofických, jež jsou příčinou dnešních bojů; zvláštní pozornosť bude v ní věnována poměru rozumu k víře, a vědy k náboženství.

Jesuitská universita v Beyrutě. Francouzští Jesuité mají v Beyrutě školu, která obsahuje všechny stupně vyučování od školy národní (ta má 300 žáků) až k učení vysokému, které má pouze fakultu lékařskou (120 posluchačů); škola střední má 450 žáků; žáci přijímáni jsou bez rozdílu národnosti a náboženství. Jesuitů žije zde 80, ve vyučování na fakultě lékařské pomáhá jim 6 francouzských lékařů. Na fakultu lékařskou dostávají Jesuité od republiky francouzské roční dotaci 93.000 frankův. Se školou spojena jest tiskárna, jejíž publikace v jazyku hebrejském a syrském obdrželo na výstavách světových první ceny a jejíž vydání bible platí za dílo mistrovské moderního umění tiskařského. Ústav celý umístěn

jest v nádherné budově, která má několik částí. Hned v prvním domě pořádek a čistota zvláštním působí dojmem na cestovatele, který zvyklý jest vídati jenom nepořádek, špínu a nelad v domech orientalních. Třídy, spárny, bibliothéky, sbírky a laboratoře vědecké jsou rovněž vzorem pořádku. Na stolech leží vědecké časopisy všech druhů a v nejlepším výběru knihy odborné. Všechny nové přístroje jsou zakoupeny, takže není města, jehož učebné pomůcky byly by lépe obstarány než v Beyrutě. Universita vydává diplomy doktorské, jež mají platnost a velkou váhu v celém orientě. Tak to bylo až do nedávné doby, kdy vláda turecká učinila proti universitě Beyrutské opatření, které, nepodaří-li se diplomacii francouzské je potlačiti, zničilo by starou slávu učení Beyrutského. Vláda turecká zdráhá se nyní uznati na dále platnost francouzských diplomů Beyrutských. Snad podaří se odvrátiti pohromu tu od kvetoucího učení Jesuitského v Beyrutě.

Vládní nařízení vydáno bylo z obavy před zmáhajícím se vlivem francouzským v Beyrutě. Vliv ten má svůj původ v četných katolických ústavech francouzských, jež v tomto městě byly založeny a velmi rozkvétají. Zvláště sestry Charitky mají jak v Beyrutě, tak i v jiných městech palestinských četné ústavy pro mládež, sirotčince, 18 škol rozptýlených po horách Libanonských, kde poskytují stravu duševní a většinou i tělesné zaopatření několika tisícům dětí. — Kromě nich mají ještě Lazaristé kolej v Antuře, a různé ústavy sestry sv. Josefa, sv. Rodiny, sestry Nazaretské, školští bratří a jiní, kteří šíří slávu a požehnání katolicismu v dalekém orientě.

Katolická škola Tubinská. Roku 1817 přeložen byl theologický ústav z Ellwagenu do Tubink a přivtělen tamnější universitě jako samostatná katolická fakulta. —

Professoři poznali brzy, že jest třeba nějakého vědeckého časopisu, ve kterém by vědeckými články, posudky a oznámením děl budili zájem o vědu a smysl pro křesťanství. Ve svém programě praví, že budou nestranni, přijmnou práce různých směrů, poněvadž prý se tak něčeho docílí; ale thema má býti práce důstojné. První čas přispívaly do časopisu vydavatelé Drey, Hirscher, Herbst a Gratz sami, a tak obrážely se v orgánu vůdčí myšlénky kat. fakulty, která nabyla časem v theologickém směru a ve vědecké methodě jakési jednostejnosti. Mohlo se tedy mluviti o „katolické škole Tubinské," ač tato nezůstala omezena na fakultu Tubinskou.

Tato konformita byla podporována též tím, že professoři fakulty bráni byli z téže diecése a byli žáky starších pánů, tak že se udržovala jakási tradice. Aby tato škole neškodila, předešlo se tím, že v orgánu pojednávány a posuzovány byly nejrůznější věci vědecké theologie a za to byli úplně autoři zodpovědní; tak o jednostrannosti nebylo ani řeči.

* * *

Novější katolická theologie dělí se obyčejně takto:

Od roku 1760—1830 perioda úpadku.
„ „ 1830—1860 rozkvět německé theologie spekulativní.
„ „ 1860 úplný návrat k theologii scholastické.

Na tub. fakultě usnadněn přechod z prvé periody do druhé změnou sil.

Nelze tvrditi, že škola tub. byla příčinou úpadku kat. theologie, naopak musí se uznati, že ona počala něm. spekulativní theologií pěstiti, (ač nutno též říci, že stanovisko druhé generace Moehlerovo, Hefelovo, Kuhnovo odpovídalo více duchu církevnímu;) ano tub. škola jest téměř kolébkou novější theologie kat.

Herbst a Drey přivlastnili si úplně historickou methodu v době, kdy všude ovládala spekulace, a třebas výsledek jejich práce pozbyl časem ceny, methoda tatáž udržela se přec až dosud.

V exegesi hleděl Gratz pro N. Z. a Herbst pro St. Z. podržeti z nových hypothés, co bylo dobrého, ale při tom obhajovali církevní stanovisko. Mack pro

N. Z. zasáhl v kontroversi, kterou vyvolal Straussův „Život Ježíšův.“ Tak utvořil se exegetický směr, jenž co do methody byl přísně vědecký a jenž co do věci držel se úplně zjevení. Dědictví toto nastoupili Himpel a Aberle. H. obhajoval knihy St. Z. nejvíce napadené. A. dokazoval z vnitřního charakteru a z obsahu sv. knih N. Z. význam jejich pro dobu apoštolskou a církev v této době, a to proti tendenční kritice šk. Tub. protestantské, která z tendence sv. knih dokazovala jejich význam pro utvoření se církve starokatolické v 2. stol. Harnack doznal sice, že tato methoda nevede k cíli a že třeba dbáti výroků sv. otců — ale přece získal si A. s katolické strany zásluhu, že účelnost sv. knih lépe byla oceněna a ráz spisovatelů doby apoštolské lépe posouzen. Po něm zachovala se v otázce o evangeliích t. zv. Benützungshypothese, dle které někteří evangelisté použili evangelia už sepsaného.

Ráz školy tub. kat. udává však systematická theologie, zvláště dogmatika. Tub. šk. obhajovala církevní nauku proti filosofii a theologoii proticírkevní výsledky moderní spekulace. Tento základní rys vysvětluje její postavení jak ku scholastice, tak ku filosofii a dějinám náboženství, k traditionalismu a ontolismu.

Ze škol kat. byla scholastika v 2. pol. stol. 18. vypuzena filosofií Leibnitz-Wolffovou, tato pak Kantovou. Ale proti chladnému náboženství rozumovému vystoupili Jacobi, jenž dovozoval potřebu a bytnost náboženství z citu, či neprostředného sebevědomí, a Schleiermacher s náboženstvím čistě citovým; mimo to Fichte, Schelling a Hegel pracovali spekulativní methodou proti methodě reflexivní. Bylo zde tedy mnoho kvasu, jenž proniknul každý směr.

Katoličtí theologové uznávali tehy Kantovu filosofii ale také oprávněnost daného, existujícího, ideálního obsahu rozumového i nadpřirozeného charakteru zjevení; všímali si tedy vnitřních poměrů rozumu a zjevení a snažili se podati theorii a kritiku zjevení, kterou měl býti určen poměr toho, co neprostředně z rozumu vysvítá, k tomu, co rozumu dáno — božským principem. Tak vyvinula se apologetika jako věda filosoficko-theologická, která stojí na hranici mezi oběma.

Úlohou šk. Tub. bylo tedy využitkovati vědomostí své doby a získati vážnost katolické víře prohloubené a spekulativně dle nové vědy rozumové odůvodněné a církvi katolické získati mysli abstraktní methodě scholastické odvyklé a nepřející. Tak vyplněny 2 požadavky moderní apologetiky: proti výlučnému intellectualismu postavenu methoda psychologická, a v abstraktní, ztrnulou theologii všinut byl princip vývoje nauky a mravů.

Už Drey v době, kdy orthodoxní přesvědčení v mohých krajinách podlehlo duchu doby, dokazoval božský původ křesťanství a celý jeho zjev z objektivního faktoru zjevení a z lidského rozumu. Od té doby byla otázka o víře a vědě, zjevení a rozumu hlavním problémem školy, která stála na stanovisku jaké zaujal Drey ve své theorii zjevení, nedržíc se výlučně jistého směru spekulativního; stáli mezi rationalismem a traditionalismem, hledíce oba proudy spojiti. Z počátku bylo ovšem zpostředkování velmi nejisté a autoři klonili se buď k tomu buď k onomu směru, ale zaujali vždy opět pravé stanovisko.

Věty Dreyovy zdokonalil Möhler psychologickým prohloubením, chtěje zprostředkovati mezi rationalistickými a supranaturalistickými prvky. M. poukazoval na filosofii scholastickou a čerpal z ní pro svojí symboliku.

Staudenmaier, donucen byv Schleiermachrem, Hegelem a Schelligem šel velmi hluboko, aby mohl spojiti objektivně-historický process vývoje se subjektivním myšlením. I on upozorňoval na scholastiku.

Prvek objektivní a subjektivní lépe rozlišoval Kuhn a v základní otázce o vědě a víře vniknul dále tím, že spojiti ehtěl neprostřední poznání a reflexivní vědění rozlišením rozumu a umu, idee a pojmu, spekulace a reflexe, ač nezastával Kantův kriticismus.

Probouzející se scholastika mnsila se nutně střetnouti s německou theologií spekulativní. Scholastika kladla větší důraz na protivu víry a poznání nežli

na protivu víry a vědy. Ve spor strhl Kuhna Clemens, a otázka o víře a vědě přiostřila se v otázku o poměru filosofie ku theologii. Clemens zastával područí filosofie, Kuhn obhajoval volnost filosofie v principu či in abstracto.

Neméně o historii dogmatu zajímala se škola Tub. velmi záhy; důležitější však ještě bylo, když ji Kuhn a Staudenmaier uvedli v dogmatiku. A dnes už žádný dogmatik nemůže jí opomenouti.

Systematickou dogmatiku znovu vytvořili po stránce positivní i spekulativní. Důkazy z Písma sv. a z tradice nevedli pouhým nahromaděním citátů, nýbrž citujíce výroky udávali jejich souvislost s místy předcházejícími a naznačovali účel sv. spisovatelů a historické poměry.

Také morálku jinak pojednávali; i zde kladli větší důraz na vnitřní život oproti scholastickému formalismu. V tomto směru pracoval Sailer a Hirscher. Obě methody spojil Linsenmann, který si všímal také nových problémů ze sociálního života. —

Nejmladší generace, dnes žijící, súčastňuje se též velmi pilně práce vědecké, ano někteří pánové získali si velké obliby i mezi protestanty!

* * *

Katol. škola Tubinská vystoupila před 80 roky, a nedá se upříti, posoudí-li se patřičně doba a poměry, že přispěla mnoho ku povznesení vědy katolické. Katolická věda a theologie braly se častečně jinou cestou, nežli si zakladatelé a přívrženci katol. školy představovali, ale práce jejich byla pro vývoj vědy katolické velmi důležitá.

Vyňato ze článku Dr. P. Schanze: »Die katholische Tübinger Schule.« Tübinger Quartalschrift, 1898 I.

Katolíci v Anglii. Výmluvným důkazem, jak předsudky proti katolíkům v Anglii mezi lidem vždy více mizí, jest lhostejnost, se kterou lid pohlíží na výroční slavnost „spiknutí prachového“. Výroční den slaven bývá 5. listopadu a za dřívějších dob byl lidu vítanou příležitostí k různým projevům protikatolickým. Ulicemi vlečen byl z hadrů a slámy zrobený ohyzdný panák, představující „arcizrádce a pomocníka Jesuitů“ Tawkesa, který chtěl vyhoditi krále Jakuba I. i s parlamentem do povětří; na konec býval panák s „papežem“ spálen. Ještě před 30—40 lety bylo nebezpečno katolíku potkati se ze zástupem tímto. Od těch dob však náboženský význam slavnosti ustupoval stále politickému; lid pozbýval nechuti a záští ku katolicismu a slavnost „spiknutí prachového“ stala se projevem politickým. Místo ubohého Tawkesa a papeže zaujali politikové evropští a císařové, proti kterým právě veřejné mínění anglické bylo poštváno. Tak smýkán byl ulicemi londýnskými na př. car Mikuláš I., Napoleon III., Nana-Sahib a mnozí jiní ovšem v podobě slaměného panáka, který pak byl slavnostně spálen. Konečně za našich dnů zmizel i ráz politický a celá druhdy tak hlučná slavnost spiknutí prachového stala se hříčkou dětí pouštějících rakety a prskavky, na kterou se svorně dívají se stejnou zálibou katolíci i protestanti a která ani z daleka nedává podnětu k dřívějším hádkám náboženským. — Rovněž díkůčinění, které 5. listopadu konalo se ve chrámech anglikánských, zmizelo z „Knihy modliteb“. Jediná stopa, která zbyla po spiknutí prachovém jest dosud opatření, že vysoký policejní úředník provázený četou strážníků den před zahájením sněmovny prohlíží podzemí paláce Westminsterského; to však děje se spíše ze strachu před hrozbami Fenianismu, tajné společnosti irské, která před několika ještě roky vrhla pumu do Westminster-Hallu. Učený Jesuita P. Gérard učinil svými pracemi konec bajkám o spiknutí prachovém a uvedl věc do pravého světla. Ukázal, že vlastně nikdo neznal pravé historie „spiknutí prachového“ a dal na rozum, že Salisbury sám mohl míti v té věci lví podíl, sosnovav spiknutí sám, aby se mohl pochlubiti, že je odhalil. Spiklenec Tawkes nebyl než o ničem nevědoucí vykonavatel Salisburyho; jest spíše hodný politování než proklínání. To

dokazují zvláště oba protokoly, jeden sepsaný před výslechem spiklence, druhý po tortuře, která vyčerpala síly jeho tak, že mohl načrtnouti jméno své jen zcela nečitelně.

Laciná díla slavných spisovatelů francouzských. Když přišla dávno toužebně očekávaná hodina vysvěcení na kněze, třeba jest každému budoucímu apoštolu Evangelia zaopatřiti se zbraněmi, kterých s užitkem může použíti v boji, který ho očekává ve veřejném životě. A není lepší zbraně pro mladého kněze než vzorná, pečlivě vybraná, vším potřebným materiálem zaopatřená bibliothéka. Hlavní věcí jest, aby takovou si mohl lacino opatřiti. Aby této potřebě bylo vyhověno, vydal pařížský Spolek pro dobrý tisk lacinou bibliothéku knih vážných, solidních a obsažných, bez kterých se mladý kněz neobejde. Dosud vydal spolek ten v pohodlném formátě a slušné úpravě nejznamenitější spisy Bossuetovy (10 svazků), Massillonovy (3 sv.) pro úřad kazatelský; 5 sv. ascetických spisů sv. Františka Saleského; 4. sv. spisů de Maistreových; filosofické spisy Pascalovy, apologetiku Frayssinousovu a encykliky Pia IX. a Lva XIII. Cena 1 svazku jeden frank. Objednati lze na adressu: Maison de la Bonne Presse, 8, rue François I.er, Paris.

Socialní věda katolická. Na katolické universitě v Lille ve Francii zřízena jest zvláštní sekce pro vědy socialní a politické. Sekce má 4 kursy: kurs všeobecný na fakultě právnické, kurs přípravný pro doktorát věd politických, zvláštní kurs specielně socialní a kurs anthropologický. Kurs specialně socialní je vlastní vysoké škole Lillské, kde byl založen r. 1894, aby zorganisováno bylo dle jistého plánu methodického studium otázek hýbajících naší dobou. Kurs ten znamenitě se osvědčil a bylo by potřebno a užitečno, kdyby následovaly i jiné university příkladu vysokého učení v Lillu. Jak závažné a skutečně časové otázky se tam probírají patrno z programu, dle kterého se přednášelo v zimním letoším semestru: upravení doby pracovní v Německu a v Rakousku (přednáší senator Le Cour-Grandmaison); počátky socialismu a jeho dějiny (de Pascal); decentralisace a socialismus (Grousseau); daň z příjmů a daň progressivní (Habert-Valleroux); otázka mzdy dle nejnovějších bádání; znemravnělost souvěké mládeže, její příčiny a jak ji odstraniti; úloha církve vzhledem k židům; zásady práva kanonického týkající se půjčky na úrok a lichvy. — Vyučování socialní doplňováno jest ještě přednáškami z dějin diplomacie, parlamentarismu a dějin vlasteneckých, které svěřeny jsou opět osvědčeným silám katolickým.

Neméně zajímavé jsou letoší přednášky kursu anthropologického: mozek a intelligence zvířat; mamut; atlantida; doba předhistorická v krajinách severních; trepanace v dobách předhistorických; moře středozemní a jeho dějiny; theorie o vzniku vyznání náboženských atd. — Všechny prednášky kursu sociologického jsou přístupny všem studentům Lillské university a pořádek ustanoven takový, že i právníci mohou je kromě svých přednášek navštěvovati nejsouce nikterak přetíženi.



MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 32. 1. června 1898. Sešit 4.

Václav Kosmák.

Životopis. Podává Jan Kováň. (Br.)

Již dobilo to srdce z lidu
jež pro lid žilo, zmíralo
již zhaslo oko v smrti klidu,
jež vlast a církev hlídalo.

R. Stupavský.

Václav Kosmák narodil se dne 4. září 1843 ve vsi Martinkově u Mor. Budějovic z rodičů prostých, avšak zbožných, kteří povinností svých, stavem manželským na se vzatých, vychovávati a k Bohu vésti děti své, vždy bedlivě byli pamětlivi.



Otec jeho byl chudým krejčím a kostelníkem, jenž při vší své starosti o vezdejší chléb, i o duševní stravu svého Václava pečoval. Býval vždy pravým Slovanem, zpíval rád a mnoho s domácími — jak sám Kosmák o něm praví ve „Zpomínkách bývalého studenta“. — Ještě nebyly Václavovi ani tři léta a již uměl kolik písní, jež v mladistvé chápavosti od otce byl pochytil. Nemalý vliv na ducha mladého Kosmáka měl i příbuzný jeho, místní dp. farář, u něhož na faře malý hoch velmi rád prodléval. Poněvadž jevil Václav nevšední schopnosti, pojal p. farář úmysl dáti ho na studie. Proto, když onemocněl, a zástupce jeho, kapucín P. Bernardin duchovní správu zastával, bylo Kosmákovi podstoupiti krušnou torturu v učení se druhému zemskému jazyku, bez něhož vstup na střední školy té doby byl nemožný. Prodlev rok na hlavní škole u sv. Jakuba v Jihlavě, vstoupil tam později na gymnasium, kdež opět mnohý trudný okamžik mu bylo prožiti jak ve škole, tak na bytech. Byť Kosmák pilným, avšak předsudky jeho spoludruhů i některých učitelů snižovaly ho na tvora, jenž nikdy ostatním vyrovnati se nemůže.

Professoři mluvili ve škole jen po německu, ba českým žákům svým se i vysmívali, nemotornými vtipy svými na posměch ostatním je stavíce. Není tedy divu, že mnozí studenti chtějíce se vyhnouti posměchu a útiskům, národnost svou zapřeli a se odcizili. I s Kosmákem podobná změna díti se začínala, leč šťastná okolnost zadržela ho na jeho cestě k pádu. Když totiž byl v V. třídě gymnasijní, přišlo do Jihlavy několik studentů v čamarách z Něm. Brodu. Při radovánkách studentských, jež všeobecně majales nazývali, zazpívali čeští studenti mezi jinými písněmi německými též národní hymnu Čechův „Kde domov můj?“ Píseň na Kosmáka učinila hluboký dojem. „Slyšel jsem,“ praví sám, „tehdy (r. 1859.) tu píseň poprvé. Stál jsem okouzlen. Každý zvuk, každé slovo padalo mi do duše jako jiskra.“ Když pak s nastalým večerem do města se vraceli a rozjaření studenti mimojdoucím „Hoch!“ provolávali, tu i Kosmák již z plných plic zavolal „Sláva vlasti!“ „Od té doby jsem tomu heslu věrným zůstal a Bůh dá, že také zůstanu. Co neudělá jedna píseň, padne-li do srdce a udeří-li na pravou strunu?“ —

Za takových poměrů vystudoval Kosmák s dobrým prospěchem gymnasium. Po prázdninách, v nichž naposled zažil slastí více méně bezstarostného života studentského, vstoupil Václav Kosmák, jakož se dalo očekávati, do theologického ústavu brněnského, aby tam v dalších studiích k dosažení vyvoleného cíle svého pokračoval.

Byv dne 4. června 1866 na kněze vysvěcen, byl ustanoven nejprve kooperatorem v Mor. Budějovicích, kdež meškal 1 rok, potom v Hostimi (1867—1869), načež poslán byl na výpomoc ke stařičkému faráři dp. Frant. Svěrákovi do Biskupic. Tam s velikou horlivostí svého představeného zastával, získav si lásku všech farníků svojí milou a veselou povahou, svojí přívětivostí a upřímností ke každému bez rozdílu stavu. Dochovav k smrti dp. Františka Svěráka poslán byl jako administrator zase k nemocnému knězi P. Fr. Honsovi do Řeznovic, a tam pobyl 2 léta (1870—72). Když r. 1872. stižen byl dp. P. Ant. Šimeček, farář moutnický, choromyslností, svěřeno zastávání duchovní správy Kosmákovi, v němž duchovní vrchnost poznala muže pilného, svědomitého a spolehlivého. V poměrně krátké době 5 roků (1872—1877) opatřil Kosmák sbírkami tak veliký obnos peněz, že z nich chrám Páně moutnický vymalovati dal, nad to pak nový zvon v ceně 1000 zl. pro věž chrámovou pořídil.

Pro zásluhy, kterých si o Moutnice získal, pro jeho oblibu u lidu i u kněží, praesentoval J. E. Egbert hr. Belcredi Kosmáka 9. prosince 1877 na faru do Tvarožné, aby jemu poskytnul více času k činnosti literarní, kterouž horlivě se zabýval. Leč ve Tvarožné znova nastaly Kosmákovi nemalé starosti jak o kostel, kterýž byl na spadnutí, tak i o spustlou faru i prabídnou školu. Maje ku pomoci věrného spojence a přítele svého, nadučitele Frant. Fibicha, jakož i vzornou obětavost občanů tvaroženských, v krátkém čase způsobil, že vystavěna nová škola, a r. 1881. krásný nový kostel sv. Mikuláše v čistém gothickém slohu.

V uznání za zásluhy spisovatelské, jakož i za příčinou šťastného do-

končení chrámu Páně, jmenoval zesnulý biskup brněnský Karel Nöttig Kosmáka čestným radou biskupské konsistoře (9. října 1881).

Ve Tvarožné působil Kosmák blahodárně 17 let až do r. 1894., kdy stal se farářem v Prostoměřicích u Znojma a pak i děkanem znojemským. Než nebylo mu popřáno dlouhého pobytu v Prostoměřicích. Choroba ledvin, kterou již od několika let trpěl, podrývala zdraví jeho vůčihledě, tak že byl nucen hledati je znova v lázních Karlovarských. Leč marno bylo všechno léčení; Kosmák přijel z lázní karlovarských snad méně zdravější než tam jel. Pozorujíce to přátelé jeho brněnští, radili se s nejdůstojnější konsistoří, aby na čas Kosmáka úřadu obtížného sprostila za tím účelem, aby v brněnské nemocnici z neduhu svého se mohl léčiti; avšak Kosmák nikterak přivoliti nechtěl a tak se stalo, že vzdálen jsa toho lidu milého, z něhož pošel a pro nějž žil, zesnul v Pánu po dlouhém utrpení dne 15. března 1898 mezi lidem německým, nedosáhnuv ještě zúplna ani 55 let svého věku.

Poslední okamžiky života Kosmákova svědčí, jak čilého byl zesnulý ducha. Ač již v bezvědomí ležel, přec duch jeho stále ještě pracoval. Ze slov, jež pronášel, jsou patrny vzpomínky na osoby jeho povídek, jeho kázaní a rozjímání. „Vidím město veliké, opevněné“, pravil prý a naposled vydechnuv zesnul v Pánu tak tiše jako v libém snu. Zajisté že viděl již v duchu ono město veliké, nebeský Jerusalém, po němž duše jeho horoucí práhla touhou.

Spisovatelská činnost Václava Kosmáka byla velmi plodná. První její počátky spadají již do pobytu Kosmákova na brněnském ústavě bohosloveckém. Té doby totiž r. 1861. založili si bohoslovci brněnští se svolením svých představených psaný časopis „Jaro“, jehož prvé číslo redakcí nadšeného bohoslovce Vladimíra Šťastného vyšlo prvního května téhož roku. Po čtrnáctém čísle název „Jaro“ změněn na jiný „Concordia“, jehož prvé číslo objevilo se 15. března r. 1862. redakcí téhož Vladimíra Šťastného.

Po Vladimíru Šťastném a zesnulém Josefu Klímovi nejvíce činným byl v „Concordii“ Václav Kosmák. Započal básničkami buď původními buď přeloženými, jako jsou „Květy ze hřbitova“, „Duma nade hrobem“, „Postilion“ a j. Mezi jinými podal Kosmák v „Concordii“ také vesnický obrázek, jenž mu snad byl základem k pozdějším „Kukátkům“.

Prvními veřejnými jeho pracemi jsou t. zv. „Kukátka“, t. j. sbírka feuilletonů čili obrázků, jichž látku vzal Kosmák ze života lidu moravského. V letech sedmdesátých počaly vycházeti v brněnském „Hlasu“ a byly přijaty lidem s velikým nadšením a zálibou. Od r. 1876.—1891. vycházela „Kukátka“ (I., II., III., IV. a V. díl) v brněnském „Dědictví ssv. Cyrilla a Methoda“. Všechny události radostné, jako svatby, primice, pouti a j., všechny truchlivé, pohřby, živelní i jiná neštěstí, všechny dobré i špatné vlastnosti a náklonnosti lidu našeho nalezly v Kosmákovi bystrého pozorovatele a soudce. Co kde viděl a slyšel — bylo li třeba něco k tomu přidav — buď tak dojemným anebo zase tak rozmarným a žertovným způsobem podal, že sotva as který spisovatel ve způsobu tom jej předstihl. Nebyl sice Kosmák literátem zvláštní síly umělecké, vysokého slohu a umělé dikce, avšak právě ta okolnost, jakož i to, že látku ke svým obrázkům bral z lidu, učinilo ho u lidu tak oblíbeným.

V Kosmákových povídkách, zvláště v „Kukátkách“, viděl se lid moravský jako v zrcadle, tak jak jest, se svými přednostmi, avšak též s mnohými zlozvyky, se svými žalostmi, i se svými radostmi. Proto milerád je lid čítal a čítá, nehněvaje se nikterak na „kukátkáře“, že mnohdy i dosti nemilosrdně šlehy své satiry jej kárá; vycítilť dobře lid náš, kdo s ním upřímně smýšlí, kdo o jeho mravní povznesení a vzdělání se stará a proto ze srdce miláčkovi svému odpustil. Nezkažený lid náš vždycky spíše upřímnosti, ač někdy ostré, jest přístupen, než ďábelské podlízavosti a přetvářce, za níž pod krásným rounem beránčím skrývá se vlk. Proto také i v těch nejodlehlejších dědinkách, kam sotva jaká kniha mimo Písmo sv. a kalendář zabloudí, Kosmákova „Kukátka“ čítala a čítají se s horlivostí a pilí bezpříkladnou. Vždyť není ani divu. Látka a děj Kosmákových povídek jsou tak přirozeny a nám vlastní, že se nám zdá, jako bychom každý takový obrázek s Kukátkářem prožili ne jednou, ale mnohokráte.

Z ostatních povídek a feuilletonů vynikají nad jiné: „Sláva a úpadek pana Jana Kroutila, pololáníka z Drnkalova“, „Slečna Eugenie“ a „Paní Eugenie“, „Cestou ke klidu“, „Ztracená“, „O pouti“, „Chrt“, humoreska „Jak byl Rapouch jun. vyléčen“, „Jak Martin Chlubil bloudil a na pravou cestu opět se vrátil“, „Dobrá rada“, „Potkalo ji štěstí“, „Otrávená růže“, sbírka črt „Lidský zvěřinec“ a časová črta: „Bída je a proto — juchu!“

Kdežto první z prací Kosmákových veřejných jsou více méně rozmarné, zdravým humorem a vtipem prodchnuté, jsou poslednější tendenčně mravokárné, mnohdy i příliš citu hovící („Otrávená růže“); to však nelze Kosmákovi za vinu klásti, ježto záleží příčina jeho pozdější melancholické povahy v povšechném jeho tělesném organismu, chorobou těžkou stiženém.

Ať již tak či onak Kosmáka posuzujeme, pravdou zůstává, co píše v díle: „Die oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“ ve svazku „Mähren und Schlesien“ prof. Bílý o Kosmákovi: „Kosmák jest Homérem lidu moravského. Nepřekonaný v charakteristice, pln humoru stále znova z jeho duše se řinoucího, nešetře nikde metly satirické na jevo dává smysl pro poesii. Dovedeť on všechny stránky ze života lidu moravského, smutné i světlé, v ladném souhlasu podati, že při tom snadno menší chyby v komposici přehlédneme.“

Za Václavem Kosmákem.

Den chladný březnový, kdy obloha
kopulí olověnou tížila
kraj šírý Moravy, a těžký klid
jen větru zaskučení rušilo —
šla Moravou postava neznámá.

Šat nocí tměl se, závoj zakryl tvář,
z pod něho oko mrtvě zíralo,
jak osleplé pohledem do věčna.
Šla tichounce, že ani travička
se nezachvěla její pod nohou,
jen závoj časem větrem zavlál jí
jak křídlo černé.

Hanou úrodnou
od domu k domu tiše brala se
až k horským chatám, které ke stráním
jsou přikrčeny v tichém dumání.
Do oken hleděla a knihy kde
nad stolem na poličce uzřela,
tam zaklepala a pak zašeptla
tichounkým hlasem, v kterém kapky slz
se chvěly hořké: „Zemřel kukátkář!“

Dál spěla, šedý smutek za ní šel
a srdce lidu sevřel dlaní svou,
až oko mnohé slza zrosila,
když pohlédlo na knihy odřené,
z nichž každou zimu k lidu mluvíval
ten milovaný, drahý kukátkář.

O slzo skvoucí z oka kanoucí,
nad mramor vzácnější jsi pomníků,
jež staví velikánům potomstvo,
když umříti je hladem nechalo!
Ty ukazuješ, čím byl lidu ten,
jejž nyní Pán již k sobě povolal
a dal mu zřít v kukátko věčnosti,
do zdroje slastí svojí bytosti,
to odměnu za službu na zemi.

Již padly vlhké hrudy na rakev,
jež kryla schránu ducha velkého;
snad pomník nad hrobem se pozvedne,
jenž bude hlásat: „Zde spí tichý sen

našeho lidu drahý kukátkář".
Než jiný pomník nyní stojí již:
Ta srdce všech, jež knihou zušlechtil
jsou kvádry k němu, láska lampami,
a nápis vyleptaný slzami:
„Klid věčný, Pane, račiž popřát mu,
nás k Tobě vedl, drahý kukátkář".
Ten trvat bude, dokud se světa
list nezmizí „Kukátek" poslední.

„Spi v pokoji, náš drahý Václave!"

FRANTIŠEK HRUBÝ. (Ol.)



Vzdělanost a církev.

Řeč, kterou měl při akademii ku cti sv. Tomáše Aqu. v alumnátě v Brně HUBERT BERÁNEK.

Velký boj veden jest v naší době proti Bohu a jeho církvi a nejhroznější v něm je to, že není veden s poctivou otevřeností, nýbrž úskoky a lstí všeho druhu. Kdyby otevřeně se řeklo, co znamená ten boj, jaký jest jeho poslední cíl, pak by jistě většina jeho přívrženců od něho upustila. Avšak tak se neděje. Nepřátelé naši vedou naopak boj takovými slovy, která se dají vyložiti s dobré i špatné stránky a každé takové heslo je potom tvrzí, se které za potlesku davu se vede veselý boj proti církvi. Takovým, snad nejčastěji zneužívaným slovem je slovo vzdělanost. Tento neurčitý, mlhavý pojem stal se v rukou našich odpůrců bičem uzlovitým, kterým mrskají nás do krve. Ve jménu vzdělanosti jest jméno Kristovo a náměstka jeho smýkáno v blátě a terčem posměchu; ve jménu jejím zmenšován počet kostelů a rozmnožen počet míst hanby; ve jménu jejím beztrestně se rozmohla divadla beze vkusu, beze studu, lichva nejohavnější a řemesla nejnečestnější; ve jménu jejím nemravný tisk a prodajné umění kazí křesťanské mravy; prapor tak zvané vzdělanosti jest vysoko vztýčen a ve stínu jeho prodává se křesťanskému lidu otravné zboží její a při tom stále se lidu tomu do duše vštěpuje, že církev je příčinou, že tato vzdělanost dále nepokračuje. Odtud pak ten boj a nechuť proti církvi, odtud ten boj za civilisaci, za vzdělanost a kulturu, který však ve skutečnosti není ničím jiným, než útiskem církve. Nebot vzdělanost nemá se čeho od církve báti, poněvadž církev po všechny časy byla její pečlivou pěstitelkou a také v budoucnosti jen od církve může pravá vzdělanost něčeho očekávati.

Takto asi vylíčil slavný papež Lev XIII., jsa ještě biskupem Perugijským v letech 1876 a 1877, povahu nynějšího boje proti církvi ve dvou

pastýřských listech, které poslal věřícím diecése své, aby jim ukázal, že vše, co krásného a vznešeného v pojmu vzdělanosti je obsaženo, původ má v katolické církvi, jest dědictvím dob minulých, a že také v budoucnosti rozkvět pravé vzdělanosti lze očekávati jen od působení katolické církve. Na základě pak těchto dvou pastýřských listů dovolím sobě podati velectěnému shromáždění hlavní důvody, o které papež Lev XIII. opírá své tvrzení, že církev katolická netoliko není nepřítelkou pravé vzdělanosti, nýbrž nejlepší její pěstitelkou a že nynější rozhárané poměry společenské jsou ovocem té nepravé, moderní vzdělanosti bez Boha a bez církve.

Jest především jisto, a každý, přemýšleje, lehce o tom přesvědčiti se může, že člověk přirozeností svou jest určen pro společnost; přirozenost jeho je taková, že by bez společnosti žíti nemohl. Jsa dítětem zahynul by beze společnosti spíše než květina útlá, jejíž život pouze několik hodin trvá. Dospívaje v mladíka často by se ku své škodě zklamal nemaje dostatek soudnosti, kdyby zde nebylo někoho, kdo by ho poučil. Dospěv konečně v muže, co by z něho bylo beze společnosti? Každý kus oděvu, kterým se odívá, každé sousto chleba, kterým se sytí, jest výsledkem práce mnoha lidí počínaje od rolníka, který zrno zasel až k tomu, který zrno obilné proměňuje v chléb. On potřebuje právníka, aby hájil jeho práv, úředníka, aby rozsudek spravedlnosti pronesl, vojáka, aby rozsudek mocí vykonal; on jest nevědomý a proto potřebuje škol, potřebuje knih. On má city náboženské a proto potřebuje kněží. Mnohonásobně je tedy jednotlivec závislý na společnosti.

Zřejmo je dále, že společnost sestává z lidí zdokonalení schopných, ona nestojí, nýbrž pokračuje. Století po století dědí vynálezy a objevy jeho a postavení lidstva hmotné, mravní a politické celkem se zlepšuje. Nelze ani přirovnati bídné chatrče pravěku, nemotorné nářadí a nepohodlné nástroje dob minulých k tomu, čeho nám poskytuje naše století. Nelze přirovnati hrubou práci rukou lidských k jemné práci strojů, špatné silnice, nejisté mosty minulosti k našim kommunikačním prostředkům. Nejinak je tomu, máme-li zření ku mravnímu a politickému vývoji lidské společnosti. Slovem — člověk se ve společnosti zdokonaluje v poměrech svých hmotných, mravních i politických a stupně, po kterých se toto zdokonalení béře, tvoří vzdělanost jednotlivých dob.

Když jsme takto naznačili, co pojem vzdělanosti obsahuje, tážeme se, zda vzdělanost skutečně jest rostlinou, které se nedaří ve společnosti žijící v duchu Kristově, zda musí člověk, chce-li fysicky, mravně a politicky pokračovati, církvi poslušnost odepříti a všechny svazky s ní strhati; zda pokrok vzdělanosti skutečně jest nesmířitelný s křesťanstvím a církví. To jest veliká otázka, na jejímž rozhodnutí záleží, zda boj, který hlasatelé pokroku proti církvi vedou je spravedlivý a oprávněný, či snad jen slepě vedené rány do vzduchu. Otázka tato zkoumaná klidně a rozumně v jasném světle nezvratných fakt jest nejskvělejším triumfem církve a hlasem dějin proti prázdnému podezřívání jejích nepřátel. V tomto světle fakt chceme ji i my uvažovati a sice nejprve po stránce fysického čili hmotného života, poněvadž převrácený náš věk statkům tohoto druhu nejvíce ceny přikládá.

Všichni uznávají, že hlavní známkou vzdělanosti čili civilisace fysické je blahobyt; pramenem pak blahobytu je práce, ze které plyne všechno bohatství veřejné i soukromé, všechny důmyslné vynálezy. A kdo podporoval a ctil více práci ať to byla hrubá práce rukou, či ušlechtilá práce ducha namáhajícího se rozluštiti tajemství přírody než právě církev? Všude tam, kde náboženství Kristovo nerozesvítilo dosud blahodárného svého světla, byla a jest práce potupou. Aristoteles slavný nazývá ji věcí otroků, rovněž Plato; stav řemeslnický, který takové péči se těšil a těší od církve, byl u Řeků postaven na roveň otrokům a řemeslníci nebyli za občany považováni. Svobodný, plnoprávný občan pohanských států antických nesměl pracovati, on směl se ukazovati v divadlech, ve schůzích, na slavnostech, na řečništích, v parlamentě — všude jinde, jenom ne v dílně při poctivé práci. Neméně opovržena byla práce u Římanů, aspoň od té doby, co odložili své staré, prosté, dobré patriarchální mravy dob starých a přijali vzdělanost řeckou. Slavný Marcus Tullius Cicero nazýval řemeslníky barbary a lidmi bez významu. Římský básník Terentius praví, že ten pouze cti a vážnosti je hoden, kdo nemusí pracovati a se lopotit. Tak soudili o práci dva nejvzdělanější národové pohanského starověku. Tak na práci pohlížejí a pohlíželi i jiní národové pohanští. Dle Tacita ošklivila se práce starým Germánům nad míru. V Indii by se bramín znečistil, kdyby se jen dotkl dělníka paria, který prací se zabývá a rudý americký divoch štítí se práce, kterou musí konati jeho žena-otrokyně. Ano proslulý a učený jeden časopis pařížský[1]) tvrdí, že i v naší společnosti 19. věku, která moderní vzdělaností tolik se honosí, práce více slovy než skutky je ctěna a zatím, co ochotně se kloní každý před mužem bohatým, neukazuje každý právě nejvlídnější tvář tomu, jehož ruka mozoly je pokryta.

Tento názor na práci se změnil, jakmile duch křesťanství světem zavál. Práce posvěcená samým zakladatelem křesťanství, který svolil býti synem tesařovým, nabyla důstojnosti nebývalé. Vždyť On sám v dílně Nazaretské dlouhá léta strávil v pilné namáhavé práci. Jeho apoštolové prací rukou svých vydělávali sobě chleba, aby bratřím svým netoliko na obtíž nebyli, nýbrž je i podporovati mohli. A sv. otcové Ambrož, Augustin a Jan Zlatoústý nenalézají dosti vznešených slov, kterými by její přednosti vylíčili. Dle nich je práce netoliko očistou za hřích, nýbrž i prostředkem k mravnímu zdokonalení člověka, neboť ona mu dává možnost kromě sobě ještě jiným nápomocným býti a skutky milosrdenství prokazovati. Toť vznešené a v pravdě křesťanské názory o práci. — A co mám říci o blahodárné působnosti mnichů v této věci? My, kteří několik století jsme vzdáleni od těch dob barbarských a nepokojných, kdy nikdo si práce nehleděl, nýbrž jen pro zbraň a válku smysl měl, my žijíce v době, kdy práce a podnikavost se všech stran se podporuje a podněcuje, my nedovedem oceniti zásluhy těch ubohých zapomenutých mnichův o zemědělství, řemesla a krásná umění. Je-li tedy práce základem a pramenem blahobytu a blahobyt známkou fysické civilisace, pak má církev nepopíratelné právo na vděčnost lidstva. Neboť o ní plným právem platí slova Montesquieuova,

[1]) Revue des deux mondes t. 61 p. 70.

který řekl: „Podivná věc! Křesťanské náboženství, jemuž, jak by se zdálo, jenom posmrtná blaženost jest cílem, založilo blaženost i na tomto světě.“

Avšak církev má ještě jinou zásluhu o vzdělanost. Ona udržuje totiž člověka i v této věci v otázce o ceně práce na zlaté střední cestě a chrání ho před výstřednostmi moderního industrialismu, který stává se v naší společnosti pramenem nového barbarství a člověka nedůstojných útisků. Moderní církvi odcizené školy národohospodářské prohlásily práci za nejvyšší a jediný cíl člověka, ne za prostředek a dle toho oceňují člověka jako pouhý stroj, který tolik a tolik je schopen vyrobit, nic nehledíce k jeho lidské důstojnosti. Jak hořké nářky dělníků dorážejí k uším našim ze zemí právě nejvzdělanějších, kde už i ženy a děti sběsilý shon po práci odtrhl od krbu domácího k nenahraditelné mravní škodě jejich. Ke hmotě po celý život bez oddechu je přikovali, v ní ponořili a zakopali ubohé tyto oběti moderního, novopohanského názoru na práci; vše co člověka k nebi povznáší, o jeho důstojnosti ho poučuje, to jim odňali, jim zničili, tak že v nich zbyly pouze smyslné pudy zvířecí, bezuzdné a neskrotné. Zda-li pak tito t. zv. bojovníci za vzdělanost bez církve a bez Boha nezvrhují lidstvo o několik století na zad, kdy otroctví tížilo značnou část lidstva?

Naproti tomu církev, která vrátila práci pravou její čest a důstojnost a všechny k ní vyzývá, tak brání na druhé straně jejímu přeceňování na újmu duševních statků člověka. Proto s důrazem žádá, aby jednou za sedm dní namáhavá a úmorná práce byla přerušena a křesťanská neděle svěcena. Kdo by pochyboval o velkém fysickém i mravním prospěchu, který pracujícímu člověku ze svěcení dne svátečního plyne? Čím jest unavenému cestujícímu stinná oasa, takovým zdrojem potěchy a zotavení je dělníku neděle, kdy setřásti může se svého šatu prach polí svých i dílny své, obléci se lepším šatem a vzpomněti si, že není zde na světě k tomu, aby hmotně věčně otročil, nýbrž že k vyšším věcem povolán jest. V ten den volá ho církev do svých chrámů, aby v posvátném jejich stínu zapomněl chvíli na hmotu, do níž celý týden zapřažen jest, aby slovo jejich kněží ho upomenulo na jeho vykoupení, na jeho povinnosti, na jeho nesmrtelné naděje; nejsvětější oběť Syna Božího a sv. svátosti smiřují jej s Bohem a utvrzují v životě ctnostném, v pravdě ušlechtilém. Velebné harmonie zpěvů církevních potěší jeho ucho, pohled na umělecké sochy a obrazy, architektonické linie a okrasy upokojí jeho oko; příjemně hřející slunko vábí ho pak ven do Boží přírody, kde omamující vůně lesy porostlých pahorků a luk hlásají mu, že vše to pro něho a pro jeho rodinu, které tento den náleží. Tímto způsobem stává se klid nedělní, který mnohým záhalkou se zdá, klidem v pravdě posilujícím a člověk uživ ho, s radostí a bez odporu chystá se zase do práce, která pozbývá pro něho své trpkosti. Jak těžkým způsobem prohřešují se na vzdělanosti ti, kteří v neděli svých prací a podniků nepřeruší na škodu dražších statků duše nesmrtelné.

Než jděme dále, abychom poznali, že vzdělanost nemá se od církve čeho báti, nýbrž všeho od ní se nadíti. Jest nepopíratelným faktem, že věda dlouhým, trpělivým zpytem a obratnými pokusy zmocnila se četných sil přírodních, uvedla je ve službu člověka a vzdělanosti nemalou službu tím prokázala.

Vynálezy její zpříjemnily člověku život a usnadnily živobytí i chudšímu. Nic krásnějšího a prospěsnějšího než tyto vynálezy. A přece jsou mnozí, kteří pokroku ve vědách přírodních používají k útoku proti církvi, jakoby proti vůli, jí na vzdor byly učiněny a činí to proto, že prý církvi na srdci leží jenom posvěcení duší a že prý vštěpuje věřícím svým pohrdání a hnus před světskými věcmi, nevážnost a nechuť ku statkům tohoto světa. Tím prohřešuje prý se církev na vzdělanosti a na vědě, jejíž pokrok možný jest jen v odporu proti ní. Jak pošetilá to námitka! Církev sice hlásá a vždy bude hlásati učení svého zakladatele, který řekl „co prospěje člověku, kdyby celý svět získal, a na své duši škodu utrpěl," vždy bude volati, že spása naší duše je to nejdůležitější, co na starosti máme a je to štěstím pro společnost lidskou, že to církev stále hlásá. Ale proto nelze ještě tvrditi, že církev je zásadní nepřítelkyní zpytu a bádání aneb, že je k nim lhostejna a že urputně zavírá knihu přírody a brání, aby do ní člověk nevnikl. Vždyť nemůže církvi nic býti vítanějšího a žádoucnějšího, než aby Bůh tvůrce přírody byl stále více poznáván a moudrost jeho, která psána jest na každé stránce té knihy přírody, aby byla velebena. Proto však napomíná církev člověka, aby zabývaje se hmotou, bezduchou přírodou, nezapomněl na ducha a ve hmotě neutonul.

Ještě nám zbývá zmíniti se o jedné velké zásluze církve o vzdělanost, které jí ani nejhorší zloba neodvážila se odpírati. Nebylo dosti práci posvětiti a panství člověka nad přírodu upevniti, vždyť dosti velká část našich bratří není schopna, aby prací jakoukoli se vyživila a davy duševních i tělesných mrzáků a ubožáků, davy chudých sirotků a vdov na studené dlažbě velkoměst, zoufale o pomoc volající, plaší jako děsný přízrak krásné sny reformatorů o světě, kde není běd ani neštěstí, kde není slz a nářků, kde jen věčný ples. Jak si od nich pomáhalo pohanstvo je známo. Ubožáci tito byli buď násilně zbavováni života aneb sami hynuli bez pomoci. Ale katolická církev následujíc příkladu svého zakladatele hned od prvních svých dob měla bohaté k tomu, aby z přebytků svých chudým dávali ano i ty, kteří prací rukou svých se živili, k tomu vybízela, aby všichni stali se hodnými velkých zaslíbení Kristových; daleko by nás vedlo vyličovati dějiny křesťanské dobročinnosti a chudinství v církvi katolické; vždyť praví slavný apologeta Hettinger, že kdo by chtěl psáti dějiny křesťanské charity, nevědomky by psal dějiny katolické církve.

Nebylo na tom církvi dosti stavěti asyly, nemocnice, sirotčince, ochranovny a podobné ústavy. K tomu je konečně společnost vedena již přirozenou dobrotou, jemnějším citem aneb i státními zákony. Ale toho by bez církve nikdy společnost nedokázala, aby někdo ve prospěch ubožáka bližního sám sebe obětoval, zřekl se své svobody, svého pohodlí, svého statku, blahobytu, své vlasti, svých drahých a odebral se do cizích zemí dalekých, neznámých, divokých, nejistých, aby radostně vzal na sebe namáhavou službu ve dne v noci nemocné ošetřovati, sirotků se ujímati, pomoci potřebné v jejich chýžích vyhledávati a zločince ze společnosti lidské vyvržené v temných žalářích navštěvovati a těšiti. Něco takového je možno jenom v katolické církvi. A divy křesťanské lásky k bližnímu a dobročinnosti nezmizely péčí církve s povrchu zemského ani za dnů našich, kdy víra v srdcích mnohých potuchla

a ochladla, kdy křesťanské přesvědčení stálými námitkami a odporem nepřátel velmi zvikláno, kdy nemá většina lidí ničeho důležitějšího na práci, než starati se o to, jak by co nejdříve zbohatla a pak poklady nahromaděné sybaritsky prohýřila, kdy zkrátka vše se spiklo, aby obětavost a láska k bližnímu v srdcích mnohých vychladla.

Proč tedy ten boj proti církvi ve jménu vzdělanosti? Proto, aby davy lidu beze stínu pomoci byly zůstaveny za kořist kapitalismu, který práci za nejvyšší cíl člověka vyhlašuje; proto, aby národové církvi byli vyrváni a oddali se nové jakési, mlhavé a bezmocné humanitě, aby slavná kultura křesťanská byla zničena a na místo ní nastoupila nová jakási bez lesku, bez života, beze všeho paprsku teplejšího, v jejíž mrazivé záři tím děsněji by zely rány, které lidstvu zasadila. Ovšem byla a jest církev a býti musí proti této vzdělanosti, která křesťanství svrhnouti a nám vše to dobré uloupiti chce, čím jsme byli obdařeni. Rovněž proti té vědě musí církev býti která hlásá, že rozum lidský beze všeho zření na Boha jest jediným soudcem dobra i zla, pravdy i klamu, té vědy, která hmotě nesmrtelnost připisuje, která výšiny nebeské i hlubiny zemské prohledává, hledajíc marně fakta, kterým by zvrátila biblickou zprávu o stvoření, která člověka na roveň zvířeti staví a lehkomyslně otřásá mravním, domácím i světovým řádem společnosti.

Tak působí církev na fysickou vzdělanost společnosti lidské; zbývá nám ještě dotknouti se letmo veliké oblasti mravních vztahů člověka, abychom i zde na poli kultury mravní konstatovati mohli blahodárný vliv církve. V tom jsme všichni za jedno, že pravá vzdělanost musí zušlechtiti mravy i mysli, zroditi lidskost, umírněnost a shovívavost v privátních, občanských a politických poměrech. Však v tom se lišíme od svých protivníků, že oni upíraji církvi schopnost, aby dále vedla lidstvo na dráze pokroku mravního, kdežto my pravíme, že vášeň zaslepila oči jejich tak, že nevidí očividných fakt. Vždyť přece církev to byla, která svým učením mravní vzdělanost dnešní společnosti založila a jí jednou pro vždy jméno vzdělanosti křesťanské dala. Jestliže byla církev schopna způsobiti ten velký mravní převrat, který se udál v lidstvu před téměř 19 sty lety, jestliže dovedla obroditi zkažené pohanstvo, tím spíše to může nyní i v budoucnosti. Nechci hájiti našeho století ve mravním ohledu, ale přece jaký rozdíl mezi ním a pohanstvím. Abych jen hlavních rozdílů se dotkl, připomínám otroctví, jemuž dvě třetiny lidstva antického byly podrobeny, krvavé hry, kde tisícové ku zábavě Říma vykrváceli, nelidské opovrhování chudinou, nevázané právo válečné a co se týče nemravnosti, dává jí naše století aspoň její jméno a nestaví jí oltáře — dnes nemáme bezprávných žen ani císařů tyrannů. Dnes tedy i v budoucnosti tím lépe může působiti církev, neboť přes to, že mnohé vlády jsou odkřesťaněny a často k trpkým stížnostem církve podnět dávají, přece nalézá se ve světě ještě dosti ušlechtilých srdcí, pevných povah a vznešených duší, které ochotny jsou jejímu vedení se poddati. A církev má potřebné k tomu prostředky: nauku svou a božský příklad svého zakladatele; těmito dvěma prostředky může vésti lidstvo k mravnímu pokroku.

Nauka její řídí život jednotlivce a pořádá vztahy lidí mezi sebou na základě lásky k bližnímu, která jest pevným podkladem mravního pokroku

kromě křesťanství sotva dle jména známým. U pohanů měla láska k bližnímu jen svůj prospěch na zřeteli a vždy lekala se velkých obětí. V pohanském světě zela nepřeklenutelná propast mezi jednotlivými vrstvami společnosti, mezi jednotlivými národy, z nichž jeden hleděl druhého co nejdřív zotročiti. Křesťanství však sblížilo v lásce jednotlivce, společenské vrstvy i národy svou naukou, že všichni lidé jsou synové jednoho nebeského otce, který všechny stejně miluje. Toť ovoce nauky křesťanské a na druhé straně pozorujte ty spousty, jež způsobili a ještě způsobí ti, kteří sní o nekřesťanské jakési morálce a vzdělanosti: nepřízeň a nenávist denně se vzmáhající v srdcích chudých a hmotných statků postrádajících proti bohatým, ty hrozby soptící vraždou a požárem, ty souboje, ta nevraživost národův a vrstev společenských — toť známky té nové umravněnosti bez Boha a bez církve.

Jak blahodárný vliv měla církev dále na manželství, jehož osud u národů nemajících ještě světla učení křesťanského byl vždy smutný a neblahý. Z manželství pak pochází rodina a v ní celá společnot ve svých členech se obrozuje. A kdyby rodina dnes byla uspořádána dle úmyslu církve, pak by beze strachu o vzdělanost mohli býti ti, kteří hlavou potřásají nad divnými proudy kalných vod, které výš a výše vystupujíce hrozí zaplaviti všechno; pak by vycházeli z rodin těch synové nesoucí v srdci zásady spravedlnosti, zvyklí náležitého pořádku dbáti, zákonů šetřiti; vycházely by pevné povahy ne třtiny, povahy ušlechtilé ve smýšlení, poctivé v obcování, věrné slovu danému a mravní obrod udál by se beze všeho hluku. A přece jak mnoho jest těch, kteří snaží se manželství snížiti na občanskou smlouvu a tím dopouští se hříchu nejen proti Bohu, nýbrž proti samé vzdělanosti.

Jak nádhernější ještě divadlo rozvinulo by se před námi, kdyby možno nám bylo pozorovati obšírněji výhody, které plynou společnosti a pokroku jejímu z učení církve o povaze moci státní. „Všechna moc jest od Boha“, tak praví církev a dle toho učí, jaká má býti vláda a jak se mají chovati poddaní; proto neschvaluje žádných násilných převratův a nezákonitých vzepření proti vládě. Odtud ty útoky na církev, že je nepřítelkyní svobody a že příliš chrání těch, kteří na trůně sedí; ale zapomínají tito protivníci autority z řemesla, že církev chrání vlád, pokud rozkazy jejich jsou spravedlivé, nikdy však, jakmile příčí se svědomí, neboť táž církev praví také: „Boha sluší poslouchati více než lidí.“

Nyní snad patrno, zda jest i nejmenší příčiny k tomu boji, který svět vede proti církvi, aby vzdělanost z jejich pečlivých rukou vyrval a svěřil ji lidem, kteří ji povedou ne k pokroku nýbrž do barbarství druhu nejhoršího. Ovoce, které tento boj nese, naplňuje děsem již samy jeho původce. Od nejnižšího dělníka až k těm, kteří bohatstvím a rodem společnosti vévodí, není nikoho, kdo by výsledkem boje nebyl zklamán. Na jedné straně massy lidu zbavené víry, zbavené naděje na lepší budoucnost, postavené v lopotné práci na této zemi radostmi pro ně tak chudé, bědami tak bohaté — a na druhé straně jen několik vyvolených dítek Štěsteny. Na jedné straně trpké výbuchy zlosti a netajeného vzteku — na druhé straně nemravné, pohanské hýření. Tam zavedl dnešní společnost boj ve jménu civilisace proti církvi vedený; kéž pozná naše

doba, že spása a vysvobození ze zmatků dnešních kyne jí jen z přilnutí k církvi, která pravou vzdělanost založila, pěstovala a k pokroku a k rozkvětu vedla v minulosti a že tak jedině ona může učiniti i v budoucnosti.



Puky bodláčí.

(Cyklus pláče.)

Adolf K. Bohdan. (Ol.)

Motto: Jak stráže Tvé bdíme
na místech nebezpečenství;
před námi hranice svaté Tvé moci,
za námi království spících.
(Vigilie O. Březiny.)

I.

Krvavá setba — sluneční květy.

(Františku Světlíkovi.)

Co seješ, můj nyvý oráči? —
Krvavá zrna, bodláčí.

Až nebe se mlhou zamračí,
z černých lich klíčí bodláčí.

By vzrostlo v keře bodláčí,
ni žáry slunce nestačí . . . —

Vnitřními dechy vykvete
bodláčí blázny prokleté. —

Bodláčí korun trnových,
úrodo začernalých lich,

kde's vzalo květy sluneční? — —
O mysteriích jenom sni!

II.

Modlitba za úrodu.

Matka pláče — — — Do půdy zorané a líbané bělestkvoucím
jasem neviditelných sluncí nasel mi Rozsevač
trnů . . . Budoucí naděje žní!
Záhony sténají bolestmi sklamaných rodičů. —

Matka v extasi Lásky chtěla a chce i nyní (i z trnů)
silnou, šlehanou energií z vnitřních hlubin
vroucích divným ohněm tajených zpěvů (jiskřičky
ob čas zasrší na povrch, jako svatojanské mušky
blikajíce), roditi trsy světla. (Zapal, Pane, ledví i srdce naše, ohněm
Ducha svého!) —

Přijmi, tajůplný Zahradníku (vím, že mne miluješ),
vzdech vděků ze záhonů otrněných za bodlavou
setbu.
Bodláčí vydechne žárem vnitřních míz a
energií — lilije a slunečnice.
Zázračná zahrado! Zázračný Zahradníku!

III.

Z mravenčí kobky vyrostl kříž — — —

(Drama soumraku a šera.)

Klesal nemoha dále. Prchal vleka trosky své
po zelené nivě za chechtotu zvonovité klenby,
z níž pršela síra na nezabudky — — —
Odevšad čněly veliké trny mezi květy jako
kopí žoldnerů ženoucích hlouček liliových
panen pod meč katanův. —
Za lučinou skála šedá ční, z níž jámy
zeje hrůzný jícen temnoty.
Vlas vzduchem vlál jak černá vlajka
tušené popravy a odkudsi letěl ke skále
ptáků popravy skřek. — A hlubiny se
modlily dušené „Miserere“, a skály nesly
vzdechy jejich do krajů.

Hlubina a tma vychrlila četu katanů a
nad tmy studnu vykvet' velký kříž.
Měl jsem Veliký Pátek a tiché bolesti. Stanul jsem
na skále vedle kříže a krví Ukřižované jsem kropil taje tmy —
Veliký pátek duše mé na kříži gigantském! —
Co pučelo vše tehdy v srdci mučeném, kde v hladinách
bolesti zřela's ráj i Saharu!? —
Mračna vos sletla se ke kříži, a na můj květ
si sedly, hřeby svých žíhadel v něj tlukouce.
Mravenců hejna spěla ze hlubin po kříži vzhůru
na mé sladké rány. Ty's rozhlodaná zmírala,
z ran dýšíc bolestí: „Jen paprsek!“ — —

Tvá bolest byla modlitbou, jež otevřela ráje tabernakul,
a přišel v bílých paprscích, jenž Longinem byl
proklán, nesa kopí zlaté — sluneční monstranci.

I bila třetí hodina a když jsem hlavu skláněla
ne k smrti, nýbrž k zoufalství, paprskem monstrance
mne bodnul Longin — Bůh, a rána v očích
ústila a ronila krvavých slzí tok.

Blahostný toku, ústil jsi v oku,
Balsame rajských vůní.
ozářil's taje
mravenčí láje,
zapudil's temno tůní!

Kořeny kříže tkvěly v mravenčí rodině pilné,
drzé havěti. Pomřeli ukrutní jak jepice . . .
Krásná metamorfosa! Žehnej jí, Bože — Longine!

Kterak sv. Otec Lev XIII. pěstuje a podporuje vědy a umění.

Řeč, kterou přednesl při akademii sv. Tomáše Aq. v alumnátě v Brně dne 7. března 1898 Fr. Baka.

(Dokončení.)

Než Lev XIII. všímá si bedlivě i nejdůležitějších otázek časových. Tak vyniká mezi jiným na poli státním a politickém. Nejdůležitější a nejtěžší otázky naší rozbouřené doby řeší způsobem, jenž prozrazuje vedle vřelé lásky k církvi neobyčejnou moudrost, důvtip a znalost našich poměrů.

Boj nepřátel církve lze pozorovati hlavně v dvojím směru: proti křesťanské rodině a proti křesťanskému zřízení států. A ne bez příčiny! Vždyť dobře vědí nepřátelé, že život rodinný je nejvěrnějším obrazem života státního. Uhostila-li se v rodinách rozháranost a nespokojenost, pak marně hledal bys štěstí v životě národním, marně pátral bys v něm po blahobytu a spokojenosti. — Pakli život rodinný spočívá na základech vzneseného učení Kristova, kvete v něm láska, a kde je láska, tam je svědomité plnění povinností, tam také dozrává požehnané ovoce práce, tam i vyrůstá zdárné potomstvo, chlouba to a budoucnost národa. Ve zdravém potomstvu dostává pak stát řádné občany, církev ctnostné věřící a Bůh duše spravedlivé. Má tedy manželství křesťanské povinnosti nejen k státu, nýbrž má i povinnosti k církvi

a k Bohu. A proto když na svaté právo manželské sáhl nevěrecký liberalismus, jenž církvi sv. upírá právomoc v manželství a je za pouhou civilní smlouvu prohlašuje, tu povstává Lev XIII. jako anděl k obětujícímu Abrahamu, aby zachytil smrtící ránu, kterou zasahuje zlomyslnost společnosti lidské u samého kořene, a ve své slavné encyklice „Arcanum divinae sapientiae“ (10. února 1880) dokazuje svátostný ráz a nutnost stavu manželského a slavně prohlašuje, že ti, kteří svátostného rázu manželství zbavují, sami základy přírody podkopávají. Sv. Otec vyzývá vlády, aby zákony sv. církve o manželství za nedotknutelné uznaly, aby poskytnuté pomoci od církve na ochranu mravův a štěstí rodinného nezamítaly, a volá k celému křesťanskému světu, aby s ním spojil se v usilovné práci na zachránění společnosti lidské. — Spolu vyzývá a napomíná křesťanské rodiny, aby vcházely do spolku sv. rodiny, v níž mají netoliko nejlepší vzor, nýbrž i mocnou záštitu.

Avšak nejen tu volá veliký učitel národů, bedlivý strážce posvátného Sionu, jeho péče se nese ještě k jiné větší rodině, a tou je — stát. Tak hned v I. své encyklice „Inscrutabili Dei consilio“ (21. dubna 1878) dokazuje, že uzdravení našich poměrů spočívá jedině v návratu k církvi. „Je jasno,“ dí vznešený náměstek Kristův, „že společnost žádného jistého základu míti nebude, dokud nespočine na věčných zásadách pravdy a nezměnitelných zákonech práva a spravedlnosti. Ti pak, kteří bojují proti autoritě církve, podnikají zároveň boj proti státu, proti blahu a štěstí národův. Vždyť kdyby autorita církve nebyla zanedbávána a odstrkována, zajisté ani moc státní by nepozbývala svého lesku a své vznešenosti, nebylo by vzplanulo ani tolik bouří, nebylo by povaleno dnes tolik království.“ — V encyklice „Diuturnum illud“ (29. června 1881) pojednává o původu moci státní a učí, že veškera moc pochází jenom od Boha, jakožto z přirozeného a nutného pramene a že ti, kteří prohlašují suverenitu lidu, připravují hrob společnosti lidské. Velmi krásně poukazuje, kterak posvětila církev moc panovnickou hned za prvních dob křesťanských, a kterak králové byli slavně pomazáni a korunováni. Než ač tak povznesena byla moc státní církví, přece tím hlouběji klesla, když vyvolána byla nová, lživá, zhoubná zásada domnělou reformací: „Veškera moc pochází z lidu“. V zásadě té spatřují mnozí podstatu svobody, než odtud jen malý krok ku záhubným bludům kommunismu, socialismu a nihilismu, přehrozným to znamením, jež lze považovati za posly smrti společnosti lidské.

Bismarck pronesl při jisté příležitosti slova: „Když císař a papež jsou svorni, tu netřeba se obávati příštích pohrom.“ A tato myšlenka o vzájemném a svorném působení moci světské a duchovní jest podkladem vznešené jeho encykliky „Immortale Dei“ (1. listopadu 1885), v níž podán je systém pravé křesťanské politiky. Sv. Otec stanoví v ní zásady, které mají politiku ovládati, aby skutečně blahu lidstva sloužila, a které vrcholí v tom, že se má stát o blaho svých občanů tak starati, aby jim ve státním zřízení nejen nic na závadu nebylo v dosáhnutí cíle, nýbrž aby vše tomuto cíli ještě napomáhalo. A proto zákon Boží musí býti svatým, nedotknutelným, východištěm a pravidlem všech ostatních zákonův a jen tak může opět zavítati štěstí a blaho do společnosti lidské. — Všecek svět podivoval se moudrému slovu papežovu, a

podiv ten byl ještě u katolických národů rozmnožen, když ke konci r. 1885. 22. prosince vydal papež novou encykliku „Quod auctoritate apostolica“, kterou sám pokládal za dovršení své encykliky o křesťanském zřízení státu, v níž slovy vážnými a důraznými vyzývá, aby každý jednotlivec usilovně pracoval na obrození společnosti lidské. V encyklice „Libertas“ s hlubokou moudrostí pojednává o pojmu a ceně křesťanské svobody a dokazuje, že svoboda, které žádají protikřesťanský liberalismus a socialismus, není svobodou, nýbrž zneužíváním a nadužíváním svobody.

Čím však obzvláště Lev XIII. pozornost na sebe obrací jest, že všímá si bedlivěji nejpalčivější otázky naší pohnuté doby — otázky sociální. Lev XIII. jest na slovo vzatým sociologem. V nekonečném víru dnešních socialních převratů, kdy nejdůmyslnější státníci a osvědčení sociologové nevědí si rady, povstává neohroženě na skále Petrově Lev XIII. a podává choré společnosti lidské léčivý balsám na její rány. Již dříve v několika svých encyklikách pozdvihl varovný hlas svůj, aby upozornil, jak klamné a záhubné jsou zásady různých socialních soustav, aby spokojenost a pokoj navrátily se do srdcí, aby veliká nebezpečí ze zásad hrozící odvrácena byla od společnosti lidské. Tak ve své encyklice „Quod Apostolici muneris“ (28. srpna 1878) poukazuje na pramen různých socialních soustav, na jejich zhoubnou, všem zákonům lidským i božským protivnou podstatu, a poněvadž nikdo popříti nemůže, že jediná pomoc proti této morovině spočívá v nauce Kristově v život uvedené, volá: „Když tedy státy poznávají, že církev Kristova k odvrácení zhouby socialismu tak vydatnou sílu v sobě chová, která ani v lidských zákonech, ani v trestech, ani ve zbrani vojska nespočívá, nuže ať konečně je popřána církvi taková svoboda, aby svou moc a obor svého působení dokonale ku blahu celého pokolení lidského rozvinouti mohla.“ — V době novější však ve své encyklice „Rerum novarum“ (17. května 1891) o otázce dělnické s takovou jasností a určitostí pojednává o této těžké, naléhavé a spletité otázce, že právem podiv a úžas vzbuzuje u celého světa. V ní moudře odměřuje práva bohatých, hájí práv dělníků, udává podmínky shody mezi prácedárci a třídou pracovní a ukazuje dělníkům cestu, na níž jedině domohou se lepšího postavení. Encyklika tato je — jak dí slovutný náš jeden sociolog[1]) — palladiem práce křesťanské proti socialně-demokratické bibli — Marxově „Kapitálu“ — a mistrovským dílem kodifikace práva práce, kde je uloženo tolik učenosti, státnické moudrosti, lásky a spravedlnosti k lidu pracujícímu, že trvalá oprava a shoda poměru mezi kapitálem a prací jedině jí dosažena býti může.“ Encyklika tato je výsledkem vážných a dlouhých jeho studií. Lev XIII. již jako nuntius při královském dvoře belgickém pilně zabýval se pozorováním socialních poměrův a studoval otázku socialní pilně ve všech jejích odstínech. Za tím účelem odebral se i na cesty do Anglie, kde pobyl celý měsíc, navštěvuje velkoprůmyslné závody a rozmlouvaje při svých návštěvách s dělníky, aby seznal jejich život a tužby. Sv. Otec radil se též s nejslovutnějšími sociology, v první řadě se zvěčnělým kard. Manningem, a způsobem v pravdě mistrným řeší socialní otázku. Encyklika tato vzbudila podiv a nadšení v celém světě, zvláště však

[1]) Dr. Rob. Neuschl na I. katol. sjezdě v Brně r. 1894.

živý ohlas nalezla u dělníků, kteří sv. Otci poděkovali za ni vřelou adressou díků. Encyklikou touto postavil si sv. Otec „pomník nad kov trvalejší“, za encykliku tuto dostalo se mu čestného názvu „papeže dělnictva“. Ano veliký papež náš vřele miluje lid pracující a neohroženě jeho zájmů hájí, což vysvítá též ze slov, která napsal hr. Munovi: „Lid byl církvi vždy zvláště drahým; dělník, který trpí proto, že je opuštěn aneb že je potlačen, musí se státi předmětem nejlaskavější a nejvytrvalejší péče naší.“ O kéž by ten lid pracující poznal tu velikou lásku, kterou k němu zlaté srdce vznešeného náměstka Kristova chová, kéž by slyšel otcovský jeho hlas a nedával se vésti svými lichými vůdci, kteří ho chtějí využitkovati jen k zhoubným převratům, aby potom z nich těžiti mohli! O encyklice této vyslovil se též vším právem slovutný kardinal, miláček dělnictva anglického, Manning: „Od té doby, kdy pronesena byla na poušti slova: „Lítost mám nad zástupem“, nebylo slyšeno po celém světě hlasu hájícího pracující a strádající lid s tak hlubokou a láskyplnou soustrastí, jako hlas Lva XIII. Nikdo, jen náměstek Krista mohl tak k lidu mluviti. Žádný papež neměl příležitosti tak mluviti, neboť nikdy dosud nebyl pracující svět tak závislý na boháčích, nikdy nebyl vystaven tak příboji nepřátelskému a změnám obchodním. Lev XIII. pohlížeje se strážné věže světa křesťanského viděl před sebou, co žádný papež neviděl, viděl všechna království světa a strádání v nich.“

Kéž uposlechne veškeré lidstvo moudrých pokynů vznešeného náměstka Kristova v encyklikách uložených, kéž řídí se jimi, dokud ještě čas, aby snad nejprve trpkou zkušeností poučeno poznalo svůj blud a teprve navrátilo se ke zdrojům věčné pravdy — k církvi, tak že by naplnila se výstražná slova sv. Otce: „Máme pevnou naději, že pokolení lidské bude těžkými a krutými pohromami stiženo a teprve poslušností církve pomoci hledati bude.“ — —

Lev XIII. jest však netoliko důkladným a mnohostranným učencem, jest také nadšeným ctitelem a štědrým podporovatelem umění. Papežové římští byli ode dávna zvláštními příznivci a podporovateli umění jak posvátného, tak i světského. Tím více Lev XIII. a to proto, poněvadž je básníkem; neboť poesie a uměny jsou sestrami. — Ovšem jsa vězněm vatikánským, nemůže podporovati uměny způsobem tak velkolepým jako jeho předchůdcové, kteří právě v tom věku, jenž byl nejbohatší uměním a výtečnými umělci, těšili se úplné svobodě a blahobytu; než papež Lev XIII. činí, co může. Na vždy památnou zůstane důkladná oprava chrámu sv. Jana v Lateráně, hlavy to všech chrámů po celém okrsku zemském, k níž sv. Otec přispíval s neobyčejnou štědrostí a již dal vyzdobiti co nejnádherněji. Svým nákladem dal pořídíti a vyzdobiti vzácnou a krásnou kapli našich sv. věrověstců v basilice sv. Klimenta, dokončil přestavbu chrámu sv. Pavla „před hradbami“, nádherně opravil kostel sv. Vavřince v Damasu a velikým příspěvkem svým zachránil a dokončil stavbu a výzdobu nového velebného chrámu sv. Jáchyma. — Ve Vatikáně dal vkusně opraviti galerii zvanou „dei Candelabri“ a ozdobiti freskami nejslovutnějších malířů. Fresky ty znázorňují hlavní myšlenku jeho slavného pontifikátu: soulad mezi rozumem a vírou, mezi přirozeností a milostí; v nejbližším okolí Vatikánu dal postaviti mnoho uměleckých pomníků, které hlásají

světu veliké události církve. Zároveň zachránil mnoho drahých památek uměleckých, aby nebyly z Italie a zvláště z Říma odvezeny. Jeho snahou a za řízení knížete křesťanské archaeologie Jana de Rossi veliké pokroky vykonány byly ve zkoumání katakomb, jeho snahou zařízeno křesťanské museum, a tak nesmírné umělecké poklady veřejnosti přístupnými učiněny. Sv. Otec vydal důležitá nařízení týkající se reformy církevní hudby pro celou církev a v Římě zvláště zreformoval slavný pěvecký sbor vatikánský, proslulou sixtinskou kapelu, ustanoviv jí sbormistrem znamenitého skladatele Mustafu.

Co však zvláštního lesku stolci Petrovu dodává jest, že Lev XIII. je básníkem a to básníkem nevšedním. Lev XIII. jako velekněz křesťanský má zvláštní zálibu v největším básníku křesťanském, v Danteovi, z jehož „Božské komoedie“ nejkrásnější zpěvy zná na paměť, avšak i ostatní básníky klasické důkladně zná. Lev XIII. již jako student, později jako biskup i nyní jako papež napsal v jazyku latinském a vlašském překrásné verše. Několika slovy načrtne tak mohutný a živý obraz, že každý s úctou sklání se před jeho básnickým geniem. Básně jeho zasluhují podivu pro lahodnost vzletné mluvy, pro čistotu verše i krásu myšlenek. Těm, kteří básně jeho čtou, zdá se, že vyznívá z nich jemná lýra Vergiliova, brzy jasné akkordy lýry Horáciovy a opět ozývají se z nich tklivé struny Catullovy a zase zvonivé zvuky Tibullovy v rozkošné harmonii. Básně jeho obsahují jednak hymny, jednak poetické nápisy. Vznešené jsou hymny ku poctě svatých, vroucnost pak line se z jeho básní ku poctě Panny Nejsvětější napsaných. Tak v jedné veršované modlitbě s důvěrou se k ní obrací a na konci slovy úchvatnými ji prosí:

„Adsis, o Mater, lanquiduloque seni
lumina fessa manu molliter tege,
et fugientem animam, tu, bona redde Deo.“ (II. 1886.)

(„Máti milá, přispěj, pak ubohému kmetu
Shaslé libě zraky svou sama zavři rukou,
Dobrotivá, duši pak Pánu podej na nebi.“)[1]

Tu zdá se nám, jako bychom viděli před sebou onoho ctihodného kmeta, an před sochou Panny Nejsvětější hluboce sklání šedivou svou hlavu a patře na blízký svůj konec, prosí matku milosrdenství, aby sama v poslední hodině mu oči zatlačila a jeho andělskou duši k Bohu dovedla. Básně takového rázu vylinou se jen z duše andělsky tak čisté, jako je duše Lva XIII. — — —

Končím. Lev XIII. je vskutku papežem učeným. Ne nadarmo dalo mu staré proroctví přijmení „lumen de coelo“ — světlo z nebe. Ano, jasně a světle září velikost Lvova do všech končin, z majáku Vatikánského svítí jasná hvězda celému světu a šiří světlo, kteréž svojí září snaží se protrhnouti temno „osvíceného“ XIX. století. Lev XIII. je největší ozdobou a chloubou stolce Petrova a církve katolické, je největším duchem a mužem XIX. století. Neocenitelných zásluh zjednal si o blaho církve a celého světa, spokojenost a blahobyt s požehnáním Božím nutně by zavítaly do společnosti lidské, kdyby jen lidstvo jeho hlasu a pokynů dbalo. V něm, ač jest uvězněn a světské

[1]) Básně a nápisy slavně panujícího papeže Lva XIII.; přel. P. Sark. Navrátil. Str. 127.

moci zbaven, jest síla a moc neodolatelná, kterou uznává a již se koří celý svět, katolíci i akatolíci, před trojnásob korunovanou hlavou církve katolické sklání se křesťan i pohan, dvojitý kříž ruský i půlměsíc turecký: — Kéž by diamantové jubileum kněžské ještě dlouho přežil, aby vzorem a příkladem svých ctností a moudrosti ještě i na dále jako pravé „lumen in coelo“ svítil! Kéž Prozřetelnost Boží žehná činům jeho, kéž jej zachová, aby dočkal se ovoce svých nejvroucnějších modliteb a svých neocenitelných snah, kéž uzří vyplnění nejvroucnější touhy své: vítězství a svobody církve!

Kéž pak Prozřetelnost Boží žehná i druhému letošímu vznešenému jubilantovi, císaři a králi Františku Josefu I., kéž nám ho ještě dlouho zachová, aby viděl ovoce snah svých, a národy spokojené a blažené. Brzy po nastoupení vlády proslovil při jedné příležitosti mladistvý císař: „Kéž propůjčí mně Bůh všemohoucí tolik síly, abych vedl národy v Rakousku ku šťastné budoucnosti, což úmyslem mým a svatým účelem života mého.“

Dle tohoto šlechetného předsevzetí svého jednal vždy po celých padesát let; blaho národů bylo mu vždy nejen cílem, ale i vodítkem veškeré jeho snahy a činnosti, jak v nebezpečných dobách válečných, v nichž zastkvěla se jeho statečnost a obezřetnost, tak zvláště v dobách míru, který jakožto pro rozvoj a blahobyt národů nejprospěšnější, hleděl vznešený náš panovník vždy a všude zachovati a utvrditi, tak že jej nejen národové rakouští, nýbrž i ostatní[1]) nazývají „míru světového a mezinárodních práv záštitou a předním strážcem.“ A šlechetnou snahu svou o mír vnitřní tak důrazně vytkl známými slovy: „Chci míti mír mezi svými národy!“ Jeho neutuchající péči a štědré podpoře děkují vědy a umění, obchod i průmysl, zemědělství i řemeslo svůj rozkvět a mohoslibný rozvoj; on jest ve všem vzorem spravedlnosti, mírnosti, dobroty, štědroty a láskou svou všecky stejně hledí obejmouti. On všímá si bedlivě nynějšího hnutí socialního a přeje jeho rozšíření na základě křesťanském. On jest záštitou sv. náboženství a povinností jeho věrným plnitelem, lne k církvi katolické a zvláště ku sv. Otci jakožto Kristovu náměstku láskou upřímnou. Proto snad žádný kníže nenašel více lásky a věrnosti u svých poddaných než císař a král náš a žádný také netěší se větší oblibě a důvěře u sv. Otce, jenž provází práce a snahy jeho svým apoštolským požehnáním, protož i my voláme v letošním jubilejním roce z hloubi srdcí svých nejen: „Dominus conservet Pontificem nostrum Leonem et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum eius“, nýbrž stejně vroucně připojujeme: „Domine salvum fac Imperatorem ac Regem nostrum et exaudi nos in die, qua invocaverimus te.“

[1]) Roku 1895. v Mentoně při vstupu na půdu Francie pozdraven byl: »Slaven buď císař, záštita míru.« Podobně v roku 1897. v Petrohradě.

O svobodě vůle lidské.

Napsal J. Spáčil, alumnus Germanica v Římě. (Br.)

(Pokračování.)

Jiná řada námitek determinismu, jak řečeno, vyplývá z úplně lichého pojmu zákona příčinnosti a z neznalosti jiného druhu příčiny než příčiny účinkující mechanické. — P. Rée nazývá svobodu lidskou illusí a ve spise svém „Illuse svobody lidské“ pokouší se způsobem co možná názorným dovoditi, že vůle lidská svobodnou není, ovšem dosti nešťastně; dokazuje totiž nutnost našich činů — na oslu, který ze dvou otepí sena jednu volí. Volbu tu považujeme prý za svobodnou proto, poněvadž nám celá řada příčin, jež byly osla k činu pohnuly, není známou. — Nám ovšem nikdy ani ve snu nenapadlo oslovi svobodné vůle přikládati, podobně jako jí u člověka nikdy z toho nedokazujeme, že neznáme příčin, jež nás k činu nějakému určují; nikoli neznalost příčin, ale jasný a nevyvratný hlas sebevědomí nás nutí svobodu svých činů uznati. Byla-li by pouze neznalost příčin důvodem svobody, musili bychom důsledně i zjevům magnetismu, elektřiny a p., jichž příčin neznáme, svobodu připisovati. A nemůže se tudíž determinismus nikterak honositi tím, že popřev svobodu činů lidských uvedl kony vůle lidské na jejich příčiny; neboť příčiny každého svobodného konu lidského připouštíme i my, ovšem, že nikoli příčiny mechanické, nutně působící.

Všecky tudíž námitky proti svobodné vůli lidské, jakoby činy její byly bezpříčinné, jsou lichy. Příčinou každého svobodného konu účinkující jest sama vůle, příčinami finalními jsou motivy, t. j. předměty, meze nimiž vůle se rozhoduje. Jest tudíž sofismatem známý důkaz deterministů: Svobodně jednati, jest jednati bez příčiny, nic však se neděje bez příčiny, tudíž atd., a spočívá na úplně klamném (základu), že všecky příčiny jsou nutny, t. j., že výsledek nutně následuje příčinu; to však předpokládati, jest totéž jako předpokládati, že není svobody vůbec, či dopouštěti se „petitio principii“. My však známe vedle příčin nutných (causa necessaria) i příčiny svobodné (causa libera), a takovou jest svobodná vůle lidská. Téhož bludu jako deterministé dopouští se i Collins,[1]) domnívaje se, že ze zákona příčinnosti existuje souvislost mezi příčinou a následkem, vyplývá, že každá příčina je nutná. Důsledek zcela lichý, jak patrno, neboť zákon příčinnosti soudí z nutnosti výsledku na nutnost příčiny, nikoli naopak; v opačném případě byl by i Bůh původce a první příčina všehomíra, příčinou nutně působící. — „Každá příčina rozumná a svobodně působící“, namítá Bayle, rovněž spoléhaje na zákon příčinnosti, „musí znáti svůj účinek, vůle však nezná vnitřní povahy svého chtění, není tudíž svobodnou.“ Zde matou se pojmy chtíti a svobodně chtíti, se rozhodovati. Vůle naše jest svobodnou chtíti to neb ono, rozhodovati se mezi tím neb oním, nikoli však chtíti vůbec, a jsme si proto zcela dobře vědomi svojí svobody, nikoliv ale povahy chtění vůbec. Na lichém pojmu o příčině účinkující spočívá i blud okkasionalistů s Mallebranchem v čele, kteří popírajíce veškeru činnost bytostí stvořených vůbec, i činy vůle naší bezprostředně Bohu připisují.

[1]) Collins, Recherches phil. sur la liberté.

Táž hrubá neznalost příčiny účelné jest základem všech protidůkazů, které vysvětlují činy vůle lidské jako nutné následky nátlaku zevnějších motivů, t. j. předmětů, jež na vůli působí. „Domníváme se pouze, že se svobodně rozhodujeme“, praví svrchu jmenovaný Pavel Rée,[1]) „vskutku tak nuceni jsme okolnostmi“. A Schoppenhauer, o němž nevěrecký professor pražské uviversity, Jodl,[2]) s chválou neobyčejnou praví, že illusi o sebevědomí svobodné vůle lidské odhalil, neostýchá se tvrditi: „Jest absurdností, mluviti o svobodné vůli lidské, a zároveň připouštěti motivy, které na vůli působí. Svobodná vůle byla by pouze ta, která úplně bez vnější příčiny a motivu se rozhoduje.“ — Nelze popříti, že mezi motivem, t. j. předmětem, pokud ho rozum poznává a mezi rozhodnutím vůle, jest poměr příčiny a účinku, nikoli však příčiny účinkující ale účelné. Rozdíl obou těchto příčin jest veliký. Vliv příčiny účinkující jest fysický, příčiny účelné moralní, příčina účinkující nutně existuje reelně, příčina účelná, jako taká, jest pouze v intenci, a zhusta i reelně teprve bývá utvořena (finis producendus), příčinnost (causalitas) účelu záleží v tom, že od činitele jest žádána (in ipso desiderari), příčinnost hýbací příčiny v konu (in ipso agere). Ze všeho toho jest patrno, že souvislost mezi příčinou účelnou, jakou jest při vůli motiv, a mezi následkem, t. j. konem, vůle není fysická, nýbrž mravní; jest tedy zhola nesprávno ze souvislosti této fysickou nutnost konů lidských dovozovati. Ostatně, připustíme-li i lichý názor o fysickém vlivu příčiny účinkující, nelze nikterak souditi na nutnost konů vůle, neboť i sama volba cíle v moci lidské jest, který z více předmětů poznaných vyvolí sobě jeden za cíl.

A tak snadno lze odpověděti na námitku, již mnozí z „motivistů“ za nerozluštitelnou pokládají. Ze dvou věcí vyvolí buď vůle vždy lepší, t. j. tu, která vyšší stupeň dobra obsahuje, buď pro kteroukoli se rozhoduje bez rozdílu. — V prvém případě není vůle svobodnou, nýbrž odvislou od předmětu, větší stupeň dobra obsahujícího, ve případě druhém vůle a následovně člověk vůlí nadaný jedná bez důvodu, slepě, náhodně. —

Jest ovšem pravdou, že pravidelně člověk rozhoduje se pro dobro větší ceny, a v tom právě záleží ctnost obezřetnosti dobro větší poznati a pro ně se rozhodnouti. Že by tím však svoboda vůle byla zrušena, nikterak nerozumím, věda, že předmět pro nějž se rozhodujeme má vzhledem k vůli povahu příčiny účelné, jak jsme byli nahoře vysvětlili. A mimo to, není-li v moci vůle pozornost svou a bádání předmětům poznaným věnovati a tak dobře poznati, které dobro jest větším a cennějším? Proto mluvíme v mravouce o nevědomosti zaviněné, která svobodu a zodpovědnost činu špatného nikterak neruší, ba mnohdy zvyšuje. Vždy však, kdykoli člověk k dobru většímu se kloní, děje se tak s plným vědomím, že právě tak dobře a v tomže okamžiku může se i pro druhé, menší dobro rozhodnouti. A vskutku, stává se někdy, že člověk při dvou rozdílných motivech, zcela svobodně a vědomě dává přednost tomu, jenž v okamžiku volby mnohem slaběji působí. V okamžiku, v němž přemoci jest nám mocné pokušení, jest jistojistě motiv ke hříchu

[1]) Rée, Illusion der Willensfreiheit.

[2]) Jodl, Geschichte des Ethik.

lákající, n. př. smyslná radost mnohem silnější než dobro, jež nám vyplyne z toho, přemůžeme-li pokušení; ano mnohdy nemyslíme ani skutečně (actu) na toto dobro a přece rozhodujeme se pro ně. Kde jest tu působení silnějšího motivu na vůli? Není však volba taková bezdůvodnou? Nikoli. Ukázali jsme nahoře, že ke konu vůle stačí poznati jakékoliv dobro, nikoli však říditi se dobrem větším, cennějším.

„Jsme-li si vědomi svoji svobodné vůle", praví J. Wahn, „nač jest nám třeba tedy v pokušeních vzdychati k Bohu o pomoc a přispění?" Než kdož nevidí, že právě svoboda vůle jest příčinou, že k Bohu za pomoc prositi můžeme. Neboť bylo-li by jisto, že jest nám buď pro dobro nebo pro zlo (sensu separato) rozhodnouti, nač byly by veškery naše prosby?

A o tom jest každý přesvědčen z vlastní zkušenosti, každý, kdo v kterémkoli pokušení dobrý boj bojoval, kdo s nasazením vší síly dovedl opříti se nátlaku světa a těla, zkrátka každý dobrý křesťan na něhož těžká pokušení kdy dorážela.

Nelze též říci, že by motivem vůli byla jakási vnitřní náklonnost, jež ji k činu neodolatelně pudí; neboť komu bylo by neznámo, že náklonnosti naše v rozhodování se pro dobra vyšší vůli naskrze jsou protivny?

Závisí-li rozhodnutí vůle pouze od nahodilých motivů, kterak vysvětlíme zjev, že lze nám pravděpodobně předpověděti, proč se v budoucí době rozhodneme? Dejme tomu, že můžeme ze dvou jablek (A, B) jedno vyvoliti. Se vší určitostí (mravní ovšem ne fysickou) mohu si ráno stanoviti, kterak po celý den budu voliti, na př. střídavě vždy A B, B A, A B, B A atd., a podobně i celou řadu jiných činů, vůlí podmíněných. Kterak je možno, že vím s určitostí veškery nahodilé motivy, jež mě ku činu určovati mají? Kdyby motivy zevnější byly jedinou příčinou při činech vůle, dosvědčovalo by nám toho naše sebevědomí. Než pravý opak toho nám sebevědomí podává. Jak často stojíme v uvažování před důležitou volbou! Všecky naše city a vášně stojí před námi, známe celý stav svojí duše, vidíme, které vášně jsou silnější, které slabší, stopujeme celý proces duševní až k rozhodnutí se k jistému činu, tedy všecky příčiny a motivy, které by nás k činu určiti mohly, a přece po činu pravíme s plným vědomím, jež klamati nemůže: čin ten vykonal jsem svobodně! —

Zvláště zamilovaným polem deterministů, na němž zdají dařiti se veškery námitky proti svobodné vůli, jest tak zvaná moralní statistika. Moderní věda vedle jiných věcí postarala se o to, aby nám podala zcela jasný obraz všech možných zločinců a zločinů, tak že se vší určitostí jest nám známo, kolik sebevražd se páchá ročně na př. v Italii, kolik nemanželských dětí se rodí ve Francii a p. A tato moralní statistika má býti hlavním důkazem, že vůle lidská není v činech svých svobodna. Jsou to hlavně dvě okolnosti, které deterministům jsou podnětem svobodu lidské vůle popírati: 1. Počet zločinců jest týž v tomže čase, v téže zemi a za týchž poměrů, 2. číslo to mění se dle životních poměrů, zaměstnání, vzdělanosti a vývoje obyvatelstva té neb oné země.

Na prvém místě není důkaz ze statistiky moralní vlastně důkazem v pravém smyslu slova; neboť není příčiny, proč by i při velké řadě svobodných činů týž úkaz nemohl se stejně vícekrát opakovati. Než dejme tomu, že by vskutku statistika moralní byla formálně správným důkazem odvislosti jednání lidského od poměrů zevnějších, přece nelze jeho platnost připustiti; neboť o svobodě vůle svědectví podává nám naše sebevědomí; a jenom tehdy lze dokázati opak toho, co hlásá sebevědomí, důkazem ze zkušenosti čerpaným, odporuje-li to nějaké pravdě všeobecné. Než to, aby vskutku moralní statistika měla moci důkazné, bylo by třeba, aby 1. počet všech činů jisté řady, na př. sebevražd, nám úplně byl znám, 2. aby stálost počtu činů byla přesně mathematickou, 3. aby stejně platila jak o malém, tak o velkém počtu zločinů. Než 1. počet všech zločinů nám nikterak znám není; neboť statistika moralní může nanejvýše ony činy uvésti, které na veřejnost pronikly, a svědky zcela jsou dokázány (tak na př. při sebevraždách nemůže moralní statistika nikdy zcela udati, kolik sebevražd v návalu choromyslnosti, kolik z chladné úvahy spácháno; a rozdíl ten je velmi důležitý), 2. stálost čísel není mathematickou, nýbrž přibližnou, a jeví se jasně 3. teprve při srovnání většího počtu činů. Tolik vzhledem k prvnímu bodu, na nějž se determinismus odvolává, stálém počtu zločinců v tomže čase a v těchže zemích. — Než i druhou okolnost, již moralní statistika za důkaz uvádí, že totiž za jistých poměrů jisté zločiny přiměřeně rostou nebo klesají s danými okolnostmi, lze se svobodou vůle lidské zcela dobře srovnati. — Řekli jsme již svrchu, že člověk, i když zcela svobodně jedná, pravidelně vždy to, co se mu lepší a v přítomném čase prospěšnějším býti zdá, volí. A že v jistých okolnostech zevnějších, kdy všickni lidé jisté krajiny stíženi jsou touže nouzí, ohroženi tímže nebezpečím, táž věc všem zdá se býti nejpotřebnější a nejpříhodnější jest pochopitelno; a tak na př. bude chléb v době hladu jistě všem nejžádoucnějším a p. Že tím však svoboda vůle není ohrožena, jasně plyne z toho, co jsme svrchu o působení motivů byli uvedli.

Než aspoň ony činy, praví dále přívrženci determinismu, o nichž pravíme, že dějí se ze zvyku, lze působením příčin vnějších vysvětliti. — Zvyklostí, zvykem nazýváme snadnost, s jakou se řídíme vždy dle určitých motivů, s jakou se nám vždy jisté motivy dobrými býti zdají. Zvyk vzniká častým opakováním jistého činu a nepředchází ho pravidelně rozvaha, aspoň ne delší. Zvyk tedy obyčejně svobodu vůle neruší, nýbrž ji značně omezuje, a i kdy pro okamžik zvyk svobodu ruší, přece jest čin takový v příčině své svoboden a zodpovědnosti podroben, jak tomu podrobněji učí mravouka. Na konstellaci a associaci představ, t. j. na souhrnu představ v mysli bytují a na jich vybavování činí závislo naše chtění moderní zkušebná duševěda. — „Vůli nelze ničeho chtíti“, praví Ziehen, „než co právě v mohutnosti poznávací jest přítomno“; jsme tudíž závislí na konstellaci, souhrnu našich představ. Jakým způsobem vůle naše jest závislá od poznání rozumového již několikráte během tohoto pojednání vysvětleno: ne jako od příčiny účinkující, ale účelné. Než ani v opačném případě nelze na nutnost našeho jednání souditi. Neboť za prvé jest souhrn představ v mysli naší dosti obsáhlý, abychom mohli

jeden pojem z mnohých dle libosti vyvoliti; a mimo to lze vůli přerušiti násilně celou řadu představ a novou řadu v mohutnost poznávací uvésti. Podobného rázu jest i druhý důkaz Ziehenův proti svobodě vůle lidské z associace pojmů. „Sdružování pojmů jest zcela od vůle naší neodvislo, a poněvadž kony vůle od pojmů, jež mysl ovládají, jako od příčiny zavisí, jest i vůle odvislou“.

Jest pravdou, že ve sdružování idejí pojmy nutně následují dle svojí příbuznosti nebo protikladu (zákon sdružování dle příbuznosti nebo protikladu), není-li pozornost naše na ně obrácena, a takový akt není ovšem svobodným; je-li však pozornost duše obrácena na tento proces, není nikterak nutno řadu idejí následovati, naopak vůli lze se z ní vymaniti a to dvojím způsobem: buď uvedením docela nové ideje (nejčastěji tím, že smysly své na jiný předmět obrátíme), nebo tím, že z více idejí, které s danou ideou řady souvisí, svobodně některou vyvolíme. (O. p.)

Dar hyény.

František Hrubý-Bukovec. (Ol.)

Šedá skála v pouště klínu
ošlehaná mraky písku
ve svém boku jeskyň skrývá,
kterou vyryl pramen slabý
dlouhou prací v její nitro.
Přede vchodem, kde se pramen
po kratičké cestě ztrácí,
palmy dvě se štíhlé týčí —
plody jejich pokrm skrovný
Makariovi jsou světci
a ten pramen nápojem.

Před světem sem utek' kdysi,
aby ďábel jeho duši
neopředl svojí léčkou.
Ve sluji zde tmavé, tiché
se svým Bohem sám je stále,
nikdo jeho rozjímání
nepřeruší řečí všední.

Minou dny a minou léta,
nepočítá jich už světec,
čeká jen, až ve Své stánky
Pán jej někdy povolá.

Kdysi zora Makaria
našla ještě na modlitbách.
Po probděné noci klečel
ve své sluji přede křížem,
když tu slyší kroky v písku —
kdo to ruší jeho ticho?
Hyéna se blíží k němu,
mládě nese v tlamě svojí,
položí je k nohám světce
a pak vzhlédne s prosbou v oku
do tváře mu zdivené.

K mláděti se světec sklonil —
žádná rána — ale oči
zastřeny jsou bílou rouškou,
o zrak jistě zvíře prosí.
Plivnul světec v oči jeho,
požehnal je svatým křížem,
prohlédlo hned slepé mládě,
se svou matkou v poušť se hnalo,
dlouho pláň se ozývala
jeho řevem plesným v dálce.
A zas ticho zavládlo.

Přišel večer, rudé slunce
dotknulo se šíré pláně
a noc tichá temným pláštěm
pokrývala celou zemi.
Seděl světec přede vchodem
jeskyně své pod palmami
a zas tiché slyšel kroky —
hyéna to zase přišla,
velkou nesla ovčí kůži,
světci k nohám kořist svoji
darem vděčně složila.

Rozhněval se světec Boží:
„Šelmo, co jsi učinila?
Za dobrotu, kterou Pán Bůh
prokázal ti mojí rukou,

rukou sluhy nehodného,
zlo jsi velké učinila,
chudákovi ovci milou
urvala jsi svojím drápem —
Nechci tvého daru, nechci,
slzy bídy na něm lpějí,
kliď se z mojí samoty!“

Lehla šelma k nohám světce
jako psík, jenž prominutí
na pánu si kňuče žádá,
prosebný zrak upírala
ve tvář jeho rozhorlenou,
marně vyháněl ji světec.
Konečně děl Makarius:
„Vezmu dar, než slíbit musíš,
že již nikdy neuchvátíš
cizí ovci na pastvině —“
Kývla šelma radostně.

Svlékl svatý Makarius
vetchý šat a novou sukní
zahalil se — urobenou
z daru divé hyény.

Ss. Eucharistia.

(Paříž, L. P. 1290.)

Mé šaty vraťte mi na velkonoční svátky,
jež v zástavu jsem dala, pane, vám,
zpět přinesu je jistě za čas velmi krátký,
ať mohu jen v nich jíti v Boží chrám.“

Tak děla chudá žena k Šimonovi židu.
„Rád vydám je, ba dluh vám odpustím,
jen za to doneste mně“ — pravil v mrazném klidu,
„ten bílý chléb, jejž zvete Bohem svým.

Rád vyzvěděl bych velmi, zda Bůh v něm je pravý.“
A slib mu dává žena sklíčená,
jde k stolu Páně, ustoupí zpět v lidu davy
a pod šat lup ukrývá zděšená.

Vzal Šimon hostii, jak krahuj holubici
svým drápem stiská, rukou rouhavou
nůž prudce do ní vráží, hle, tu čepel stkvící
se krůpějí mu zardí krvavou.

„Ó nepokoušej Boha!“ manželka jej žádá,
ji v srdce bodl zázračný ten zjev,
než marny prosby, hřeb zas na hostii vkládá
a probodnutou nová rosí krev.

Ven prchá se synáčkem ulekaná žena,
co Šimon v plamen vrhá hostii,
než nový zázrak, jasným ohněm ozářena
se jako lilije ve vzduchu rozvíjí.

Vztek zatřásl jím divý a ve vodě vroucí
chce Pána zničit bídník rouhavý,
než z vody zkrvavené hostie se stkvoucí
výš vznáší — Krista kříž v ní krvavý.

Děs rukou studenou již srdce žida hněte,
ven pudí jej. Syn jeho druhům svým
tam vykládá: „Ctít Boha v chrámě nemůžete,
jej zabil otec hřebem jediným.“

Sla žena jakás kol a slyšela ta slova,
v dům zvědavost ji chvatně pobádá,
vstříc hostie jí září stkvoucí, lilijová,
na kolena hned žena upadá.

Hle! Tělo Páně níž a níž se lehce snáší
až v nádobku, již žena zděšená
v své ruce drží, ta pak poklad nad vše dražší
v chrám zanese, kde ruka svěcená

jej bere v žasu a na oltář k úctě staví —
Již zvony zázrak v město vyzvání,
k hostii zázračné se hrnou lidu davy
a ve prachu svá čela uklání.

A mezi nimi žena rouhačova klečí,
jí v duši padla pravda přečistá.
Muž její Šimon podal šíj katovu meči,
ji v církev uvedla křtu očista.

František Hrubý-Bukovec. (Ol.)

Katolická protireformace na Moravě.

(Konkurenční, cenou 40 korun poctěná práce.)

Napsal Josef Finda. (Br.) (Pokračování.)

Hlavní nářek byl, že nebylo dosti horlivých kněží, poněvadž kněží raději zůstávali na svých farách u svých katolických věřících, u nichž požívali důvěry, lásky a klidu, než by chodili na fary nové, kde lid protestantský aneb domněle katolický kněží nechtěl, podněcován jsa kazateli a pastory tajně tam se zdržujícími. Mimo to v nedostatku kněžstva domácího přibíráni byli duchovní z ciziny, jmenovitě z Polska, kteří však za mnoho nestáli, jsouce oddáni často více neřestem, než povinnostem svého stavu.[1])

Tomuto nedostatku hleděl kardinál Dietrichštein odpomoci tím, že zakládal kláštery a uváděl k nám nové řády, jež se byly již jinde osvědčily. Vůbec staral se horlivý, apoštolský biskup o dostatek rádců duchovních pro zbožný ale zanedbaný náš lid. Kde nebylo kněžstva, mezeru tu hleděl vyplniti učitelstvem světským.

Kardinál dobře věděl, jaký vliv mohou míti školy, a proto také o ně vedl péči; ovšem všecka ta horlivost a snaha jesuitů, piaristův i jiných řádů naprosto nezabránila hlubokému úpadku školství za války třicetileté. Dietrichštein rozuměl také vlivu literatury na náboženské smýšlení a nepodceňoval významu krásných plodů písemnictví náboženského, jimiž právem honosila se Jednota bratrská a lutheráni. Proto pracoval o vzdělávání náboženské literatury katolické. Jeho ponuknutím vznikl na Moravě r. 1622. katolický kancionál Jiříka Hlohovského a jeho vlivem kapucín František Polonus r. 1863. jal se překládati Písmo svaté s takovou horlivostí, že byl za rok hotov. Hned potom ucházel se kardinál u kongregace pro rozšíření víry, by tento překlad byl přijat a zaveden v Čechách a na Moravě. Kongregace dlouho neodpovídala a mezi tím zemřel kardinál, nemoha záměru svého provésti.[2])

Katolicismus za biskupování Dietrichšteinova značně sesílil a rozkvetl; že na Moravě v té věci bylo pokročeno dále než v Čechách, příčinu hledati dlužno v tom, že v rukou biskupových byla spojena obojí moc: církevní

[1]) Rezek, opus cit. str. 154.

[2]) Rezek, str. 160.—161.

politická, jež byla prvé — církevní — vždy horlivou pomocnicí. Tím byla v protireformaci větší jednota a soustava než v Čechách, kde pro častou různost náhledův arcibiskup podstatně se rozcházel s místodržícími. Pak také na Moravě v dobách předbělohorských církev katolická tolik neutrpěla ztrát citelných a hmotných, pročež bylo spíše možno na Moravě navraceti církvi statky kdysi jí náležející aneb poskytnouti v jiných stranách náhrady.[1])

Jestliže přes to nedodělala se církev katolická na Moravě úplného úspěchu, jest vedle nedostatku církevní správy uvážiti, že právě v markrabství větší měrou než v Čechách obecný lid ve vsích a městech obdivuhodným způsobem dovedl snášeti všecka protivenství a zůstával věren svému náboženskému přesvědčení. Rovněž i nezřízenost politické správy za neustálých válek a konečně hlad, mor i nemoci, jimiž byla Morava stižena r. 1629., 1630., 1632., 1639., byly rovněž špatnými spojenci katolické protireformace, jako za žold najaté vojsko, které sice pomáhalo při obracování na víru, ale utlačujíc lid nečinilo rozdílu mezi katolíkem a nekatolíkem, ba ani kněží katolických neušetřovalo.[2])

Nicméně kardinál, podávaje kongregaci krátce před svou smrtí zprávu o náboženském stavu na Moravě, mohl ukázati na úspěch neobyčejný. Pravil, že 150.000 nekatolíků zůstalo v zemi a z těch téměř 110.000 jest již katolíky.

Jak již dříve praveno, nešlo toto obracování vždy po dobrém, a protivníci církve katolické na to poukazují a to vytýkají, než činnost tu jest nám posuzovati měřítkem a duchem oné doby, nikoliv však měřítkem moderním. Všude platila v té době a vykonávala se zásada: „Cujus regio, illius religio“, již protestanté vynalezli a proti katolíkům užívali. Kdyby mluviti mohly ony oběti Jindřicha VIII. a Alžběty v Anglii, oběti knížat německých, zvláště kurfirstů falckých, jak obstáli by před touto obžalobou násilníci jmenovaní? A známo jest pořekadlo: „Špatné příklady kazí dobré mravy“. Katolíci — ač církev toho neschvalovala — užívali této zásady jako sebeobrany a práva odvety proti protestantům.

Po smrti Dietrichšteinově (19. IX. 1636) věci obrátily se k horšímu a dílo kardinálovo pracně budované bralo za své. Po předčasné smrti nástupce Dietrichšteinova Arnošta Platejsa, biskupství olomúcké dostalo se arcikníže ti Leopoldu Vilémovi, který vůbec na Moravě nesídlil. Prvním toho následkem bylo, že zemské hejtmanství, jež po dlouhý čas bylo spojeno v rukách biskupa olomúckého, dostalo se do rukou jiných. A pak nebývala vždy po ruce autorita a moc rozhodující osoby, jako byl kardinál Dietrichštein. Rovněž padá na váhu ta okolnost, že často rozpoutávaly se na Moravě lítice válečné. Za těchto bouří, kdy celé osady byly vypáleny a se zemí srovnány, rozprchli se osadníci a jich následovalo i jejich duchovenstvo. Dlouho to trvalo, než se aspoň někteří faráři vrátili, byvše k návratu přinuceni buď hrozbami aneb prosbami.

Neutěšený tento stav stával se tím žalostnějším, že od r. 1637.—1664. byla diecese téměř bez hlavy. Arcikníže Leopold Vilém proti všemu církevnímu řádu držel jedno arcibiskupství, pět biskupství, dvě opatství a mimo to byl i

[1]) Rezek, op. cit. str. 154.

[2]) Rezek, str. 161.

velmistrem řádu německých rytířů.[1]) Bral toliko ze všech stran příjmy, ale mnoho péče o diecese, v nichž nesídlil, ani při nejlepší vůli míti nemohl; biskupství naše v pravém slova smyslu osiřelo, neboť ani generálního vikáře nebylo, administrator pak zemřel a sufragán před vojskem švédským uprchnuv, více se do země nevrátil. Po smrti Leopolda Viléma (r. 1662.) zvolen byl od kapitoly za jeho nástupce arcikníže Karel Josef, mladík čtrnáctiletý, který obdržel také biskupství vratislavské a passovské, ale již za rok (21. I. 1664) zemřel.

Není tudíž divu, že za tohoto nedostatku autority církevní protireformace přesmýkala se na autoritu světskou a spadla také v právomoc sboru zákonodárného — sněmu. Nedostatek stálé, spořádané duchovní správy, na nějž stále bylo naříkáno na straně katolické, nebyl odklizen ani zlepšen. Proto zabývaly se sněmy farskou otázkou důkladněji. Zřizovány byly tak zvané farní komisse, jež měly vyšetřiti, jaké jmění náleželo kdysi před érou protestantskou katolickým farám, a toto jmění mělo se církvi vrátiti a utvořiti farní obročí na výživu duchovních správců. Mimo to přiřkla zemská vláda nižšímu duchovenstvu více práva a svobod, než mu přáli jeho šlechtičtí patronové, čímž nabyli faráři práva svobodně odkazovati svůj skrovný majetek komukoliv a chráněni byli před libovůlí a týráním panstva a jeho mnohdy ještě horších úředníkův.

Bohužel ani to nepomohlo. Největší neupřímnost vězela v té okolnosti, že titéž stavové, kteří na sněmích rozkazovali co nejvíce a dělali, jako by pro víru katolickou chtěli denně nasaditi životy a statky své, jakmile bylo po sněmovním zasedání, chovali se upjatě a starých farních i zádušních pozemků nechtěli vydati k původnímu účelu, následkem čehož všecka činnost farských komissí právě tak málo byla platna, jako horlivé mluvení na sněmích. Hlavní příčinou tohoto smutného konce byl tedy nedostatek dobré vůle se strany katolických vrchností a mimo to částečně také zlé a obtížné okolnosti časové. Při tom nesluší se zapomenouti, že od obecného pravidla odchylovaly se vrchnosti duchovní a některé rodiny panské, jež se vzdaly dobrovolně zádušního jmění, když bylo dokázáno, že patřilo kdysi k farám a kostelům, a vůbec jinak ochotně přispívaly k povznesení stálé duchovní správy.[2])

Aby počet kněžstva se poněkud rozmnožil, dovoleno také rodinám selským a všem poddaným dávati syny své na studie a věnovati se stavu kněžskému, což dosti pomáhalo nedostatku duchovenstva. Když však nebylo církevní hlavy, která by protireformaci vzala do svých rukou, byla protireformační činnost ponechana jedině krajským hejtmanům, zemskému tribunálu a té či oné vrchnosti, sama-li si toho hleděla. Úřady vydávaly nové protireformační mandáty (r. 1651.) proti lutheránským a bratrským kazatelům, i proti nekatolické šlechtě; někteří členové šlechtických rodů — často vzácných — zůstávali nekatolíky a ze země neodcházeli, skrývajíce se u svých katolických příbuzných. Ano o západní Moravě výslovně se praví, že někteří držitelé statků byli dosud nekatolíky a lutheránům i bratřím na svých panstvích nadržovali.[3])

[1]) Rezek, op. cit. str. 306.

[2]) Rezek, op. cit. str. 344. a 345.

[3]) Rezek, op. cit. str. 305.

S měšťany a sedláky se protireformace vykonávala se vší přísností, ale na pány, barony a rytíře se nedohlíželo z jakési ostýchavosti. Tudíž jest pochopitelno, že trval lid poddaný takovýchto pánů na svém vyznání, jsa pak nucen od císařských komissí k víře katolické, buď se tajně stěhoval, aneb — bylo-li mu v tom bráněno — obrátil se jen na oko. Bohužel, nemohlo ani toho býti dosaženo na mnoha místech, ku př. na Vsacku, kde jesuité raději vzdali se vší naděje a odešli, než by použili násilných prostředků, jež lid ještě více zatvrzovaly a budily u něho jen nenávist ku všemu, co bylo katolického.

Na Moravě ve velikém počtu žili nekatolíci různých vyznání kolem Uh. Hradiště, Olomouce, na Vsacku, kolem Řymařova a Šternberka, na Třebíčsku a po celém rozhraní českomoravském.

Za takových poměrů byl již svrchovaný čas, aby dosedl na stolec biskupský biskup řádný, muž celý, horlivý následovník Prusinovského, Pavlovského a kardinála Dietrichšteina. Biskupem takovým byl Karel hrabě z Liechtenšteina, z linie Kastelkorn (1664—1695). Hned po svém nastolení ujal se šlechetný tento biskup správy své diecese a věnoval jí všechen čas, všechny své síly a prostředky hmotné, plynoucí z rodinných i biskupských statků.

Prvním krokem jeho biskupské činnosti bylo, že podnikl důkladnou visitační cestu po Moravě a Slezsku, by na vlastní oči seznal stav své diecese, potřeby lidu a nedostatky správ duchovních. Tím přesvědčil se, že missionářská činnost a horlivost namnoze utuchla, že vloudily se do missií malé nepořádky, že duchovních správ jest poskrovnu a j. v. Pročež dal Liechtenštein sepsati a tiskem vydati instrukce pro pastorální činnost děkanův a farářů, klada v nich velký důraz na mravní bezúhonnost kněžstva. Knihy kacířské kázal sbírati a páliti, k missiím získáváni členové jesuitského řádu z domácích kollejí. Kde bylo třeba, zřizoval horlivý biskup stálé missijní stanice a náklad na ně a na výživu missionářů hradil z vlastních důchodů. Velikou službu prokázal Liechtenštein řádu jesuitskému tím, že odevzdal jeho správě farní chrám tuřanský, proslulý po celé Moravě jako místo poutnické.[1])

Blahosklonnost biskupova vůči řádu jesuitskému, jakož horlivost jeho, by zbylé nekatolíky navrátil ovčinci Kristovu, nesly již v prvých začátcích hojné ovoce. Kdežto v r. 1663. obráceno bylo na Moravě 249 nekatolíků a r. 1664. 86, již r. 1665., tedy v prvém roce biskupování Liechtenšteinově, obráceno bylo 2071 duší. Pouze v Třebíči obrátili missionáři v jediném roce přes 2000 nekatolíků.

R. 1666. vrátilo se do lůna církve katolické 133 nekatolíků, r. 1667. opětně počet stoupl na 1948, r. 1668. bylo přestupů 69. R. 1669. obrátili missionáři 4291 duší na víru katolickou; lví podíl na velkém tom čísle mají končiny severní Moravy. Tak v okolí Šternberka navrátilo se do lůna církve katolické 4134 lutheranů, kteří dosud houževnatě lpěli na víře svých otců.

R. 1670. páčil se počet návratů na 39, r. 1671. na 156, r. 1672. na 98, r. 1673. na 61, r. 1674. na 41, r. 1675. bylo převratů 86. V podobných mezích pohyboval se počet přestupů na víru katolickou i v následujících letech

[1]) Rezek, op. cit. str. 320—321.

tak r. 1676. navrátilo se do lůna církve katolické 72 nekatolíků, r. 1677. 609, hlavně kolem Jimramova a Uh. Hradiště, r. 1678. opět 376 lidí.[1])

Tento zdárný výsledek podporovala také ta okolnost, že zakládána také různá bratrstva, jako: bratrstvo sv. škapulíře, sv. Františka Serafinského, nejsvětější rodičky Boží, sv. Voršily, sv. Růžence, bratrstvo pod jménem Ježíš, Maria, Josef atd. Církevní tyto spolky namnoze spojovaly se s bratrstvy literáckými, konaly pouti, processí, dávaly sloužiti mše sv. za živé i zemřelé údy a konaly jiné skutky milosrdné; literáti mimo to pracovali na zvelebení škol v duchu katolickém.

Těmito všemi a jinými ještě způsoby pracováno k tomu, by lid přestal vzpomínati na bývalé doby a náboženství lutheránské nebo bratrské a právě tak pevně přilnul k víře katolické, jako dříve vyznával jiné víry, nekatolické.[2])

Zpěv církevní nebyl té doby zanedbáván; ku zpěvu chrámovému užíváno na mnoze písní starých, pokud byly nezávadny se stanoviska církve katolické, aneb písní husitských a bratrských, jež byly ovšem ve smyslu katolickém pozměňovány. Také skládány písně nové, rázu čistě lidového, jež tak znárodněly jako písně světské. Znovu vydán dobrý kancionál Jiřího Hlohovského, již za Dietrichšteina r. 1622. vydaný a r. 1683. tak zvaný kancionál svatováclavský, složený od M. Šteyera.[3])

Již vydáním těchto kancionálů zasloužilým se stal biskup Liechtenštein o naši literaturu, mnohem však více vděčnosti zaslouží za to, že horlivě působil, aby bylo založeno dědictví sv. Václava r. 1669. Knihy tímto dědictvím vydávané byly jedinou četbou lidu našeho, v nichž hledal útěchy v dobách trudů, v nichž čítaje nabýval ducha i smyšlení katolického a v rodném jazyku se vzdělával. O vlastivědu Moravy zasloužil se tím Liechtenštein, že štědře podporoval kanovníka Václava Pešinu z Čechorodu u vydání díla jeho „Mars Moravicus“.

Na radu horlivého jesuity P. Středovského (jehož životopis chystá se nyní do tisku) obnovil r. 1676. slavnost svatých našich apoštolů Cyrilla a Methoděje, čímž úcta těchto světců zaváděná po celém národě, slita jest v jedno s duchem národním.[4]) (O. p.)



[1]) Rezek: Relatio progressus in extirpanda haeresi per regnum Bohemiae, marchionatum Moraviae . . . .

[2]) Rezek II., str. 317.

[3]) Rezek, op. cit. str. 318.

[4]) Rezek, op. cit. str. 349.

O fysiologickém základě idealismu.

Sestavil Fr. Štrajt. (Br.)

(Dokončení.)

III.

Jak pevným základem fysiologickým byla zásada výhradné způsobilosti filosofického idealismu, poznáme nejlépe z povšechného názoru o světě jejího původce a jejích přívržencův.

Původce svého J. Müllera zavedla v naivně hmotařskou psychologii: hmotné a duševní jest dle něho totéž; u něho nervy a hmoty smyslové čijí vlastní své podráždění. Popře-li se však podstatný rozdíl mezi obojím světem, pak nemáme ani předmětného ani podmětného obrazu světa: vládne chaos.

J. E. Purkyně, horlivý šiřitel učení Müllerova, různil sice prostor předmětný a podmětný neb idealní, „jenž toliko v podmětném obytu svou jestost má“; ale přece i dle něho „věci v prostoru (předmětném) bytující učíme se znáti . . . prostředkem obrazů věcem samým toliko podobných, ne docela souměrných, jako hieroglyfů jejich.“ (Č. Č. M. r. 1837., str. 200.).

H. Helmholtz, původce nezvratného důkazu o závislosti jakosti každého pocitu na cítícím ústroji a nezávislosti její na jakosti vnějšího podnětu, důsledně prohlašoval pocity ne za obrazy, vnějším předmětům podobné, nýbrž jen za znamení, která nemusejí míti se vnějším činitelem pražádného stupně podobnosti. Mezi pocitem a vnějším podnětem jest pouze shoda současnosti, t. j. změny vnějšího podnětu zpravidla následuje určitá změna pocitu. Z této jen zevnější jejich souvislosti nelze proto ničeho poznati z podstaty a vlastností vnějších předmětů, nezávislých na naší úsobě; z ní lze souditi jen na jejich zákonnitost jako smyslných jevů, na vzájemný jejich vývin a proměnu z příčin v účiny. Jen jako smyslné zjevy známe světlo, zvuk, teplo, studeno a nevíme pranic o objektivné jejich jsoucnosti: v přírodě mimo nás jest snad pouze mrtvý klid nebo pohyb hmoty. Že však promítáme tyto podmětné stavy vlastních čidel do vnější přírody a jsme přesvědčeni o jejich objektivnosti, dopouštíme se logického bludu vinou své představy a úsudku, které klamně stotožňují věci podstatně různé, t. světlo a zvuk se chvěním étheru, teplo a studeno s molekulárným pohybem neznámé hmoty.

Těmito důsledky svého učení H. Helmholtz klonil se silně k subjektivnímu idealismu, jako by sám nedůvěřoval vratkému můstku, který kladl ještě mezi obojí svět.

A že skutečně při bezohledně přesném provedení zásady výhradné způsobilosti v pojetí Helmholtzově, spadne i tento vratký můstek, dokázal (r. 1895.) opět fysiolog M. Verworn, dotrhnuv Helmholtzem natržené pouto příčinnosti mezi pocitem a podnětem. Neboť znám-li hmotný děj jen ze svého pocitu, své představy, je-li tedy každý hmotný děj pouze mým pocitem, mou představou, pak nesmím s Helmholtzem ani příčiny pocitu, rovněž hmotný děj, klásti mimo sebe, nýbrž opět jen v sebe, ve svou duši, jako pocit a představu. Představa, duše, psyche — jest jediné skutečno. Mojí před-

stavou jsou i všichni ostatní lidé, jejich mozek, domnělé sídlo duše, i duše sama s neobsáhlým bohatstvím svého života, poněvadž vše jest pro mne pouhou hmotou a prázdnými zvuky, tedy mojí představou. Nikoliv, nemohu říci ani mojí představou, nýbrž pouze představou, poněvadž ani individualnost, osobnost není nic skutečného. Svět jest — představou. —

Ejhle! veleducha ryze zkusné vědy, vědy, která prohlašuje za svůj nezbytný požadavek objektivnost hmoty, vyznavačem subjektivního idealismu a sebevědomého stoupence jeho apoštolem — solipsismu! Vzácný to zjev shody mezi přírodovědou a filosofií, a podivné místo jejich přátelské schůzky: pocit, představa — psyche! Marně bojuješ, křesťanský filosofe, křesťanský apologeto proti filosofům; dokážeš-li spekulací pošetilost jejich spekulace, odkážou tě škodolibě k přírodovědcům, fysiologům a psychologům — a contra experimentum non est argumentum. Buď proto rád, když filosof, jako H. Taine, vidí kol sebe fysické a mravní bytosti aspoň jako nekonečné množství raket, neustále a věčně zářnými drahami brázdících nevlídnou temnotu prázdna!

Kterak šťasten jsi, člověče, v nevědomosti své! Nebo pravíš: Jsem bohatý a mám hojnost, a ničeho nepotřebuji: a nevíš, že jsi ty bídný, a ubohý, a chudý, i slepý, i nahý. (Zjev. sv. Jana 3, 17.) Zemřeš a nepoznáš snad ani základní jednoduché pravdy, ale „největší a nejhlubší myšlenky, jakou kdy lidský duch vymyslil!“

Bože, jak hrozně pravdiva jsou slova služebníka tvého: marni učinění jsou v myšleních svých, a zatmíno jest nemoudré srdce jejich! (Řím. 1, 21.). Tolik a také vědecké práce, by zničena byla — věda!

IV.

Princip specifické energie, podivný výkvět německého ducha, lákavý tajemnou vůní, ale jedovatý svými plody, otravoval myšlenky učenců hodně přes půl století. Vyvrátit ho bylo nadmíru nesnadno. Zasazen do pevné půdy fysiologie, svědomitě zaléván vděčnými fysiology a věrně podpírán modními filosofy, útrpně shlížel na hlouček nevěřících a posměchem vítal tupé střely „přežilé“ filosofie. Neboť střely její srazily snad tu a tam přezrálý plod, nalomenou ratolest, ale peň, kořeny zůstaly netknuty.

Tyto mohly býti zbaveny životní mízy a umrtveny jen důkazem, že principu specifické energie nelze sloučiti s duchem fysiologie, že jest to nauka falešná, ukvapeně odvozená z jevů subjektivně mylných a z nouze opřena násilnými hypothesami a nepřípustnými analogiemi. Než vážné návěty tohoto důkazu, které se plížily za naukou hned od jejího vzniku, byly neustále zaplavovány nezdravými proudy zvyku v myšlení a podceňovány otupujícím vlivem uznané auktority.

Teprve v posledních letech, když zatím hlouček nevěřících vzrostl v mohutný šik, byly uvažovány svobodněji a pečlivěji, základy nauky bezohledně prozkoumány, a pod lesklým povrchem objevila se — mrtvola směšného domyslu. Princip specifické energie smyslových výkonů nesl v sobě, ve vlastním vnitru, zárodek smrti.

Předně pro vrchol jeho, nauku J. Munka o tajemném sídle specifických energií v kořе mozkové, vždy byla nebezpečna námitka Wundtova: je-li vrozená schopnost pro určité jakosti pocitové, proč nemá od narození slepý pocitů světelných? od narození hluchý pocitů sluchových? Se stanoviska čistě přírodovědeckého ostře ji posoudil a jako učení metafysikou prosáklé odsoudil K. Hauptmann (r. 1894.). Nepřesnost pokusů Munkových na mozku králičím — nehledě na odvážnost, souditi z mozku zvířecího na mozek lidský — dokázal pokusy na svém pověstném psu prof. Goltz (r. 1892.). Konečně dle nejnovějších výzkumů jsou sice jednotlivé sféry kory mozkové výkonně nestejné, ale „rozdíly ve tvaru a velikosti nervových buněk nejsou podstatné, prvotné, vrozené. Prvotně jsou nervové buňky jednostejny, dle původu i výkonu; rozdíly tvoří se teprve druhotně, dle vnějších podnětů, dle okolností místa i spojení, jakého se buňce dostane.“ (Kölliker, Živa VII., 67.)

Rovněž výzkumná methoda Blixe a Goldscheidera, plna subjektivních, velmi proměnlivých prvků, podala klamný důkaz specifických čidel v kůži. Dessoir, opakuje jejich pokusy shledal, že ze 174 případů jen ve 13 zůstaly po prvé nalezené specificky čivé body, též při druhém výzkumu na témž místě. (Mareš, Všeobecná fysiologie str. 225, r. 1894.) Proto jsou pravděpodobnější názory Weberovy o pocitech tlaku a teploty, a Heringovy o kontrastných pocitech studena a tepla, které svědčí proti principu pro jednotnost kožního smyslu; dle nich pocity kožního smyslu jsou působeny jediným čidlem, jež různými podněty různě jest drážděno: jakost pocitu závisí na jakosti vnějšího podnětu.

Na metafysický ráz a vnitřní odpory theorií Helmholtzových zle posvítil a zajisté obě vyvrátil Fr. Mareš (r. 1894.). Dle theorie spoluznění zavzní-li ton, na nějž není žádný pilíř Cortiho naladěn, rozkmitají se dva sousední, podráždí se příslušné gangliové buňky, a na vědomí objeví se jeden pocit tonu určité výšky. Možnost jeho vzniku jest dvojí: buď se smísí oba pocity, které by měly rozkmitáním dvou pilířů vzniknouti, v pocit výsledný 1. fysiologicky, t. j. změní se specifická energie buněk, takže vznikne „specifická synenergie“, čímž jest princip vyvrácen, poněvadž nezměnitelná, vrozená specifická energie nemůže se nikdy změniti; nebo 2. psychicky, t. j. specifická energie buněk se nemění, nýbrž vědomí sloučí oba pocity v jeden pocit, totiž spíše pocitový přelud, poněvadž nemá hmotného podkladu; tu ztrácí však princip fysiologickou, přírodovědeckou půdu, řítě se do metafysického prázdna. Týmž způsobem jest vyvrácena i theorie zření barev.

Nejsou li tyto theorie pravdivy, pak zajisté jsou také nesprávny na důkaz jejich vyslovené názory o nervech a obvodovém čidle. Výkonná stejnost nervů dokazována ze shodné jejich histologické a chemické skladby a ze stejnosti jevů při elektrickém podráždění. Ale možno souditi bezpečně ze shody stavby na shodu výkonu? z neznámé chemické skladby vláken mrtvých na chemickou skladbu vláken živých? ze stejnosti jevů u vyříznutých nervů na shodnost vysoce složitých jevů u nervů živých, pojících ústřední ústrojí s obvodovým? A jakým právem popírán význam obvodových čidel?

čidel, jimž i obhájcové principu (jako Th. Ziehen) přičítají účelný výběr mezi podněty, čidel tak jemně a podivuhodně a z téže hmoty jako nervy a gangliové buňky složených?

Konečně jevy, na kterých J. Müller zbudoval celou nauku, mohly na tak dlouho státi se pevnými jejími základy jen nesprávným výkladem, přílišnou generalisací, ochromujícím vlivem auktority a zvyku v myšlení. Již E. H. Weber a Lotze, vedle G. H. von Meyera vážní odpůrcové principu, dovozovali možnost jiného výkladu pozorovaných jevů, a novější pokusy myšlenky jejich potvrzují. Správně vyloženy, neodporují ani ony uznané pravdě, že cizorodý podnět vzbudí jen tehdy pocit, promění-li se v podnět stejnorodý, neboť různé tvary fysické energie, působící jako podněty, jsou vzájemně proměnlivy. Tak rána do hlavy vzbuzuje vedle pocitů hmatových pocity sluchové, poněvadž mění se v kmit, pocity zrakové, poněvadž působí kmit étheru; nebudí však pocitů chuťových a čichových, poněvadž nemůže se proměniti v látku chutnající nebo páchnoucí. (Weber.) —

Těmito asi stručně uvedenými námitkami jest nauka o výhradné činnosti smyslového ústroje jako princip a fysiologický základ idealismu vyvrácena; neb jinak vysloveno: jest dokázána nesprávnost pojmu této nauky o obsahu uznaných specifických energií našich smyslů.

V.

Ale psychologu W. Wundtovi a z fysiologů prvnímu Fr. Marešovi byl hlavním podnětem zavrhnouti princip specifické energie jeho pojem ne tak o obsahu, jako spíše o původu specifických energií našich smyslův. Takový pojem o jejich původu jest prý něco zcela cizorodého v moderních, základně změněných názorech jak veškeré vědy přírodní, tak konečně i fysiologického výzkumu smyslového poznání.

Tímto tvrzením spor o princip specifické energie nabývá pozadí tím vážnějšího. Neboť pak i jeho vyvrácení pomáhá dokazovati oprávněnost těchto názorů, pak i ono platně podporuje pravdivost genetismu proti nativismu a tím — darwinismu proti cuvierismu.

Takový význam v něm vidí zvláště Fr. Mareš, jak z jeho slov tím jasněji vysvitne.

Princip specifické energie byl prý proto trpěn a hájen, poněvadž byl v souhlasu(?) s přírodopisem Cuvierovým, dosavadním základem fysiologie. Neboť dle tohoto vnější vlivy mohou napřed určené ústroje a výkony stvořených bytostí pouze uvésti v činnost, ne však změniti. Prvotný jest ústroj, druhotný výkon; výkon závisí na zvláštním ústroji; oko vidí.

Ale nyní za ostatními vědami přírodními i fysiologie opouští tento základ a vstupuje na půdu zmírněného přírodopisu Darwinova. Dle toho však vnější vlivy jsou podkladem a hlavní příčinou rozvoje základních vloh životních, se kterými živá hmota byla na zemi postavena. Prvotný jest výkon, ústroj jest druhotným přizpůsobením; ústroj závisí na zvláštním výkonu; světlo dělá oko.

S takovými názory princip specifické energie jest ovšem neslučitelný; vylučuje jej dokázaná pravda, že různé výkony nerozlišené živé hmoty jsou buzeny a určovány jakostí vnějších podnětů. (Čivost bakterií a citlivost rostlin.)

Proto fysiologie, zamítajíc tento princip, neuznává jakosti pocitové za vrozenou, přede vší zkušeností danou, nýbrž uznává naopak, že jakost pocitu jest příčině závislá na jakosti podnětu, ano že jest pocit vytvořen a vypěstován podnětem.

Pocit tedy odpovídá určitému podnětu; s tou výhradou možno dáti za pravdu naivnímu realismu, který pocit s podnětem prostě stotožňuje. —

Odůvodnění, uznávání a vyvrácení principu specifické energie má zájem předně pro fysiologii, která si přisvojila výzkum smyslového poznání s úspěchem dosti již záslužným. Ale poněvadž tento princip octl se v nepřirozeném rozporu se zkusným přesvědčením zdravého rozumu lidského, tu z dobrých důvodů i křesťanská filosofie dovolovala si jeho výstřední náhled o obsahu specifických energií našich smyslů potírati; a hle! skoro stoletá duševní práce důvody její — třeba nepřímo — uznala. Z týchž důvodů táž filosofie činí námitky také proti pokusu — alespoň jeho prvkům výstředním — vysvětliti původ specifických energií našich smyslů, a dá Bůh, že i tato otázka čestně pro ni bude rozřešena. (Řím. 11. 33.)

Vady theorie Laplaceovy a vědecké pokusy je napraviti.[1])

Napsal Josef Tomáš. (Ol.)

Řešiti otázky kosmogonické bylo ode dávných věků předmětem, jímž obírali se mnozí mužové učení. Již stará filosofie řecká pokoušela se objasniti záhadu původu všehomíra, a první pěstitelé její byli téměř všichni kosmogonisté. Avšak pro slabé vědomosti přírodovědecké dodělali se úspěchů velmi nepatrných, tak že posléz opustivše nevděčnou dráhu tu, počali se zabývati více zkoumáním sebe samých a přešli tak na širé pole věd antropologických. Náboženství jim odpovídalo na rozličné elementární otázky kosmogonické hojnými pověstmi čili mythy, v nichž velmi patrny jsou stopy prazjevení prvním lidem bezprostředně od Boha daného. Též jiní, historicky starší národové kulturní, jako Číňané, Egypťané, Indové a Peršané, dokazují nám, že rád přemýšlel vždy člověk

[1]) Prameny: P. Hontheim »Theodicaea«, P. Braun »Kosmogonie«.

o tajemství všehomíra, a čím starší národ, tím jasnější a pravděpodobnější měl známosti o původu světa, tím více se blížil biblickým zprávám, které líčí nám Mojžíš v prvních kapitolách Genese.

Mojžíš vypravuje, že Bůh stvořil svět v šesti dnech, t. j. ne najednou, ačkoliv i to Mu stejně bylo možno, nýbrž v jistých periodách, kterých Mojžíš šest počítá a dává jim jména dnů; chtěltě tím předobraziti dobu jednoho téhodne a přiměti lid svůj, aby řádně světil den sedmý čili sobotu, obětuje ji úctě Boží a odpočinku od těžké práce tělesné. Z toho však neplyne, že by bezprostředně byla působila všemohoucnost Boží k tomu, aby jednotlivá období po sobě se vystřídala, nýbrž Tvůrce dal pralátce, kterouž ovšem bezprostředně stvořil, síly a schopnosti, tak že se z ní znenáhla vyvinul svět jaký nyní jest. A o této pralátce praví Mojžíš, že byla beze všeho souladu, neuspořádána a v čirou zahalena tmu. Toť tvrzení písma sv. o původu světa.

Křesťanská věda nemůže ničeho proti výrokům biblickým namítati; jedině věda bezbožecká, vlastně lživěda nalézá v nich nesrovnalosti nebo nemožnosti. Avšak jako nikdy nebude lze přírodním naukám úplně a jistě nás ubezpečiti o tom, z jakých počátkův a jakým postupem vyvinul se nynější svět viditelný, tak i nikdy nezvrátí pravdivosti slov Mojžíšových, zaručené autoritou Boha samého. Po tolikerém úsilí nedospěla kosmogonie dále, nežli ku pouhým domněnkám.

Z theorií, které řeší otázku o původu a vývoji všehomíra, v novější době s největším souhlasem potkala se theorie Laplaceova a může i s křesťanským náboženstvím dobře se srovnati, vymýtí-li se z ní rozličné bludy materialismu. Ačkoliv z úplna tak, jak ji vyvinul autor její, přijati jí nelze, přece opraví-li se v některých svých částech, stane se velmi pravděpodobnou. Abychom poznali, v čem theorie Laplaceova odporuje skutečnosti, nebude snad od místa pojednati o ní aspoň ve hrubých rysech.

Na počátku všech věcí byla soustava planetární koulí plynovou, jejíž vysoká teplota udržovala ji ve plyném stavu; průměr její přesahoval vzdálenost planety Neptuna od slunce. Koule tato otáčela se kolem osy své od západu k východu, z čehož vznikla sploštělá podoba její ku pólům. Neustále vyzařujíc nesmírné množství tepla do chladného prostoru světového, ochlazovala se prakoule; úbytek však teploty její nahrazoval se nenáhlou kondensací řídké její hmoty, tak že poloměr koule se zmenšoval. Za to však rostla úhlová rychlost její.

Hmotné částice blížíce se ku středu, po jednotlivých rotacích kolem společného těžiska nevracely se již na dráhu původní, nýbrž opisovaly křivky spirálovité. Nejbližší otočky spirály té můžeme pokládati za kruh, pomníme-li obrovských rozměrů, s nimiž je nám tu počítati, jakož i pozvolného processu kondesace. Podle všeobecného principu a zachování rovných ploch je při dráze kruhovité doba rotační úměrna čtverci poloměru.

Při jistém stupni kondesace, když poloměr prakoule rovnal se asi vzdálenosti nejkrajnější oběžnice Neptuna od slunce, nabyla odstředivá síla té velikosti, že na rovníku dosáhla s tíží rovnováhy. Následek toho byl, že se utvořil nový pás, což se opakovalo vícekrát, až došlo i na planetu slunci nejbližší, Merkura.

V každém pásu se utvořil střed, kolem něhož se hmota více zhušťovala, tak že nabyv převahy, veškerý pás konečně k sobě stáhl. I více středů takých mohlo vzniknouti, než po čase splynuly všecky v jediný. Poněvadž kotouč ten se otáčel v souhlasném směru s prakoulí, otáčela se i koule z kotouče utvořená týmž směrem od západu k východu. Další zhušťování a rostoucí rychlost rotace způsobila, že i z planet se odloučily pásy, z nichž později povstaly měsíce.

Tak vysvětloval Laplace vznik soustavy planetární. Veškeren vesmír vyvinul se z prahmoty, ohromné to koule, která objímala dráhy všech prahvězd; z prahmoty odštěpovaly se pochodem shora naznačeným nejprvé stálice, mezi těmi i naše slunce, a ze stálic povstaly opět soustavy těles druhotných.

Laplaceova theorie vysvětluje nejdůležitější vlastnosti soustavy sluneční: 1. rotaci všech oběžnic směrem od západu k východu, 2. polohu drah všech blízkou poloze slunečního rovníku a 3. nepatrnou výstřednost elliptických drah.

Myslil-li však Laplace, že theorie jeho zcela vyhovuje a dovede odpověděti správně na všechny otázky kosmogonické, byl na omylu, vždyť některé úkazy čelí přímo proti jeho názorům.

Zjevem, který theorii Laplaceovou v novější době velmi otřásl, jest objev měsíce Martova Foba. Shledáno, že Fobos oběhne kolem planety asi za $7^1/_2$ hodiny, kdežto Mars otočí se kolem osy své jednou teprve za $24^1/_2$ hod. Dle theorie Laplaceovy, že oběžnice povstaly ze hmotných pásův, odtrhlých od tělesa centrálního a měsíce podobně odloučivše se od oběžnic, nelze vysvětlit úkazu toho. Ano sám Laplace praví: „Protože všechny družice, které kolem planety obíhají, vznikly z pásů, jež postupně odloučily se z krajní atmosféry její a protože rotace planety se zrychlila, musí býti nutně doba rotace planety menší nežli doba jednoho oběhu družice kolem ní.“

Podobná nesrovnalost s theorií Laplaceovou naskýtá se u planety Saturna. Vnitřní kruh pásu Saturna u vzdálemosti 89800 $^{km}/_{m}$ otočí se jednou kolem planety za dobu $7^3/_4$ hodiny; avšak doba rotace Saturnovy není menší, jak by dle Laplacea býti měla, nýbrž větší, t. j. $10^1/_2$ hodiny. Vůbec všecka tělesa slunečního systému, společnému středu bližší, ano i slunce samo, mnohem pomaleji se otáčejí, nežli požaduje toho theorie Laplaceova.

Praví-li Laplace, že oběžnice se utvořily z hmotných pásů, které od ústředního tělesa se odloučily převahou síly ostředivé, lze namítnouti: Proč právě jen devět takových kotoučů se utvořilo a ne více, když síly k tomu cíli působící — gravitace a odstředivost — jakož i proces zhušťování hmoty účinkovaly nepřetržitě? Dalo by se očekávati spíše, že nikoli devět soustředních pásů povstalo, nýbrž že se utvořil jediný kotouč plochý kolem ústředního tělesa.

Že si tímto způsobem těžko vysvětliti vznik oběžnic a jich družic ze sluneční prakoule, poznati lze i z pokusu Plateauova, jenž sestrojen byl, aby theorii Laplaceově objektivní pravděpodobnosti dodal. Plateau ukápl maličko oleje do tekutiny téže hustoty, tak že kapka oleje přijavši podobu koule, mohla v tekutině volně plovati. Kuličkou prostrčil osu, kterou otáčeje přivedl i kapku oleje do rotace; zvýšiv otáčivou rychlost, dosáhl toho, že i koule rychleji se pohybovala, při čemž se počala splošťovati na obou pólech osy. Konečně když rychlost dostatečně vzrostla, proměnila se celá koule v pás

v téže rovině se otáčející, ve které ležel rovník olejové kuličky. Pás se přetrhl na několika místech, i vytvořily se nové kuličky, které obíhaly nejen kolem osy proložené původní koulí oleje, nýbrž každá v témže směru otáčela se i kolem osy vlastní. — Z toho vidíme, že byť i názor Laplaceův o vzniku soustavy sluneční nabýval jakési pravděpodobnosti analogickými úkazy pokusu Plateauova, přece zase jiné zjevy na pokusu tom pozorované Laplaceovi odporují. Předně kuličky, v něž se olejový pás rozpadl, neřídily se 3. zákonem Keplerovým; a skutečně zákon tento působí theorii Laplaceově nesnáz největší. Mimo to z pásu nepovstala kulička jedna, nýbrž více, které samostatně kroužily kolem společného těžiska, aniž splynuly v kouli jednu — pravý to opak tvrzení Laplaceova, podle něhož z každého pásu měla se vytvořiti pouze jediná planeta. Při pokusu Plateauově nehledáváme ústřední koule, která by byla ještě zůstala, když z pásu kuličky se vytvořily, nýbrž z celé kapky oleje se vyvinul pás a z něho více kuliček. Pás vznikl pouze jediný, aniž jich více přibylo. Konečně od kuliček nové pásy se již neodlučovaly. Z pokusu toho poznáváme, že těžko se přidati k názoru tak, jak Laplace si ho představuje.

Rovněž mylný jest i úsudek Laplaceův o stejné rychlosti rotační všech částic téhož pásu; neboť částice středu soustavy bližší musily míti rychlost větší nežli částice vzdálenější. Odloučily se totiž od ústředního tělesa teprve tehdy, až síla odstředivá byla v rovnováze s přitažlivou, pročež musily všechny částice míti polohu volnou a otáčeti se v samostatných drahách, vzdálenosti jejich od ústředí odpovídajících. Z toho plyne, že planety a družice by se měly spíše pohybovati směrem opačným kolem svých os, t. j. od východu k západu, a družice mimo to by měly směrem opačným obíhat i kolem planet. A skutečně dokázáno, že měsíc Neptunův otáčí se od východu k západu. Tento případ, který by dle theorie Laplaceovy tvořil nevysvětlitelnou výjimku, vlastně by byl docela pravidelný; a rotace všech ostatních těles, kterou chtěl Laplace theorií svou vysvětlili, byla by právě výjimkou. Jaká to ironie!

Z několika poznámek těchto dosti jasno, že theorie Laplaceova ve všem nevyhovuje skutečnosti; nýbrž ačkoli v principu svém je velmi pravděpodobna, přece ve mnohém třeba ji modifikovati. Pokusili se o to mnozí učenci. Znamenitý Jesuita P. Epping ve svém dílku „Kreislauf im Kosmos“ vysvětluje rychlejší rotaci pásu Saturnova a Marsova měsíce Foba tím, že kondensace původní plynné koule dála se jen v nejvyšších vrstvách, poněvadž pro bezprostřední sousedství studeného prostoru světového jen v těch místech klesala teplota značněji. Takovým zhušťováním rostla rychlost rotační pouze v nejkrajnější vrstvě, kdežto v nižších vrstvách rychlost byla více ustálena. Když se tedy konečně nejvyšší vrstva koule plynové odloučila v podobě pásu, obíhal tento přirozeně s rychlostí větší nežli těleso centrální. Že však rychlost rotační u těles vnějších ve skutečnosti není větší než u planet vnitřních, toho příčinu hledati ve slapech čili dmutích, vzniklých mocnou přitažlivostí velikých těles, když již se byla následkem kondensace vytvořila kolem planet pevná kůra, a v nárazech kosmických hmot, které mimo to asi způsobily též i odchylku roviny rotační od rovníku koule ústřední.

O theorii, která vykládá zpětnou rotaci měsíce Neptunova dmutím čili slapy, povstalými v pohyblivých jeho vrstvách, nebudeme šířiti slov, poněvadž se zakládá na špatném principu. Nemohlyť míti slapy, i kdyby skutečně byly vznikly, ani takového účinku, jaký nyní se jeví na př. na rotaci země přitažlivostí slunce a měsíce, a přece zpozdění toto ode 2000 let, co si ho astronomie všíma, nenabylo ani hodnoty jedné 20timiliontiny rychlosti rotační; čím menší tedy beze vší pochybnosti byl účinek těchto slapů v dobách pradávných, které tuto máme na zřeteli! Bylať tehdy tělesa ještě ve stavu plynném, velmi zředěném, slapy nenalézaly ni nejmenšího odporu v nějaké pevné překážce, nebylo tedy příboje vln, který jedině působí rušivě na rychlost rotační.

Velikých úspěchů v kosmogonii dodělal se v novější době Jesuita P. Braun, bývalý ředitel hvězdárny v Kalocsi. Theorie Laplaceovy nezavrhuje úplně, nýbrž popírá pouze některé důsledky její, poněvadž odporují skutečnosti, byť i samy v sobě snad byly přípustny.

Tvůrce všehomíra stvořil pralátku, z níž se měl vyvinouti svým časem svět, jak jest nyní. Pralátka naplňovala všechny prostory světové, jsouc složena ze hmoty nade vše pomyšlení řídké, plynné, jejížto velejemné částice podléhaly dvěma základním silám, které Stvořitel do hmoty od prvopočátku vložil. Jsou to: přitažlivost čili gravitace a odpudivost částek hmotných. Silou první se hmoty navzájem přitahují, ano každá i sebe nepatrnější částečka hmotná, každý atom působí na atom jiný silou přímo-úměrnou součinu hmot gravitujících, nepřímo-úměrnou čtverci vzdálenosti jich. Charakteristickou známkou síly této jest, že účinkuje do dálky neobmezené, t. j. kdyby svět byl nekonečný, do vzdálenosti nekonečné.

Druhá síla je vzájemná odpudivost částic hmotných. Ač by se zdálo, že síla tato ve skutečnosti neexistuje, jsouc v odporu s gravitací, přece ji popírati nelze. Dynamická theorie takto ji vysvětluje: Každý atom hmotný obklopen jest atomy étherovými, které se vespolek odpuzují, ale při tom k atomům hmotným lnou. V atomech hmotných tedy má původ svůj přitažlivost, v étherových odpudivost. I tato síla účinkuje do dálky, ale způsobem jiným; ubývá ji do vzdálenosti mnohem rychleji, u vyšší mocnině nežli gravitace, ano u vzdálenosti poměrně malé mizí docela účinek její, kdežto pro distance nepatrné, molekulární je značný a mocnější nežli kterékoli jiné síly, jíž hmota podléhá. Přírodověda uvádí ji v souvislost s teplem. Čím více tepla má plyn anebo těleso kterékoli vůbec, tím jest expansivnější; pozorovati to podle zvýšení tlaku a vzrůstu objemu těles teplem — jednotlivé částky se tu tedy silněji odpuzují. Stlačí-li se těleso, zvláště plyn, či zvýší-li se jeho napjetí, přibude mu tepla, avšak přebytek tento se rozptýlí vodiči a sáláním, načež napjetí, t. j. odpudivost částek opět klesne. Je tedy teplo, byť i ne vlastní příčinou odpudivosti, aspoň činitelem, jehož změnou též ona síla se mění. Že skutečně jest odpudivost tím mocnější, čím jsou částice hmotné sobě bližší, vysvítá také z toho, že kladou značnější odpor, když je stlačujeme až k bezprostřednímu téměř dotyku, než když jsou od sebe poněkud vzdáleny. Tento odpor je znamením přítomnosti této síly.

Přitažlivost a odpudivost měly z neuspořádané pralátky utvořiti světy; síly chemické, soudržnost a podobné tehdy asi neměly ještě valné působnosti, poněvadž činnost jejich mohla se rozvinouti teprve tehdy, až jednotlivá tělesa nebeská se vytvořila. Odpudivost částek, která učinkuje směrem protivným ku směru síly přitažlivé, nemůže nabyti převahy, protože oddálí-li se částice od sebe, ubývá odpudivosti mnohem rychleji nežli přitažlivosti; ba dokonce téměř úplně mizí při poměrně větší vzdálenosti častic. Přiblíží-li se však jednotlivé částky hmotné k sobě silou přitažlivou, vzroste zároveň odpudivost jejich; avšak přebytek její rozptýlí se ve formě tepla do okolí, tak že výslednicí obou protivných sil přece bude přiblížení se částic k sobě čili zhuštění. Tato kondensace nastala nejprve na povrchu prahmoty; neboť uvnitř byly částečky podrobeny silám se všech stran působícím, které pro symetrickou téměř rozlohu jich navzájem se rušily, kdežto na vnějším okraji pralátky nepůsobila aspoň s jedné strany přitažlivost, totiž se zevnějšku, pročež částice tíhnuly dovnitř, blíže středu. Jakmile tedy se rovnováha porušila, nemohla se již vrátiti; kondensace postupovala znenáhla dále, byť intensita sil při processu tom byla pranepatrná pro drobnost částic. Tu se začala tvořiti střediska, kolem nichž se více hmoty hromadilo; jaká příčina jest vzniku těchto středisek na určitých místech, nelze udati. Analogii však jejich shledáváme v atmosféře zemské, kde částečky páry stejnoměrně rozložené seřaďují se kolem jistých středů ve krystalky sněhové. Souměrná poloha částek nepřekáží zcela kondensaci kolem určitých bodů, nýbrž působí nanejvýše, že později nebo zdlouhavěji nastává; nad to nemáme jistoty, že by souměrnost částek byla zcela přesná. Středy takto povstalé počaly mocněji účinkovati na blízké částky a kupiti je kolem sebe. Tím vznikly rozdíly v hustotě prahmoty, jelikož místa mezi jednotlivými středisky byla zředěna, střediska však zhuštěna. Toto vše dalo se tak zdlouhavě, že nemáme pro to měřítka analogického. Není lze rozhodnuti s určitostí, povstaly-li místní kondensace v celém vesmíru. Je však velmi pravděpodobno soudit opačně; proto mlhoviny ještě nyní viditelné byly by nejposléze vznikly a snad teprve tehdy, kdy ze mnohých jiných již světy se utvořily.

Při jistém stadiu kondensace začala hmota slabě světélkovati; není to vlastně ještě žár světelný, nýbrž úkaz podobný fosforescenci, neboť zhuštění nedosáhlo jestě toho stupně, aby vyvinulo teplo žáru podobné. Že však v jistém okamžiku nepochybně povstalo, dá se souditi již z toho, že bychom nynějších mlhovin nemohli jinak viděti. Úkazu toho nedovedeme vysvětliti, leč snad pomocí theorie dynamické, že éther tedy ještě v hojném množství kolem hmotných částic nahromaděný svit onen za jistých působil podmínek; že však nyní již ve skutečnosti nepozorujeme ničeho takového, lze na vrub přičísti nepatrnému zbytku étheru, který hmotě ještě zůstal.

Toto světélkování odpovídá asi v biblickém vypravování prvnímu dni stvoření, kdy řekl Bůh: „Budiž světlo!“ Platí totiž slova ta všeobecně, právě jako světélkování ono pokládáme za obecnou vlastnost hmoty tehdy se zhušťující kolem jistých středů. S kondensací znenáhla rostoucí vyvinovalo se větší množství tepla jako nutný následek její, a poněvadž nemohl všechen přebytek jeho uniknouti do prázdných prostorů světových pro nesmírnou rozlohu pralátky,

rostla temperatura stále, až nabyla té výše, že hmota počala skutečně zářiti, z počátku ovšem slabě, ale pozvolna žáru přibývalo, čím se hmota více zhušťovala, až dostoupil stupně žáru bílého. Tento úkaz dá se srovnati snad se stvořením dne čtvrtého, kdy Tvůrce velí: „Buďtež světla na obloze nebeské, a ať dělí den a noc a jsou na znamení dnův i let!“

Vraťme se však poněkud nazpět! Kolem středisek ve pralátce vzniklých kupila se stále hmota více, i utvořily se koule nestejné velikosti, které měly hustotu větší nežli okolí. Působíce na sebe vzájemnou gravitací, počaly se pohybovati naproti sobě a narážely na sebe s intensitou rozličnou. V tělesech větších a hutnějších uvázla tělesa menší a řidší, zvětšujíce takto objem oněch. Způsobem tím vznikla též mlhovina, která měla jaksi skýtati potravy pro budoucí soustavu sluneční. Nárazy koulí byly pravidelně excentrické; neboť třebas koule začaly se proti sobě pohybovati centrálně, přece působením mlhovin okolních byly nuceny ode směru prvotního více méně se odchýlit a narazily na sebe výstředně. Srazily-li se koule přicházející z dálek menších, byly nárazy méně excentrické nežli když přiblížily se mlhoviny z dálek velikých. Vzdálené koule zajisté utrpěly od okolních stálic značnějších odchylek od směru započatého a mimo to přicházely s rychlostí mnohem větší nežli hmoty blízké. Mnohé z nich snad vůbec kouli minuly, nebo pronikly jen vrstvami nejvyššími, a ztrativše část rychlosti své odporem prostředí, vzdalovaly se drahou spirálovitou. Setkaly-li se koule ze vzdáleností bližších, nepodléhajíce tuze vlivu stálic okolních, stalo se, že se spojily v jednu po větším anebo menším počtu oběhů; poloměr spirály zajisté zmenšoval se stále, rychlosti ubývalo též, poněvadž koule přicházela pokaždé do vrstev hlubších, hustějších, a konečně uvázla v mlhovině, kolem níž prve kroužila. Učinkem tolika nárazů, nestejně intensivních a rozličnými směry se dějících, byla rotace koule kolem osy. Nebyla tedy rotace jednotlivých koulí již dána, jak se domníval Laplace, aniž přibytkem hustoty přirostlo jí pouze rychlosti, nýbrž hmota původně byla v klidu, až teprve vznikem větších středisek, pohybem a nárazy jich uvedeny byly koule v rotaci. (O. p.)



SMĚS.

Z ruchu o školu náboženskou. Ve všech zemích starého i nového světa jeví se v posledních letech větší úsilí, aby všechny školy postaveny byly na základ náboženský. Úsilí to jeví se jak v parlamentech, tak svépomocí, privátně. Nedávno vydaná školní statistika Nového Yorku podává přehled rozvoje také škol katolických. V samém Novém Yorku vychovaly školy katolické 87.821 dětí ve školách nižších a 4422 ve školách středních a vyšších. Náklad na školy ty obnášel 6 millionů dolarů. — V Evropě rozkvetly soukromé školy katolické zvláště ve Francii a Italii. Poprvé sorganisovali se katol. francouzští r. 1879. v Lillu, kdy zřízen byl ústřední výbor, jemuž podřízeno jest 52 menších výborů v jednotlivých diecésích. R. 1891. bylo ve Francii 13.315 škol katolických s 1,271.388 žáky. Na jejich udržování vydáno 60 millionů franků. Jsou v rukou duchovenstva a návštěva jich roste stále, kdežto návštěva škol státních klesá. Během jednoho roku (od 1. května 1896 až 1. května 1897) klesl počet žáků na státních školách o 675, kdežto na školách katol. vzrostl ten počet o 4326 žáků za tutéž dobu. Úkaz tento naplňuje tvůrce liberalní školy francouzské obavami, kterým dán výraz zvláště letos, když se jednalo ve sněmovně o rozpočtu školním. Liberalní tisk francouzský pozastavuje se nad tím, že stát tak ohromné sumy na školy vydává a přece výsledek výchovy jest u mládeže ze škol těch vycházející tak neutěsený. Dochází se k poznání, že vysoký rozpočet školní nezvýší sám o sobě osvětu lidu a že pouhé vzdělání rozumu u mládeže nestačí, že třeba též zušlechtiti srdce. Vzdává proto chválu filosofu M. Fouilléeovi, který dokázal, že vzdělání mládeže není možno bez nauk mravních a náboženských — ač ještě neuznává, že náboženství musí býti duší vyučování. — Menšími úspěchy vykázati se mohou katolíci na půdě parlamentarní. Jsou to většinou úspěchy místní. Tak se usnesl sněm lucemburský, aby učitel spolupůsobil s výchovou náboženskou a měl nad sebou místní radu trojčlennou, v níž zasedá i místní farář. — Ve sněmovně dolnorakouské přijat návrh, že náboženství má býti na školách realných závazným předmětem. Ale ohromné pole působnosti jak soukromé tak veřejné zde ještě leží ladem.

Nejstarší překlad Písma sv. v jazyku polském jest tak zvaná Biblia Szaroszpatacka, nazvaná tak od uherského města Szaroszpataku (Šaryšský Potok), kde byla nalezena; jinak nazývá se též »Biblia królowej Žofii«, choti Vladislava Jagellonce, pro kterou byl její překlad pořízen. Pochází z poloviny 15. století. Není to však bible celá, nýbrž jen část St. Zákona. Úplného překladu Písma sv. z těch dob Poláci nemají, ač se má za to, že překlad úplný existoval. Biblia Szaroszpatacka jest překlad Bible české, někde tak lpící na originálu, že se zdá, jako by překladatel polský zrovna přepisoval do polštiny text český, nepřihlížeje k významu slov. Tak na př. překládá »bądź stworzenie wpósrzod wód«; slovo stworzenie přepsal polský překladatel z českého »stvrzenie«, nedbaje souvislosti, která výraz »stvoření« tu naprosto vylučuje (co by také znamenalo »budiž stvoření uprostřed vod«?). České stvrzenie jest doslovný překlad lat. firmamentum (fiat firmamentum in medio aquarum). Z rodiny královské prošla bible Šaryšpotocká rukama několika rodin velkopolských, v 17. století byla chována v Lešně. Když pak v máji roku 1650. Komenský vyzván byv mladým knížetem uherským Sigmundem Rakoczym, aby v Uhrách zařídil dle svých ideí školy, odebral se do Šaryšského Potoka, byla — jak se pravdě podobá — i bible Šaryšpotocká tam donesena, odkud její jméno.

Starší než bible Šaryšpotocká jest **Psalterz Floryański**, pocházející z konce století 13.; rukopis uložen jest v opatství sv. Floriana v Hor. Rakousích. Nalezen byl Jos. Chmelem, předním z dějepisců rakouských (nar. v Olomouci 1798), biblio-

thekářem v augustinianském klášteře ve sv. Florianu; znova vydán byl hrabětem Duninem-Borkowskim ve Vídni r. 1834. Psalterz Floryański psán byl pro některého člena rodiny královské, snad pro královnu Markétu, dceru Ludvíka, pročež nazývá se též někdy »Žaltář královny Markéty«. V 16. století jsa majetkem jakéhosi kupce vlašského, byl zakoupen jistým Němcem, od něhož snad dostal se do kláštera ve sv. Florianu. Psán jest ve třech řečech: latinské, německé a polské.

Vedle Žaltáře Florianského zachoval se také **Psalterz Pulawski,** který jest o celé století mladší než předešlý. Rukopis nalezen byl v Pulavách, nyní chová se v Museu Czartoryských v Krakově. Oba jmenované žaltáře pořízeny byly dle společného jakéhosi vzoru staršího, který — jak se za to má — existoval již v 13. století. Nový Zákon byl přeložen ve století 15., avšak zachovaly se toliko části jako Magnificat z evangelia sv. Lukáše a několik úryvků evangelia sv. Matouše.

(Dle „Przegl. Powsz.“)

Adam a Eva. Román ze života českého bohoslovce. — „Museum“ nepřináší zmínek o literarních novinkách. Děje-li se tak výjimečně o Chlumeckého románu, má to jenom ten účel, ohradit se proti možnému výkladu: Adam je typem českého bohoslovce vůbec. Myslíme, že spisovatel sám nechtěl touto knihou řešit obtížnou úlohu, jakou by bylo napsat román českého bohoslovce; to dosvědčuje i humoristický tón celé knihy. Proto se nebudeme zastavovat u nemožnosti, roztříštěnosti a nehotovosti hlavního hrdiny a plánu celého románu, nýbrž podotýkáme v krátkosti jenom toto: Spisovatel popisuje příležitostně život v seminářích. Snad mu běželo o humoristicko-satyrické líčení. Proto ani nám se nejedná o to, přít se o pravdu nebo nepravdu všeho toho. Ale kdo dovede posoudit obtíže nynějšího postavení katolíků a kněžstva zvlášť v životě socialním, vědeckém i politickém, neuvěří a nedovede si ani pomyslit, že by prázdné a všední ovzduší, jaké spisovatel do seminářů vnáší, bylo pravděpodobné, že by účinek ohromného zápasu, jejž bojuje církev s moderním světem, nejevil se v celém duševním životě bohoslovců. Konflikt mezi křesťanským názorem světovým se strany jedné a se strany druhé: pantheismem ve filosofii, materialistickým evolutionismem v historii, sociologii i náboženství; zpracovat a ovládnout všecky tyto problemy v jistotě a oddanosti ke katolickému křesťanství; najít životní obsah v Bohu, sílu to ducha povznášející nad svět, moc a schopnost dávající ke kulturní práci, požehnání přinášející lidstvu — to jsou otázky, to jest úloha, o které pracuje každý, kdo vážně smýšlí sám se sebou a s věcí, již má zastupovat. Těchto věcí se nedotknout, je tolik jako nevšimnout si podstaty a ve skutečnosti větší části života v semináři. — To jsou také důvody, proč není „Adam a Eva“ románem bohoslovce vůbec a českého bohoslovce tím méně. Kdybychom se měli na román Chlumeckého jinak dívat, než jako na humoristický obrázek — musili bychom jej nazvat zostuzením a pamfletem. —

Z literarní Jednoty olomoucké.

Význam scholastiky středověké. Scholastická filosofie byla hlavní vědou středověku, v ní snesena jest veškera téměř jeho vědecká práce. Byla sice poněkud jednostrannou, poněvadž hlavní pozornost věnovala tomu, aby vysvětlila záhady bytí, méně starala se o záhady dění; dále scházely k jejímu prohloubení přírodní vědy, které za našich dnů vysoce jsouce vyvinuty, poskytují moderní filosofii mnohou přednost před filosofií scholastickou. Ale to scholastice za vinu kladeno býti nemůže, ona podala, co bylo v její době možného, ona spracovala vše, co její doba v říši myšlení vydobyla. A spracování její bylo velkolepé. Mohutné systémy, jež vytvořila, podobají se namnoze rozsáhlým stavbám gothickým, jež umění jejího věku vytvořilo. Scholastika i umění středověké ovládáno jest týmže duchem objektivnosti, v níž hynul všechen organický, vývojový duch, genetický smysl. Z toho onen formalismus vědy středověké, jenž někdy až nepříjemně působí. Avšak přese všechny nedostatky měla středověká scholastika ten veliký význam, že jí ukojena byla vrozená potřeba ducha lidského, křesťanského, po pravdě rozumové ve věcech nejdůležitějších, ve věcech spasení. Scholastika je ta věda, která křesťanské pravdy zase po dlouhé době ně-

kolika století od dob filosofie patristické přenesla ze srdce do rozumu. Netoliko srdcem věřiti měl křesťan, nýbrž i důvody rozumovými měla víra jeho státi se důvodnou a pevnou. Rozum dal nám Bůh, abychom ho a pravdu jím zjevenou poznali. Vytýká se často středověku, že věřil slepě, pouze citem, že methodická skepse nebyla tehdy vyvinuta, ale není nespravedlivější výtky než jest tato. Vždyť scholastická filosofie to byla, která třeba bezděky proklamovala právo rozumu, ač byla v tom ovšem opatrnější než naše doba, která vyhnala tento směr do výstředností, postavivši rozum na neoprávněný absolutní trůn a činíc jej jediným zdrojem a soudcem ve mnohých věcech, ve kterých rozumu lidskému rozhodující hlas naprosto nepatří, kde skloniti se má před autoritou vyšší. Moderní věk se touto přehnaností jako zásluhou nikterak honositi nemůže.

Nominalismus a jeho význam v dějinách filosofie. Hned v prvních dobách rozvoje filosofie scholastické a pak současně s ní rozvíjela se nauka, která se postavila na odpor běžné tehdy filosofii. Byl to nominalismus, jenž vznikl z odporu proti vládnoucímu v systemech scholastických realismu. Jádrem učení jeho bylo, že všeobecné pojmy nemají realnosti (jak učil realismus crassus), anebo že důvodem jejich jsou pojmy duše naší (conceptualismus). Vše, co existuje, jest jedinečné; proto také naše poznání nevztahuje se než k jedincům, ze kterých pak abstrakcí tvoříme všeobecné pojmy. Ani vědění božské není jiného rázu; i Bůh poznává skutečně jen jedince, universalia poznává jen jako pojmy odvozené v duchu lidském. Všechna pravá věda musí se tedy zakládati na empirické zkušenosti; věda odvozená ze všeobecných pojmů zůstává smyšlenkou, bajkou. Vzhledem k logice není tedy správné čisté myšlení, nýbrž zdrojem pravdy pro člověka jest jen smyslové vnímání a představy ze vněmů utvořené.

Důsledky tohoto směru filosofického byly dalekosáhlé, třebas se hned při vzniku jeho neobjevily. Nejvážnějším z nich bylo, že zásady tyto přeneseny byvše do oboru pravd nadpřirozených, daly nutně podnět ku sporu víry a vědy, které na základě takových principů nikterak ve shodě zůstati nemohly, zvláště tajemství o nejsv. Trojici. — S druhé strany zase podkopával scholastice půdu pod nohama. Scholastika spočívala na nutném předpokladě o identičnosti bytí a myšlení, t. j. správně dedukovanému ze všeobecně platných principů závěru logickému odpovídá jistý stav věcí v řádě bytí. Když však nyní nominalismus učil, že jen empiricky, smysly zjištěné existence jednotlivých bytostí jsou pravdivy, všechna však věda z konklusí logických plynoucí pouhý klam a domněnka, pak byla scholastice odňata půda, o kterou se opírala. A skutečně vidíme, že čím více se šířil vliv nominalismu, tím více scholastika upadá. Nominalismus není sice jedinou, ale značnou příčinou jejího rozkladu. Nesmíme totiž zapomenouti, že scholastická věda velikolepými systemy sv. Tomáše, Duns-Scota a sv. Bonaventury se vyčerpala; ony systemy pojaly v sobě všechen vědecký obsah své doby. Po nich nezbylo nic jiného než opakovati, co již bylo řečeno, distinguovati, rozdělovati a applikovati — utonouti v malichernostech. To stalo se tím spíše, čím méně nové látky přibývalo. Nedostávalo se tedy obsahu, i vznikl formalismus.

Co se týče stránky historické, vyvíjel se nominalismus souběžně s rozvojem scholastiky, jen že vždy stejně na venek nevystupoval. Již v 11. století pronesl učení nominalistické Roscellin a sice ve formě nejostřejší; on odvodil z nauky své již důsledky, zvláště pokud se dotýká učení o nejsv. Trojici, nebyl dalek tritheismu, pročež byl na koncilu Soissonském r. 1092. odsouzen. Následkem toho byl sice nominalismus zevně potlačen, ale tajně mu mnozí filosofové přáli. Tak objevuje se nedlouho potom v mírnější ovšem formě u Abaelarda, který potíraje upřílišený realismus svého učitele Viléma ze Champeaux, upadl v extrem opačný. — Po dvě následující století není o nominalismu ničeho slyšeti, až probuzen byl zase ve 14. století od Duranda, který proti Aristotelikům tvrdil, že rozumové poznání postupuje od jednotlivých věcí empiricky poznaných ku všeobecným principům; pouze smyslové poznání jest jisté, vše co nad ním leží patří do oboru víry, autority. Následkem

tohoto učení byl nucen popříti rozumovou jistotu ve věcech zjevení; dle něho možno tu počítati pouze s pravděpodobností; rozumové poznání a vědecká jistota ve věcech víry není možná.

S větší ještě rozhodností rozvedli zásady tyto františkáni Petrus Aureolus a jmenovitě Vilém Occam, který zvláště v applikaci principu příčinnosti, jejž k dosti vynikajícímu odporu se svou theorií noetickou připouští, dosti bezohledně si počíná. Dle něho ani smyslové poznání neposkytuje dokonalé jistoty. Vilémem z Occam nastoupil nominalismus ve 14. a 15. století vítěznou dráhu po všech téměř universitách evropských, kde vládli františkáni, neboť v tomto řádě měl nejsilnější oporu. První jeho stoupenci nechápali, jak se zdá, všech jeho konsequencí, autorita víry byla u nich ještě příliš mocná, aby důvody filosofickými byla přivedena na scestí; jinak však bylo u stoupenců pozdějšího nominalismu v 15. století; tito přenášejíce důsledně zásady noetické do oboru pravd mravních a nadpřirozených, vjeli vesele do vod skepticismu filosofického. Je to nápadné, že v téže zemi (v Anglii), kde zrodil se Vilém Occam, jenž skepticismu brány filosofie středověké dokořán otevřel, zrodili se několik století později skeptikové Baco Verulamský, Hobbes, Locke, Stuart Mill a j.

Všemohoucímu zalíbilo se povolati z našich řad k Sobě našeho milovaného kollegu

Josefa Karáska,

bohoslovce III. ročníku.

Zesnulý narodil se 11. května 1872 v Purkraticích u Písku; gymnasialní studia s nejlepším prospěchem konal v Písku. Po ukončených studiích gymnasialních a dvouleté návštěvě právnické fakulty v Praze, vstoupil zesnulý do ústavu bohosloveckého v Č. Budějovicích, kdež jako alumnus v každém ohledu vzorný a dokonalý, byl jak od představených, tak i od svých kollegů velice ctěn a milován. Než nemoc — souchotiny — jíž zárodek přinesl s sebou již do ústavu našeho, pokračovala sice zvolna, ale tak, že zlomila jeho dříve neobyčejně silnou konstrukci tělesnou a sklátila jej v tmavý hrob. Po delší nemoci, již s úplnou odevzdaností do vůle Boží snášel, zaopatřen byv sv. svátostmi umírajících, usnul tiše v Pánu dne 7. dubna. Pohřeb zesnulého konán na Boží Hod Velikonoční (11. dubna) za četného účastenství kněží, bohoslovců a velikého množství lidu z města Písku a z celého okolí.

Slavné zádušní služby Boží s assistencí konány po svátcích velikonočních v našem seminárním chrámu Páně dne 22. dubna.

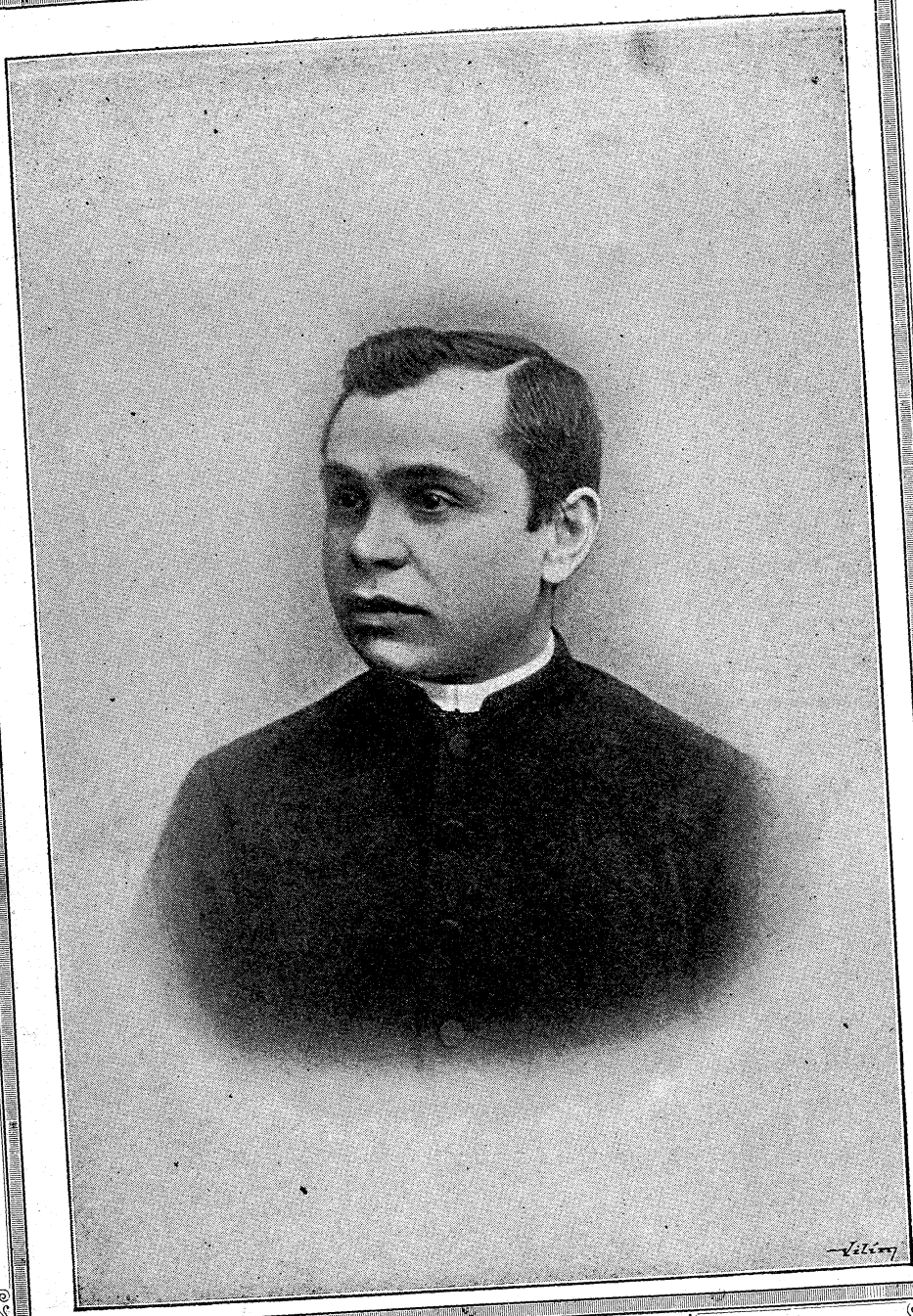
Za drahým zesnulým jménem jednoty naší s pohnutím volá R. i. p.!

předseda jednoty Jilek.

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 32. 1. července 1898. Sešit 5.



Msgr. Dr. Jakob Hodr.

Msgr. Dr. Jakob Hodr.

Narodil se 1. července 1848 v Čejkovicích [1]) na Moravě z rodičů zbožných, nezámožných: otec jeho Jan byl krejčovským mistrem a chalupníkem († 1888), matka Eleonora dosud u svého syna žijící byla dcerou Isidora Brandejského, řezníka v přifařené obci Starém Poddvorově. Rodina byla četná, Jakob byl nejstarší z 9 dětí, ze kterých však nyní jest na živě již jen sestra Anežka, provdaná za Antonína Gregra, rolníka v Čejkovicích. Otec zastával dlouhá léta službu kostelnickou a se zbožnou matkou záhy pěstoval v dítku zbožnou mysl a příchylnost ku chrámu Páně. Národní školu navštěvoval Dr. Hodr ve svém rodišti, kde byl tehdy učitelem František Ludvík a kaplanem a katechetou zbožný kněz, pozdější spiritual v alumnátě, Josef Nezval, a po něm velmi horlivý kněz František Satora. [2]) Jako mnozí z české intelligence jedině podporou kněží vystudovali, tak i Dr. Jak. Hodr hlavně na důtklivou radu a přičiněním obou dotčených kněží dán byl na studia. Nejprve poslán byl do německé hlavní školy v klášteře Piaristů v Hustopeči, aby si zde osvojil němčinu — za těch dob podmínku přijetí na gymnasium. V Hustopeči vyučovali osvědčení učitelé z řádu Piaristů pod ředitelem P. Rudbertem Salátem, z nichž zvláště výborného učitele grammatikálního chová Dr. Hodr ve vděčné paměti. Vychodiv v Hustopeči s výborným prospěchem III. a IV. třídu byl přijat šk. r. 1861—62 do pacholeckého semináře v Brně, v němž pobyl celých 8 roků a navštěvoval tehdy jediné brněnské gymnasium německé, kde tehdy i na vývoj českých žáků zdárně působili čeští professoři zvláště Jos. Hanačík, Kar. Wittek a oba učitelé náboženství Mat. Procházka a Karel Šmídek. Studia svá konal vždy s vyznamenáním a také s vyznamenáním složil r. 1869. zkoušku maturitní. Po skončených studiích gymnasijních byl přijat do ústavu bohosloveckého v Brně, kde rovněž s výtečným prospěchem věnoval se studiu věd bohoslovných. Professory jeho byli: Otm. Mussil z biblického studia St. Z., Mart. Langer z fundamentálky a dogmatiky, Arn. Křivnacký z N. Z., Jan Vojtěch z morálky, Dr. Jos. Chmelíček z pastorálky, Dr. Frant. Zeibrt z círk. dějin a práva, Jakub Procházka z paedagogiky, methodiky a katechetiky; představenými byli tehdy: Jos. Schrefl regentem a spirituali Leon. Knopp a od r. 1871. Jos. Klíma.

Po vysvěcení na kněze r. 1873. poslán byl za kaplana do Šlapanic. Pobyt jeho v duchovní správě byl však krátký: byl t za rok poslán do Vídně, do Frintanea, vyššího to theol. ústavu u sv. Augustina, aby na universitě vídeňské dosáhl hodnosti doktora theologie. Promován na doktora ustanoven byl r. 1879. po odchodu dp. Fr. Kunstmüllera na faru v Novém Městě praefektem v pacholeckém semináři v Brně. R. 1881. regent dp. Fr. Vidlák jmenován byl professorem náboženství na gymnasiu Znojemském a Dr. Jak. Hodr stal se regentem, kterýžto úřad zastával až do r. 1889. Jako praefekt semináře byl

[1]) Podrobnosti čerpali jsme ze zpráv jeho přátel, jimž zde upřímné díky za ně vzdáváme.

[2]) Jedině přičiněním a obětavou podporou kaplana Františka Satory dostal se na studia i universitní professor v Praze T. G. Masaryk.

zároveň supl. učitelem náboženství na II. něm. gymnasiu a když pak počátkem šk. r. 1880—81. prof. Dr. Karel Eichler odešel na faru do Veverské Bytešky, svěřena byla Dr. Jak. Hodrovi professura církevních dějin a kan. práva na bohosloveckém ústavě v Brně, kteréžto předměty přednáší na tom ústavě po dnes. Za 10letého působení svého v pacholeckém semináři získal si velikých zásluh o studentstvo i dům, jednak povznesením kázně, jednak moderní úpravou domu a mnoho na to obětoval ze svého, zvláště pak jako professor bohosloví, dokud zároveň v semináři byl, téměř celý svůj seminářský plat vynakládal na úpravu a výzdobu domácí kaple, na rozmnožení knihovny a na zvelebení zahrady seminářské.

Jako professor stal se brzo věhlasným svými vědomostmi i svou důkladností ve svých předmětech. Záhy byl vyznamenán různými církevními hodnostmi. Tak jmenován byl r. 1884. titul. konsist. radou, později obhájcem svazku manželského, r. 1888. biskupským radou a assessorem biskupské konsistoře a ještě téhož roku prosynodalním examinatorem. Letos právě ku svému dvojímu jubileu vyznamenán byl od J. Sv. Lva XIII. hodností tajného papežského komořího. V bisk. konsistoři svěřeny mu mimo jiné hlavně práce právnické. V církevním právu, zvláště v oboru práva manželského jest uznaným odborníkem. Neméně osvědčil se ve finančních záležitostech i svěřovány mu napořád záležitosti týkající se správy jmění církevního.

Když počala se pociťovati potřeba, aby kněžstvo více pozornosti věnovalo umění církevnímu, odhodlal se i Dr. Hodr nejdůležitější věci z umění církevního podati svým posluchačům ve zvláštních přednáškách. Aby pak z vlastního názoru poznal nejslavnější památky umění církevního, podnikl několik větších cest do Italie, do Německa a do Francie.

Přes mnohé úřední práce zbývá mu ještě času, aby věnovati jej mohl literární činnosti. Již za pobytu svého v alumnatě brněnském byl horlivým přispívatelem do bohosl. časopisu „Museum“, který tehdy ještě byl lithografován. Tak shledáváme ve IV. ročníku (1870) toho časopisu (pořad. Josef Pospíšil) od něho báseň „Zaslepenec“ a polemický článek „Byl Sušil básníkem nebo ne?“, ve kterém reaguje na Schulzův posudek, pronesený v Umělecké besedě pražské o Sušilově sbírce „Zpěvy a hněvy“. V posudku tom Schulz upírá Sušilovi — uznávaje jinak jeho velké zásluhy — nadání básnického naprosto. Proti tomuto tvrzení ujal se Sušila Hodr velmi důrazně a odmítl útok Schulzův. V V. ročn. (1871) čteme pěknou báseň „V nouzi“ a pojednání o primátě Petrově „Šimon Petr“. — V ročníku VI. (1872) nacházíme dva články: „O práci lidské“ a „Pomoc lidská v tísni společenské“. V ročn. VII. (1873) napsal články: „O pokroku“. — „Boj proti kapitálu“. — „Nový prorok“. — „Pohled na bojiště“. Zároveň psal již tehdy do „Hlasu“ články sociologické, z nichž pak sestaven a o sobě vydán byl spisek: „Církev katolická a chudina v Anglii“. I jako professor psal do různých časopisů, zvláště do „Čas. Čes. Duch.“ a do „Hlasu“ články hlavně z oboru církevního práva.

Veliký rozruch a pozornost ve světě vědeckém způsobily jeho články v „Hlídce“ uveřejněné, když vyšly Tom. Bílka „Dějiny řádu jesuitského vůbec

a v zemích českých zvláště". V nich kriticky rozebral a odkryl chyby methody Bílkovy, který při skládání spisu svého jednostranně se přidržel (místy slovně bez udání pramene) zastaralé části literatury protijesuitské, tendenčně a nekriticky, ba i lživě proti řádu namířené; dovodil naprostou nevědeckost díla toho a zlomil hrot jeho. Články ty vyšly samostatně ve spisku: „Tomáše V. Bílka Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova. Oceňuje Dr. Jakob Hodr". Kromě toho napsal do „Hlídky", jejímž spoluvydavatelem jest, články „O umění křesťanském" (ročn. I.) a v letoším ročníku článek o Savonarolovi, ve kterém používaje výzkumů Pastorových, staví Savonarolu do spravedlivého světla.

Mimo to pořádal a (ve II. vyd.) doklady histor. pramenů opatřil dvoje latinské vydání Dra. Fr. Zeibrta Historie církevní, a pořídil i případnými doplňky dle nových nařízení opatřil několikeré lithografické vydání téhož autora přednášek o správě církevního jmění. Též sebral a připravil materiál pro vydání Života P. Martina Středovského S. J. v Dědictví C. M.

Dr. Hodr jest také v jiných oborech všestranně vzdělaný a velice sečtelý a zvláště s velikým zájmem a zalíbením všímá si vývoje a pokroku věd přírodních. Jest členem výboru a jednatelem Dědictví sv. Cyrilla a Methoda, údem Dědictví sv. Jana a Dědictví sv. Prokopa, Zakladatelem Matice České, členem Matice Moravské a Průmyslového Musea v Brně a mnohých jiných spolků údem; jest přítelem a obětavým podporovatelem literatury a pořídil sobě velikou knihovnu se vzácnými díly odbornými, již slíbil jednou věnovati biskupskému alumnátu.

Však též ve veřejném životě katolickém osvědčil se Dr. Hodr pracovníkem neunavným a sílou výbornou. Vynikaje znalostí poměrů finančních, zvolen byl brzo po té, co „Hlas" v denník byl rozšířen, za pokladníka „Družstva Hlasu", aby neutěšené jeho poměry finanční upravil. Horlivosti jeho děkovati jest, že „Hlas" netoliko nezanikl, nýbrž šťastně překonal všecky krise, stále se vzmáhá a budoucnost jeho zabezpečena jest. Také ve správě Cyrillo-Methodějské záložny v Brně koná velmi platné služby.

Zrovna obrovskou činnost organisační rozvinul Dr. Hodr r. 1894., kdy svolán byl sjezd katolíků českoslov. v Brně. I zde, když byl zvolen předsedou odboru finančního a ubytovacího, připadl mu nejobtížnější úkol — záležitosti peněžní, a též tehdy provedl jej stkvěle. Že sjezd katolický v Brně tak stkvěle se vydařil po stránce hmotné i po stránce tak četné návštěvy a tak velkolepé manifestace na veřejnost, o to získal si Dr. Hodr svou praktickou a stálou téměř horečnou prací v době přípravy i při sjezdu samém hlavní zásluhy. Na témže sjezdu zvolen byl též do výboru, který měl pečovati o to, aby vydáván byl na Moravě katolický vědecký měsíčník, jehož potřeba stále se pociťovala. Výsledkem porad těch jest výborně řízený časopis „Hlídka", důstojně representující katolickou vědu na Moravě.

Pro svou důkladnost ve svých pracích a věhlasnost ve svých oborech, pro své zásluhy o katol. věc i pro svou přímou, dobročinnou a ochotnou povahu, jest Dr. Hodr všeobecně oblíben a vážen u všech, kdož měli příležitost

s ním jednati. Jest rádcem nezištným a ochotným všem, kdož se k němu o radu obracejí, přítelem a miláčkem zvláště mládeže bohoslovecké. Protož také všichni přátelé, ctitelé a známí jeho upřímně radují se s ním letos, slavíce dvojí jubileum jeho: 25leté jubileum kněžské a 50. ročnici narozenin. Kéž zachová ho Bůh ještě dlouhá léta ku blahu a chloubě církve i vlasti! —

O křesťanském umění.[1])

Josef Škrabal. (Ol.)

Tři nejvyšší ideály vtěleny v křesťanství: Pravda, jejímž výrazem jest učení křesťanské, Dobro, jež posvěcuje ctností život náš, a Krása znázorněná v pomnících umění. Tak vyhovuje křesťanství trojí potřebě přirozenosti lidské: pravdou napájí rozum, ctností šlechtí vůli, uměním blaží srdce, dodává životu půvabu a krásy. Druhdy byla církev výhradní pěstitelkou všech uměn; mniši dob dávných jak pracovali na lánech klášterů svých, tak vzdělávali i pole ideální: psali knihy, bádali ve vědách, budovali chrámy Bohu svému. To byl temný středověk. Pseudoreformací počat boj církve se světem; v ruku, jež třímávala palétu neb dláto, vložen meč, meč slova, by hájil víry; umění přešlo do rukou jiných. Brzy zjevny následky: vyvolána renaissance, oživen duch pohanský, pohanství uvedeno v umění i vědu, do škol i chrámů; nová aesthetika „očisťuje“ umění křesťanské a zbavuje je rázu nadpřirozeného. Bohu díky, již vane světem katolickým nový duch přinášející osvěcování. Opravují se staré pomníky víry a slávy, ve klenbách chrámových zní důstojný zpěv, básnictví křesťanské přichází ku cti a vážnosti.

Jest slušno, aby kněz, sluha oltáře, na kterém pracují umění všechna k oslavě Pána nebes i země, poohledl se po umění církevním. Popatřme tedy, jaký jest křesťanský názor na umění a kterými fasemi umění křesťanské prošlo.

I. Náboženství posvěcuje život člověka, jeho poměry socialní i rodinné. Také umění dochází ve světle jeho hlubšího pochopení a správněji jeho význam vystižen bývá. Každé dílo lidské má směřovati ku cti Boží; ani umění — ten vznešený výtvor ducha lidského — nemůže býti sám sobě účelem, nýbrž poslední jeho cíl jest oslava Boha. Tohoto pravého účelu nabylo umění křesťanstvím. Ono slouží buď Bohu nebo světu, Duchu nebo hmotě. Hříchem porušeny schopnosti člověka; ale nezmizelo poznání, nezmizel cit mravní, zůstala též

[1]) Prameny: »Method« (všechny ročníky); Braniš, »Dějiny středověkého umění v Čechách«; G. Jacob, »Die Kunst im Dienste d. Kirche«; Ad. Fäh, »Grundriss der Geschichte der bildenden Künste«; F. X. Kraus, »Geschichte der christlichen Kunst«; Dr. P. Alb. Kuhn, O. S. B., »Allgemeine Kunst-Geschichte« a j. v.

schopnost umělecká. Lidstvo oddalo se bludu, nepatrná menšina zachovává zjevenou pravdu a chodí ve ctnosti. Také umění jde touto dvojí cestou — záhuby nebo spásy. Poznání a chtění kleslo od Boha ku stvoření a s nimi klesá i činnost umělecká. Lepší duše těšily se tajemstvím budoucího vykoupení — i vytvořily umění, jež vždy znovu tuto touhu probouzelo a ku spáse připravovalo.

Přišlo křesťanství, vykoupilo člověka i přírodu, v temný, umírající svět vneslo novou sílu tvůrčí. Umění vykoupeno, vrácen mu ztracený ideál, dána úloha zdobiti dům Páně, zvelebovati služby Boží, pozdvihovati mysl člověkovu od zevnější bídy a hříšnosti ku stavu svatosti a blaženosti, od země k nebi. Kristus Pán vzkřísil a vrátil člověku krásu, již hříchem ztratil — umění má tuto vzkříšenou a nesmrtelnou krásu představovati zrakům i srdcím lidským. —

Pouhé následování přírody, představování přirozeného a smyslně krásného nehodno a nedůstojno umění pravého, jež podstatou svou je svaté. Pohanství zastavilo se při krásné formě, tam bylo umění tvarů, kult těla. Umění křesťanské nezhrdá tvarem krásným, ale ten je mu přece vedlejší: duch jest, který oživuje tvary, duch s výší nebeských, k nimž také směřuje, k nimž vede. Křesťanské umění jest uměním ducha. Ovšem jemu přiměřený má býti tvar, forma. Ale když pro tvar méně dokonalý zavrhuje se duch, tu žádá se umění pohanské, krásné tělo — a duch staví se pod tělo. Netřeba forem pohanských; kde křesťanství opravdově vešlo v život, tam ze sebe, z ducha svého vzdělá si tělo — myšlence vznešené dá vznešený tvar, krásný, pravdivý.

Plný a nezkalený obsah křesťanství žije v církvi katolické a to v centru: v oběti, na oltáři. Duch křesťanský proniká a posvěcuje celý život lidský; přece však ve chrámu, na místě svatém jest umění ve svém pravém domově, v dědictví svém; tam obráží se v celé ryzosti své, moci a velebnosti. Slouží, klaní se v poníženosti před Umělcem věčným; netvoří dle vůle své, duch Boží pořádá ve své říši všecko od konce ku konci a po zákonech moudrosti své tvoří věci. Umělec se podrobuje: jeho ducha, jeho ruku vede Mistr dovednější. Ale tato služba jest svobodou, vždyť „pravda osvobozuje“ a „Bohu sloužiti jest panovati“.

Bezprostředního podílu na životě křesťanském nabývá umění tím, že symbolikou svojí představuje zraku lidskému vtělené pravdy víry, činí je oku tělesnému přístupny a pozdvihuje duši k nebesům, k obrazu věčné svatyně, kterou zříti máme jednou v celé její kráse; nyní ovšem „vidíme skrze zrcadlo v podobenství“. Otvírá umění knihy, v nichž i nevzdělaný dovede čísti tajemství. Tak dochází umění v církvi vrchu své dokonalosti a navzájem opět pomáhá jí plniti všestranně velký úkol její.

Jest tedy podstatou umění svatého jednak oslava Boha, jednak pozdvižení, vzdělání a posvěcení ducha lidského. Má-li určení svému dostáti, musí umění oheň nadšenosti bráti s oltářů církve svaté, musí proniknuto býti duchem jejím. A církev jemu poskytne příležitosti, kde dosáhne dokonalosti.

Pán přebývá tělesně mezi lidem svým — úlohou stavitelství a sochařství, by jemu zbudovalo příbytek a trůn. Vyzdobí jej malířství, které ne

hrubou hmotou, nýbrž světlem a barvou znázorňuje život duchový. Hudba a básnictví najde půdu zvláště úrodnou. Jeť liturgie církevní dramatem, jež výrazu dochází ve slovu a tónu. Celý svatý rok jest velebnou básní; jest to poesie Ducha svatého a církve jím proniknuté, provázená hudbou vznešenou. Církev pěje píseň, jež cizí je světu, mluvou, která žije jedině v ní, v tónech a způsobech, které duch Boží připravil pěvcem královským. A tím způsobem všechna umění v domě Božím slaví Pána.

Cestu, jíž se bráti, ukazují předpisy církve a její duch. Není tak zbaven umělec své svobody? Tvrdí to duch moderní, jenž nechce rozuměti tomu, že umění má míti vyšší posvěcení, idealní charakter. Ale cítí přece každý, že thema náboženské má spracováno býti v duchu náboženském. Ostatně to omezování svobody vyskytuje se u největších umělcův a není na újmu práci jejich. Rafaël při nástěnných malbách ve Vatikáně vázán byl na programm, jejž vypracovali humanisté při dvoře papežském. O malbách Peruginových víme, že předmět jejich předepsán rukou třetí. Dürer tvořil veliká díla svoje na přání umění milovného císaře Maxmiliana. A tu pouze církev nemá práva požadovati od umělce, by se řídil jejími předpisy? Tu nemůže zákonů diktovat aesthetika stojící na půdě rozumu přirozeného, tu nemůže vládnouti moda časová ni vůle jednotlivcova.

II. Poněvadž tedy umění křesťanské jest spojeno se životem a duchem církve, proto nalézáme, že všude dějiny umění církevního jsou spolu dějinami církevního života. Když víra proniká národy, tu kvete umění, ale když člověk cizí se duchu církve, když myšlením i snažením, celým životem se od ní odtrhuje, tu mysl k zemi obrácená nemá smyslu pro umění křesťanské. Nikoli zručnost a dokonalost — duch vládnoucí tvoří různé doby tohoto umění. A dle toho dělíme dějiny umění křesťanského na tři periody: první má ráz krásy vnitřní (1000 let); druhá — pět dalších století — vyznačena tím, že duch církevní pronikl všechny poměry: jednota vnitřku i zevnějška; třetí charakterisuje převládající zevnějšek.

V prvním stadiu života církevního símě víry Kristovy zastíněno spoustou lidstva, kterou se mělo prodrati na světlo Boží. To símě klíčí, roste, proniká vrstvy tak, jak předpověděl Pán; utěšená podívaná na roli, kde zaseto semeno dobré; spokojeně a bez starosti usínají ti, kterým bdíti bylo nad polem. Přišel nepřítel, nasil koukole, a ta hubí pšenici. Toť tři stadia života církevního, která jsou patrna též v umění křesťanském.

Život antický dokonal běh svůj, zasáhnuv do všech oborů života způsobem nejrozsáhlejším. Zmizela stará víra, vymřel dávný mrav; co zbylo, nedá se uměle oživit. Třeba nového základu. Tu od východu přichází ve společnost nová síla: náboženství křesťanské se vším bohatstvím svým. V lůně církve Kristovy život, v ní pravda i milost, z nitra jejího vychází záře nebeské krásy. Co Kristus Pán lidem, to křesťanské umění hmotě.

Nové náboženství podstupuje krvavý boj; pod zem zatlačeno do příbytku stínu smrtelného a tam ještě v symboly skrývá svoje tajemství. A v tom podzemním chrámu, nadpřirozeně ozářeném zrodilo se umění křesťanské — především nebeská dvojice: chorál a malba.

Tam v temných, málo osvětlených podzemních svatyních zazněly zpěvy, jimiž vykoupené lidstvo díky vzdávalo Bohu pravému. Při oběti osady — bratří a dítky jednoho Otce — víra a láska sjednotila hlasy lidské v soulad zbožných zpěvů. Tu mysl dojatá hlubokými tajemstvími zpívá hymnus Mojžíšův, zpěv tří jinochů, píseň Zachariášovu, Marianské Magnificat, tu notuje chvály básníka, z jehož kmene se narodil Spasitel. V katakombách se zrodil krásný zpěv církve — věkový chorál. Tam také malba štětcem znázorňuje nové, ideální myšlenky. Stará forma, ale myšlenka vítězí nad vypůjčeným tvarem. Símě do lůna země zasazené ujímá se, zvlažováno jsouc krví mučeníků, zahříváno žhavými paprsky lásky. Vyrazí na světlo. Neviditelná ruka zaklepala na Kapitol, ozvěna hlasu, který z Palestiny hlásal „dobrou zvěst“ spásy, zahřímala v Římě. Svět slyší potěšitelnou zprávu a přijímá ji. Nadarmo prolévána krev, marně se namáhají filosofové pohanstvu prodloužiti život; uhasl plamen na oltáři Vesty, zavřena ložnice pohanská; z katakomb vystupuje basilika, dům královský.

Sever opanoval jih, zanikla říše římská, na jejích troskách vznikají království nová. Čerstvá krev vproudila do starých žil; nové pučení, nové květy i v umění. Vážná myšlenka obavami naplňuje duši: blíží se konec světa — všechno dbá o spásu. Ty pochmurné myšlenky chiliastické plného výrazu docházejí v mohutných, ale tmavých a tísnivých münstrech románských.

Tak vyvíjelo se umění křesťanské za prvního tisíciletí. Církev pracovala k tomu, aby svět pohanský a jeho smyslnost podrobila pravdě a kultuře evangelia. Státy nejsou proniknuty ještě duchem křesťanským, veliká říše Boží se teprve připravuje, život, věda, liturgie církevní v počátcích. Bohatství, jež církev světu přinesla, uzavřeno dosud v srdci a nitru jejím. Odtud charakter umění v době té: převládající krása vnitřní, již provázejí zjevy tyto:

1. Byly tu formy umění pohanského; ty proniknuty duchem novým, učiněny nosiči nových idejí. Stopy vzorů antických.

2. Kde staré formy podporovaly pohanství a protivily se křesťanství, tam umělec musí hledati cest nových, nových tvarů, a ty bývají rázu symbolického. —

3. Obsah uměleckého díla, idea křesťanská má převahu nad formou. Nové jsou tu myšlenky, smělé a vznešené tak, že umění tehdejší nedovede udržeti kroku se vzletem života duševního. Jako to símě víry Kristovy z počátku bylo takořka zasuto spoustami lidstva, tak umění církevní zápasí, aby opanovalo hmotné spousty, jichž užívalo. I zdá se, jakoby umění bylo v úpadku; hmota nestačí duchu; úpadek je zbavování se pout; staré ustupuje, nedostatečné odpadá, nové povstává. Ale toto umění mladistvé a slabé roste a samostatnosti nabývá připravujíc půdu k rozkvětu, slávě a nádheře, jimiž vyznačena doba druhá.

Tehdy víra v Krista a láska k němu zjednaly si již volný průchod; vzrostly, kvetou; ovoce viděti v umění; hmota proniknuta duchem, krása vnitřní zasnoubena s krásou zevnější. Minul rok tisící, aniž nastala očekávaná katastrofa. Národové úplně se poddali vlivu křesťanskému, splynuli v jedinou rodinu, v království Boží. Život veřejný proniknut duchem církevním, v soulad

uveden majestát duchovní i světský. Církev stojí na výši moci a slávy. Ve kvetoucích městech žije volné měšťanstvo, pěstuje se věda i umění, sv. František a Dominik zřizují nové řády duchovní, povstávají university, vysoké školy, jimiž vzdělanost proudí v široké vrstvy národů, věda křesťanská dostupuje vrcholu, „rozum lidský byv na perutech svatého Tomáše uchvácen na chlum filosofie nemůže se takořka odvážiti výše.“ (Pospíšil).

Tehdy také umění křesťanské dosahuje dokonalosti. Architektura živě a důsledně pracujíc vytváří sloh gothický, jímž staví dómy, ty jasné systémy scholastiky v kamenu. Sochařství zdobí je pracemi nádhernými. Malířství pojíc žáky ve školy, obrazy oživuje stěny chrámové a plní oltáře. Poesie tvoří velebné zpěvy „Božské komedie“ a prorockou píseň o sv. Graalu; básníci školy vyšší sv. Tomáš Cel., Jacopone da Todi, sv. Tomáš Aq., sv. Bonaventura zdobí liturgii hymny svými. I hudba spěje dál, ukazujíc vnitřní krásu zpěvu gregorianského v harmonisování jeho; z pokladu nevyčerpatelného vynáší díla plná pravdy a jednoty umělecké. Zlatá doba umění!

Bylo by divem Boží všemohoucnosti, kdyby harmonie, k níž středověk v lepších dnech svých dospěl, byla potrvala na vždy. Dosti práce ještě mělo býti vykonáno, aby divoký mrav ustoupil na dobro lásce evangelia — když tu koukol se ukázala na roli Boží — pseudoreformace — a zasáhla i umění. Mizí láska, mizí víra ze srdcí, člověk obrací se k zemi, z níž má tělo. Také hmota uměním křesťanským posvěcená klesá v polohu původní. Padl na východě Cařihrad — učenci a umělci řečtí v Italii přinášejí zbytky mús. Spisy Řeků a Římanů tiskem rozšiřují se všude a lidstvo s úžasem patří na zapomenutý svět pohanský. Nejvyšší osoby státu i církve, vědy i umění chápají se odkrytých novot. Stát znovuzrozen politickými ideami národů mrtvých, sluhové církve přejí novému pohanství, filosofie, přírodověda obrozeny — všude renaissance! Kardinál Bempo píše kardinálovi Sadoletovi, by nechal studia sv. Pavla a jeho barbarským slohem si nekazil krasochuti! Také umění obrozeno v kolébce Hellady a Rómy, a my vidíme ovoce té renaissance. Tu chrám Ježíše Krista, jehož formy zdobily božnici Bakchovu, tam smyslná malba nevázané fantasie, tu poesie, jíž Olymp je bližší než nebe křesťanské, tam hudba odloučena od zpěvu, provázená pompou nástrojů, úplně světácká.

To třetí doba umění křesťanského — renaissance. Z počátku bylo viděti v ní jakousi velkolepost, bohatství materiálu a technickou dovednost. Brzy zmizel duch církevní, padly ohrady, jež zabraňovaly nízkosti, lži a smyslnosti přístup do svatyně; umění křesťanské kleslo . . . Je nutno, aby vrátilo se zpět k oltáři.

Ve svatyni zrodilo se, na stupních oltáře vyrostlo, v slunečném světle liturgie, která je posvětila; proto ten, kdo je odlučuje od země jeho rodné, ten, jenž odnímá jemu světlo a vzduch svatyně, by mu dal světlo a volnost divadla, ten dopouští se zločinu potupení samého Boha. Umělec, jenž odňal Kristu nadpřirozenou vznešenost Boží, oloupil Krista o korunu božské velebnosti, která na tváři jeho zářila tak, že celé město v pohnutí se tázalo: Kdo jest tento? — umělec, jenž to učinil, zasluhuje, by podobně odsouzen byl jako Nestorius, který Kristu Pánu Božství upíral. A kdo vznešenou důstojnost nejsvětější Panny

snižuje, kdo model k jejímu obrazu z veřejného trhu bere, ten prohřešuje se na osobě Matky Boží. Jest to v nejhlubším nitru povahy naší uloženo, že to, co svaté, nesmí se nám příliš přiblížiti, nesmí to v příliš důvěrný s námi vejíti poměr, poněvadž by to bylo profanováno. Tak soudí o renaissanci P. Wolf, O. S. B., a praví dále: Nemluvím o umění à la Vereščagin, potupil bych veškeren v pravdě umělecký svět křesťanský, kdybych na to jen pomýšlel. Ale bídné pachtění po falešné pravdě přírodní modelu nebo podobizny, jeví se nám zhusta i při katolických obrázcích svatých. Jsou cesty, které nejsou příliš vzdáleny od Vereščagina, jsou umělecká díla, jež neprávem katolickými se zovou. Bílek píše v Novém Životě: Naříkám na onu otcovskou umění dobu a na znovuzrození (tak zvané) naše. Že nenechal sprachnivět v zemi ty škváry antiky Rafaël, Lionardo, Michelangelo a jiní!? — Z bídy země uhnětl je pohan; — proč je nenechal zemi, v niž se vrátilo zas, co z ní bylo vzato? Jak v Pantheonu pařížském vztýčili na posměch kříži nahou robu, tak vystavěli a zanechali světu věnem novou antiku a nechali zavládnout do dnes trvající k ní úctu; a umění křesťanské, co vyplynulo světcům z duše, to ubili, ubili a „mysleli, že tím Bohu slouží“. Znovu postavili chrám a sochu Jupitera a a dali mu jméno Boha našeho; udělali Krista jako pouhého, nahého, bídného, ukřižovaného člověka a nikdy Boha; úctu ke Kristu, která jen v následování možna, prováděli jak v divadle herec uměním a Pannou Marií nahradili místo bohyně — — ach — co následovalo, dále nechceme a nesmíme pátrat. Byli bychom novými archeologickými hyenami, jež vytahují hnis starých mrtvol a ničí otravným zápachem zbytek našeho zdraví; „nevěděli co činí“. Když oni nevěděli, máme vědět alespoň my.

* * *

Vane světem nový dech. Duše vracejí se ke Kristu. Církev je vítá — mladá a svěží po bojích jak byla v první den, když ji zplodil Pán na kříži — na tom lůžku bolesti. A když víra se vzmáhá, tu i umění zachráněno — ono vrací se k účelu svému vznešenému — sloužiti Bohu a spáse lidí.

Kněz má znáti — píše Lehner — a milovati umění, aby jednou sám se ujmouti mohl toho, co svěřováno vkusu nepovolaných, čím život církevní buzen, čím duch a vkus lidu živen bývá. Má-li se budoucnost pojistiti, jest pozornost obrátiti tam, odkud vzdělavatelé lidu a strážcové svatyň vycházejí k seminářům, ku štěpnicím osvěty a budoucího nadšení. Když mladí kněží ozbrojeni potřebnými vědomostmi uměleckými se rozejdou do dědin vlasti, aby apoštolujíce konali úřad svůj ve správě duchovní, pak i umění křesťanské nebude bez apoštolů a budoucnost jeho pojištěna.

Ve vlasti naší zvédá nové umění křesťanské hlavu svoji — neodsuzujeme je, jestliže formou snad méně dokonalou dosud odívá velké myšlenky svoje, naopak dopřejme jemu času a dle sil podporujme tu novou práci na krásné roli umělecké tvorby, která srdce lidské blaží, šlechtí a z prachu všednosti povznáší k říši ideálů.

(Předneseno v „Literární Jednotě“ bohoslovců olom.)

O svobodě vůle lidské.

Napsal J. Spáčil, alumnus Germanica v Římě. (Br.)

(Dokončení.)

Svobodu vůle důsledně popírá ovšem celá filosofie materialistická, neuznávajíc žádného principu mimo hmotu, žádné příčiny mimo síly mechanické. Měli jsme na jiném místě příležitost poukázati na neoprávněnost, nesmyslnost, ba nemožnost filosofie hmotařské, zde stačí pouze jednu z nejobyčejnějších námitek materialismu uvésti a vyvrátiti, námitku spočívající na hlavním zákoně novodobé přírodovědy, zákoně o zachování energie. Energie všehomíra — praví materialisté — jest, jak přírodověda dokazuje, veličinou stálou. Jsou-li však vedle příčin nutných, fysických, i příčiny svobodné, porušen jest řád nutnosti mezi příčinou účinkující a výsledkem a tím i zákon energie. — Nelze nám tu pojem energie, ať chemické, ať mechanické šíře vysvětliti a stopovati, napokud zkušenost nás o zmíněném zákonu poučuje, nám jedná se pouze dovoditi, že zákon energie v jakékoliv formě proslovený na svobodu vůle nijakého vlivu nemá. V jakém smyslu jest tudíž pravdivo, že energie všehomíra jest veličinou stálou? Přírodovědecká empirie nás poučuje, že mezi silami a jich účinky vládne jistý poměr, stálý a nezměnný, a na základě tohoto poměru lze nejenom zákony všeobecné stanoviti, ale i poměr tento číselně vyjádřiti a tak veškery zjevy, ať chemické, ať fysické na jediný princip pohybu mechanického uvésti. Vedle však sil fysických a chemických působí jistě i jiné příčiny mravní a rozumové, o nichž nám ovšem experimenty přírodovědy ničeho praviti nemohou. A tím zákon energie všehomíra není porušen, neboť ten nepraví, že nesmí žádná jiná příčina působiti než síla fysická, nýbrž že kdykoliv síla fysická účinkuje, výsledek musí býti mathematicky přiměřený.

K materialistům řadí se oni sensisté, kteří zcela důsledně své soustavě nejenom veškero intellektualní poznání popírají, ale i vůli na pocity smyslné, na soubor představ a p. uvésti se snaží. Dle Münsterberga není vůle ničím jiným než jistým „skupením pocitů.“ Dle Ziehena jest kon vůle „představa příčinné souvislosti mezi představou vlastního já a mezi jistým činem.“ Čím by se pak chtění lišilo od kteréhokoliv jiného vědomého konu lidského, Ziehen ovšem nepraví! —

Na řadu přichází t. zv. škola antropologická italského hmotaře Cesara Lombrosa. Lombroso a jeho stoupenci popírají svobodu lidskou nikoli na základě důvodů theoretických, a jako pravdu psychologickou, nýbrž, jak praví, na základě fakt — zločinů. Zvolilať si antropologická škola za předmět svého bádání zkoumati zločiny a zločince se stanoviska psychiatrického a vysvětlovati veškery lidské činy psychologicky. — Základem učení této „školy“ jest: zločin a vůbec každá chyba morální jest právě tak nemocí, jako choroby tělesné nebo duševní (choromyslnost), a tak byly by zločiny nikoli dílem svobodné vůle, nýbrž nutně vyplývajícími kony abnormalního, chorého stavu duše lidské. Nemíníme se „vývody“ této zvláštní školy šíře zabývati. Již dříve jsme byli ukázali, kdy a ve kterém případě možno tvrditi, že vášeň, která dosáhnuvši svého vrcholu, ovšem mravní nemocí se zváti může, užívání svobodné vůle úplně zamezuje; to

tehdy, kdy poznání rozumové jest vášní úplně zatemněno; v ostatních však případech, kdy poznání rozumové zcela zatemněno není, jest a zůstane každý čin svobodným. A proto se dostavuje lítost, hryzení svědomí, nikoli však u nemocí tělesných a duševních. —

Tím vyvráceny všecky námitky moderního determinismu. Několik jenom slov o poměru hypnotismu k nauce o svobodě lidské. — Veškery námitky, jež se proti svobodě vůle lidské činí ze stanoviska suggesce hypnotické jsou dle mého mínění, již tím bezpodkladny, že se dovozuje nutnost našeho konání z abnormalního, chorého stavu duše lidské, ve kterém ovšem rozum jest zatemněn a vůle omezena. Právě jakoby někdo z toho, že člověk chromý o berli chodí, dovoditi chtěl, že není člověku přirozeno o zdravých nohách choditi. A tím snadno jest vysvětlitelno, že zločin v hypnotickém spánku mediu suggerovaný, od něho ve bdění, kdy stav hypnose ještě trvá, nebo aspoň nervstvo jest rozrušeno, bývá vskutku vykonán a pod. [1])

Jak jsme pravili, má nauka o lidské svobodě důležitý význam nejenom pro psychologii a ethiku, ale i pro theologii, ať přirozenou, ať nadpřirozenou. Není však naším úmyslem s theologického stanoviska o vůli lidské pojednávati, a proto dotkneme se pouze mimochodem námitek, jaké staví se proti lidské vůli ze samé theologie. — Lze je všecky uvésti na tři skupiny: námitky čerpané z nutnosti spolupůsobení Božího při každém konu, námitky spočívající na Boží vševědoucnosti, a konečně námitky z prozřetelnosti Boží vše řídící. — Co se první týče, jest ovšem nutno působení Boží, kdykoli vůle naše počíná novou řadu činů svobodných. Důvod toho podává sv. Tomáš: „Cum voluntas non semper voluerit consiliari, necesse est, quod ab aliquo moveatur ad hoc, quod velit consiliari; et si quidem a se ipsa necesse est, quod motum voluntatis praecedat consilium et consilium praecedat actus voluntatis; et cum hoc in infinitum procedere non possit, necesse est ponere, quod quantum ad primum motum noveatur voluntas ab aliquo exteriori.“ [2]) — Při ostatních činech vůle fysické spolupůsobení Boží, je-li vůbec nutno [3]), svobody její nikterak neruší, neboť ačkoli působení takové je zevnější, není přece násilné nebo nutné; nedějeť se zajisté proti vnitřní náklonnosti vůle. Bůh zajisté působí s každou bytostí podle její přirozenosti a proto i na vůli působí dle povahy její, jež jest povaha příčiny svobobně se rozhodující. — Obtíž druhá, srovnati totiž svobodu vůle s Boží vševědoucností i vzhledem k věcem budoucím, zdála se již Ciceronovi tak nepřekonatelnou, že nemoha proti zjevné zkušenosti popírati svobody lidské, popřel vševědoucnost božskou činů, jež svobodné vůli lidské jsou vyhrazeny a tak, jak správně o něm dí sv. Augustin: „dum vult facere homines liberos, fecit sacrilegos.“ [4]) — „Duše zbožná však obojí vyznává a srovnává,“ praví dále svatý učenec. A vskutku z vševědoucnosti Boží žádného nebezpečí nehrozí svobodné vůli lidské. „Non propterea“, praví Origenes [5]) aliquid

[1]) Gutberlet. Philosophisches Jahrbuch 1890.

[2]) S. Th. de Malo, VI. in corp. art.

[3]) Resner, Philos. Schol., volumen II.

[4]) S. Aug. de civitate Dei, lib. V, cap. 9.

[5]) Origines, In epistol. ad Romanos.

erit quia scit Deus esse futurum, sed quia futurum est, ideo scitur a Deo, antequam erat.“ Jinými slovy: vševědoucnost Boží nemá se ku věcem budoucím způsobem předurčujícím, nýbrž následovně. U Boha mimo to není času, není napřed a potom a proto Bůh předzvídaje činy budoucí, vlastně vidí je všecky v přítomnosti. Krásně vyvrací námitku tuto sv. Augustin, srovnávaje pamět naši, jež do daleké minulosti se ponořuje a obrazy a dojmy dávno minulé nám v živé přítomnosti představuje, aniž by jejich minulosti a odestalosti rušila, s vševědoucností Božskou, která (žádným) neomezena časem do minulosti stejně jak do budoucnosti se vznáší.... —

Zajímavým a podařeným jest důkaz Schoppenhauerův, jímž ze samých principů scholastiky nutnost našeho jednání dovoditi se domnívá — „Operari sequitur esse“, tudíž jaká bytost, podstata nějaké bytosti, takové i činy z ní nutně (!) plynou. — Uvedenou větu lze ve dvojím různém smyslu bráti: buď bytí (esse) značí metafysický stupeň bytnosti (je-li totiž intellektualní, smyslná vegetativní atd.), a pak jest ve větě právě důkaz pro svobodu vůle lidské; neboť právě z toho, že jest člověk bytostí rozumovou, dokázali jsme, že jednání jeho musí býti svobodno, má-li z podstaty samé vyplývati. Nebo jest význam hořejší věty ve smyslu deterministů takový, že, ano jednání bytnosti odpovídá, člověk dle svých citů, dojmů atd. vůbec dle vnitřní náklonnosti a povahy nutně jednati musí. — Odpovídáme, že v tomto smyslu označený princip ani ve scholastice ani kde jinde platnosti nemá. Jest ovšem v jisté míře pravdivo, že člověk v jednání svém pravidelně dle vnitřní povahy, dle temperamentu, dle okamžité nálady atd. jedná, jak z toho však lze dokázati, že tyto podmínky jsou jedinou a adequatní příčinou nutnou lidských činů?

Nejpádnějším protidůkazem všeho determinismu jest ovšem nepopíratelné faktum, že popřením svobody lidské veškera zodpovědnost našich činů, veškeren řád mravní jak přirozený tak kladný naprosto byl by zrušen. A jako v praksi nejvíce snaha zbaviti se nepohodlného zákona mravního jest první pohnutkou a příčinou popírání svobody lidské, tak v theorii zcela konsekventně dovozuje větší část deterministů úplnou neodvislost všeho jednání a nemožnost úplnou stanoviti všeobecných zákonů mravních. Pouze nepatrná část deterministů snaží se, nemohouce se zjevným faktem bojovati, dokázati, že nutnost vůle lidské se dá i s odpovědností našich činů zcela dobře srovnati. To jsou však pouhé výjimky; daleko větší část přívrženců determinismu zcela otevřeně a důsledně zodpovědnost popírá. Neboť „nejsou-li motivy dostatečnou příčinou nějakého činu, nezbývá, než, nechceme-li připustiti možnost výsledku bez příčiny, svobodný čin nazvati dílem pouhé náhody; kdo však může býti zodpověden za dílo pouhé náhody?“ Tak zcela důsledně determinista V. Wundt[1]). Jiní z deterministů mluví ještě zřetelněji. „Jednání zůstává špatné nebo dobré pouze psychologicky, ethické zodpovědnosti není; špatné nebo dobré činy lze člověku připisovati tak málo, jako květinám jich krásu neb ošklivost!“ K takovým důsledkům na poli mravním dospívá důsledný determinismus. A aby už míra odporů byla dovršena, dovozují někteří z deterministů, že jediné popíráním svobodné vůle „řád skutečnosti“ a „spořádaný stav lidské společnosti“ jest

[1]) V. Wundt dle »Philosophisches Jahrbuch« 1890.

vysvětlen a umožněn. „Neboť," tak praví[1]) „spořádaný stav lidské společnosti nelze si mysliti bez možnosti cizí rozhodnutí aspoň přibližně předzvěděti, dle nich vlastní jednání zaříditi a na ně působiti." Po rozřešení námitek determinismu jest zbytečno na podobný důvod odpovídati; poukazujeme pouze na veliký rozdíl, jaký jest mezi jistým předzvěděním a pravděpodobným uhádnutím, mezi jistotou fysickou a morální; a o této může nanejvýše býti zde řeč. Mimo to nelze nepozorovati v celém „důkazu" velikého odporu; neboť, kdo mluví o „rozhodnutí", o „zařízení" vlastního jednání, o „působení" na jednání cizí a p., již fakticky i svobodu vůle lidské připouští.

Na otázku, jež se determinismu ihned naskytá, jak totiž lze vysvětliti všeobecné přesvědčení všeho lidstva o existenci svobody vůle, odpovídají někteří známou frází o „klamu smyslů" o „předsudcích", „vychování;" jiní, a podivno právě ti, kteří s velikou horlivostí snaží se setřásti výtku, jakoby nepohodlná jim mravouka byla příčinou popírání lidské svobody — považují „úzkoprsý egoismus", vlastní „budoucí blaho" podnětem ku tvrzení svobody vůle lidské. Dle Jodla jest dokonce „furor theologicus", příčinou „zavedení" svobodné vůle, dle jiných snaha theologů „nalézti nějakou příčinu moralního zla na zemi!" Vyvraceti směšné tyto důvody bylo by vskutku více než zbytečno. Směšnou a malichernou byla by vůbec celá nauka determinismu, kdyby právě popírání svobody lidské v praksi nebylo bez oněch hroznych následků, jaké má v zápětí každá nauka podvracející základy věro- a mravoučné. Čím více vniká i do širších vrstev snaha setřásti se sebe jho každého zákona mravního a dosíci klamné svobody osobní, tím více i popírání svobody lidské nalézá v nich ozvěny. A proto jest převeliké důležitosti důležitou pravdu tuto znovu a znovu rozumovými důvody osvětlovati a opět a opět poukazovati na vzácnost a velkolepost tohoto daru Stvořitelova, tohoto tajemství v řádu přirozeném. Právem zoveme dar svobodné vůle v jistém smyslu tajemstvím. Pohlédneme-li jen poněkud hlouběji na veškeren život lidský plný běd a utrpení, uvážíme-li, jak mnoho millionů rozumných tvorů v neznalosti nejdůležitějších pravd, ve hříších a vášních žilo a žije, jak mnoho ubožáků denně v nejkrutší bídě strádá, nejhroznější smrtí schází; a že vše to jest jenom následkem jednoho jediného hříchu, který první člověk s plným vědomím a ze svobodné vůle byl spáchal: nelze se nám ubrániti hlubokého dojmu, a sama sebou vzniká v nás otázka: není-li vše to než velkou obětí za jediný dar Božské milosti, za svobodnou vůli lidskou? Nemohli by všichni tito dosáhnouti cíle svého a své blaženosti právě tak, jak jí dosáhnou všechny ostatní tvory, jak nerozumné bytosti, které klidně, beze běd a hroznych utrpení duševních ve smyslných požitcích nalézají ukojení? Než nikoli, mnohem vyšší, daleko vznešenější cíl chtěl Bůh ve své dobrotivosti určiti člověku, cíl nadpřirozený, blaženost věčnou; ale dosáhnouti jí chtěl zůstaviti zcela svobodné vůli lidské: svobodnými činy, svobodnou vůlí má člověk se povznésti z prachu pozemského ku svému cíli, svobodná vůle jest onen dvojsečný dar, jehož volno každému užívati buď ku věčné blaženosti nebo — k věčnému zahynutí.

[1]) J. Wahn v »Zeitschrift für Philosophie u. phil. Kritik.«

Katolická protireformace na Moravě.

(Konkurenční, cenou 40 korun poctěná práce.)

Napsal Josef Finda. (Br.) (Dokončení.)

Jakkoliv tím, že dovoleno bylo synům selských rodin věnovati se studiím bohosloveckým, počal přírůstek kněžstva stoupati, přece počet kněží byl na diecesi tak rozsáhlou malý. Nemoha tudíž vystačiti kněžstvem světským, zřizoval horlivý náš arcipastýř kláštery a sice: jesuitské v Tuřanech (r. 1666.) a Těšíně (r. 1670.); kapucínské ve Fulneku (r. 1677.) a v Třebíči (r. 1684.); františkánské v Dačicích (r. 1661.) a Mor. Třebové (r. 1680.); servitský v Jaroměřicích; dominikánský v Boskovicích (r. 1682.); paulinský v Krumlově (r. 1658.).

Pro piaristy zřízeny kolleje v Kroměříži (r. 1658.), ve Staré Vodě (r. 1690.) a v Příboru (r. 1699.). Šlechetný šlechtic František z Berchtoldu založil ve Vratěníně klášter pro bosé Augustiniány (r. 1687.). Konečně založeny kláštery v Olomouci pro Voršilky (r. 1697.) a pro milosrdné bratry (r. 1710.).[1])

Tím nabýval horlivý biskup vydatné pomoci pro duchovní správu, jejíž ovoce jevilo se v brzku ve množícím se počtu návratů do lůna církve katolické a oživeném duchu církevním.

Jestliže toleranční patent r. 1781. přes to ukázal, že žijí ještě u nás potomci Českých bratří a lutheráni, jest to velikým důkazem pro neobyčejnou houževnatost a náboženský konservatism našeho lidu. Než skrovný počet církví reformovaných a lutheránských, které právě po r. 1781. povstaly, dokazuje, jak dílo katolické protireformace bylo vykonáno důkladně.

Vojáků po tuto dobu při katolické protireformaci užíváno nebylo, jako se dělo dříve za vlády obou Ferdinandů a potom za Karla VI. Někdy ovšem objevila se potřeba „užiti ramene světského“, poněvadž lid sám dlouholetými útrapami zdivočel a pustnul.[2])

Bohužel přiznati se jest, že přes všechnu horlivost Liechtensteinovu, kněžstva světského, řeholního i missionářů celkový stav církve kalolické byl v této době na Moravě horší nežli v Čechách a to zvláště v odlehlých hornatějších krajinách pohraničních na rozhraní Čech a Uher.

Po smrti Liechtensteinově (r. 1695.) stal se biskupem Olomúckým koadjutor jeho Karel Lothrinský (1695.—1710.). Činnost jeho velice byla znesnadněna jednak válečnými bouřemi hlavně v sousedních Uhrách, jednak také tím, že dána byla slezským nekatolíkům svoboda náboženská, čímž i zbytky nekatolíků moravských byly udržovány v odporu nadějí, že dosáhnou podobné svobody náboženské. Zmínky jediné zasluhuje rozkaz biskupův, aby faráři při ranních službách Božích po kázáních nedělních a svátečních vykládali hlavní články víry a při sv. přijímání přijímajícím nepodávali vína po přijetí Těla Páně, by tak zahladil stopy po bývalém přijímání pod obojí.

---

[1]) Rezek, dějiny Čech a Moravy nové doby II. str. 355.

[2]) Rezek, tamtéž str. 329.

Jak bylo praveno, protireformace před bělohorskou bitvou byla ryze církevní; od bitvy bělohorské nastala protireformace úřední, vykonávaná mocí státní, avšak více méně za podpory a souhlasu úřadů církevních. Počátkem století XVIII. nastává nová epocha protireformační. Na křídlech ducha času zanešeny k nám z ciziny nové myšlénky a soustavy: nejtužší vládní absolutism a gallikanism — ujařmení církve od státu. Zásady hlásané od tehdejších anglických a nizozemských filosofů, že stát nemá býti podřízen církvi, naopak že papež a církev mají podléhati státu, docházely vlídného sluchu nejen ve Versailu nýbrž také ve Vídni. Mimo to lákal kat. panovníky příklad knížat protestantských, kteří od doby reformace Lutherovy byli v zemích svých též ve věcech církevních nejvyššími autoritami. A poněvadž po bitvě bělohorské v zemích koruny české dosáhla moc panovnická svého vrcholu v ohledu politickém, patrna byla také snaha panovníkův omeziti právomoc církve na prospěch státu.[1]) Není tudíž divu, že církev pozvolna zbavována svobody a moci své. Tak protireformace vzata byla úřadům církevním úplně z rukou a vykonávána pouze orgány státními s neobvyklou dosud rychlostí a s nebývalou přísností. Kacířstvo předně bylo prohlášeno za přestupek státní (crimen contra statum, jako kdysi křesťanství v říši římské) a dle toho také s nekatolíky nakládáno. Kacířští učitelé, kazatelé a jiní svůdcové lidu, jakož i jejich přechovávači měli býti ihned zjímáni a dodáni soudu appelačnímu k vyšetřování. Udavači měli dostati za udaného kazatele 100 tolarův odměny, za chyceného 300 zl. rýnských. Podloudné dovážení kacířských knih do země mělo býti trestáno smrtí mečem, udavačům pak slíbena odměna za to a sice $^1/_3$ ceny zabavených knih. Dále ustanoveno, by každý poddaný, o němž se dokázalo, že upadl v kacířství, byl potrestán obecní prací jednoho roku, v případu pak, že by v bludu trval, trest se mu měl prodloužiti a zostřiti — vypovězením ze země. Následkem těchto nařízení císařských počala se také přísně vykonávati protireformace a to hlavně v krajinách pohraničních a hornatějších. Rodiny podezřelé z kacířství obecní prací trestány, by převrátily se ke katolické víře, brány jim nedospělé děti a dávány na výchovu rodinám katolickým, ovšem že na útraty rodičů. Mnozí z obviněných byli po mnohá léta žalářováni, jiní ze země vypovězeni aneb na galeje do Dalmacie zavezeni.[2])

Jak již praveno, vzata byla protireformace za Karla VI. úplně z rukou duchovenstva a vykonávána pouze orgány státními. Tím nezbývalo biskupům a duchovenstvu vůbec než toliko nepřímo pracovati na obrácení tajných nekatolíkův a utvrzování nestálých a vlažných ve víře a to zvláště horlivostí ve svých úřadech, horlivým kázáním a křesťanskými cvičeními, mírností, shovívavostí — a dobrým příkladem. Není tudíž divu, že dosti často vracely se do lůna církve katolické nejen rodiny dosud tajně protestanské nýbrž přistupovaly i rodiny židovské. Zdárný tento výsledek podmíněn byl také tím, že rozmnožován byl počet far a zakládány nové kláštery; tak založil nástupce Karla Lothrinského Schrattenbach (1711—1738) klášter kapucínský v Kyjově a obnovil kapu-

[1]) Rezek IV. str. 254.

[2]) Rezek, dějiny prostonárodního hnutí náboženského str. 68. etc. IV. str. 280.

cínský klášter a kostel ve Vyškově, založil klášter Trinitářů v Zašové a servitů ve Veselí na Slovácku.

Za Schrattenbacha konalo se také svatořečení mučeníka tajemství zpovědního, sv. Jana Nepomuckého (r. 1729.), a proto k větší úctě tohoto patrona našeho zavedl biskup ve své diecesi oktáv jeho svátku, aby byl důstojným způsobem světec ten ctěn a vzýván. Snaha Schrattenbachova, by druhý Jan a mučenník pro zpovědní mlčenlivost — totiž Jan Sarkander — byl prohlášen za blahořečeného, osvědčila se prozatím marnou.

Kalich utrpení, jejž za vlády Karla VI. pili tajní nekatolíci ve mnohých krajinách, stal se snesitelnějším, kdy žezla panovnického chopila se ruka Marie Terezie. I za této mocnářky vykonávána byla protireformace mocí světskou a to ještě horlivěji a účinněji, avšak prostředky mírnějšími. Příčina této horlivosti úřadů jest na jevě. Za pruských válek s vojskem Fridricha II. chodili také uprchlí protestanté z našich krajin a tajné své souvěrce podněcovali a u víře utvrzovali. I viděli tito ve hrabivém Fridrichovi svého vysvoboditele z útrap a svého souvěrce, pod jehož vládou klidně a svobodně náboženství své mohli by vyznávati. Proto velikou kladla Marie Terezie na to váhu, by zavládla mezi lidem poddaným jednota náboženská — ovšem jednota náboženství katolického — a tím aby se odvracelo nebezpečí hrozící dynastii spojením se nespokojených živlů nekatolických domácích s hrabivou mocností protestanskou v sousedství. Nicméně přese vši horlivost se strany úřadů krajských a vrchnostenských nikde nebylo užito přostředků násilných a pro soukromé vykonávání svých náboženských povinností nikdo nesměl býti trestán. Podezřelí z jinověřictví měli býti vyučováni kněžími katolickými, ano vládou dokonce nařízeno, by lid byl více poučován s kazatelen na křesťanských cvičeních a kázaními.

Cestou Josefa II. po Čechách a na Moravě tichá náboženská hladina poněkud se rozčeřila, any šířeny zprávy, že bude dána nekatolíkům náboženská svoboda, a tu tajní jinověrci zdvihali hlavy své dosud pod nátlakem okolností svěšené a hlásili se o svobodu náboženskou. Mnohem většího rozsahu nabylo vření náboženské selským povstáním r. 1774., kdy ubnětený lid mstil se nejen na svých utiskovatelích a jejich majetku, nýbrž i na katolických kostelích a farách vybíjeje je, vypaluje a bohoslužebné nádoby rozchvacuje a j. Nejvíce ruch nekatolický vzrostl na Valašsku, kde celé téměř obce přihlásily se za protestantské a žádaly pro sebe náboženskou svobodu. Aby byly upokojeny a církvi katolické zachovány, posláni byli k nim císařští visitátoři zejména probošt kapituly mikulovské Hay, potomní biskup královéhradecký a horlivý josefinista, jako byli ostatní. Tací sice náboženské nespokojence obraceli na víru katolickou, s druhé strany však zásadami josefinskými rvali ze srdce lidu mnohé zvyky a obyčeje náboženské, jež byly hluboce vryty v srdce našeho lidu.

Nedostatky při správě duchovní, jež tato císařská komisse seznala, a hnutí náboženské koncem vlády Marie Terezie přiměly panovnici, by tím účinněji se starala o duchovní správu v našich zemích, a proto zřízena nová biskupství v Čechách budějovické a u nás na Moravě brněnské, kdežto staroslavný stolec biskupův olomuckých povýšen za metropolitní (1777, 24. V.)

Visitující komisse Hayova a zřízení nových biskupství byly také posledním dílem protireformace vůbec a úřední — násilné — zvlášť.

Císařem Josefem II. zavládl v mocnářství našem zcela jiný, opáčný vládní systém, jemuž matkou byla reformace, pěstounem francouzští encyklopaedisté a sestrou nauka Jansenova — systém zvaný josefinismem dle císaře Josefa II., který naukám těmto, již za předchůdců na světlo se deroucím bránu otevřel a zcela za své přijal. Tolerančním patentem (r. 1781. udělena náboženská svoboda konfessi augsburské a helvetské, k nimž pak ihned přihlásili se oni, již dosud srdcem katolíky nebyli. Tím protireformace přestala stavši se tak nicotnou.

* * *

Církev a stát vykonaly svou povinnost, pokud mohly aneb chtěly, vzájemně se podporujíce, aneb svými silami a prostředky zvlášť pracujíce. Snaha jejich byla dobrá, úmysly aspoň u církve vždy nejčistší. Stalo-li se někdy něco méně vhodného a snad příkrého, nelze vždy to klásti za vinu čistému svatému úmyslu, kterým chtěli církvi katolické její majetek — duše ztracené — získati, jako spíše lidem, kteří vykonávajíce to mnohdy z mezí vybočili a tak pochybili. To nesrovnávalo se nikdy s úmyslem církve. Uchopila-li se církev protestantské zásady: „cujus regio, illius religio“, a jí se jala brániti opírajíc se o rámě světské, byl to pouze prostředek obranný, protiváha proti bujícímu protestantismu, který všemi možnými prostředky ponejvíce nespravedlivými a nekřestanskými na církev činil útoky.

Pohlížíme-li pak na protireformaci se stanoviska křesťanské morálky, tu církev má právo haeretiky, kteří křtem svatým stali se údy království Kristova na zemi — církve svaté — a pak od církve se odtrhli podrževše znamení nezhladitelné křtu svatého, do lůna svého vždy přiváděti — jako pastýř od stáda uprchlé ovce honívá i biče při tom užívaje, aby rozprchlé sehnal opět dohromady. I v této věci platí slova církevního velikána, učitele, filosofa a světce sv. Augustina, jež psal proti donatistům háje jimi násilného zakročení úřadů ve prospěch církve katolické.[1])

„Skrze milosrdenství Kristovo jsou takové zákony užitečny, ač se zdají býti protivny. Mnozí se jimi napravili a den ode dne napravují, ano jsou tomu povděčni, že jsou napraveni; čeho prve nenáviděli, to milují, a ty trudné zákony, kterým z nerozumu zlořečili, teď zmoudřevše rádi mají. Vždyť i lékař jest odporný pomatenému bláznu a otec nezdárnému synovi, onen když poutá, tento když bije; než oba v lásce to činí. Kdyby nedbali a zahynouti je nechali, byla by to shovívavost zpozdilá, ba ukrutná. Proč pak mají cizoložstva po zákonu trestána býti, svatokrádeže však nikoliv? Což pak to není horší, když duše Bohu nezachová víry, než když jí žena nezachová mužovi? Což nemá církev nutiti synů marnotratných, aby se navrátili, když marnotratní synové nutili jiné, by zahynuli? Což péči pastýřské nenáležejí ovce takové, které nebyly

[1]) Svoboda Marianské družiny II. str. 39.

násilně vyrvány, nýbrž lichocením odlouděny a cizím pánům zadány? A když se vrátiti zpečují, nemá se pohroziti jim bičem i také šlehnouti? Vždyť na křtu svatém jim toto znamení nezhladitelné vtisknuto! Hospodinu patří — nám patří, nekřtíme jich znovu, náš prvý křest jim platí! I císař svými zákony chce je v církev uvésti, nenechává blouditi a zahynouti!“

O. A. M. D. G.

Píseň havířů Myšlenky.

Cyrillu Ježovi.

Vola! Do lomů půjdem kovkopové,
kde kondor hrůzy chabá srdce klove,
kde kapky černé zvoní s šerých stěn,
jež rosou na osení hrůzy klíčící.

Nás nepodělí svaly balvanů
hrozící lebkám našim jako vzteklá luza,
ni temný hukot kraje bez květů.

Bludičky nesvedou nás v štoly slepé
ni v rej se nepustíme skalných vil,
znajíce chvějný osud našich Tomanů.

Labyrinth námi v skalách vytesaný
projdeme s chvatem, utlučeme hydru
a za jásotu hymen, chvalozpěvů
vyjdeme v bílý den na žírné lány,

kde rozvlní se Klasů oceán.

ŠLECHTISLAV. (Ol.)

Vady theorie Laplaceovy a vědecké pokusy je napraviti.

Napsal Josef Tomáš. (Ol.) (Ostatek)

Mlhoviny z dalekých prostorů přicházející vracely se častěji ke sluneční atmosféře, z počátku ji třebas i minuly, ale když objem její tělesy z bližších sfér se zvětšil, prostupovaly již nejvyššími vrstvami jejími, pozbyly pokaždé části rychlosti své, a při druhém, třetím, . . . n-tém návratu vždy nižšími probíhaly vrstvami, zvyšujíce rotační rychlost mlhoviny sluneční, až konečně i ony byly zcela od ní pohlceny.

A skutečně mnohé mlhoviny, které nyní pozorujeme, mají podobu spiralovitou, která velmi snadno se vysvětlí rázy excentrickými; fakta tato, zdá se, dosti odůvodňují důsledky dosud vyvozené.

V mlhovině sluneční, mezi tím co hmoty i objemu jí přibývalo, až poloměr její přesahoval daleko vzdálenost planety Neptuna, tvořila se podobně jako prve ve světové prakouli zhuštěná střediska, kolem nichž se hmota mlhoviny hromadila; z nových těchto středisek povstaly později planety. Abychom si věc zjednodušili, předpokládejme, že na každou oběžnici připadalo pouze po jedné mlhovině. Střediska tato však nezrodila se v týchž vzdálenostech, ve kterých kolem slunce kolují planety nynější, nýbrž u vzdálenostech mnohem větších. Spolu otáčela se kolem těžiště mlhoviny sluneční, jsouc podrobena přitažlivosti, odstředivosti a vztlaku aërostatickému, řídícímu se zákonem Archimedovým. Když se tedy někde utvořilo takové středisko hustější hmoty, kleslo poněkud hlouběji do atmosféry mlhoviny sluneční, čímž nabylo zároveň větší rychlosti rotační, nežli mělo prostředí, i ponořilo se tak hluboko, až vztlak aërostatický a odstředivost dosáhla rovnováhy s gravitací. Poněvadž se pohybovalo s rychlostí větší nežli prostředí okolní, přibíralo na dráze své nejbližší částky hmotné, čímž přibývalo mu jak objemu tak i hustoty. Odpor prostředí, kterým se hmota ubírala, byl příčinou, že dráha její měla tvar spirály, pročež hmota se blížila stále více tělesu centrálnímu, při tom ovšem na nových cestách svých novou kolem sebe hromadíc látku. Způsobem takovým většina původní mlhoviny sluneční přilnula ku tělesům putujícím, kdežto ostatek byl konečně ke slunci stržen, a mezi kroužícími oběžnicemi a sluncem objevil se prostor prázdný. Oběžnice se proto přiblížily ještě více ke slunci, poněvadž vztlaku aërostatického ubývalo s řídnoucím prostředím, až úplně přestal, když zbytek mlhoviny splynul se sluncem. Jakmile se to stalo, podléhaly oběžnice již jen přitažlivosti a odstředivosti, a vzdálenost jich od ústředního tělesa zmenšila se do té míry, až obě síly ocitly se v rovnováze.

A tu si vysvětlíme velmi snadno, proč planety otáčejí se kolem svých os ve směru souhlasném s oběhem okolo slunce. Mlhovina sluneční totiž, kterou procházely, měla přirozeně větší hustotu ve vrstvách spodních, nežli v horních, a tudy tělesa mlhovinou kolotající potkávala se s nestejným odporem jejím; pohybujíce se rychleji, musila přemáhati větší odpor se strany ke středu slunečnímu obrácené, nežli na straně odvrácené, a výsledek byl, že tělesa uvedena byla v rotaci směru souhlasného se směrem, v němž obíhala kolem slunce.

Abychom vysvětlili, proč se otáčejí Mars a Saturn s rychlostí menší, nežli kolem nich obíhají tělesa k nim se družící, jest uvážiti třeba ještě toto: Odpor, který bylo oběžnicím se tvořícím přemáhati na dráze mlhovinou tělesa ústředního, zasahoval pouze vrstvy nejvyšší; neboť jen tyto vrstvy bezprostředně sousedily se hmotou vzdorující, pročež na ně pouze působila výslednice nestejných odporů prostředí, uvádějíc je takto v rotaci rychlejší, nežli se pohybovaly vrstvy spodní. Hmota ve středu mlhoviny planetární byla ještě v klidu, když už vrstvy horní se otáčely, a přiváděna byla znenáhla v pohyb tím, že následkem kondensace vrstvy horní klesaly níž a níž a pohyb svůj též částicím vnitřním sdílely. Vzniklo-li tedy ve vrstvách vyšších jedno nebo více zhuštěných středisek — budoucích to družic planety —, pohybovala se střediska rychleji než ústředí oběžnice, a když, zvětšivše objem svůj pro stále řídnoucí prostředí, jehož zbytek konečně přitáhla k sobě oběžnice, ve drahách spirálovitých přiblížila se více ku středu planety, aby vyspěla pozvolna ve družice její čili měsíce, pak není divu, že některý měsíc zachoval si rotaci zrychlenou, kterou získal v době svého vzrostu, kolotaje ještě v řídké mlhovině. Odtud asi rychlejší rotace měsíce Foba nežli planety Marsa, rychlejší oběh kruhů Saturnových nežli Saturna samého. Že však si nezachovaly všechny družice rychlosti větší nežli mají planety jejich, vysvětlíme si tím, že nepovstaly asi z mlhoviny jedné, nýbrž že se utvořila přečetná střediska v atmosféře oběžnice, která se navzájem přitahovala, narážela na sebe, dohromady se slučovala v jeden celek, při čemž nezřídka, ano můžeme říci, pravidelně asi měnil se směr i rychlost rotace; byly-li však okolnosti velmi příznivy, jako snad u družice Foba a pásu Saturnova, zachovala si tělesa ta původní převahu rychlosti rotační nad oběžnicí samou.

Theorie Laplaceova o hmotných pásech, které se od ústředního tělesa odloučily, skutečnosti odporuje, ačkoli je zásadně úplně možna; pásy by se byly jistě vytvořily, kdyby nebyl nastal jiný pochod, který vzniku jich buď zabránil, anebo pásy již vzniklé zničil. Dříve totiž, nežli odstředivá síla tolik zmohutněla, že by se byla část hmoty od ústředí odštěpila v podobě pásu, začala se vyvinovati zhuštěná střediska, která pásy hned v zárodku již bořila a pohlcovala. Výjimkou však je snad pás, který se nejprv utvořil; vznikl totiž dříve, nežli v mlhovině sluneční povstala kondensační střediska, a nejkrajnější oběžnice Neptun zrodila ze z pásu tohoto podle Laplaceova názoru; pročež vykonává Neptun rotaci kolem osy od východu k západu, a měsíc jeho obíhá směrem týmž. Ostatní oběžnice a družice pohybují se od západu k východu, poněvadž se nevyvinuly z takových pásů jako Neptun, nýbrž z kondensovaných středisek prvotní mlhoviny.

Že doba rotace kolem osy u měsíce zemského rovná se době oběhu kolem země, vysvětlí se účinkem slapů čili dmutí, která na něm vzbuzena byla mocnou přitažlivostí zemskou; neboť lze předpokládati, že rotace jeho hned původně nebyla o mnoho rychlejší, a že tedy nebylo třeba přílišné reakce pohyblivého povrchu jeho, by doba rotační uvedena byla v souhlas s dobou oběhu kolem země. Mimo to není důvodu, proč by nynější rychlost otáčivá měsíce byla již existovala, kdy měsíc byl ještě mlhovinou; spíše se dá mysliti,

že když postupnou kondensací na luně povstala moře a souš, teprve tehdy mocnými příboji vln mořských, přitažlivostí zemskou rozpoutanými znenáhla dosaženo zmíněné jednostejnosti. Vlny příboje na měsíci vzbuzené byly pravděpodobně 90kráte mohutnější, nežli které na zemi gravitace sluneční vzdouvá; nad to je moment setrvačnosti, měsíce mnohem menší nežli země, takže malá poměrně hmota luny nemohla klásti nárazům vln oceánu dostatečného odporu, a proto rychlosti rotační ubývalo, až se vyrovnala úplně rychlosti nynější.

Theorii, jak ji Laplace vypěstoval, působí nesnáz odchylky drah jednotlivých oběžnic a družic jejich od rovníkové roviny sluneční; neboť kdyby se theorii jeho mělo vyhověti, musily by roviny drah všech planet a měsíců jejich býti s aequatorální rovinou sluneční identické. Za to však dobře odůvodňuje ony inklinace nauka Braunova. Kondensovaná střediska v původní mlhovině sluneční nepovstávala jen na jistých místech s výlukou ostatních, nýbrž mohla se tvořiti a též asi se tvořila v rozličných šířkách zeměpisných i vzdálenostech ode středu mlhoviny.

Též jiné ještě úkazy hvězdnatého nebe velmi dobře se dají srovnati s kosmogonickou naukou P. Brauna, S. J., a velmi ji doporučují. Pěkně se podle ni vysvětlí, proč pásmo rovníkové na slunci a oběžnici Jupiteru rychleji se otáčí kolem osy nežli pásma od rovníku vzdálenější; rovněž odpadá i nesnáz, kterou působí učencům rotační rovina měsícův Uranových téměř kolmá k rotační rovině planety.

Stadium, ve kterém nyní trvá slunce, prodělaly pravděpodobně všechny oběžnice i družice, ovšem v dobách nestejných. Jupiter zdá se, že má ještě část vlastního světla, což dobře se shoduje s obrovskou jeho hmotností. Vysoká teplota slunce, kterou mnozí udávají na 60.000° C. na povrchu, uvnitř pak daleko vyšší, je s to, aby slunci ještě po mnoho milionů let zachovala vlastní světlo; ohromná temperatura udržuje se na slunci smršťováním čili pozvolnou kondensací hmoty jeho, z valné části ještě plynné. Přirozená však tato pec vychladne jednou přece, poněvadž množství tepla, které se neustále vyzařuje do studeného prostoru světového, pro slunce jest již ztraceno a nikdy se kondensancí z ú p l n a nenahradí, tak že konečně slunce čeká týž osud, který již oběžnice jeho dávno stihl; ovšem třeba tu míti na zřeteli, že soustava sluneční spějíc na dráze své prostory světovými do nových a nových končin, může doznati změn a převratů lidskému duchu nepředvídaných — konec světa od Krista Pána předpověděný může přirozeným způsobem se dostaviti, aniž je snad potřebí bezprostřední intervence všemohoucího Boha.

Proti konci světa namítají všelijací lživědátoři velmi mnoho. Vzpomeneme aspoň těch, kteří tvrdí, že byť slunce a s ním veškerá soustava planetární někdy pozbyla vlastního světla a tepla, přece je možno, že slunce nabude opět předešlého stavu. Je totiž patrno, že všechna tělesa nebeská nevyhasnou najednou; přijmeme-li tedy, že by slunce někdy vychladlo, zůstane ještě mnoho těles v žáru. Paprsky jejich rozšiřujíce se na vše strany, přicházejí až do nejkrajnějších končin světa. Na pomezí prostoru světového se odrážejí, odrážené se protínají, tvoříce tak světelná i tepelná ohniska, roznítí se znova, prodělá opět předešlý proces, a tak se to bude opakovati neustále.

Avšak tento názor materialistický, obhajující věčnost hmoty, jest naprosto zamítnouti. Vždyť pouze některé z paprsků, které stálice vysílají, mohou doniknout až ku pomezí světa a to již nadmíru seslabené, odrazíce se pozbudou ještě více energie, tak že ohniska beze vší pochybnosti nebudou míti tolik žáru, aby ohromná hmota vyhaslého slunce mohla jím býti rozžhavena. A bychom i připustili, že je to možno, poněvadž je stálic množství nespočetné, a z mlhovin snad nové ještě světy se vyvinou, přece lze považovati za jisto, že tolik tepla se v ohniskách oněch nesoustředí, aby slunci vrátilo všecku energii, které bylo vyzařováním pozbylo. A proto buď jak buď, nevyvratnou pravdou zůstanou slova Božského Spasitele: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou".

Duchovenstvo a sociální otázka.

Napsal Vlad. Běhal. [1])

Kdož vida, jakými přímo divy proukazuje se doba naše vědeckého pokroku a jakáž úcta, pohlédni kam pohlédni, vzmáhá se ku plodné činnosti na poli věd, umění a průmyslu, mohl by se ubrániti krutých pocitů, patře na rozbouřené a rozervané poměry doby přítomné, patře na vášnivý boj, který vede se na celé čáře se strany ujařmeného a zuboženého proletariátu proti nenasytnému a zpupnému kapitalismu? Právem přirovnávají se společenské poměry hladině vodní. Padne-li kámen do vody, utvoří se kruh, který šíří se dál a dál, až rozčeří se celá hladina. Lidská společnost — toť hladina vodní! I dnes lidstvo rozčeřeno. Vlny šlehají vysoko. Kterým kamenem lidstvo rozvlněno? Jest to sociální otázka, kámen těžký, objemný. Tvoří se kruhy vln, jež šíří se dál a dál . . . Poměry sociální řítí se osudným kvapem ku své katastrofě, již mnozí vítají jako ranní červánek dávno želené lepší budoucnosti, v němž však jiní spatřují hrob všech svých rozkoší a požitků. Bude-li ta budoucnost lepší nebo horší, neví nikdo pověděti, jakož i to ne, stane-li se změna násilím, krví a mečem, aneb mocí idee, mírnou cestou zákona a řízení lidského, zda kultura na světě má pokračovati až k ideálům na ten čas neuskutečnitelným nebo má-li býti pokrok lidstva pouze jednostranný a přes všecky dnešní velkolepé pomůcky jež práci a styk usnadňují, bída věčným průvodcem největšího dílu člověčenstva.

Rozmanité jsou otázky, které obíhají dnes životem společenským. Jsou otázky osobní, týkající se osudu osob jednotlivých; jsou otázky rodinné, na nichž závisí blaho nebo bída rodiny; jsou také otázky vzbuzující zájem obcí,

[1]) Kromě novinářského materiálu použito hlavně pramenů: Dr. Neuschl, Sociologie díl I., Kolb, Sociale Frage, Theol. prak. Quartalschrift. M. Weis, Die Aufgabe des Clerus in social-politischer Hinsicht. Vrbovy spisy, Dělnictvo v boji za svá práva, Boj proti klerikalismu, Soc. demokratická spol. W. Blaikie, Lepší dnové dělníkům, J. E. Manning, Věčné kněžství Encyklika sv. Otce, O otázce dělnické.

zemí, jsou otázky týkající se celých říší, a možno konečně mluviti i o otázkách evropských, na nichž závisí osudy Evropy; tyto všechny jsou důležitými, význačnými otázkami; co však jsou všechny otázky tyto u srovnání s otázkou sociální?

Otázka sociální netoliko pojímá v sobě v jistém vzhledu všechny otázky ostatní, ano ona je velikou měrou převyšuje; ona týká se blaha a bídy jednotlivce, ona týká se blaha a bídy rodin, obcí, zemí i říší, na ní závisí blaho a bída Evropy právě tak jako Ameriky a ostatních dílů světa.

Přirozeno tudíž jest, že otázka tato, ježto tak všeobecnou jest, největší těšíc se pozornosti, předmětem jest snah všestranných. Každý téměř rozluštěním jejím se zabývá a konečné rozhodnutí jak s bázní tak s dychtivostí očekává: učenci jednotlivě i společně na odborných kongressích, tábory lidu, sbory zákonodárné i poradné sbory panovníků, — zkrátka vše věnuje se otázce sociální a specielně dělnické.

Jest však otázka sociální také otázkou, jež duchovního se týká? Jest otázkou, jež do chrámu Páně patří? Tak mluviti znamená tázati se, zda kněz srdce smí míti pro blaho a žal lidstva; tak mluviti znamená tázati se, zda lidstvo ve svých bídách, ve svém zoufalství, ve svých trampotách útočiště bráti má k učitelské stolici pravdy, ku chrámu Páně!

Vyskytují se však v dobách dnešních lidé, kteří odvolávajíce se na výrok Kristův, že království Jeho není královstvím z tohoto světa, obmeziti usilují činnost duchovenstva na činnost čistě duchovní, na kostel a zapovídají mu do věcí mimo kostel stojících se míchati. To nutí nás, bychom v následujícím uvážili o stanovisku duchovenstva katolického k sociální otázce!

* * *

Zdá se věru na první pohled podivným, co smí v sociální otázce spolučiniti kněz a dělník? Jest snad kněz podnikatelem, prácedárcem, jest snad kapitalistou, majitelem továren, dolů a rozsáhlých průmyslových podniků? V takovém poměru ovšem kněz a dělník vůči sobě nežijí a nikdo tudíž nemůže očekávati, že by v této příčině kněz mocně zasahovati mohl do osudů třídy pracující. Vždyť dle slov Krista Pána, není království Jeho královstvím z tohoto světa! Jiné tudíž jest pole, na němž se kněz a dělník v otázce sociální scházejí.

Co jest otázka sociální? Jest to otázka, jak léčiti zla nynější společnosti, která vznikají z poměrů národohospodářských naší doby a s nimi souvisejí. Jinými slovy: jest to otázka, jak přetvořiti spolužití lidstva v lepší, spokojenější a šťastnější, by všichni ve svém postavení šťastnými se cítili a byli. Kde však vězí kořeny nynějšího neštěstí sociálního, kde původ svůj mají choroby společnosti moderní?

Hlavní příčinou neštěstí nynější společnosti jest, že pilíře řádu mravního v životě veřejném jsou až v nejhlubších základech otřeseny. Ti, kdož nynější budovu společenskou, společenský řád vystavěli, povrhli zjevením, zavrhli kámen úhelný, Krista Ježíše, na němž jedině založena býti může budova pevná a trvalá, odhodili víru, že Bůh stále svět řídí a zachovává, nebo aspoň ji seslabili, zavrhli větu, že člověk v životě veřejném právě tak Bohu pod-

řízeným, poddaným a zodpovědným zůstává a těmitéž zákony říditi se musí, jako v životě soukromém. Moderní věda nezná lásky k Bohu, nezná lásky k bližnímu; v sobeckém, egoistickém blahobytu, pohodlí a požitkářství nejvyšší cíl člověka nalézá; moderní věda zapomínajíc, že právě pospolitost, společné jednání bytí a pokrok člověčenstva podmiňuje, že jen vzájemná podpora, vzájemná náklonnost a vzájemné se obětování existenci jednotlivců a celých národů udržují, popírá hřích prvotný, dogma to, jež krvavými literami zapsalo se v děje lidstva, popírá i společný původ a tím solidaritu člověčenstva, jež tak vznešeně tlumočí božské nauky Církve svaté.

A následků zhoubných zásad moderní vědy plnou měrou pociťuje doba dnešní. Jako široký, hluboký proud valí se chudoba, bída a stonásobný žal veškerým člověčenstvem. Duch nepokoje a vzpoury proti stávajícímu řádu, staviteli bezbožnými stvořenému, razí si cestu světem celým. Úžasny sice jsou vynálezy doby naší; než stali se lidé proto spokojenějšími, šťastnějšími a mravnějšími, mají více chleba, více peněz? Právě naopak; bída umenšena nebyla, ano úžasně vzrostla, několik málo lidí ještě více zbohatlo, ohromné množství ještě více zchudlo. Požehnání hmotného pokroku proměnilo se v kletbu. Společnost, neznající lásky k Bohu, neznající lásky k bližnímu, stává se kořistí egoismu, do nového padá barbarství. Spravedlnost se zašlapává, mravy lidu divočí, a nárok a žádosti jeho rostou. Ejhle! Toť společnost bez Boha! V tato smutná místa přivedla společnost domněnka, že možným jest blahobyt národohospodářský toho kterého národa bez důkladného vzdělání náboženskomravního, v ta místa přivedl společnost úpadek náboženství, božských nauk Kristových, základu to celého řádu mravního!

Není tudíž divu, že volání o pomoc a záchranu ze všech míst, ze všech částí světa civilisovaného doléhá k uším našim. Nastává otázka: Jak se může pomoci? Odkud očekávati lze pomoci vskutku blahodárné?

Otázka sociální, co podstaty se týče, má sice základ velmi materialní, přece však není otázkou čistě oekonomickou a ještě méně čistě politickou, nýbrž v základě a celou podstatou jest otázkou m r a v n í, otázkou totiž nutného náboženskomravního obrodu společnosti křesťanstvím a jeho věčně platnými zásadami. Jestliže tedy zla nynějších poměrů společenských kořen svůj mají v tom, že při budování nynějšího řádu společenského opovrženo bylo zjevením, božskými naukami Kristovými, základem to přepevným a na věky trvalým, pak nelze jinak zla ve společnosti nynější vymýtiti, než když společnost vrátí se k božským naukám Kristovým, které již jedenkráte mravní silou svou zachránily starý věk z mravní hniloby a nového života schopnými učinily národy již za ztracené považované.

Právem tudíž píše Ratzinger v díle „Die Volkswirthschaft“:

„Obrat k lepšímu národnímu hospodářství jest věcí nemožnou, dokud národové z duševní a mravní anarchie nebudou vysvobozeni.

Rozum a srdce, duch a mysl musí stejnou měrou vzdělávány býti; nauky křesťanské musí opět ideály a zájmy národů pronikati a jim panovati, a pak teprve vrátí se společnosti bývalá mravní energie a síla, jíž by nebezpečným úskalím jak bohatství tak chudoby šťastně se vyhnula, nemravný pře-

pych a znemravňující bídu odstranila a v křesťanské lásce trvanlivou pásku jednoty a sjednocení nalezla. Z lásky sama sebou se vyvine svoboda; čeho revoluce marně se domáhá: svobody, rovnosti, bratrství, samo sebou křesťanským národům se dostává. V křesťanské lásce, v křesťanské svobodě, v křesťanské práci, v jednotě lásky, práce a svobody spočívá program reformy nynější společnosti, spočívá možnost nových pokroků civilisace a kultury.“

Mravní tedy obnova společnosti v duchu Kristově jest věcí nejpřednější a nejdůležitější; nemožno věru naléhavějšího vybídnutí času si mysliti než ono, kteréž připomíná důrazně a rázně hlásati světu nerozborné, vznešené pravdy sv. evangelia. Strážkyní pravd těch jest Církev sv., hlasatelem jich jest kněz katolický.

Kněží zajisté jsou spolupracovníky Božími [1]) na poli světovém a na vinici církevní. Jsou oráči, [2]) rozsévači, [3]) ženci. [4]) Kněžstvo jest povinno zbrázditi úhory národův a vysekávati kořeny nevěry [5]), které pluhu vadí. „Učinil jsem tě mlatebným vozem novým, se zuby troucími; mlátiti budeš hory a setřeš je a pahrbky jeho v prach obrátíš. Převezeš je a vítr zanese a vichr rozptýlí je. [6]) Kněží jsou rozsévači, kteří sejí semena Slova do všech zemí a podle veškerých vod. [7]) Jsou ženci, s pláčem jdou světem neúrodným a odumírajícím, kteří však přijdou jednou s radostí, nesouce snopy své. [8])

Jest tudíž nejpřednější a nejdůležitější sociální úlohou duchovenstva: kázati světu neohroženě vznešené nauky sv. evangelia, zákon Boží, jehož podkladem je pravda a spravedlnost. Pravda a spravedlnost prokvasiti, proniknouti musí naskrz život lidský. Nemá býti ani myšlenky, žádosti, slov, ni skutku, jemuž mravní pohnutkou by nebyl zákon Boží. Chce-li kdo mravně dobrého a tudíž svatého cíle dosáhnouti, ať pro sebe ať bližního jednotlivě i pro celek, jest mu chápati se takových myšlenek, žádostí, řečí a skutků, které se zákonem Božím se srovnávají. V tom právě zakládá se ono velkomyslné snažení náboženské, toť vznešenost života našeho, toť kvas, který všechen život soukromý i veřejný proniknouti má. Je-li tedy hlásání slova Božího nejpřednější povinností kněžstva, tu musí z povinnosti této vyvinouti se všechny ostatní jeho povinnosti vzhledem k societě a otázkám jí hýbajícím. Má-li se zajisté duchovní starat, by nauky jím hlásané nezůstaly v lidstvu beze skutků, nýbrž by vnikaly do srdcí věrných a tam hluboké zapustily kořeny, tu nezbytným jest, by vpravil se ve způsob myšlení lidu, by všímal si jistých časových proudů a aby za předmět své kazatelské činnosti vybral si především ony pravdy víry, které nejvíce napadány a tupeny jsou, které nejčastěji se zanedbávají a šlapou. Tak vykládali sv. apoštolé slova Krista Pána: „Euntes docete omnes gentes“, [9]) tak vykládali je sv. Otcové, jak historie Církve sv. nás o tom poučuje. Zcela správně pravil tudíž msgr. Rad. Tedesch na sjezdu katolickém ve Fiesole 1896: „Třeba konečně, aby kněz vzal účast v životě sociálním. Poslání jeho obsahuje v sobě všechny formy života lidského, tak jak je obsahuje všechny pravda, jíž on jest nástrojem, víra, jíž on jest tlumočníkem, mravnost, jíž on jest obhájcem. Jemu připadlo poslání jak eminentně sociální — a povinností jeho jest plniti

[1]) I. Kor. 3, 9. — [2]) I. Kor. 9, 10. — [3]) Marek 4, 14. — [4]) Jan 4, 38. — [5]) Žid. 12, 15. — [6]) Is. 41, 15—16. — [7]) Is. 32, 20. — [8]) Žalm 125. 5—7. — [9]) Mat. 28. 19.

je za cenu největšího namáhání, největších obětí, — tak spolučiniti v žití sociálním, aby byl jeho duší a jeho formou, následuje Krista v tomto životě.“

Již tedy ono právo, které kněz od Boha dostal, mezi lidem pravdy Boží hlásati a šířiti, lid učiti a vésti, opravňuje kněze, by všímal si potřeb a tužeb lidu svěřeného, by pozorností náležitou věnoval otázkám, které societou lidskou obíhají. A povinnost tuto věrně plniti jest potřeba obzvláště vůči třídě pracující více než vůči kterékoli třídě lidské. Pro ně zajisté určeno jest ono radostné poselství: pauperes evangelizantur. A jestliže radostné to poselství, přinášející útěchu potřebnou duším, jakož i světlo pravdy, člověku každému dobrodiním jest neocenitelným, tu dvakráte zajisté větší ceny to má u třídy pracující. Žádná třída lidská necítí bolestněji zlého stavu doby přítomné. Zaměstnáni těžkou a namáhavou prací trpí na těle, starostmi a svízeli kormoutí se jejich duch. Nesnáze, zápasy a pokušení hrnou se na ně se všech stran. Jaké tu statečnosti jim třeba, aby bouře a jitření, které na světě zuří na celé čáře, neopanovaly také srdcí jejich, by nevznikaly ze srdcí jich jako sopky vášně a skutky násilné! A hle, tu přichází kněz a podává jim ruku ochrannou, podává jim lék nejjistěji účinný proti neduhům, které objevily se na světě pro hřích prvních rodičů. Hlásá jim: „Nejsi opuštěn! Máš Otce nebeského, který volá skrze Syna Svého, bratra všech lidí, ztracené a opuštěné dítky své zpět, který ráduje se z jich návratu jako hospodář, jenž se slzami zasévá símě, vrací se však s bohatou úrodou k domovu! Vzmuž se! Otec tvůj skonejší potřeby tvé. On posilní tě k boji, on zmírní zármutek tvůj!“ A důvěra, že Bůh všechny věci řídí k našemu dobru, ulehčuje dělníku každému; zla přítomná nezdají se mu již nesnesitelnými, břímě mnohé stává se mu lehčím. Namáhání, zmítání od časného rána do pozdního večera stávají se životu jeho paprsky a světlem nebeským. Každé ozývající se reptání jeho potlačuje se v něm vědomím, že má vykonati práci a úkol, Otcem nebeským uložený.

Knězi náleží působiti, by mezi zaměstnavatelem a dělníkem panovala shoda přátelská, vzájemné sympathie. Nejen zahradě, ale i dílně jest třeba slunečna a tepla, by v ní kvetlo a dařilo se, co od ní se požaduje. Laskavost a vlídnost pánova, toť má býti sluncem jasným a mile hřejícím, úslužný, poctivý a bezúhonný duch dělníků, toť má býti vůní a krásou, již slunéčko v zahradě způsobuje. A jako vlídný zaměstnavatel podobá se slunci zářivému a blaze hřejícímu, tak zase hrubý a neurvalý pán podobá se krutému mrazu v zahradě. Vše pod ním vadne, tuhne, mrzne, a dělníku pod ním tak těžko jednat správně jako květině, by kvetla pod jinovatkou! A tak působením kněze šlechetného na všech stranách vzrůstá klid, spokojenost a štěstí. Kněz nejlépe zajisté působiti dovede na srdce každého člověka, on vítá a přijímá ho vstupujícího na tento svět, on doprovází a žehná člověku na cestě z toho světa. Proto také on nejlépe zná tužby a potřeby lidu svěřeného a strádajícího. Jestiť z lidu a pro lid; s lidem ve stálém styku jsa, podíl má na všech strastech a radostech života jeho, ku knězi chodí lid v radostných a bolestných událostech, ku knězi chodí pro útěchu a radu, jemu ve zpovědnici otevírá celé nitro svoje. A tu ptám se nyní, kdo více povolán jest k tomu, by lid vedl a poučoval, nežli kněz? Nikdo! A že lid to chce a že si to přeje, do-

kazuje upřímná láska a oddanost jeho k tomu knězi, který na půdě zákona Božího mezi lidem se pohybuje, lidu pomáhá, lid upozorňuje a varuje, poučuje a vzdělává.

Jiné ještě však jsou okolnosti, které přímo nutí kněze obírati se otázkou sociální, má-li zůstati a býti přirozeným vůdcem lidu.

Cítíme všichni, že jsme na nepravých kolejích; lomcujeme se a drkotáme po dráze nerovné. Více to cítí ubohý dělník, jehož údělem jest ustavičné strádání a nouze. Ký div, že zmítá jím zákeřná zimnice, jež oddechu a pokoje mu nedopřávajíc utlumuje city jeho, čímž srdce jeho méně přístupným se stává slovu Božímu, věčné pravdě. Lstivý duch převratu dovedl ovšem toho vykořistiti pro zhoubné své záměry a plní srdce to takovými ideami a theoretickými zásadami, jež proudy křesťanské buď znásilňují, aneb jim úplně odporují. A zásady takové, mnohdy absurdní a bludné tak srostou s člověkem stále strádajícím a proto rozmrzelým a urputným, že pevný a nerozlučný téměř činí svazek s celým vnitrem, s celou duší jeho. Člověk takový, jako by rozumu neměl, jest pro ostatní vše takřka ztracený; žije jen pro idee a zásady své bludné, ty kodexem jsou celého života jeho! Zásadám těm věří pak tím více a tím pevněji, vyskytnou-li se lidé nesvědomití a nepoctiví, kteří využitkujíce okamžitého zaslepení člověka takového, ubožáka toho v zásadách nesprávných utvrzují a mu pochvalují. A právě tyto zásady, týkající se ponejvíce otázek národohospodářských a socialistických, lhostejny nesmí býti tomu, kdo pokouší se o cestu do nitra, do duše člověka takového. Víme zajisté z vlastní zkušenosti, jak nám bývá, když nějaká starost nebo otázka nám na srdci leží. Pro nic jiného nemáme smyslu; všecka duševní činnost soustřeďuje se v otázce nebo starosti té. A můžeme jak chceme a čím chceme starost onu zaplašovati a mysl svou jinam obraceti a takřka násilím vynucovati si jiný předmět myšlení, mysl naše přece vždy, i když ne hned, vrací se k myšlence původní. Co pozorujeme na sobě, totéž přihází se u druhého. Zaujme-li někoho starost, neb cokoliv jiného důležitého, tu mnohdy netoliko bývá marna snaha naše mysl člověka toho v jiný směr obrátiti, nýbrž spíše podrážděn bývá člověk takový a uráží se, snaží-li se kdo přivésti ho na myšlenku jinou. Nemůžeť pochopiti, že není údělem druhého, co nitrem jeho, jeho duší zmítá. A podobně jest tomu u člověka, jehož mysl přeplněna jest přerůznými otázkami národohospodářskými, jak tomu v dobách nynějších zvláště u třídy pracující, třídy s dosavadním řádem společenským nejvíce nespokojené. A chceme-li mysl člověka takového uklidniti a ho do klidných kolejí zavésti, pak nezbývá, než týmiž prostředky na mysl jeho působiti, jich duchu se akkomodovati a jim přicházeti vstříc tím, co mysl jich zaměstnává a tím přístupu si zjednati do srdcí jejich. Chce-li tudíž duchovní důvěry lidí těch si získati, pak nezbytně jest mu zapotřebí, by snížil se k tomu, co mysl jich zaměstnává, totiž k otázkám národohospodářským, k otázce sociální, by dokonale je ovládal a rady a pomoci poskytnouti mohl lidu otázkami těmi se obírajícímu, aby z cesty práva a spravedlnosti nezbloudil v cestu násilí a revoluce všeobecný pořádek ohrožující.

Mimo to žijeme v době, které není v dějinách rovné. Jdeť o skutečné zlo, jež zapustilo hluboko kořeny a každým dnem šíře větve svoje roz-

kládá; jest to dalekosáhlé rozpadávání se některých článků víry, jest to úžasná nevěra v řadách bohatých i chudých, vzdělaných i nevzdělaných. Toť ovoce neblahého liberalismu, jenž heslo vydav „Společnost bez Boha“ vytvořil společenský řád na atheismu a oddělil národohospodářské a společenské nauky od dogmat a vznešené mravouky křesťanské. A poněvadž socialismus, zplozenec liberalismu, do průlomu takto učiněného se vrhl, stal se hroznou mocí, která den ode dne stává se větší a nebezpečnější a zvláště mezi dělnictvem nezkušeným se šíří. Zášť neukrotitelná proti křesťanství a Církvi sv., popírání Boha, nesmrtelné duše, vědomí života posmrtného, hlavně však tupení duchovenstva katolického, tyto hrozné hříchy sociální doby naší, hlavním bodem jest programu židovské sociální demokracie, jež skvrnou a hlízou nejnebezpečnější a nejstrašnější jest století devatenáctého. Vezměte do ruky časopisy sociálně-demokratické a pravda tato se vám potvrdí. Nemožno čísti větších nesmyslů, nemožno býti většího, ďábelštějšího a zvrhlejšího na cti utrhání stavu některého, jako se děje stavu duchovnímu veřejně sociálně-demokratickou, ve službách židů stojící žurnalistikou. A takový tisk, takové noviny, taková četba rozšiřuje se mezi nezkušeným, jinak poctivým, těžce zkoušeným dělnictvem, by stalo se toto slepě poslušno pomocí těchto zákeřnických štváčů. „Již toto dobře vypočtené a agitačně účinné sečlánkování určitých radikálních nauk sociálních s rozhodně protináboženskými proudy, musilo by každému, kdo i jen jako soudce zcela střízlivý a nestranný by stál naproti běhům časovým, úplně dostačiti k ospravedlnění náboženssko-sociálních snah duchovenstva“, praví dr. A. Bráf, professor oekonomie na universitě pražské.

Pozorujíť dobře liberálové a sociální demokrati, chtějí-li své zásady úspěšně mezi lidem propagovati, že musí lid ten nejdřív zbaven býti toho, co jich záměrům v cestě stojí, totiž náboženství a víry katolické, pravého to světla spásy a věčné pravdy. Vědíť oni předobře, že kde není náboženství, tam není mravnosti, že tam schází poctivost, věrnost, spravedlnost a právo, že tam nepravost nastoupí svou vládu, rozpoutává vášně lidu, že tam dobrou mají půdu různé zločiny. Znajíť oni předobře, jak pravdivým osvědčilo se v historii ono Smilesovo: „Kde není uznávání Božského zákonu, tam poslouchají lidé svých smyslů, náruživostí a sobectví!“ Odtud tudíž ono záští jejich proti všemu, co katolického, odtud nenávist jich proti duchovenstvu katolickému, jež dobře prohlédajíc zhoubné jich úmysly, neohroženě staví se jim na odpor; odtud vysvětliti si můžeme snahu jejich vyloučiti kněze katolického z činnosti veřejné: sociální, politické i národní. A tu tážeme se: kdo by měl to právo knězi účastenství v životě veřejném zapovídati, a dále komu náleží ta moc zapovídací? Vždyť mysliti si mohu, co chci. A v době, kdy každý sociální otázce rozuměti a ji řešiti chce, od učňů v dílnách počínaje až do nejvzdělanějších lidí pod sluncem, nemá akedemicky vzdělanému býti dovoleno pronésti své mínění o stavu věcí, o kterých jest mu velmi často slyšeti? Může-li tedy duchovní nějaký náhled míti — a jako člověk myslící, rozumem a vůlí svobodnou obdařený má ho míti, — pak mu vším právem musí býti dovoleno ho projeviti, ať slovem, ať pérem nebo tiskem! A požívá-li svobody myšlení, řeči a tisku každý nedouk, každá emancipovaná ženská, každý neurvalý anarchista,

proč z toho vyjmut má býti jedině vzdělaný kněz katolický, jehož nejdůležitější a nejpřednější povinností jest lásku Boží, lásku k bližnímu šířiti a blaho a mír všude zjednávati?

Právem tudíž táže se dr. Bráf[1]): „Jest vskutku možno představiti si osvíceného kněze — v době prudkých zápasů soutěže, úpadku řemesel, volné dělitelnosti a zadlužitelnosti pozemkové, koalicí dělnických, stávek a kartelů, chorobného narůstání potřeb a vůbec měnící se míry životní, rychlého bohatnutí a hromadného pauperismu, nikdy nebývalého napjetí hmotných sporů prospěchových i kulturního závodění, — který by nanejvýš snad se spokojil apologetickým úkolem naproti novým proudům myšlenkovým, ale ve své „cura animarum“ nevšíml si těchto nových útvarů společenských a jejich souvislostí a v applikaci hlubokých mravních nauk evangelia vyhýbal se všemu tomu mocnému žilobití přítomnosti, utkvívaje buď na pouhých všeobecnostech nebo na příkladech svědčících překonaným fázím společenského života, jež nikdy více se nevrátí? V prvém případě by bezbarvá abstrakce, ve druhém liché anachronismy mařily slovům jeho přístup do hlav a srdcí.“

* * *

Uvážili jsme tuto některé myšlenky, abychom vyvrátili mínění těch, kteří plnými ústy hlásajíce úplnou svobodu lidstva, upírají svobodu myšlenek a činů knězi katolickému vzhledem k otázce sociální, nejpalčivější a nejdůležitější otázce, a abychom dovodili, že naopak jak právo Bohem mu udělené: učiti a vésti lid, tak právo jemu jako člověku myslícímu a členu společnosti lidské náležející opravňuje a přímo donucuje kněze všímati si této na výsost důležité otázky a k rozřešení jejímu blahodárně přispívati. A zkušenost nás učí, že všude tam, kde duchovenstvo projevilo sociální porozumění a mezi lid chodí, aby staralo se o odčinění zel z nezdravých poměrů hospodářských pochodících, že všude tam vykázalo také slušné a blahodárné výsledky na poli sociálním. Kde však duchovní se zdržovali, sociální otázku ignorovali a vůči ní se obmezovali jen na obyčejnou, zděděnou pastoraci, tam ovšem stěží dalo se očekávati, že by si byli vědomi povinnosti, by pracovali pro všeobecné dobro sociální. V působišti takových duchovních neděje se na poli sociálním buď pranic aneb děje se jen úžasně málo. Ale to zapaluje v dusné nespokojenosti lidu první jiskru, kterou zanese do lidu toho socialistická agitace nebo snahy radikální. Mnohý duchovní musil pak dáti se zaplaviti vlnami bouřlivých bojů i když v posledním okamžiku chtěl súčastniti se práce. Bylo již pozdě.

A tu věru nemožno si mysliti případnějších slov nad slova Sv. Otce, slavně panujícího Lva XIII., kterými v proslavené, světoznámé encyklice své „O otázce dělnické“ duchovenstvo své vybízí k úsilné a vytrvalé činnosti na poli sociálním:

„Nechť veškero duchovenstvo věnuje veškery síly své jak tělesné tak duševní této důležité úloze, a pod vaším vedením a dle vašeho příkladu, ctihodní bratři, nechať uvádějí všem stavům na paměť a vštěpují do duše zásady

[1]) Alétheia I. roč : Dr. A. Bráf, O novém buditelství kněžském.

sv. evangelia, nechať všemi možnými, dovolenými prostředky pracují o blaho lidu, především ať nezapomínají na korunu všech ctností, na lásku, ale ať ji chovají k sobě navzájem, a i v ostatních stavech vyšších i nižších ať ji všemožně rozněcují a podporují. Vždyť veškeru spásu jen v lásce hledati dlužno, ovšem v lásce křesťanské, jež jest souhrnem všech přikázání sv. evangelia, jež jest vždy ochotna obětovati i samu sebe pro blaho bližního, jež jest zázračným protijedem proti pýše a sobectví i požitkářství, jež krásně zobrazil sv. Pavel slovy: „Láska trpěliva jest, dobrotiva jest . . . nehledá, co jejího jest . . . všecko snáší, všeho trpělivě čeká.“[1])

SMĚS.

Křesťanská filosofie před dobou Lva XIII. Filosofie byla od prvních dob křesťanských nerozlučně spojena s theologií; byla jejím základem vědeckým. Od dob Justinových kráčí filosofie ruku v ruce s theologií a rozkvět jedné objevuje se s rozkvětem druhé a naopak doby úpadku filosofie jsou i úpadkem theologie. Tak to pozorujeme za prvních dob křesťanských, kdy přijata byla filosofie vypěstěná geniem řeckým od Otců církevních, očištěná ovšem od bludů a obrozená světlem a teplem evangelia. Takovou shodu filosofie s theologií pozorujeme i v druhé periodě rozkvětu theologie i filosofie křesťanské, ve slavné periodě scholastické. Potom přišel Descartes, jenž uvedl do filosofie princip methodické skepse a otevřel na poli filosofie bránu všelikým bezuzdnostem. Vliv jeho zasáhl i pole filosofie křesťanské, což při úpadku pozdní scholastiky není nikterak divno. Ve smyslu toho principu chtěl každý filosof postaviti se na vlastní stanovisko a výsledek všeho byl, že ztratila se znenáhla křesťanská filosofická tradice, a pravá methoda, čímž umožněn jednak vzrůst úzkoprsého spiritualismu, jednak vzbuzena marná snaha filosofů křesťanských přizpůsobiti se i nejbizarnějším systémům filosofie světské. V takovém stavu byla filosofie křesťanská hlavně v minulém století, kdy vlastně nebylo žádné filosofie křesťanské, následkem čehož i theologie bídně živořila. Filosofie vzdělávaná v těch dobách od kat. spisovatelů nebyla filosofie velkého slohu, nýbrž směs anglického sensualismu s Cartesianismem, k němuž bylo přidáno něco scholastiky.

Úpadek filosofie a theologie v této době byl pro církev zvláště osudný. Vedlť se právě v tu dobu boj proti církvi a křesťanství právě na poli filosofickém, které na naší straně vykazuje v tu dobu největší opuštěnost a zmatek. Nebylo čím čeliti útokům filosofie protikřesťanské. Ani myslitelé jako kard. Gerdili v Italii a hrabě de Maistreve Francii nezachránili filosofie křesťanské od úplného úpadku; jednak zabývali se více naukami politickými, jednak holdovali z části též oni bludům sensualistickým a ontologickým.

V Německu bylo ještě hůře; zde ovládali úplně Kant, Fichte, Schelling, Hegel a zaslepili leskem svých systémů křesťanské filosofy tak, že ti se vážně domnívali, že lze systémy jejich uvésti ve shodu s křesťanstvím. Byl to ovšem klamný sen. Na celé pevnině evropské nebylo vůbec filosofie ve smyslu přesně křesťanském.

Tak to trvalo až do válek napoleonských. Ze ssutin společenských i politických, které způsobila revoluce francouzská pozvédl vítězně hlavu genius křesťanský a nový ruch projevil se ve filosofii. Tak vynikl ve Francii geniální Lamennais, který obrátil pozornost společnosti opět k víře křesťanské. Bautain, Bonald, Bonnetty

[1]) I. Kor. 18, 4—7.

zjednali sobě tu zásluhu, že po Voltairovi a encyklopedistech nestyděla se zase ukázati se filosofie křesťanská. — Rovněž v Italii pozorovati lze ruch podobný. I zde filosofují Ventura, Gioberti a Rosmini na základě křesťanském. — Také v Německu vymanili se mnozí z filosofie nekřesťanské a počali přemýšleti o nové soustavě, která by mohla sloužiti za poklad víry dogmatické. Fridrich Schlegel přešel ku katolicismu, Hermes v Bonnu, Froschamer v Mnichově a Günther v Rakousku založili školy které přes mnohé rozmíšky, jež způsobily, uvedly aspoň nový život do filosofie křesťanské a zřetel k ní obrátily.

Všechny tyto práce byly prvními pokyny na poli obnovené filosofie křesťanské; proto, jakož i pro ohromný vliv filosofie nekřesťanské přečasto ukázaly se bludnými (ontologismus, traditionalismus, sensualismus), Proto je církev zavrhla a dnes náležejí jen k dějinám. Zásluha jejich je ta, že prokázaly nutnost nějaké filosofie křesťanské. Vždyť v boji proti vzmáhajícímu se materialismu nemohli obráncové víry použiti ničeho než planých deklamací bezbarvého spiritualismu a proti uzavřené soustavě materialistické nemohli postaviti než souvislý ecclectismus, který byl pravé mixtum compositum všelikých snů metafysických.

Však brzo postřehla celá řada duchů vady nové té methody filosofie křesťanské a spolu ukázali na sílu a jednolitost velkých systémů středověkých. Vědomí toto způsobilo nenáhlý zpětný pohyb zpět ku scholastice, zvláště když na koncilu Vatikánském potřeba pravé filosofie křesťanské byla co nejzřetelněji dokumentována jako blahodárný lék proti chorobným úkazům v životě politickém, sociálním, filosofickém i náboženském. Mnozí filosofové obrací zraky své do 13. století a hledí vniknouti do velkých myslitelů středověkých. Tak činili v Němcích, Kleutgen a Stöckl, v Italii San Severino a Liberatore. Pěkný spis Karla Jourdaina, „Filosofie sv. Tomáše“ do mnoha jazyků přeložená mnoho vykonal pro rozkvět studia thomistiky. Dlužno ještě upozorniti na dvě velká ohniska, ve kterých šířeno porozumění a nadšení pro scholastickou filosofii: byl to arcibiskupský seminář Neapolský, kde kard. Riario Sforza a biskupský seminář v Perugii, kde kard. Pecci, nynější sv. Otec Lev XIII. založili akademii pro pěstění filosofie sv. Tomáše. Kromě těchto ještě jinde zakládány podobné ústavy nesoucí se tímže duchem, jako v semináři Eichstädtském a jinde.

Hlavního však popudu dostalo se filosofii sv. Tomášské encyklikou sv. Otce Lva XIII. Velká část biskupů přijala ji s nadšením a zřídila při svých seminářích stolice pro výklady filosofie sv. Tomáše; rovněž na četných universitách zřízeny podobné stolice, na universitě Vratislavské (jedna na filosofické, jedna na theologické fakultě) a na universitě Mnichovské rovněž dvě.

S nemenší horlivostí chopil se věci episkopát rakouský a francouzský, kde thomismus zaujal netoliko význačné místo v literatuře, nýbrž i na všech kat. universitách a bohosloveckých ústavech jest vykládán. Nejinak je v Lovani, kdysi tvrzi ontologismu, ve Švýc. Fryburku, v Anglii a Spojených Státech. Takový obrat ve filosofii způsobila encyklika Aeterni Patris.

Sv. Otec sám předchází dobrým příkladem a v pravdě mecenášsky podporuje družstva, časopisy, vydání spisů filosofických a bádání v archivech a knihovnách. Věnoval půl milionu franků na nové vydání spisů sv. Tomáše; kromě vydání Parmského (1852—1870) ve 26 svazcích máme ještě lepší a úpravnější Vivesovo, knihkupce Pařížského, v 34 svazcích (1874—1890), kromě rozličných vydání summy theologické, z nichž nejlacinější jest vydání Římské pro širší kruhy.

Kromě spisů sv. Tomáše také díla jiných scholastiků se vydávají; zvláště zasluhuje zmínky horlivé a pilné vydání spisů sv. Bonaventury za redakce OO. Františkánů v Quaracchi u Florencie; zmíněný Vives v Paříži vydal 19 svazků spisů Alberta Vel. a 28 svazků děl Suarezových (1888).

Jako radou a penězi podporoval snahy jednotlivců, tak staral se sv. Otec, aby zřídily se společnosti, kterým by možno bylo vykonati to, co přesahuje síly jednotlivce. Tak založil r. 1877. v Římě akademii sv. Tomáše, ve které zasedá 10 členů římských, 10 z Italie a 10 zahraničních (mezi nimi i náš proslulý thomista

kan. Dr. Jos. Pospíšil, jehož velké dílo „Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akv." posud o dvou dílech jakož i četná thomistická pojednání v různých časopisech uveřejněná, pro naše písemnictví i vědecký rozvoj národa mají dalekosáhlou a blahodějnou důležitost. Úkolem jejich jest, aby v učených dissertacích objasňovali temnější místa systému scholastického. Rozpravy ty vycházejí ročně v obsáhlém svazku. — Kromě toho utvořily se menší jednoty a společnosti v různých diecésích francouzských, švýcarských, německých a belgických, aby ve svých schůzích a kde možno ve svých časopisech pěstily vědu kat. vůbec a filosofii křesťanskou zvláště. Z nich dvě dosáhly širšího významu: Goeres-Gesellschaft po celém Německu rozšířená a několik tisíc členů mající, která vydává po celé Evropě známý Philosophisches Jahrbuch ve Fuldě vycházející a vzorně redigovaný — a mladší ale neméně horlivá sestra její rakouská Leo-Gesellschaft, jejíž filosoficko-theologická sekce řešení problémů filosofických horlivě se věnuje, jak svědčí její časopisy Jahrbuch der Leogesellschaft a Oesterreichisches Litteraturblatt. Ještě jiné časopisy četné slouží filosofii křesťanské: Divus Thomas v Parmě vycházející, Revue Thomistique ve Švýcarském Fryburku, Annales de Philosophie chrétienne v Paříži, Stimmen aus Maria-Laach ve Fryburku Badenském a zvláště Jahrbuch für Philosophie und spec. Theologie výborně redigovaný prof. Commerem ve Vratislavi. Podobně naše Dědictví sv. Prokopa podporuje tento ruch se zdarem, anoť vydalo již 5 spisů thomisticko-filosofických: Dr. Ant. Lenze Antropologii kat.; Dr. Vác. Hlavatého Rozbor filosofie sv. Tomáše Akv.; Dr. Tomáše Akv. O bytí a bytnosti a Kard. J. Pecciho Výklad vlašský, přel. J. K. Votka a V. Vojáček; Dr. Eug. Logika formálná a Psychologie. Jiné toho druhu spisy v naší literatuře kromě různých pojednání v našich theol. časopisech jsou zvláště Dr. Václ. Šimanka O Bohu jednom v bytnosti a trojím v osobách; Dr. Eug. Kadeřávka, O jsoucnosti a Bytnosti Boží, O Atheismu, O Duši a j. Dr. P. Vychodila Překlady a výklady spisů Aristotelových a jeho ostatní spisy; práce Dra Mat. Procházky, Jos. Bartáka a Fil. Konečného; Dr. Fr. Procházky, Katechismus dějin filosofie a jiné. Ze starších našich spisovatelů kněží pracovali na poli náboženstvo-filosofickém — ač ještě nikoli ve směru thomistickém — zvláště Ant. Marek, Mat. Klácel, Vincenc Zahradník, Dr. Frant. Škorpík a Kar. Šmídek.

V předešlém století dál se útok na náboženství ve jménu filosofie. Ve Francii, Anglii a Německu vyskytly se systémy filosofické otřásající samými základy víry a poznání. Nejhorší při tom bylo, že nezůstaly theoriemi, nýbrž působily mocně i na život socialní a možno říci, že revoluce francouzská jest jejich dcerou. Ale dnes nevěra odhazuje filosofii jako rezavé haraburdí, a útok na zjevené náboženství děje se ve jménu vědy přírodní. Ale je to jen klamné zdání, fakta zajisté nesvědčí a nemohou svědčiti proti víře, nýbrž jen falešné konkluse z nich. Slovem — válka proti zjevnému náboženství jest i dnes v podstatě rázu filosofického a obránci křesťanství tím spíše zvítězí, čím jasněji dokáží nepřátelům svým nelogičnost. Filosofie křesťanská zůstává tedy i dnes jako po všechny časy hlavní zbraní víry, jak dovodili i prof. Dr. Pawlicki v referátu svém o fil. křesť. na kat. sjezdu Lvovském.

† **Dne 7. června r. 1898** odevzdal šlechetnou duši svou Pánu vlp. jáhen Josef Zapletal. Narodil se 20. října 1872 v Senici u Litovle, gymnasium studoval v Olomouci. Povolání svému věnoval se celou duší. Odpočívej v pokoji!

Ordinace v seminářích: 1. V Brně: subdiakonát 24., diakonát 26., presbyterát 31. července. — 4. V Olomouci: subdiakonát ve III. roč., diakonát před Velikonocemi, presbyterát 5. července. — 3. V Hradci Králové: subdiakonát 22., diakonát 23., presbyterát 25. července. Konec školního roku 15. července. — 2. V Budějovicích Č.: subdiakonát 3., diakonat 10., presbyterát 17. července. Konec školního roku 13. července. — 5. V Praze: subdiakonát 26. června, diakonát 29., presbyterát 17. července. Konec školního roku 19. července.

Ku statistice seminářů českomoravských.

A. Statistika časopisů členy jednot odbíraných.

Jméno časopisu	Brno	Č. Budějovice	Král. Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Úhrnem
Aletheia	8[1]*)	10[1]	5	—	21[1]	3[1]	51
Anděl Strážný	[1]	—	1	—	—	—	2
Balkan	—	—	—	—	1	—	1
Besedy Lidu	9	—	1	—	3	—	13
Cyrill	9[1]	—	—	—	[1]	—	11
Časopis Českého Musea	[1]	—	1	—	3[ ]		6
Časopis českých turistů	—	—	1	—	—	—	1
Časopis katol. duchovenstva	6[1]	15[1]	11[1]	—	9[1]	—	45
Časopis Matice Moravské	[1]	—	—	—	1[1]	—	3
Časopis Matice Opavské	—	—	—	—	2	—	2
Časopis Zemědělské společnosti	—	—	—	—	1	—	1
Časopis vlast. musejn. spolku v Olom.	5[1]	—	—	—	35[1]	—	42
Český časopis historický	[1]	—	[1]	—	1[1]	—	4
Český jinoch	21	—	2	—	28	—	51
Český Kneipp	[1]	—	—	—	2	—	3
Český Lid	—	[1]	1[1]	—	2[1]	3[1]	10
Český Merkur	[1]	—	—	—	—	—	1
České šachové listy	—	1	—	—	2	—	3
Český včelař	—	1	1	—	—	—	2
Dělnické noviny	5	6	12[1]	—	6	—	30
Dělník	5	—	1	—	3	—	9
Drak	5	—	—	—	3	—	8
Eucharistia Ss.	77	35[1]	67	—	31	36[1]	248
Glasnik	[1]	—	—	—	1	—	2
Hlídka	43[1]	4[1]	1[1]	—	41[1]	20[1]	114
Hospodář československý	1	—	—	—	—	—	1
Jitřenka	—	—	1	—	—	—	1
Katot. Obzornik	—	—	—	—	1	—	1
Katol. Listy	5	—	7	—	—	—	12
Kazatel	15	—	16	—	3[1]	7	42
Křesťanský demokrat	52	—	41	—	51	65	209
Kříž	25	15	12	—	—	—	52
Květy	[1]	[1]	[1]	—	—	[1]	4
Květy Marianské	[1]	—	[1]	—	—	—	2
Katholische Missionen	2[1]	—	—	—	—	—	3
Lidový list	70	35	29	—	51	70	255
Listok	—	—	—	—	1	—	1
Literarní listy	2	[1]	—	—	1[1]	—	5
Lužica	1	—	—	—	1	—	2
Maria	25	15	12	—	—	—	52
Mathematický časopis	—	—	—	—	1	—	1
Melišův rozhled	—	1	—	—	[1]	—	2
Method	[2]	2	—	—	—	—	4
Milotický hospodář	1	—	1	—	—	—	2
Museum	91[6]	27[1]	39[1]	2	67[1]	65[1]	301
Národní hospodář	1	—	—	—	1	—	2
Náš Domov	15	[1]	2[1]	—	28[1]	—	48
Nový Život	26[1]	35[1]	39[1]	—	82[1]	31[1]	198
Obnova	—	—	5	—	—	—	5
Obrana	15[1]	15[1]	1[1]	—	5[1]	9[1]	50
Obrana práce	5	6	14[1]	—	5	—	31
Obzor	55[1]	6[1]	[1]	—	10[1]	1[1]	77
Obzor národohospodářský	1	—	—	—	—	1	2
Osvěta	5[1]	2[1]	[1]	—	13[1]	1	25

*) Číslice v závorkách značí, že odběratelem jest též jednota.

Jméno časopisu	Brno	Č. Budějovice	Král. Hradec	Olomouc	Praha	Úhrnem
Památky archaeologické	1	1	—	—	—	2
Prapor	—	—	—	1	—	1
Przeglad Powszechny	[1]	—	—	—	—	1
Pražské hospodářské noviny	1	—	1	—	—	2
Pražský Merkur	1	—	—	—	—	1
Příloha mathem. časop.	—	—	—	2	—	2
Přírodní lékař	—	6	—	—	—	6
Rádce duchovní	14[1]	—	16	3[1]	—	35
Rajská zahrádka	—	—	5	—	—	5
Rozhledy po lidumilství	[1]	[1]	—	—	—	2
Růže Dominikánská	2[1]	—	—	1	—	4
Samosprávné listy	—	—	1	—	—	1
Selské Hlasy	5	—	2	18	—	25
Slovanské melodie	—	—	2	—	—	2
Slovenské listy	—	—	—	1	—	1
Slovenské pohľady	[1]	[1]	[1]	1[1]	1	6
Světozor	1[1]	[1]	[1]1	5	1[1]	12
Škola Božského Srdce Páně	[1]	—	[1]	6[1]	—	9
Těsnopisné zábavy	—	—	—	12	—	12
Vlast	[1]	11[1]	6	17[1]	55[1]	92
Vesmír	2	—	—	—	—	2
Vychovatel	2	1	7	—	—	10
Zlatá Praha	1	6	—	1	—	8
Z říše vědy a práce	[1]	—	1	4	—	6
Živa	[1]	—	1	2	—	4
Ženské listy	[1]	—	—	—	15	16
Zemědělské listy	—	—	1	—	—	1

B. Statistika spisů periodicky vycházejících.

Jméno spisu	Brno	Č. Budějovice	Král. Hradec	Olomouc	Praha	Úhrnem
Apologie Vychodilova	45	2	—	53[1]	—	101
Cesta kolem světa	1	—	—	—	—	1
Cestopisy St. Vráze	1	—	—	4	—	5
Codex diplomaticus	—	—	—	1	—	1
Časové úvahy	38	3	35	—	—	76
Čechy	—	—	—	1[1]	—	2
Dějiny Flajšhansovy	[1]	—	11	6	—	18
Dějiny literatury české (Vlček).	—	—	—	—	1	1
Dějiny nové doby (Kryštůfek).	[1]	10[1]	—	1[1]	—	14
Dějiny středověké (Šembera).	—	2	—	—	—	2
Dějiny světové (Kosina).	4[1]	—	—	5	36	46
Farář z Černodola	25	36	—	—	—	61
Francouzsko-český slovník	1[1]	—	—	1	—	3
Hrady a Zámky	[1]	—	[1]	1[1]	—	4
Jiráskovy spisy	6	—	7	2	—	15
Katolická knihovna vzdělávací	22[1]	—	7	76[1]	52[1]	160
Katolické Obzory básnické	5	3	—	—	—	8
Knihovna našeho lidu	—	—	4	4	—	8
Knihovna Rozhledů	—	—	2	4	—	6
Knihovna sv. Vojtěcha	—	—	25	—	—	25
Knihovna světových kazatelů	—	—	—	14[1]	—	15
Kniha	1[1]	[1]	—	—	—	3
Kritická knihovna	2	—	—	—	—	2

Jméno spisu	Brno	Č. Budějovice	Král. Hradec	Olomouc	Praha	Úhrnem
Kosmákovy spisy (od Šolce)	14	4	15	—	—	33
Kosmákovy spisy, lidové vydání	75[1]	—	—	—	—	76
Květena Moravy a Slezska (Formánek)	3	—	—	—	—	3
Laichterova bibliotheka	—	—	2	—	—	2
Letem českým světem	3	1	18	7	—	29
Libuše	2	—	2	4	17(1)	26
Ludmila	70	—	25	26	33(1)	155
Modrá knihovna	34[2]	28[1]	65	1	—	131
Morava svým Maticím	30[1]	—	—	66(1)	—	98
Na úsvitě Nové Doby	[1]	—	2	—	—	3
Národopisná výstava	[1]	—	—	—	26	27
Němcové spisy	—	—	1	2	—	3
Nerudovy spisy	—	—	1	—	—	1
Německo-český slovník	1[1]	—	—	1(1)	—	4
Objevy v Palestině a Assyrii	20	15(1)	8	26(1)	—	71
Ottova laciná knihovna	4	—	—	13	—	17
Ottův slovník naučný	1[1]	2(1)	(1)	—	—	6
Palackého dějiny nár. českého (lid. vyd.)	40	24	—	45(1)	—	110
Palackého sebrané spisy	20	—	5	—	—	25
Politické dějiny národa českého	—	—	—	2(1)	—	3
Raisovy spisy	—	—	1		—	1
Sborník světové poesie	—	—	—	2(1)	—	3
Slova pravdy	65	20	—	29	—	114
Slezská kronyka	2	5(1)	—	—	—	8
Slovník právní	[1]	—	—	2(1)	—	4
Sociologie Neuschlova	111[1]	(1)	16(1)	57(1)	—	187
Soupis památek uměleckých	—	—	—	1	—	1
Sušilův životopis (od Vychodila)	40[1]	—	—	45(1)	—	87
Světová knihovna	6	—	—	—	—	6
Šmilovského spisy	11	—	—	—	—	11
Toužimský: Rok 1848	[1]	—	—	—	29	30
Věděním a životem	—	—	—	2	—	2
Vlastivěda moravská	2[1]	—	—	3	—	6
Vrchlického spisy	1	2	2	2	—	7
Výbor nejlepších kázaní	—	—	—	4(1)	—	5
Výbor nejlepších spisů poučných	[1]	—	—	2	—	3
Zábavy večerní	10[1]	9(1)	—	—	—	21
Ben Hur	12	—	9	—	—	21
Historie literatury ruské (Stín)	14	—	—	—	—	14
Třebízského spisy	—	—	3	—	—	3
Tomkovy dějiny husit.	—	—	2	—	—	2

C. Počet členů.

Jméno spolku	Brno	Č. Budějovice	Král. Hradec	Olomouc	Praha	Úhrnem
Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje	51(1)	1	31	92	—	176
Dědictví sv. Jana	6(1)	3(1)	17	2	—	30
Dědictví sv. Prokopa	34(1)	(1)	7	22	—	55
Dědictví sv. Mohorja	(1)	—	—	—	—	1
Družstva Hlasu	(1)	—	—	—	—	1
Družstva Vlasti	(1)	10(1)	2(1)	1	55(1)	72
Matice chorvatské	(1)	—	—	—	—	1
Matice hodoňské	(1)	—	—	3	—	4
Matice lipnické	(1)	—	—	5	—	5

Jméno spolku	Brno	Č. Budějovice	Hradec Král.	Olomouc	Praha	Úhrnem
Matice místecké	—	—	—	1	—	1
Matice moravské	2(1)	—	—	2	—	5
Matice opavské	—	—	—	2	—	2
Matice srbské (lužické)	(1)	—	—	—	—	1
Matice zábřežské	—	—	—	1	—	1
Spolku pro zachování archaeol. památek	—	(1)	—	—	—	1
Spolku »Český Kneipp«	—	1	—	—	—	1
Ústředního spolku českých včelařů	—	1	—	—	—	1
Vlastenecko-musejního spolku v Olomouci	5(1)	—	—	35	—	41
České Matice	—	—	1	—	—	1

D. Seznam příspěvků.

		zl.	zl.	zl	zl.	zl.	zl.
a) Matici	letos	200	100	100	216	100	716
	celkem	2230	1080	1300	2953	500	7763
b) Na jiné účely	církevní	100	122	52	641	100	1015
	vlastenecké	60	80	56	250	100	546

E. Studium jazyků.

Anglicky	5	3	1	2	2	13
Chorvatsky	4	—	—	5	—	9
Francouzsky	13	8	10	10	17	58
Lužicky	1	—	—	1	—	2
Maďarsky	2	—	1	—	1	4
Malorusky	1	—	—	2	—	3
Polsky	4	3	5	15	4	31
Rusky	6	5	3	7	4	25
Slovinsky	4	1	—	4	—	9
Srbsky	1	—	—	3	—	4
Španělsky	—	1	—	1	1	3
Vlašsky	4	4	1	4	5	18
Starobulharsky	—	—	1	—	—	1

Ke studiu jazyků čtou se následující časopisy:

V Brně: Lužica, Novi Galičanin, Przegląd Powszechny, Rimski katolik, Slovenské Pohľady, Vrbhosna, Niva, Časopis Maćicy Serbskeje, Dom in Svet, Slovenec, Glasnik, Slovenski Gospodar, Katolički list, La Croix.

V Budějovicích: Dom in svet, Slovenské Pohľady, Bogoslovski věstnik, Dějatel, Věstnik pšelovodstva, Gazzeta Letteraria, Mercur de France, Spectateur catholique, La Ricreation, Bibliothechina della vera Roma, Bibliotheque de bons livres, Bibliotheque eucharistique, La democratie chrétienne, Rivista antimassonica, Vera Roma, Rimski katolik, Głos narodu.

V Olomouci: Katoliški obzornik, Slovanski svet, Prapor, Zvon, Glasnik, Balkan, Listok, Literarne listy, Novo doba, Novi Viek, Slovenské Pohľady, Bessarione, Revue Catholique des Revues.

V Praze: Časopis Maćicy Serbskeje, Lužica Gazeta Kościelua, Peuple français, Osservatore romano, Boletino Salesiano, Slovenské Listy, L' amico delle famiglie.

Ve Hradci Králové: Slovenské Pohl'ady, Bibliotheque de philosophie contemporaine, L' Illustration.

Zprávy z jednot.

Z Brna.

V době od svátků Velikonočních až do 19. června konala naše »Růže Sušilova« celkem 7 řádných schůzí.

XVII. schůze „R. S." (24. dubna) zahájena Tittlovou ouverturou „Pohorská vesnice«, kterou dovedně přednesl nás horlivý hudební sbor. Následovala přednáška kol. Findy (IV. r.) »Po stopách našich dějin", v níž jasným světlem posvítil na

dobu husitskou mnohými našinci přes příliš vychvalovanou uváděje dle Denise blouznění naše v té věci na pravou míru.

V XVIII. schůzi (1. května) začal čísti kol. Vlad. Běhal (II. r.) část své zajímavé práce »O Marxově materialistickém pojetí dějin«, kol. Šimon Novotný (I r.) pak „O zdánlivé smrti a pomoci při náhle nastalém nebezpečí života“.

Ve schůzi XIX. (8. května) pokračoval jednatel ve čtení své práce „Theorie evoluční a náboženství křesťanské katolické;“ kol. Šimon Novotný (I. r.) „O zdánlivé smrti a pomoci při náhle nastalém nebezpečí života.“

Ve schuzi XX. (15. května) pokračoval kol. Vlad. Běhal (II. r.) ve čtení práce: „O Marxově materialistickém pojetí dějin“, kol. Novotný „O zdánlivé smrti a pomoci při nastalém nebezpečí života.“

XXI. schůze (22. května) kol. Novotný dokončil práci „O zdánlivé smrti a pomoci při nastalém nebezpečí života.“ Na to konána schůze výboru.

XXII. schůze (5. června) věnována památce stoletých narozenin předního historika českého Františka Palackého. Kol. Plhal (IV. r.) přednesl slavnostní řeč o „Františku Palackém.“

Ve XXIII. schůzi (závěrečné 19. června) zapěli kol. zpěváci nadšený sbor „O vlasti má“, načež četli funkcionáři svoje výroční zprávy. Dosavadní předseda „Růže Sušilovy“ kol. Hubert Beránek, skládaje úřad svůj, pronesl řeč na rozloučenou. Na to provedena volba nového předsedy a zvolen jím Jan Kovář, do té doby jednatel. Jednatelem zvolen kol. Fr. Štrajt (II. r.) Podotknouti dlužno, že „Růže Sušilova“ uctila památku † Václava Kosmáka slavnostní schůzí, v níž kol. hudebníci zdařile přednesli „Skočnou“ ze Smetanovy „Prodané nevěsty“ a kol. Pelan (IV. r.) pronesl slavnostní řeč „O Václavu Kosmákovi.“

Školní rok v brněnském alumnátě zakončen bude slavným „Te Deum“ dne 30. července. Dne 31. července posvěceni budou ctp. IV. roku na kněze.

Uzavírajíce takto činnost spolkovou v roce tomto, těšíme se na milé shledání se všemi bratrskými jednotami na posvátném Velehradě a voláme vzájemné shodě mezi alumnáty slovanskými svoje upřímné „Zdař Bůh!“ *Výbor.*

Z Č. Budějovic.

V uplynulém období konala jednota naše 4 schůze plenarní a 5 výborových.

V prvé schůzi 25. dubna byly na programu 2 básně p. Zahrádky (II. r.) „A uvnitř tak ticho“ a „Stopou šílence“, v nichž zračil se týž myšlenkový ráz — bol a nejistota strádající duše a konečné utišení. Dalším číslem programovým byl článek p. Michky (I. r.): „Působení sv. Otce jako biskupa v Perugii“; řečník tak živě vylíčil působení biskupa Pecci-ho, že posluchači nevěděli mají-li se více obdivovati činnosti diplomatické Pecci-ho, či jeho pastýřské horlivosti a svatému životu. Práce p. Michky byla důkladna a proto zasluhovala v plné míře uznání, které se mu také na konci schůze dostalo. Na to přednášel p. Papač (II. r.) o „Počátcích české národní hudby“, kteroužto práci dopřednesl p. Papač na schůzi následující. Svou obšírnou, poučnou a při tom zábavně zpracovanou prací zavděčil se p. Papač všem velice. —

Schůze dne 14. června věnována vděčné památce Frant. Palackého. P. Tupý (II. r.) ve své přednášce: „Zásluhy Frant. Palackého“ prováděl posluchače různými stadiemi života Palackého a obratně poukazoval při tom na jeho veliké zásluhy o náš milý národ. Ke konci schůze ujal se slova předseda jednoty a projednal důležitější záležitosti jednoty (mezi jiným o založení a rozmnožení venkovských knihoven a o daru 100 zl. na Ústř. Matici Školskou k uctění skvělé památky nezapomenutelného biskupa Jirsíka a Palackého.

Den 19. června posvěcen byl vděčné vzpomínce na velikého biskupa a vlastence Jirsíka. Slavnostní schůze, jež za tím účelem konána, vykazovala tento program: 1. „Kde domov můj“ (mužský sbor od Tyla.) 2. Proslov (před. předseda Jilek), 3. Ouvertura k opeře »Zampa« 4. „Jan Valerian Jirsík“ přednese p. Papač (II. r.) 5. „Spal národ náš“ mužský sbor od Hniličky, upravil p. Nelka (IV. r.) 6. „Slavnostní

pochod“ od Pelze, 7. „Ecce sacerdos magnus“, mužský sbor k jubileu Jirsíkovu složil p. Papač (II. r.) — Slavnostní tato schůze zanechala za sebou všem účastníkům hluboký dojem.

V posledním období konal socialní kroužek více schůzí; ve dvouch schůzích přednášel p. Vážný o „socialní otázce“, v dalších schůzích přednášel p. Tupý (II. r.) o »vzniku a rozvoji soc. otázky« (dle prof. O. Bráfa) a o theorii Malthusově.

Všem bratrským jednotám plného zdaru a dalšího rozvoje a rozkvětu přeje

předseda.

Z Olomouce.

Jednota pokročila i v druhém pololetí myšlénkově i organisačně. Hromadných schůzí bylo 9.

20. února. Akademie k jubileu 60tiletého kněžství sv. Otce Lva XIII. a 5tiletého nastolení J. M. kníž. arcibiskupa Theodora. (Pořádána společně s „Bonifacius-Vereinem“.) 1. F. Herold: Zampa (ouvertura). 2. Uvítací řeč (vldp. Dr. Wisnar). 3. C. Aiblinger: Jubilate Deo (sbor). 4. Lev XIII. a naše doba (Michlík, IV.) 5. W. Mozart: Don Juan (ouvertura). 6. J. Nešvera: Slavnostní sbor (k 5tiletému nastolení J. M. kníže-arcibiskupa Theodora. Text opatřil Hrubý, II.). 7. Ecclesia pressa, ecclesia victrix (německá, Fritscher, IV.). 8. B. Smetana: Symfonická směs z „Prodané nevěsty“. 9. M. Haller: Jubilate Deo. Akademii poctil návštěvou J. M. nejdůstojnější pan arcibiskup, vldp. prelat Hanel, vldp. prelat Klug, vldp. gen. vikář Weinlich, vldp. kanovník Linde, vldp. kanovník Pánek, důstojní páni professoři fakulty, důstojní páni z Olomouce a okolí.

27. února. O křesťanském umění (Škrabal, III.). Telegram biskupa Strossmayera. Zajímavé črty ze života Strossmayerova. (Podmolík, IV.).

6. března. Ohnivá ruka (báseň, Kubis, I.). Sv. Tomáš a jeho poměr k filosofii řecké a moderní (Jež, II.).

20. března. Dějinný názor socialní demokracie (Novák, II.).

17. dubna. Za Václavem Kosmákem (Hrubý, II.). O kukátkáři (Kubis, I.).

1. května. Vývoj národnostních ideí na Slovensku (Vraštil, I.). Universita a seminář (Hovadík, III.).

15. května. Vývoj křesťansko-socialního hnutí v Evropě (Vícha, III.).

22. června. Akademie k stoletým narozeninám biskupa Jirsíka. J. Hausmann: Ouvertura. Jan Valerian Jirsík (Hovadík, III.). Tovačovský: Vlasti.

19. července. Závěrečná schůze: Zpráva o činnosti Lit. Jednoty za uplynulý rok. Jak bychom měli pojímati moderní ideje. (Odstupující předseda).

Kroužky pracovaly čile. Filosoficko-theologický probíral systematicky z knihy Dra. Schella: „Die göttliche Wahrheit des Christenthums“ Das Kausalgesetz und die selbstwirkliche Ursache, od téhož „Das Problem des Geistes“. Studium konáno po částech tím způsobem, že všichni členové kroužku určenou část prodělali a jeden člen jasným způsobem ji podal. Místa těžší vzájemným hovorem objasněna. O obsahu a rozsahu zákona příčinnosti (Soušek V., II.). Zákon myšlení a skutečnost (Oštádal, II.). Jak přijdeme k zákonu příčinnosti (Zapletal, IV.). O čtveru druhu příčin (Světlík, IV.). O Bohu jako nejvyšší příčině sebe i světa (Jež, II.). Nejvyšší příčina jest nejdokonalejší činnost (Vrastil, I.). Nejvyšší bytost, jejíž podstatou je činnost, neobsahuje v sobě sporů (Kubis, I.). O poznávací vlastnosti ducha (Novák, II.). Vyvrácení Kantovy autonomie ducha lidského (Soušek V., II,). V jakém poměru jsou jednotlivá náboženství a filosofické systémy k pojmu ducha (Jež, II.). Palacký a Kant (Jež). O psychologické methodě apologie (Škrabal, III.). Štítný, jeho filosofie a mystika (Vraštil, I.). Filiace ideí u O. Březiny, M. Maeterlincka, A. Hella, F. Bílka a H. Schella (Kubis I.) Darwinism a apologie křesťanství (Jambor, I.). Kosmogonie (Kubíček, I.). Kroužek belletristický pracoval o jednotném programu: interpretovány básně Otakara Březiny: „Vigilie“ (interpr. Světlík, IV.). „Země Vítězů“ (týž). „Polední zrání“ ze sbírky „Větry od Pólů“ (Jež). „Umění“ ze sbírky „Tajemné dálky“ (inter. na základě dopisu Březinova, nám poslaného, Kubis). „Slavný smutek“ z I. sbírky

(týž). Mimo schůze hovořilo se mezi členy o četných jiných básních Březinových. Snažili jsme se aspoň poněkud prohlédnouti závratné cesty Březinovy a tušíme po práci přec jakous žeň. List básníkův dal nám na knihu našich interpretací implicite Imprimatur. Schůzí súčastnilo se 8—15 kollegů ze všech roků. Vědecká kritika. Impressionisté (Pinkava, III.).

Ze sociologie: Církev katolická a liberalism (Kvapil, II.). Církev a stát (Zapletal, II.). Význam křesť. náboženství pro život socialní (Jež). Kritika kapitalismu (Němec Ig., III.). Formy státu (Malý, III.). Vývoj hnutí křesťansko-socialního v Evropě (Vícha III.). Evoluční theorie v sociologii (Beneš, III.). Pokud je v sociologii oprávněno dovolávati se bible. Křesťanství a demokratism. Křesťanství a kollektivism. Socialism křesť. a soc. demokracie (co mají společného a v čem se liší). Ethika socialní a individualni. O tak zv. hospodářských pohnutkách v sociologii. Životní názor a národnost. Národní socialism. Kapitalism, kollektivism, kooperace nebo pokud možno dnes mluviti o tak zv. řešení otázky socialní po stránce národohospodářské. Sociologie a apologie (Michlík, IV.)

Z paedagogiky: Výchova v době předkřesťanské (Škrabal, III.). Význam křesťanství pro paedagogiku (Škrabal). Výchova ve středověku (Stejskal, III.). Křesťanští vychovatelé (Horák, III.). Humanism (Stöckl, III.). Výchova od reformace do Komenského (Bernovský III.). Slovanský kroužek: Nové proudy mezi Jihoslovany (Břečka, II.). Filosofický názor Hviezdoslavův (Bogar, III.). Hviezdoslavovy básně epické a lyrické. Mladší dorost v literatuře chorvatské (Břečka).

Z historie: Kulturní styky Čech s cizinou (Mráček, I.). Roma aeterna: historicky, křesťansky a ideálně (Mikulka, III.). Koniáš ve světle pravdy (Veselý, II.). Uškodil-li Koniáš literatuře české (Stejskal, III.).

Vědeckých prací odevzdáno za celý rok 118, 23 básní, četné překlady a referáty. Některé příspěvky uveřejněny i mimo „Museum“. Cena za nejlepší práci „O prvních 3 kapitolách Genese“ dle sv. Otců a nejnovějších theologů vypsaná od dp. protektora jednoty P. Stancla přirčena Mikulkovi, III. r. Podal práci o 63 archových hustých stranách a důkladně promyšlenou. Probírá v ní 10 themat: Systémy filosofické o stvoření. Důkazy pro stvoření hmoty. Mezi důkazy pro stvoření vyniká zvlášť účelnost ve přírodě. Zná pohanský myth stvoření jako kon svobodné bytosti? Theorie Mojžíšova šestidenní. Theorie Kant-Laplaceova. Předmluva k exegesi a výklad hlavy 1. hlava 2. jednota lidského pokolení. O pádu prvního člověka podle mythů pohanských. Hlava 3. Závěrečné úvahy o darvinismu. Myšlénkový ruch nemálo povznesla letos zařízená čítárna. Četlo se pilně. Vyloženy v ní časopisy: Archiv für katholisches Kirchenrecht. Časopis katol. duchovenstva. Časopis Matice Moravské. Ss. Eucharistia. Hlídka. Jahrbuch für Philosophie u. spekulative Theologie. Der Katholik. Kotoliski Obzornik. Kazatel. Das Leben. Literární Listy. Literarische Rundschau. Monatschrift für christliche Socialreform. Museum. Nový život. Obrana. Obzor. Obzor národohospodářský. Osvěta. Rádce duchovní. Revue Catholique des Revues. Sborník české společnosi zemědělské. Slovanski Svět. Stimmen aus Maria Laach. Theologische Quartalschift (Ravensburg). Die Wahrheit. Vlasť. Vlastivěda moravská. Vesmír. Zeitschrift für katholische Theologie a m. j.

Další činnosti u nás a v bratrských jednotách „Zdař Bůh“.

J. Michlík, odstupující předseda.

Z Hradce Králové.

V době od poslední zprávy v č. 3. Musea uveřejněné jevila se činnost Jednoty naší takto:

Kroužek socialní postupuje ve vytčené sobě úloze probral zbývající část dělnického programu ve svých jednou týdně odbývajících schůzích.

Literarní kroužek mimo pořádání svého sborníku odbýval sám pro plenum jednoty v době postní 3 přednášky a to: 13. března »Václav Beneš Třebízský« (p. Kasal Ed. III.); 20. března Feudum a jeho důsledky v Čechách (p. Jan Řezníček IV.) 27. března Směry různé v poesii (p. Bláha Arn. I.)

Spolu pak s jednotou celou uspořádána dne 8. května slavnostní schůze pohrobní vzpomínce zesnulého V. Kosmáka, při níž v krásné řeči promluvil o významu a životě zvěčnělého kněze-spisovatele p. J. Sahula z III. r. a hudebníci naši a zpěváci přednesli několik hudebních a zpěvných čísel.

Dále 19. červen zasvěcen památce Jirsíka, na jehož oslavu pořádána schůze, již předseda zahájil proslovem. Pan F. Kubíček (IV. r.) promluvil ve krásné řeči o životě, významu i působení biskupa-vlastence. Hudebníci pak a zpěváci přednesli za řízení vlp. E. Klenky (IV.) několik případných kusů.

Podobným způsobem oslavena dne 26. června památka Palackého s tím rozdílem, že krásnou a účinnou slavnostní řeč měl p. Kasal Ed. z III. a že celá slavnost odbývala se na zahradě seminářské pod košatou lípou.

Dne 12. června odbývána valná hromada na rozdílení knihoven, jichž letos založeno 6 nových (celkem 59) po 100 svazcích a mimo 5 v dřívější správě uvedených ještě nyní dvě vyměněny respektivně doplněny.

Správní rok jednoty zakončen byl ve valné hromadě dne 3. července, při níž vykonány byly volby do nového výboru.

Tím končíme poslední zprávu o činnosti naší Jednoty roku letošního a mnoho zdaru všem jednotám v nastávajícím jubilejním roce přejíce voláme ze srdce Zdař Bůh!

Výbor.

Maribor, 7. rožnika 1898.

Naše slovstveno društvo „Slomšek“ imelo je tudi v drugem tečaju od 6./3. sušca do 5./6. rožnika vsako nedeljo svoja predavanja s kritikami. Opaziti je bilo v drugem polletju, da so bile razprave bolj temeljite nego v prvem, da so bile nekatere celo obširne študije in da se je oziralo polek bogoslovne stroke istotako na druge. Precej kolegov je sodelovalo res z vnemo kakor pri shodih tako i spisateljevanem. Predavali smo sledeče:

XII. shod 6./3. kol. A. Jerovšek (IV), predsednik; V proslavo velikega Leona XIII, otvoritveni govor; kol. J. Bosina (I): Duhovnik in socijalno vprašanje; kol. Fr. Spindler (I): Poglavje o evangeljskem socijalizmu.

XIII. shod 13./3. predsednik; Kako sodi Leon XIII. o izobrazbi duhovnika. Razgovor.

XIV. shod 20./3. kol. A. Potrč (I) celo uro: Lužički Srbi, njih zgodovina in narodni življ.

XV. shod 28./3. kol. J. Bosina (I): Zgodovina psalmov; kol. A. Potrč nadaljuje: Lužički Srbi, njich zgodovina in narodni življ.

XVI. shod 3./4. kol. Aug. Stegenšek (III) celo uro: Zadnja slika Rafaelova.

XVII. shoda 14./4. kol. J. Markošek (III) celo uro: Čudeži o Kristusovi smrti.

XVIII. shod 24./4. kol. Fr. Stuhec (I): Začni piliti in mikati, kajti gradivo ni vse predivo (Slomšek). Razgovor.

XIX. shod 1./5. kol. Fr. Spindler: Elementi prve krščanske glasbe in njih spojitev; kol. Ant. Strgar (I): Kako je s svetopisemskim poročilom o vesoljnem potopu?

XX. shod 8./5. kol. V. Lorenčič (II): Sme biti duhovnik naroden in kako naj kaže svojo narodnost? Predsednik: Je bila zadnja večerja 13. ali 14. nizana?

XXI. shod 15./5. kol. M. Slavič (I): Početek sveta po sv. pismu in naravoslovju; kol. Jak. Gašparič (II): Kako nam je soditi o mitologičnem naziranju sv. evangeljev.

XXII. shod 5./6. kol. Jak. Gašparič: Kako so prišle šole v državno oblast; kol. Fr. Stuhec: Ježikovni pomenki. Slučajnosti.

Vse društveno delovanuje sklenili smo 12./6. z občnim zborom, pri katerem je podal odbor o njem obširno poročilo. Domačega bogoslovskega

lista „Lipice“ izšlo je v celem 10 številk, velikonočna in majnikova v posebno okrašeni obliki. Dodana je tudi jedna priloga. Nekateri spisi bili so v drugem polletju prav dobri. Kar se sicer tiče našega gibanja, slušali smo društveniki pridno slov. modroslovna predavanja, katera je imel prof. Dr. Kovačič i v drugem tečaju, lepo število bilo nas je v češkem krožku pod vodstvom kol. Jak. Rabuze (I). Jmeli smo tudi do Vel. noči vaje v slov. tesnopisju.

Tako storili smo vsaj z večine svojo dolžnost. Preostaja seveda še veliko dela. Toda gojimo v roče želje in upanje, da se bode moglo bodoče leto pri našem društvu poročati o veliko večjem in raznovrstnišem delovanju, ko nas bode k temu navduševala še krepkejša vez s češkimi brati. Bog pa naj blagoslovi skupna naša prizadevanja, da pridemo v besedi in pisavi dobro izurjeni v boj za vero in slovansko domovino!

Voláme všem bratřím na slovanském severu srdečně: Na zdar!

Za društvo A. P.
tajnik.

* * *

K slovanski vzajemnosti!

„Na Vltavi, na Visli, pod Tatrama, na dalekom sjeveru do Urala i na žarkom jugu do pred vrata carigradska ima naš narod svoga roda, koji je mnogobrojan (mnohočetný) kao zviezde na nebu, koji ima (města) gradova liepih i sjajnih, kao što je Zlata Praha, koji ima veliku, ničim neskaljanu prošlost (minulost) . . . .“ tako je budil Gaj mlado Hrvatsko, da (aby) je vstala iz sna, odvrgla srednjeveške (středověká) spone latinskega jezika in se postavila v bran madjarskemu nasilniku. Bilo je to pred 60. leti. Pa (ale) zdi se, da (že) bi ga dandanes zopet potrebovali, ko pozabljamo celo izob raženci, (zapomínáme jsouce dokonce vzdělanci) da „smo braća, jedni i isti, da jedan nam je rod, jedan dom“ z drugimi slovanskimi narodi.

Grozno je, a vendar res (přece pravda) da si naročuje (předplácí) mnogo slovenskich bogoslovcev še vedno n. pr. za leposlovno berilo (Zábavnou četbu) „Deutscher Hausschatz“ ali celo „Alte u. neue Welt“, kakor bi bili še s vsem pri kraju, (v koncích když) ako v domači slovenski literaturi res ne najdejo primernih del. Kako dolgo bodemu še kazali nasprotnikom, (protivníkům) češ brez njihove modrosti ne moreno vegetirati! Kako dolgo bodemo še (ještě) zajemali (čerpati) svoje znanje iz tuje (cizácké) knjize; ko imamo v domači, slovanski dovoljin (dosti) neokuženo hrano (nezkažené stravy)! Jmamo vendar proizvodovi (na plody) bogate ruske književnosti v bratski slovanski vzajemnosti popolne pravice (právo) smemo jo imenovati svojo in biti ponosni (hrdi) na njo, saj je naša, slovanska. Pa seveda, Slovencem so Rusi neznani kakor Kitajci, in cirilika je nekaterim pravo strašilo. Krasna češka literatura z neumrljivimi deli ima za mnoge ravno toliko pomena, (významu) kakor bi je ne bilo. Marsikateri (Mnohý) še ne pozna niti po imenu najvěčjich njenih proizvodov, ki so že prevedeni v tuje jezika, tembolj (anobrž) bode si naročeval kot duhovnik nemške „pridgarje,“ (škváry) dočim (zatím co) majo i Čehi bogato obdelano bogoslovno polje. Je li to častno za slovenskega bogoslovca? Ali bi se ne dala pri nás ravno (právě) v temo životvoriti slovanska vzajemnost, menim namreč (totiž) v poznavanju bratske literature, pa tudi naroda samega? Čil, neustrašen in za slovansko vzajemnost najbolj (nejvýše) navdušen češki narod ne vkloni nikdar svojega tilnika sovragu, ampak se hrabro spopade ž njim tudi kadar je v manjšini (i tehdy, jest-li v menšině). Učili bi se od njega marsikaj. Vrh tega (Mimo to) bilo bi za nas bogoslovce še posebne važnosti, da se spoznavamo s češkimi tovariši, ki se borijo z nami v red za iste verske in narodne svetinje. Tako bi realizovali mi najbolje slovansko vzajemnost, da bi ne bila le fraza. Samo poslužiti (použiti) bi se morali v to potrebnih sredstev (prostředkův).

Prvo je marljivo proučevanje češkega jezika. Toraj na noge (vzhůru), kdor še nosi iskrico ponosa (hrdosti) v svojich prsih! Stvorimo si v bodočem šolskem letu češke krožke, ki ne bodo pogrešali v sebi nobenega (žádného) uda dotičnih zavodov (ústavů)! Temu moralo bi slediti samo ob sebi marljivo naročevanje čeških knjig oziroma (po případě) menjavanje čeških in slovenskih časopisov in časnikov (novin) s češkimi sovrstniki, ki bi tako radi že davno videli uprizorjeno (uzralou) to misel (myšlenku). Medsebojna bratrska ljubav (láska) pa bode vsplamtela še vse bolj, ako stopimo ž njimi v dopisovanje. Kaj si je misliti lepšega kakor medsebojno navduševanje in poznavanje v zasebnih (soukromých) pismih! Brat spozna brata, druh se priklopi in zveže s sorodnim duhom v nerazrušljivo vez (svazek) in skratkimi referati očrta se bratu celotna slika (obraz) vsega življa bratskega mu naroda. A vsemu temu manjka še nekaj (chybí ještě něco), na kar so nas že opozorili češki tovariši. „Milujme se a poznejme se také osobně!“ zaklicali so (zavolali) nam že (již) l. 1895 v „Museju“. Res bi ne mogel porabiti počitnic nobeden (prožiti prázdniny nikdo) bolje, kakor da potuje za nekoliko na bratska češka tla (země). Koliko se jih dolgočasi doma, ko mu domače razmere vendar to dopuščajo, deloma pa bi mu prišla na pomoč slovanska gostoljubnost (pohostinnost). Manjkalo je do sedaj le navdušenosti in trdne volje, a bila bi skrajna brezznačajnost (bezcharakternost) in neodpustliva narodna malomarnost (lhostejnost) ako ostane to tako tudi nadalje. Delajmo sedaj na to, da sprejmemo vsaj jednega bratskega gosta že bodoče počitnice v svojo sredino (střed) in pošljemo prihodnje leto nekoga iz svojega kroga k severnim bratom, društva naša pa da stopjio v tesno zvezo s češko „Jednoto,“ kakor je bilo to že prejšnja leta!

Dejanske (skutečné) bratske vzajemnosti je dandanes zlasti nam skrajno treba. Potrebno je, da smo (abychom byli) pred vsem sami narodni, da smo si sami svesti (vědomi) grozne nam storjene krivice namreč (totiž) da nas je nemška kultura odtujila (odcizila) našemu narodu in da smo sami germanizovani do dna duše, še le potem bodemo zmožni kazati narodu pravo pot (cestu) iz stoletnega hlapčevanja (otroctví). V tem pa nas more bodriti (musí povzbuzovati) navduševati in podpirati ravno in edino bratska vzajemnost. Bratske narode moramo prej poznati ter jih ceniti, vede ti moramo za (pro) vse zaklade, katere hrani (udržují) mogočni slovanski rod, le tako bodemo ponosni nanj ter začeli čutiti, da ne spadamo k Nemčiji temveč (ale) k Slovanstvu, pustili (necháme) bodemo nam sovražne liste pri miru (na pokoji) in segli (sáhneme) po lastnih slovanskih. Izginila bode tem potem izmed slovenskih bogoslovcev kleta brezbrižnost (bezstarostnost) v narodnih stvareh (věcech) in ščebljanje blažene nemščine v občevanju. Saj je za to skrajni čas! Priti moramo tudi do spoznanja, da kot Slovenci ne moremo sami sebi zadostovati (dostačiti), da se nam je tedaj okleniti (přivinouti k) onih bratov, od katerih nas je ločila tuja sila. To pa storimo (učiňme) ravno v bratski vzajemnosti. Ne mirujmo (neustaňme) toraj, tovariši, „dokler se krepko ne razvijejo rdeče (rdící se květy) cvetlice vzajemne ljubavi,“ klical je že pred leti Slovencem sedanji (nynější) ljubljanski, blagemu Slomšeku po mišljenju najbolj sorodni slovenski vladika (biskup) Dr. Ant. Jeglič (Letopis 1870)! „Pokleknimo pred Vilo bratske ljubezni in vzajemnosti, da nas zveže vse v jedno veliko celoto, da nam navda (naplnila) jedno in isto misel! Gotovo zmagamo!“ (Zvítězíme!)

Pozvání

na

pouť, schůzi a akademii

posluchačů vysokých škol,

již pořádají

bohoslovci českomoravští

dne 2.—4. srpna 1898

na posvátném Velehradě.

Program.

Dne 2. srpna odpoledne.

1. $^1/_2$6. hodině společný příchod od Cyrillky do svatyně Velehradské s písní „Ejhle sv. Velehrad“. Promluva s kazatelny; „Veni s. Spiritus“ se sv. požehnáním. V kolleji uvítání předsedou „Literární Jednoty“. Volba předsedův. Pozdravy v různých řečech.
2. O 8. hod. společná večeře „u Heroldů“. Večerní modlitba. Odpočinek.

Dne 3. srpna a) dopoledne.

1. O $^1/_2$5. hodině se vyzvání.
2. Od 5.—$^3/_4$6. hodině ranní pobožnost a sv. zpověď.
3. O $^3/_4$6. hodině slavná mše sv. s písní „Ejhle oltář“; při sv. přijímání: „Jesu dulcis memoria“. Po službách Božích společné snídaní.
4. V 8. hodin akademie. Přednášky:
   a) Palacký a katolicismus (P. J. Svozil.)
   b) Jan Kovář: Poměr svobody myšlení ke ke katolicismu.
   c) O křesťanském demokratismu (P. Valoušek).
   d) Duchový princip ve skutečnosti (Cyr. Jež, bohosl. v Olomouci).
   e) Veřejné vystupování kněze (P. J. Šrámek).

Po těchto přednáškách řečniti budou akademici a hosté, kteří se přihlásí ku slovu u předsedy večer před akademií. V přestávkách zpěvy.

5. Ve 12. hodin sv. požehnání; — pak oběd.

b) odpoledne.

1. Prohlídka svatyně.
2. O 3. hodině porady a debatty.
3. O 8. hodině společná večeře. — Večerní modlitba. — Odpočinek.

Dne 4. srpna.

O 6. hodině mše sv. v Cyrillce.
Pak snídaní a rozchod.
Výlety na Buchlov; k sv. Klimentu u Osvětiman a na sv. Hostýn.

K hojnému účastenství zve

Ústřední výbor bohoslovců československých.